

Aðalskipulag Borgarbyggðar 2010-2022

BORGARBYGGÐ

Mars 2011

Aðalskipulag Borgarbyggðar 2010-2022

Ása Sigurlaug Harðardóttir

Sigurbjörg Ósk Áskelsdóttir

Ulla R. Pedersen

Stefán Þ. Þórsson Stephensen

Aðalskipulag Borgarbyggðar 2010-2022 sem auglýst hefur verið samkvæmt 18. gr. skipulags- og byggingarlaga nr. 73/1997 með síðari breytingum, var samþykkt í sveitarstjórn

þann _____

Aðalskipulag Borgarbyggðar 2010-2022 var afgreitt af Skipulagsstofnun til staðfestingar umhverfisráðherra

þann _____

Aðalskipulag Borgarbyggðar 2010-2022 var staðfest af umhverfisráðherra

þann _____

Aðalskipulag Borgarbyggðar 2010-2022 er staðfest með fyrirvara um niðurstöður mats á ofanflóðahættu samkvæmt lögum um varnir gegn snjóflóðum og skriðuföllum nr. 49/1997 og niðurstöður mats á umhverfisáhrifum þeirra framkvæmda sem samkvæmt lögum um mat á umhverfisáhrifum nr. 106/2000 eru háðar mati á umhverfisáhrifum.

EFNISYFIRLIT

1. INNGANGUR	2
1.1 ORÐ SVEITARSTJÓRA	2
1.2 SKILGREINING AÐALSKIPULAGS.....	3
1.3 FRAMSETNING AÐALSKIPULAGSÁÆTLUNAR	3
2. STEFNA SVEITARSTJÓRNAR	4
2.1 LEIÐARLJÓS – FRAMTÍÐARSÝN.....	4
2.2 MEGINMARKMIÐ	4
3. FORSENDUR	5
3.1 SAMEINING SVEITARFÉLAGA OG AÐDRAGANDI AÐALSKIPULAGS	5
3.2 FYRIRLIGGJANDI SKIPULAGSÁÆTLANIR OG AÐRAR ÁÆTLANIR	5
3.3 UMHVERFI OG NÁTTÚRA.....	6
3.4 ÍBÚAR, BYGGÐ OG ATVINNA	7
3.4.1 Fólksfjöldapróun og atvinna	7
3.4.2 Íbúafjöldaspá og íbúðasvæði	10
4. SKIPULAGSÁÆTLUN.....	14
4.1 ÍBÚÐASVÆÐI Í DREIFBÝLI	14
4.2 ÞJÓNUSTUSTOFNANIR	15
4.3 SVÆÐI FYRIR VERSLUN OG ÞJÓNUSTU	16
4.4 SAMGÖNGUR	17
4.5 VEITUR	24
4.6 LANDBÚNAÐARSVÆÐI	27
4.7 ATHAFNASVÆÐI	36
4.8 ÍÐNAÐARSVÆÐI.....	38
4.9 FRÍSTUNDAÞYGGÐASVÆÐI	39
4.10 OPIN SVÆÐI TIL SÉRSTAKRA NOTA.....	45
4.11 VATNSVERNDARSVÆÐI	47
4.12 NÁTTÚRUVERNDARSVÆÐI	51
4.13 HVERFISVERNDARSVÆÐI	54
4.14 ÞJÓÐMINJAVERNDARSVÆÐI.....	63
4.15 EFNISTÖKUSVÆÐI	67
4.16 SORPFÖRGUNARSVÆÐI.....	69
4.17 ÓBYGGÐ SVÆÐI.....	70
4.18 VÖTN, ÁR OG SJÓR	71
4.19 SVÆÐI UNDIR NÁTTÚRUVÁ	71
4.20 PÉTTBÝLI.....	73
4.21 BORGARNES – SKIPULAGSÁÆTLUN.....	74
4.22 HVANNEYRI – SKIPULAGSÁÆTLUN	89
4.23 BIFRÖST – SKIPULAGSÁÆTLUN	96
4.24 KLEPPJÁRNSREYKIR - SKIPULAGSÁÆTLUN	101
4.25 REYKHOLT - SKIPULAGSÁÆTLUN	103
5. UMHVERFISÁHRIF AÐALSKIPULAGSÁÆTLUNAR.....	106
SAMLEGÐARÁHRIF STENUMÖRKUNAR HVERS LANDNOTKUNARFLOKKS.....	106
LÍKLEG ÁHRIF Á HAGRÆNA OG FÉLAGSLEGA UMHVERFISÞÆTTI.....	111
LÍKLEG ÁHRIF Á UMHVERFI OG VERND	112
6. KYNNING OG SAMRÁÐ	113
7. AUGLÝSING OG AFGREIÐSLA	115
8. HEIMILDASKRÁ.....	119
9. VIÐAUKI I - SKILGREININGAR Á LANDNOTKUNARFLOKKUM.....	125
10. VIÐAUKI II – ÝMIS HUGTÖK	128

1**INNGANGUR****1.1 Orð sveitarstjóra**

Það er mér ánægjuefni að fylgja úr hlaði aðalskipulagi fyrir sveitarfélagið Borgarbyggð. Borgarbyggð í núverandi mynd varð til við sameiningu sveitarfélaga í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu norðan Skarðsheiðar sem og Kolbeinsstaðarhrepps í Snæfells- og Hnappadalssýslu árið 2006. Sveitarfélagið er afar víðfemt og byggð dreifð þar sem fjölbreytileiki í búsetumynstri ræður ríkjum. Um helmingur íbúa býr í Borgarnesi sem er miðstöð verslunar- og þjónustu fyrir sveitarfélagið og að hluta allt Vesturland og um helmingur íbúanna býr ýmist í háskólaþorpunum á Hvanneyri og Bifröst eða í blómlegu dreifbýli.

Allt frá sameiningu hefur verið unnið að gerð aðalskipulags fyrir sveitarfélagið, en snemma árs 2007 var samið við fyrirtækið Landlínur um umsjón með gerð skipulagsins. Allir þeir aðilar sem unnið hafa að skipulaginu hafa lagt mikla vinnu í verkefnið enda skiptir miklu máli að vel takist til. Aðalskipulag Borgarbyggðar er í raun skipulagsáætlun fyrir sveitarfélagið og tekur til alls lands innan marka þess. Í aðalskipulaginu er sett fram stefna sveitarstjórnar um landnotkun, byggðaþróun, byggðamynstur, samgöngu- og þjónustukerfi og umhverfismál í sveitarfélaginu. Þessi tilgangur aðalskipulags kemur glögg fram í skipulagslögnum frá 1997. Aðalskipulag er því mikilvægt stjórnæki sem auk ofangreinds stefnumótunarhlutverks á að tryggja réttaröryggi íbúa við meðferð skipulags- og byggingarmála og faglegan undirbúning mannvirkjagerðar.

Í aðalskipulagi Borgarbyggðar eru sett fram skýr leiðarljós sem eru rauði þráðurinn í gegnum allt skipulagið. Þessi leiðarljós eru;

- Fjölbreytt mannlíf og atvinnulíf í fögru, heilbrigðu og hreinu umhverfi – maður er manns gaman.
- Öflug menntun og menning – mennt er máttur.
- Betri lífsskilyrði íbúa – samfélag fyrir alla.
- Samtvinna gæði þéttbýlis og sveitar – borg í sveit.

Aðalskipulag Borgarbyggðar var mótað í samráði við íbúa og aðra hagsmunaaðila. Tillagan var til sýnis á heimasíðu skipulagsráðgjafa frá því á fyrstu mótunarstigum hennar, eða frá því í desember 2008, þar sem leitast var við að hafa ávallt nýjustu uppfærslu. Skipulagstillagan var kynnt íbúum á íbúafundum, en alls voru haldnir fimm fundir á víð og dreif um sveitarfélagið.

Við lok skipulagsvinnunar er við hæfi að þakka öllum þeim sem að henni komu. Við upphaf vinnunar var skipaður sérstakur starfshópur sem stýrði skipulagsgerðinni af hálfu sveitarfélagsins, eru þeim þökkud fráþær störf sem og starfsfólki sveitarfélagsins sem að verkefninu komu. Starfsfólki Landlína er þakkað af alúð fyrir vel unnin störf og afar gott samstarf, en vinnan við aðalskipulagið hvíldi fyrst og fremst á þeirra herðum. Að lokum eru íbúum færðar þakkir fyrir tillögur og ábendingar sem hafa verið mikilvægar fyrir vinnuferlið.

Það er von mín að aðalskipulag Borgarbyggðar eigi eftir að þjóna sínu hlutverki með sóma og verða íbúum til framdráttar og sveitarstjórn leiðarljós við uppbyggingu öflugs samfélags í Borgarbyggð

Páll S. Brynjarsson
Sveitarstjóri

1.2 Skilgreining aðalskipulags

Skipulagsstig á Íslandi eru þrjú: svæðisskipulagsstig, aðalskipulagsstig og deiliskipulagsstig. Aðalskipulag er skipulagsáætlun fyrir eitt sveitarfélag og skal taka til alls lands innan þess og 115 m út frá stórstraumsfjöruborði þar sem það á við. Samkvæmt skipulags- og byggingarlögum (73/1997) er allt landið skipulagsskylt og ber sveitarstjórn viðkomandi sveitarfélags ábyrgð á að aðalskipulag sé gert. Í aðalskipulagsáætlun er mótuð stefna sveitarfélagsins um þróun byggðar og landnotkunar til næstu ára. Lengd skipulagstímabils er mismunandi en það skal þó ekki vera skemmra en 12 ár.

1.3 Framsetning aðalskipulagsáætlunar

Aðalskipulagsáætlun er annars vegar sett fram í greinargerð og hins vegar á uppdráttum. Áætluð umhverfisáhrif af aðalskipulagsáætlun eru sett fram í umhverfisskýrslu. Niðurstöður hennar eru svo færðar í greinargerð aðalskipulagsáætlunar. Uppdrættir eru fimm talsins: sveitarfélagsuppdráttur og þéttbýlisuppdráttur fimm þéttbýliskjarna, auk þemauppdráttar; göngu- og reiðleiða, verndaðra svæða og óbyggðra svæða. Á þeim eru tilvísunarnúmer sem tilgreind eru í greinargerð. Uppdrættir eru í mælikvarðanum 1:100.000, nema þéttbýlisuppdráttur fimm þéttbýliskjarna sem er í mælikvarðanum 1:10.000. Aðalskipulagstillagan og umhverfisskýrslan eru auglýstar samkvæmt 18. gr. skipulags- og byggingarlaga (73/1997) og 1. mgr., 7. gr. laga um umhverfismat áætlana (105/2006). Greinargerð, sveitarfélagsuppdráttur og þéttbýlisuppdráttur fimm þéttbýliskjarna eru til staðfestingar umhverfisráðherra en þemauppdrættir og umhverfisskýrsla ekki. Vegna smæðar mælikvarða sveitarfélags- og þemauppdráttar birtast viss fyrirbæri ekki í réttum hlutföllum, til að mynda eru sum línuleg fyrirbæri og svæði undir sex hekturum í röngum hlutföllum. Svæði undir sex hekturum eru auðkennd með hringtækni á sveitarfélags- og þemauppdráttum. Jarða- og sveitarfélagamörk á uppdráttum eru birt með fyrirvara um nákvæmni.

Veigamesti hluti greinargerðar er skipulagsáætlunin, sem er stefnumörkun þeirra landnotkunarflokka sem tilgreindir eru í skipulagsreglugerð (400/1998), hvers fyrir sig. Í fyrri hluta hennar er farið yfir þá landnotkunarflokka sem eiga við um dreifbýli sveitarfélagsins. Stefnumörkun innan hvers flokks er tilgreind, þá er almenn umfjöllun eftir því sem við á og loks eru nefndir aðrir valkostir sem til greina komu, ef einhverjir voru, áður en ákvörðun var tekin vegna aðalskipulags. Í lok greinargerðar er farið yfir skipulagsáætlun hvers af hinum fimm þéttbýliskjörnum sveitarfélagsins fyrir sig. Tilgangurinn með þessari uppröðun er að gera allar upplýsingar sem aðgengilegastar á hverjum stað fyrir sig. Þetta leiðir þó af sér að hluta texta er að finna á fleiri en einum stað í greinargerð. Á sama hátt er suma landnotkunarflokkananna ekki að finna í umfjöllun um dreifbýli, þ.e. í fyrri hluta skipulagsáætlunarinnar, þar sem viðkomandi landnotkun er aðeins skilgreind innan þéttbýliskjarnanna.

Skilgreiningar á landnotkunarflokkum aðalskipulagsáætlunarinnar samkvæmt skipulagsreglugerð (400/1998) er að finna í viðauka 1. Skýringar á ýmsum hugtökum eru í viðauka 2.

2**STEFNA SVEITARSTJÓRNAR****2.1 Leiðarljós – framtíðarsýn.**

- ✓ Fjölbreytt mannlíf og atvinnulíf í fögru, heilbrigðu og hreinu umhverfi – maður er manns gaman.
- ✓ Öflug menntun og menning – mennt er máttur.
- ✓ Betri lífsskilyrði íbúa – samfélag fyrir alla.
- ✓ Samvinna gæði þéttbýlis og sveitar – borg í sveit.

2.2 Meginmarkmið**Umhverfi**

- ✓ Tekin skulu mið af sjálfbærri þróun við skipulag og uppbyggingu sveitarfélagsins.

Byggð

- ✓ Lögð verði sérstök áhersla á vöxt þéttbýlisstaðanna Borgarness, Bifrastar og Hvanneyrar, m.a. með eflingu opinberrar þjónustu og bættis umhverfis fyrir nýsköpun.
- ✓ Stuðlað verði að eflingu sveitanna sem góðum búsetukosti m.a. með verndun ræktarlands, bættum samgöngum, fjarskiptum og bættri almennri þjónustu.
- ✓ Taka skal sérstakt tillit til umhverfis- og náttúruverndar við skipulag og þróun svæða.
- ✓ Áhersla skal lögð á að vernda og viðhalda þeim verðmætum sem felast í búsetu landslagi og byggingum.

Atvinnumál

- ✓ Stefnt er að öflugu og fjölbreyttu atvinnulífi í sveitarfélaginu sem m.a. byggist á mennta- og rannsóknastarfsemi, ferðaþjónustu, landbúnaði og matvælavinnslu, léttum iðnaði, nýsköpun og nýtingu auðlinda eins og t.d. laxveiðiáa og jarðvarma.
- ✓ Stutt skal við atvinnuuppbyggingu með bættum samgöngum og bættu fjarskiptakerfi.
- ✓ Lögð skal áhersla á mikilvægi hreinleika umhverfisins fyrir matvælaframleiðslu/vinnslu og aðrar atvinnugreinar.

Félags- og fræðslumál

- ✓ Lögð skal áhersla á að öll menntastig séu í boði í sveitarfélaginu, allt frá leikskóla til háskóla.
- ✓ Lögð verður sérstök áhersla á metnað og nýþróun við menntun barna en einnig á sviði símenntunar.
- ✓ Stuðlað verði að öflugu menningar- og félagslífi fyrir alla.

Samgöngur og tæknimál

- ✓ Lögð skal áhersla á bættar samgöngur innan sveitarfélagsins og aukna samvinnu við nágrannasveitarfélögin með greiðfærum heilsársvegum og samnýtingu samgöngukerfis þegar því er við komið. Með því móti er stuðlað að góðu aðgengi að verslun, skóla, þjónustu og félagslífi óháð búsetu.
- ✓ Tryggja skal öryggi í umhverfi veitukerfa, m.a. með tilliti til lagna, vatnsverndarsvæða og fráveitu.

3**FORSENDUR**

Aðalskipulag Borgarbyggðar 2010-2022 nær til alls lands sveitarfélagsins, sem er 4.926 km² að stærð. Aðliggjandi sveitarfélög eru Eyja- og Miklaholtshreppur (3713) í vestri og Dalabyggð (3811), Bæjarhreppur (4908), Húnaþing vestra (5508) og Húnavatnshreppur (5612) í norðri. Austan megin liggur sveitarfélagið að Bláskógabyggð (8712) auk hluta af Grímsnes- og Grafningshreppi (8719) sem liggur að Langjökli. Í suðri eru aðliggjandi sveitarfélögin Hvalfjarðarsveit (3511) og Skorradalshreppur (3506).

3.1 Sameining sveitarfélaga og aðdragandi aðalskipulags

Í júní 1994 sameinuðust sveitarfélögin Norðurárdalshreppur, Stafholtstungnahreppur, Borgarnesbær og Hraunhreppur í sveitarfélagið Borgarbyggð. Árið 1998 bættust við sveitarfélögin Þverárhliðarhreppur, Borgarhreppur og Álfaneshreppur. Sumarið 1998 sameinuðust Lundaerkykjadalshreppur, Reykholtisdalshreppur, Hálsahreppur og Andakílshreppur í sveitarfélagið Borgarfjarðarsveit. Þann 23. apríl 2005 var kosið um sameiningu fimm sveitarfélaga í Borgarfirði. Sameiningartillagan var samþykkt í fjórum sveitarfélögum af fimm, en íbúar Skorradalshrepps felldu hana. Sameining Borgarbyggðar og Borgarfjarðarsveitar, Hvítársíðuhrepps og Kolbeinsstaðahrepps tók svo gildi árið 2006. Hið nýja sveitarfélag hlaut nafnið Borgarbyggð.

Í skýrslunni *Skýrsla þriggja vinnuhópa sameiningarnefndar sveitarfélaga í Borgarfirði*, útgefinni í nóvember 2004, kemur fram að *lýðræði og góð samskipti íbúa annars vegar og kjörinn[a] fulltrúa og starfsfólks hins vegar verða [...] leiðarljós í nýju sveitarfélagi*. Sameiningarnefndin vann undirbúningsvinnu vegna útfærslu einstakra verkefna, bæði í skipulagi nefnda og nýs skipurits í væntanlegu sameinuðu sveitarfélagi. Vinnuhópar skiluðu af sér stöðumati hvers sveitarfélags og tillögum að framtíðarsýn fyrir sameinað sveitarfélag í þremur málaflokkum; fjármálum og stjórnsýslu, fjölskyldumálum, sem og skipulags-, umhverfis- og samgöngumálum.

Sveitarstjórn nýs sveitarfélags ákvað að ljúka skyldi gerð aðalskipulags í sveitarfélaginu öllu á kjörtímabilinu. Ljóst var að mikil vinna var framundan við endurskipulagningu á svo víðfeðmu og margbrotnu sveitarfélagi.

Að undangengnu lögbundnu útboði á verkinu undirrituðu fulltrúar framkvæmdasviðs sveitarfélagsins verksamning um gerð aðalskipulags Borgarbyggðar 2010-2022 við fyrirtækið Landlínur þann 4. júní 2007. Starfshópur um aðalskipulag skipaður af sveitarstjórn fór með verkefnisstjórn og samskipti við skipulagsráðgjafa. Starfshópurinn skipuðu í upphafi: Torfi Jóhannesson, Bergur Þorgeirsson og Sigríður Björk Jónsdóttir. Bergur og Sigríður Björk viku á seinni stigum úr hópnum og í þeirra stað komu í hann Jóhannes Stefánsson og Einar Ole Pedersen. Sigurjón Einarsson var ráðinn verkefnisstjóri skipulagsmála Borgarbyggðar og vann með hópnum fram á mitt ár 2009. Við starfslok Sigurjóns tók við verkefninu Jökull Helgason.

3.2 Fyrirliggjandi skipulagsáætlanir og aðrar áætlanir

Eftirfarandi áætlanir svæðisskipulaga og aðalskipulaga voru í gildi, ásamt áorðnum breytingum, fyrir sveitarfélagið þegar vinna við aðalskipulagsáætlun Borgarbyggðar hófst:

- Svæðisskipulag sveitarfélaganna norðan Skarðsheiðar 1997-2017, staðfest 1998.
- Svæðisskipulag Mýrasýslu 1998-2010, staðfest 2000.
- Miðhálandi Íslands – svæðisskipulag 2015, staðfest 1999.

- Borgarbyggð – aðalskipulag 1997-2017 (Borgarnes), staðfest 1998.
- Borgarbyggð – aðalskipulag 1997-2017/ Bifröst, staðfest 2007.
- Aðalskipulag Hvítársíðuhrepps 2003-2015, staðfest 2006.

Við gildistöku aðalskipulagsáætlunarinnar eru ofangreindar skipulagsáætlanir felldar úr gildi, utan *Miðhálandi Íslands – svæðisskipulag 2015*. Samvinnunefnd um miðhálandi Íslands annast gerð þess svæðisskipulags, fjallar um breytingar á því og fer með endurskoðun þess í samræmi við lög. Einnig gætir samvinnunefndin þess að samræmi sé innbyrðis með aðalskipulagstillögum einstakra sveitarfélaga á svæðinu og Svæðisskipulags miðhálandisins.

Mörk miðhálandisins í Borgarbyggð ná frá upprekstrarlandi Oddstaðaréttar, austur að bænum Kalmanstungu. Vestast liggja mörk miðhálandisins í línu suður frá Sveinatunguhálsi að Örnólfsdalsá. Frá bænum Sveinatungu liggja mörkin meðfram Hringvegi (1) norður að sveitarfélagamörkum. Skipulagða landnotkun í miðhálandishluta Borgarbyggðar er að finna í eftirfarandi landnotkunarflokkum: *Samgöngum, vatnsverndarsvæðum, hverfisverndarsvæðum, þjóðminjaverndarsvæðum og opnum svæðum til sérstakra nota*, en undir þau flokkast þjónustusvæði ferðamanna úr svæðisskipulaginu.

Aðrar áætlanir sem tekið er tillit til í aðalskipulagsáætlun er lúta að öryggi, samgöngum, sjálfbærni, náttúru- og umhverfisvernd:

- Könnun á hættu vegna ofanflóða í þéttbýli á Íslandi.
- Náttúruminjaskrá, 7. útgáfa.
- Náttúruverndaráætlanir 2004-2008 og 2009-2013.
- Verndun svæða, vistgerða og tegunda. Tillögur Náttúrufræðistofnunar Íslands vegna náttúruverndaráætlunar 2009-2013.
- Samgönguáætlun 2007-2010.
- Samgönguáætlun 2003-2014.
- Sameiginleg svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs 2005-2020.
- Drög að Staðardagskrá 21 fyrir Borgarbyggð.
- Velferð til framtíðar. Sjálfbær þróun í íslensku samfélagi. Stefnumörkun til 2020.
- Vernd og endurheimt íslenskra birkiskóga – skýrsla og tillögur nefndar á vegum umhverfisráðuneytisins 2007.
- Umhverfisstefna Borgarbyggðar (samþ. 19. des 2007).

3.3 Umhverfi og náttúra

Svæðisskipulag sveitarfélaganna norðan Skarðsheiðar 1997-2017 og Svæðisskipulag Mýrasýslu 1998-2010 gefa saman góða heildarmynd af jarðfræði, veðurfari, vatnafari, gróðurfari og lífríki Borgarbyggðar. Vísað er í þær lýsingar, auk Árbóka Ferðafélags Íslands árin 1997 og 2004 fyrir greinargóðar lýsingar á staðháttum. Það sem ber að minnast á að auki eru loftslagsbreytingar sem nú eiga sér stað í heiminum, m.ö.o. hækkun lofthita. Haustið 2007 skipaði umhverfisráðherra *Vísindanefnd um loftslagsbreytingar*. Henni var falið að skila skýrslu um líkleg áhrif loftslagsbreytinga á Íslandi á næstu áratugum. Veturinn á eftir vann nefndin að samantekt á þeim rannsóknum sem farið höfðu fram á loftslagsbreytingum á Íslandi og áhrifum þeirra. Margir íslenskir vísindamenn komu að vinnunni. Í skýrslu nefndarinnar, *Hnattrænar loftslagsbreytingar og áhrif þeirra á Íslandi*, eru niðurstöðurnar kynntar, ásamt helstu niðurstöðum fjórðu úttektar milliríkjanefndar Sameinuðu þjóðanna (IPCC) (Halldór Björnsson o.fl., 2008). Í henni kemur fram að hlýnandi loftslags gætir mest að vetri til og á norðlægum slóðum. Ástæður skarparar vetrarhlýnunar á norðlægum slóðum eru m.a. minni útbreiðsla hafiss og snjóhulu á

landi. Líklegast er að áfram muni hlýna mest að vetrarlagi en minnst á sumrin. Þessi munur nemur að jafnaði um helmingi af hlýnuninni á ársgrundvelli.

Skarðsheiði. Mynd: FM.

Samkvæmt skýrslunni eru verulegar breytingar á úrkomu milli ára og áratuga. Á ársgrundvelli er úrkoma á Íslandi um 1.660 mm ef notað er meðaltal árunna 1961-1990. Úrkoma á 20 ára tímabilinu 1981-2000 er 1.736 mm sem er 4,6% meira en úrkoma næsta 20 ára tímabils á undan. Greint er frá því að líklega muni úrkoma aukast víða í heiminum á komandi öld, m.a. norðan við 50° breiddargráðu. Einnig eru vísbendingar um að á Íslandi muni úrkoma aukast meira að sumarlagi en vetrarlagi.

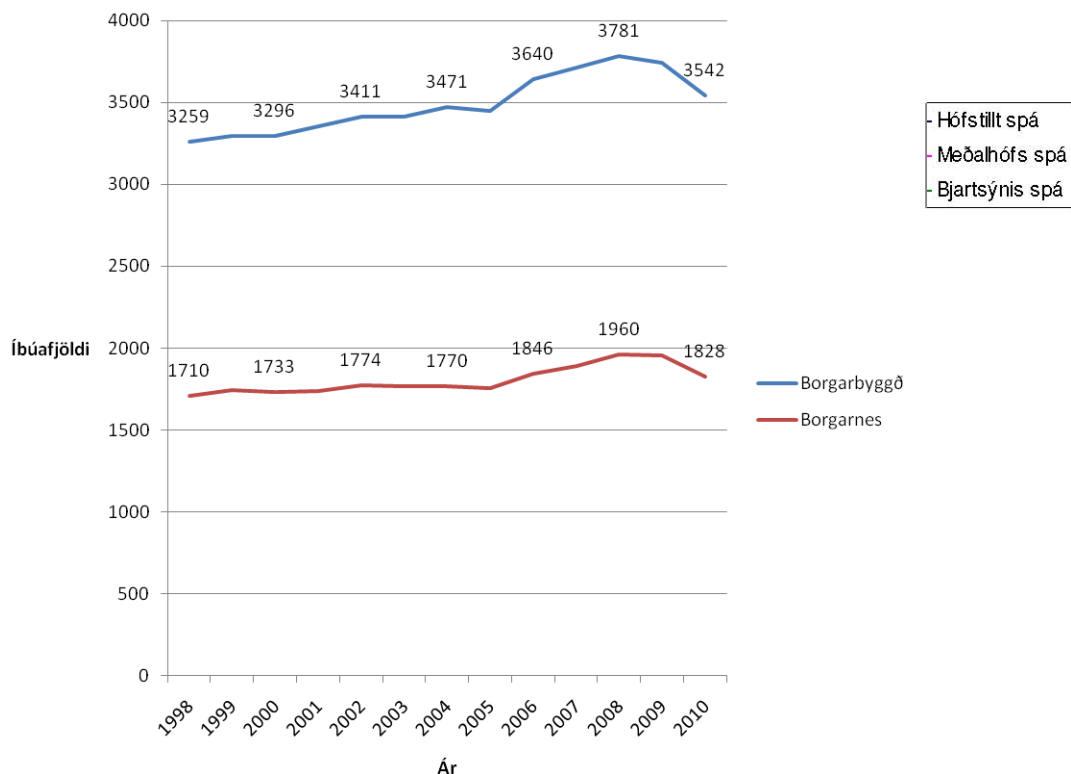
Hlýnandi loftslag hefur einnig í för með sér bráðnun jökla en hvað Borgarbyggð varðar sýna mælingar mikið hop Langjökuls. Gert er ráð fyrir að rýrnun Langjökuls verði örari en hinna stóru jöklanna og árið 2090 verði rúmmál hans aðeins 15% af því sem það var árið 1990. Samkvæmt þessu munu hnattrænar loftslagsbreytingar hafa áhrif á landnotkun í Borgarbyggð í framtíðinni¹.

3.4 Íbúar, byggð og atvinna

3.4.1 Fólksfjöldapróun og atvinna

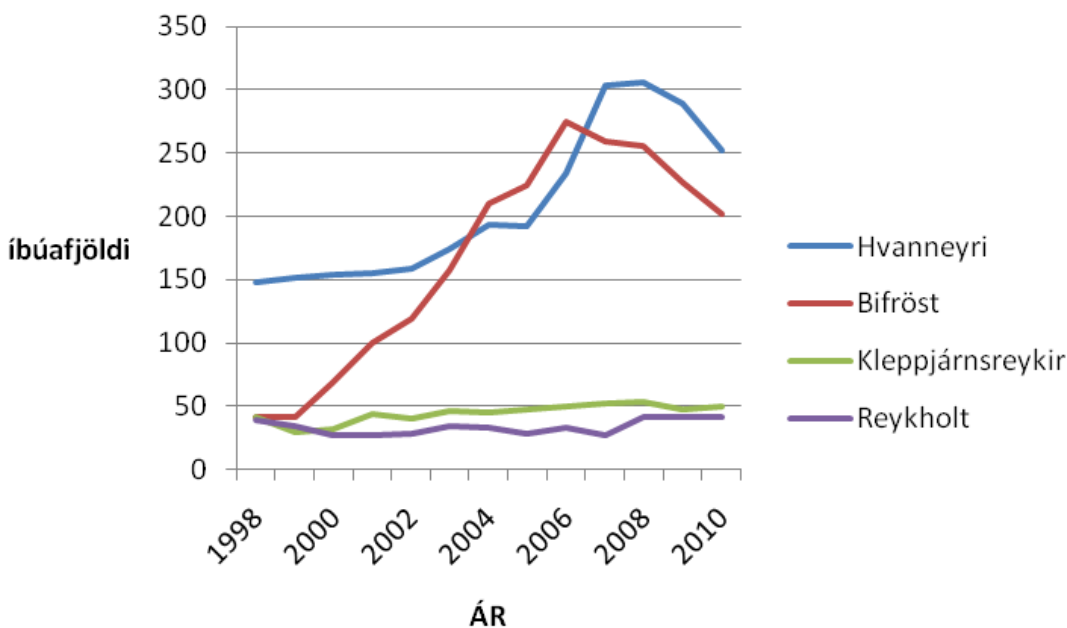
Ýmsir þættir hafa haft áhrif á mannfjöldapróun í Borgarbyggð, til að mynda breytingar á atvinnuháttum og skólaumhverfi sveitarfélagsins. Á meðfylgjandi línuriti má sjá mannfjöldapróun sveitarfélagsins í heild, sem og stærsta þéttbýliskjarnanum, Borgarnesi, frá árinu 1998 til 2010.

¹ Sjá kafla 4.6 og 4.19, landbúnaðarsvæði og svæði undir náttúruvá

Mannfjöldapróun í Borgarbyggð og Borgarnesi. Tölur frá 1. janúar ár hvert, 1998-2010. (Hagstofan, 2010)

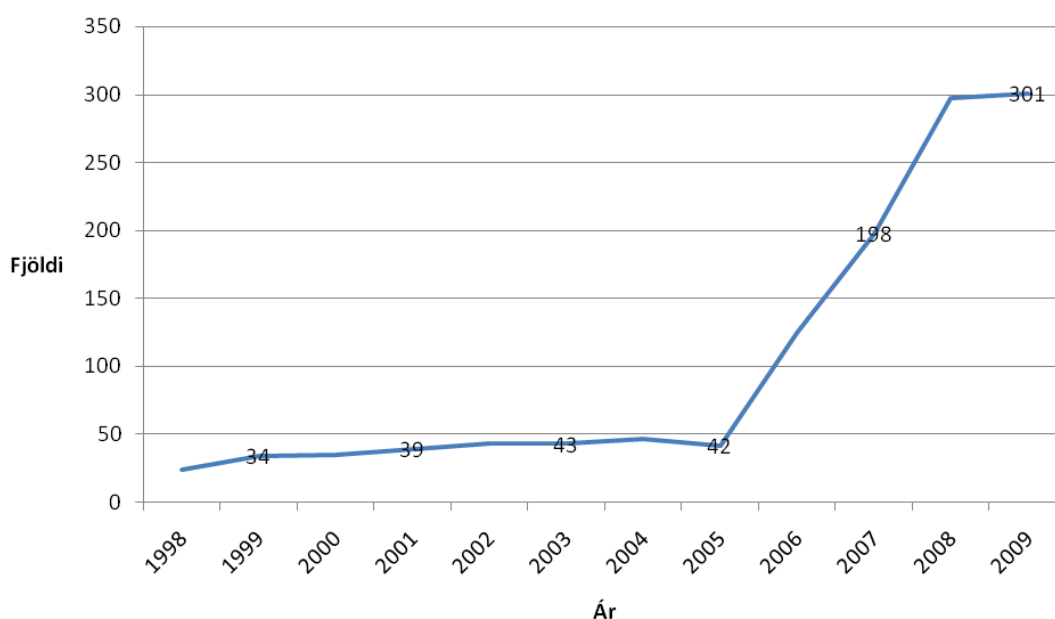
Árleg mannfjöldgun í sveitarfélaginu var að meðaltali rúm 0,7% á tímabilinu. Til samanburðar var árleg meðalfjöldgun íbúa í Borgarnesi rúm 0,6%. Hagstofan tilgreinir fjóra byggðakjarna í Borgarbyggð til viðbótar við Borgarnes, þá Hvanneyri, Bifröst, Kleppjárnsreyki og Reykholt.

Mannfjöldapróun í fjórum byggðakjörnum Borgarbyggðar 1. janúar, 1998-2010. (Hagstofan, 2010)

Árið 1998 voru íbúar jafnmargir í þremur byggðakjörnum; í Reykholti, á Kleppjárnsreykjum og Bifröst. Vöxturinn hefur síðan verið mestur á Bifröst, þar sem hann sexfaldaðist á þessum tíu árum og fór árið 2003 fram úr Hvanneyri. Á Hvanneyri hefur íbúafjöldi tvöfaldast frá upphafi tímabilsins. Háskólasamfélögin tvö hafa ljóslega haft mikil áhrif á íbúafjölda Borgarbyggðar. Íbúar í þéttbýli eru samtals rúmlega 2/3 heildarfjölda íbúa sveitarfélagsins.

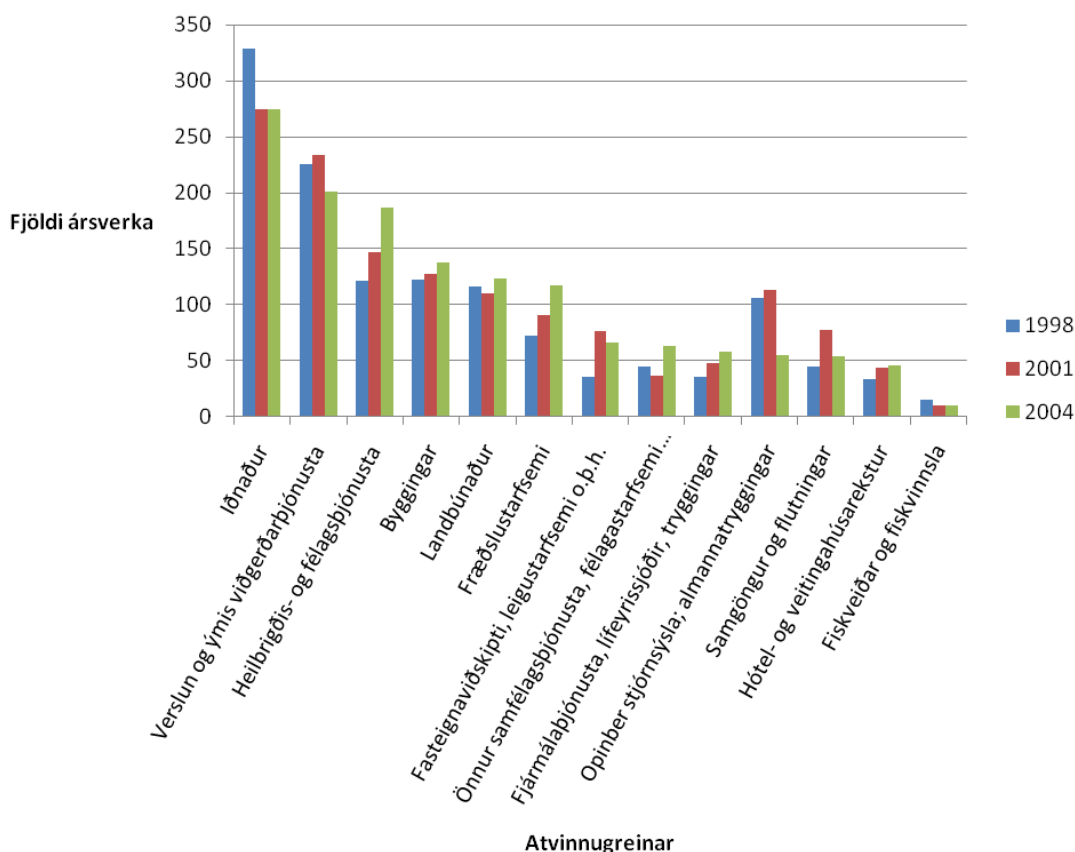
Allt til ársins 2009 fjölgaði erlendum íbúum úr 21 í 301, eða úr 1,2% af heildarfjölda íbúa í 8%.

Erlendir íbúar í Borgarbyggð árin 1998-2009. Tölur frá 1.janúar ár hvert.
(Hagstofan, 2009)

Ekki eru til nýrri tölur um fjölda erlendra íbúa. Í skýrslunni *Dulin búseta í Borgarfirði! – 1. vinnslustig*, e. Vífill Karlsson, kemur fram að *dulin búseta* (stundum nefnd „tvöföld búseta“) er mikil í Borgarfirði. Með dulinni búsetu er átt við þá sem koma sem ferðamenn og gista eina nótt eða fleiri og þá sem koma sem námsmenn, eða dvelja um lengri eða skemmri tíma, án þess að skrá sig á svæðinu. Má þar nefna háskólanemendur, sumarhúsaeigendur, hótलगesti og ýmsa aðra. Dulin búseta hefur verið lauslega áætluð tæplega 4.000 manns á sumrin, en u.þ.b. 1.000 aðra mánuði ársins (Vífill Karlsson, 2000). Búist var við áframhaldandi aukningu á dulinni búsetu. Stöðug, árleg umferðaraukning, uppbygging vegna háskólanna tveggja og uppbygging frístundabyggða eru meðal þátta sem styðja þá tilgátu.

Frá Byggðastofnun fengust gögn um ársverk í hinum mismunandi atvinnugreinum í Borgarbyggð frá árunum 1998 – 2004, en ekki eru til nýrri upplýsingar. Gögnin gefa ákveðna mynd af þróun hagkerfis Borgarbyggðar.

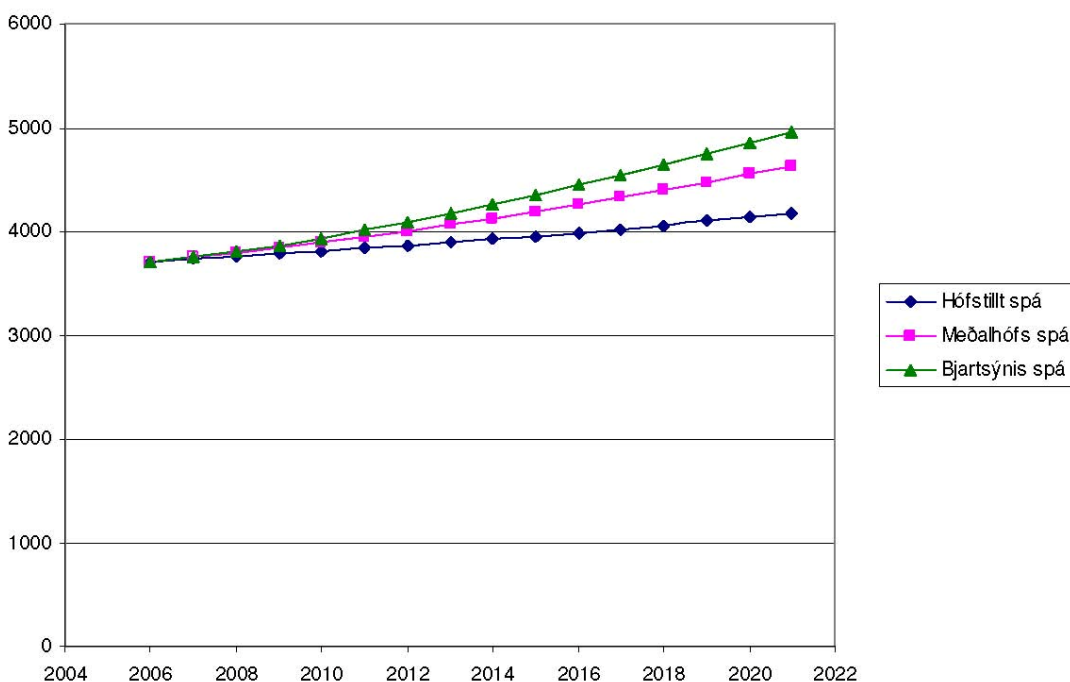
Skipting ársverka í Borgarbyggð eftir atvinnugreinum árin 1998, 2001 og 2004.
(Byggðastofnun, 2007)

Lönaður er öll árin hvatinn að flestum ársverkum á svæðinu. Þó stöplariði gefi ágætt yfirlit yfir þróunina er erfitt að fá rétta mynd af stöðunni í dag. Með efnahagshruninu haustið 2008 hægðist skyndilega á þeirri miklu fólksfjölgun og öru uppbyggingu sem hafði verið í Borgarbyggð frá árinu 2004 og ekki er ljóst með áhrifin á samfélagið til frambúðar.

3.4.2 Íbúafjöldaspá og íbúðasvæði

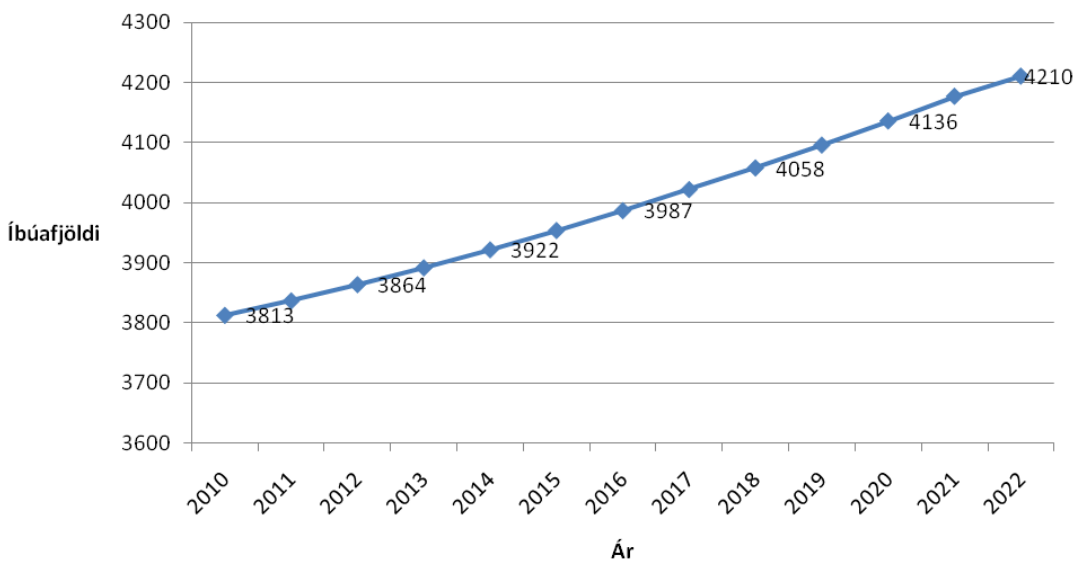
Að beiðni sveitarstjórnar árið 2007 vann Vífill Karlsson einfalda mannfjöldaspá fyrir árin 2006-2021, þar sem hann skipti áætlaðri íbúafjöldapróun í þrjár mismunandi spár, hófstilla-, meðalhófs- og bjartsýnisspá. Spáin er einföld, forsendur eru núverandi mannfjöldi, aldursdreifing, fæðingartíðni og dánartíðni auk talna yfir aðflutta umfram brottflutta síðastliðin 5, 10 og 15 ár. Hófstilla spáin byggir á lengstu þróuninni eða 15 ára þróun, meðalhófsspáin á 10 ára þróun og bjartsýnisspáin á 5 ára þróun.

Möguleg íbúafjöldaþróun í Borgarbyggð árin 2006-2021 samkvæmt einfaldri íbúaspá. (Vífill Karlsson, 2007)

Samkvæmt spánni gæti íbúafjöldi Borgarbyggðar árið 2021 verið á bilinu 4.177 miðað við hófstíllta spá til allt að 4.964 miðað við bjartýnisspá. Meðalhófsspá gerir ráð fyrir 4.629 íbúum árið 2021. Þetta reiknast sem 0,63% - 2,3% íbúafjölgun að jafnaði árlega. Ekki er tekið tillit til sérstaks umhverfis háskólasamfélaganna Hvanneyrar og Bifrastar (Vífill Karlsson, 2007), sem hafa hátt hlutfall duldrar (tvöfaldrar) búsetu (þ.e.a.s. fólk sem ekki skráir lögheimili sitt á svæðinu). Miðað við þær efnahagslegu þrengingar sem hafa riðið yfir síðan árið 2008, þá uppbyggingu sem áætluð er á skipulagstímabilinu og miðað við rauntölu íbúa þann 1. janúar 2010 sem hljóðar upp á 3.542 íbúa (Hagstofan, 2010), var afráðið að áætla íbúafjölgun á aðalskipulagstímabilinu samkvæmt hófstílltri spá ofangreindra útreikninga.

Áætluð íbúafjölgun í Borgarbyggð á tímabili aðalskipulagsáætlunarinnar, hófstíllt spá. (Vífill Karlsson, 2007)

Hófstillta spáin gerir ráð fyrir árlegri aukningu á bilinu 0,63% - 0,99%, með meðalaukningu 0,80%. Samkvæmt spánni gæti heildarfjöldi íbúa í Borgarbyggð verið rúmlega 4.200 í lok tímabilsins. Fjölgunin fer þó að miklu leyti eftir íbúafjöldapróun í tveimur af þremur stærstu þéttbýliskjörnum sveitarfélagsins, Bifröst og Hvanneyri, en þar hefur vöxturinn verið hraðastur síðustu árin.²

Sveitarfélagið er vel í stakk búið til að taka við áætlaðri íbúafjölgun. Geta þéttbýliskjarnanna og íbúðasvæðis í dreifbýli er eins og sjá má í meðfylgjandi töflu:³

SVÆÐI	FJÖLDI ÓNÝTTA ÍBÚÐA Í TILBÚNUM, EÐA Á SAMÞYKKTUM DEILISKIPULÖGÐUM SVÆÐUM	MÖGULEGUR ÍBÚAFJÖLDI Í TILBÚNUM ÍBÚÐUM EÐA Á SAMÞYKKTUM DEILISKIPULÖGÐUM SVÆÐUM (2,68 ÍB/ÍBÚÐ)	FJÖLDI MÖGULEGRA ÍBÚÐA Á SKILGREINDUM ÍBÚÐASVÆÐUM AÐALSKIPULAGS	MÖGULEGUR ÍBÚAFJÖLDI Á SKILGREINDUM ÍBÚÐASVÆÐUM AÐALSKIPULAGS (2,68 ÍB/ÍBÚÐ)	MÖGULEGUR ÍBÚAFJÖLDI SAMTALS
Dreifbýli	17	46	0	0	46
Borgarnes	228	610	122	330	940
Hvanneyri	260	697	54	145	842
Bifröst	0	0	260	697	697
Kleppjárnsreykir	0	0	2	5	5
Reykholt	3	8	12	32	40
Samtals	508	1.361	450	1.209	2.570

Áætluð geta sveitarfélagsins til að taka við íbúum á skipulagstímabilinu, árin 2010-2022.⁴

Samtals er áætlað að sveitarfélagið geti tekið við 2.570 íbúum í íbúðum sem eru ýmist tilbúar, á deiliskipulögðum svæðum, eða á svæðum sem eru skilgreind í aðalskipulagi. Hlutfallsleg skipting á milli þéttbýliskjarnanna er þá eftirfarandi: Borgarnes: 37%, Hvanneyri: 33% og Bifröst: 27%. Samtals geta þessir þrjú þéttbýliskjarnar tekið við 2.479 íbúum, eða 96% af áætlaðri getu sveitarfélagsins til að taka við fólki (ekki er þá tekin með í útreikninga stefnumörkun um uppbyggingu lögbýlisjarða, sjá neðar). Það er í samræmi við það meginmarkmið aðalskipulagsáætlunar að *lögð verði sérstök áhersla á vöxt þéttbýlisstaðanna Borgarness, Bifrastar og Hvanneyrar, m.a. með eflingu opinberrar þjónustu og bættis umhverfis fyrir nýsköpun.*

Af töflunni má sjá að möguleiki er á því að taka við allt frá rúmlega 1.360 íbúum í nú þegar tilbúnum íbúðum eða íbúðum á deiliskipulögðum lóðum. Þar af komast rúmlega 50% fyrir í tilbúnum íbúðum og/eða á deiliskipulögðum lóðum í þéttbýliskjarnanum Borgarnesi einum saman og tæp 45% á Hvanneyri. Á skilgreindum íbúðasvæðum (svæði sem tekin eru frá í aðalskipulagsáætlun, en hafa ekki samþykkt deiliskipulag) er möguleiki að taka við rúmlega 1.200 íbúum samtals, þar af 58% í þéttbýliskjarnanum Bifröst einum saman.

Til einföldunar og til að auðvelda samanburð er í öllum tilfellum miðað við lágmarksnýtingarhlutfall íbúðasvæða til framtíðarnota og stuðul Hagstofunnar um meðalfjölskyldustærð, 2,68 íbúa/íbúð. Skekkja er í útreikningum sem leiðir af því að stórt hlutfall fyrirhugaðra íbúða á Hvanneyri og Bifröst munu verða einstaklingsíbúðir. Með því að nota lægsta mögulega nýtingarhlutfall á þeim íbúðasvæðum er skekkjan lágmarkuð (með því að nota hærra nýtingarhlutfall er áætlaður fjöldi íbúða hærri, en

² Sjá kafla 4.22 og 4.23 fyrir áætlaða íbúafjölgun á Hvanneyri og Bifröst

³ Sjá enn fremur kafla 4.21 – 4.25, skipulagsáætlun fyrir þéttbýliskjarnana fimm

⁴ Miðað er við útreikninga í nóvember 2009

Þá er eðlilegra að nota lægri stuðul um fjölskyldustærð vegna smæðar íbúðanna, sem aftur veldur erfiðleikum í samanburði).

Uppbyggingu íbúðasvæða innan þéttbýliskjarnanna er forgangsraðað í aðalskipulagsáætlun. Fyrst og fremst er ekki gert ráð fyrir uppbyggingu íbúðasvæða til framtíðarnota fyrr en uppbyggingu deiliskipulagðra svæða er lokið. Settar eru eftirfarandi takmarkanir á uppbyggingu íbúðarhúsa í dreifbýli:⁵

	Lögbýli < 20 ha	Lögbýli 20 – 100 ha	Lögbýli > 100 ha
Heildarfjöldi íbúðar- og frístundahúsa - hámark	2	4	7
Hámarksfjöldi íbúðarhúsa	2	4	4

Stefna Borgarbyggðar um hámarksfjölda íbúðarhúsa á lögbýlisjörðum.

Lögbýlisjarðir í ábúð eru samtals 294 í Borgarbyggð. Einfaldir útreikningar gefa þá niðurstöðu að hægt sé að byggja samtals rúmlega 880 íbúðarhús á lögbýlum í Borgarbyggð og m.v. stuðul Hagstofunnar þá er hægt að taka við mannfjölgun upp á 2.360 íbúa í dreifbýli sveitarfélagsins. Taka verður mið af skekkju við útreikninga. Þar sem ekki eru fyrirliggjandi upplýsingar um stærð jarða er miðað við 3 íbúðarhús á jörð (meðaltal fjölda leyfilegra íbúðarhúsa að hámarki á jörðum undir 20 ha og á bilinu 20-100 ha).

Uppbyggingu mannvirkja á lögbýlisjörðum eru engu að síður settar ýmsar skorður svo lágmarka megi möguleg neikvæð umhverfisáhrif. T.d. er stefnt að því að land sem hentar vel til landbúnaðar verði ekki tekið til óafturkræfrar landnotkunar, heldur viðhaldið sem slíku ef kostur er. Stefnt er að nánari flokkun góðs ræktanlegs lands, en það er grófflokkað í skipulagsáætlun. Hvatt er til þess að landbúnaðarbyggingar, íbúðarhús og frístundahús á lögbýlum séu staðsettar í nálægð núverandi bygginga eða á landi sem ekki er talið henta til góðs ræktanlegs lands eftir því sem kostur er. Að auki er vegvísir varðandi vernd svæða veittur með því að hvetja til uppbyggingar mannvirkja utan þeirra, sbr. stefnumörkunina „*Eskilegt er að ofangreind uppbygging fari fram utan svæða á náttúruminjasrá, svæða sem eru undir hverfisvernd í samræmi við ákvæði 37. gr. laga um náttúruvernd og utan góðs ræktanlegs lands.*“⁶ Þykir stefnumörkun um uppbyggingu mannvirkja á lögbýlisjörðum í samræmi við þau meginmarkmið aðalskipulagsáætlunar að „*stuðlað verði að eflingu sveitanna sem góðum búsetukosti m.a. með verndun ræktarlands, bættum samgöngum, fjarskiptum og bættri almennri þjónustu*“, sem og „*taka skal sérstakt tillit til umhverfis og náttúruverndar við skipulag og þróun svæða.*“

⁵ Sjá ennfremur kafla 4.6, landbúnaðarsvæði

⁶ Sjá ennfremur kafla 4.6, landbúnaðarsvæði

4

SKIPULAGSÁÆTLUN

Í fyrri hluta skipulagsáætlunar er farið yfir fyrirhugaða landnotkun í dreifbýli, ásamt þeim landnotkunarflokkum sem eiga við jafnt í dreifbýli sem þéttbýli. Í seinni hluta skipulagsáætlunar er farið yfir fyrirhugaða landnotkun í þéttbýliskjörnum Borgarbyggðar.

4.1 Íbúðasvæði í dreifbýli

SKILGREIND SVÆÐI

ÍBÚÐASVÆÐI	STÆRÐ (HA)	TILVÍSUN
		Í SVEITARFÉLAGSUPPDRÁTT
Bæjarsveit	2,1	Í1
Bæjarsveit	1,0	Í2
Varmaland	0,3	Í3
Varmaland	3,2	Í4
Melur	7,6	Í5
Galtarholt	55,0	Í6

STEFNUMÖRKUN

SKIPULAGSÁÆTLUNAR

- ✓ Í Borgarbyggð sé á hverjum tíma nægt framboð á áhuga-verðum búsetukostum þar sem reynt verður að koma til móts við óskir samfélagsins á hverjum tíma.

ALMENN UMFJÖLLUN

Uppbygging íbúðasvæðis Í4 á Varmalandi er ekki hafin. Uppbygging er hafin á íbúðasvæði Í2 í Bæjarsveit og í Galtarholti (Í6), en miðað við fjölda lóða á því íbúðasvæði getur svæðið tekið við u.þ.b. 46 íbúum á skipulagstímabilinu. Önnur ofangreind íbúðasvæði í dreifbýli Borgarbyggðar eru þegar uppbyggð.

VALKOSTIR

Tillaga kom að íbúðasvæði við Lyngbrekku, en hætt var við það þar sem íbúafjöldaspá þótti ekki gefa tilefni til þess.

Áður skilgreind búgarðabyggð (smábýlabyggð), samkvæmt samþykktu deiliskipulagi af hluta Galtarholts, fær skilgreininguna íbúðasvæði í aðalskipulagsáætlun (Í6), en ekki er gert ráð fyrir frekari uppbyggingu búgarðabyggða í sveitarfélaginu. Í maí 2007 samþykkti sveitarstjórn Borgarbyggðar að svæðið yrði skilgreint sem búgarðabyggð [smábýlabyggð] til tilraunar samkvæmt bókun skipulags- og byggingarnefndar þann 10. apríl 2007: „Nefndin samþykkir skipulagið en óskar umfjöllunar byggðaráðs vegna þjónustu sveitarfélagsins við væntanlega íbúa. Jafnframt leggur nefndin áherslu á að um sé að ræða tilraunaverkefni með samþættingu íbúðar og atvinnustarfsemi á búgarðalóðum. Æskilegt sé að fá reynslu af þessu skipulagi áður en önnur svæði verði skipulögð.“ Þróun búgarðabyggða á Íslandi hefur verið sú að svæðin eru felld undir landnotkun landbúnaðarsvæða. Skipulagsstofnun telur það óæskilega þróun þar sem þessi svæði hafa hvorki stöðu jarðar né lögbýlis samkvæmt skilgreiningu jarðalaga (81/2004). Það er álit stofnunarinnar að skipulögð svæði fyrir stórar íbúðarlóðir samræmist skilgreiningu á íbúðasvæðum en ekki landbúnaðarsvæðum. Það álit er byggt á skilgreiningu skipulagsreglugerðar á annars vegar íbúðasvæðum og hins vegar landbúnaðarsvæðum, en á því síðarnefnda skal fyrst og fremst gert ráð fyrir byggingum og starfsemi sem tengjast búrekstri á viðkomandi jörð.⁷

⁷ Sjá ennfremur umfjöllun um uppbyggingu lögbýlisjarða, í kafla 4.6, landbúnaðarsvæði

4.2 Þjónustustofnanir

SKILGREIND SVÆÐI

ÞJÓNUSTUSTOFNANIR	TILVÍSUN
	Í SVEITARFÉLAGSUPPDRATT
Félagsheimili - Brautartunga	Þ1
Félagsheimili - Logaland	Þ2
Félagsheimili - Brún	Þ3
Félagsheimili - Brúarás	Þ4
Félagsheimili - Lyngbrekka	Þ5
Grunnskóli - Varmaland	Þ6
Leikskóli - Grímsstaðir	Þ7
Ýmis opinber þjónusta - Hvítárbakki	Þ8
Kirkja - Bæjarsveit	Þ9
Kirkja - Lundur	Þ10
Kirkja - Norðtunga	Þ11
Kirkja - Síðumúli	Þ12
Félagsheimili - Lindartunga	Þ13
Félagsheimili - Valfell	Þ14
Félagsheimili - Þverárrétt	Þ15

STEFNUMÖRKUN

SKIPULAGSÁÆTLUNAR

- ✓ Stefnt skal að góðu aðgengi hreyfihamlaðra á öllum þjónustusvæðum innan sveitarfélagsins.

ALMENN UMFJÖLLUN

Fjórar kirkjur eru skilgreindar sem þjónustustofnanir. Kirkjur sem friðaðar eru samkvæmt aldursákvæði 1. mgr., 36. gr. þjóðminjalaga (88/1989), samtals tólf talsins, eru þjónustustofnanir en eru skilgreindar sem hús undir þjóðminjavernd og hverfisvernd⁸.

VALKOSTIR

Í lok árs 2009 varð umræða um endurskipulagningu á fræðslumálum Borgarbyggðar, sem m.a. fela í sér sameiningu deilda grunn- og leikskóla, eða lokun þeirra. Af þeim sökum hefur ekki verið talin ástæða til að taka frá ný svæði fyrir fræðslustofnanir í dreifbýlishluta sveitarfélagsins.

⁸ Sjá kafla 4.14, um þjóðminjaverndarsvæði í dreifbýli, kafla 4.13, um hverfisverndarsvæði í dreifbýli, sem og kafla 4.21, 4.22 og 4.25, um friðaðar kirkjur innan þéttbýlishluta Borgarness, Hvanneyrar og Reykholts

4.3 Svæði fyrir verslun og þjónustu

SKILGREIND SVÆÐI

SVÆÐI VERSLUNAR- OG ÞJÓNUSTU	TILVÍSUN Í SVEITARFÉLAGS-UPPDRATT
Baula – verslun og veitingarekstur	S1
Bæjarsveit –svæði undir verslun og þjónustu til framtíðarnota	S2
Fossatún – verslun, gisti- og veitingarekstur	S3
Húsafell – verslun, gisti- og veitingarekstur	S4
Hreðavatnsskáli – verslun og veitingarekstur	S5
Deildartunga – verslunar- og þjónustusvæði til framtíðarnota	S6
Hraunsnef – verslun, gisti- og veitingarekstur	S7

STEFNUMÖRKUN

SKIPULAGSÁÆTLUNAR

- ✓ Þar sem aðstæður leyfa má gera ráð fyrir íbúðum á verslunar- og þjónustusvæðum, sérstaklega á efri hæðum bygginga.
- ✓ Heimilt er að staðsetja sorpgáma á verslunar- og þjónustusvæðum.
- ✓ Aðgengi hreyfihamlaðra verði bætt þar sem þess er þörf.

ALMENN UMFJÖLLUN

Öll svæði fyrir verslun og þjónustu í Borgarbyggð eru gamalgróin, utan svæðis til framtíðarnota sem merkt er í Bæjarsveit.

Fossatún við Grímsá. Mynd: SB.

4.4 Samgöngur

SKILGREIND SVÆÐI Á SVEITARFÉLAGSUPPDRÆTTI OG ÞEMAUPPDRÆTTI GÖNGU- OG REIÐLEIÐA

- Stofnvegir
- Tengivegir
- Landsvegir
- Hæsltu héraðsvegir
- Göngu- og reiðleiðir
- Flugbrautir

STEFNUMÖRKUN SKIPULAGSÁÆTLUNAR⁹

Vegsamgöngur

- ✓ Bundið slitlag verði lagt á alla helstu tengivegi sem eru með malarslitlagi.
- ✓ Byggðar verði tvíbreiðar brýr í stað einbreiðra á öllum stofnvegum og helstu tengivegum.
- ✓ Hindra skal aðkomu búfjár að stofn- og tengivegum með því að girða helgunarsvæði þeirra af.
- ✓ Áfram verði unnið að viðhaldi og uppbyggingu héraðsvega.
- ✓ Unnið verði markvisst að hraðalækkandi aðgerðum í þéttbýliskjörnum sveitarfélagsins.
- ✓ Vegir skulu lagðir samsíða hæðarlínunum eins og kostur er í hallandi landi.
- ✓ Kortleggja skal hávaða við fjölfarna vegi þar sem ástæða þykir til.
- ✓ Leita skal leiða til að bæta almenningssamgöngur í sveitarfélaginu.

Göngu- og reiðleiðir

- ✓ Byggt verði upp heildstætt reiðleiðakerfi í sveitarfélaginu.
- ✓ Gerðir verði áningastaðir við upphaf og enda helstu gönguleiða í samráði við nágrennasveitarfélög, þar sem það á við.
- ✓ Þar sem manngerðar hindranir hefta för gangandi fólks á bökkum áa eða vatna, skal aðgengið bætt.
- ✓ Byggð verði göngubrú yfir Borgarvog.
- ✓ Stefnt skal að áframhaldandi uppbyggingu gönguleiðar norðan og vestan Langjökuls.

Flugbrautir

- ✓ Mynduð verði heildstæð stefna um uppbyggingu flugbrauta og flugvalla í sveitarfélaginu.
- ✓ Stefnt er að faglegri úttekt á hagkvæmni þess að byggja upp Stóra-Kropps flugvöll sem varaflugvöll Reykjavíkflugvallar fyrir innanlandsflug.

ALMENN UMFJÖLLUN

Einu vegaf framkvæmdir innan dreifbýlis Borgarbyggðar sem eru á fjögurra ára samgönguáætlun Vegagerðarinnar fyrir árin 2007 til 2010, sem samþykkt var á Alþingi í mars 2007, eru lagfæringar á Hringvegi (1), í Stafholtstungum. Þó stendur í áætluninni undir yfirskriftinni „Áhrif á byggð og samfélag eftir landshlutum“: „*Helstu áhrif á Vesturlandi eru aðgerðir til að auka umferðaröryggi á vegum og með færslu hringvegjar út úr þéttbýli í Borgarnesi.*“ Vegáætlun er hluti af samgönguáætlun, áætlun sem gildir til fjögurra ára og er endurskoðuð annað hvert ár. Miðað er við að ávallt sé í gildi vegáætlun fyrir a.m.k. tvö ár. Í fjögurra ára áætlun er gerð grein fyrir

⁹ Umfjöllun um færslu Hringvegjar (1) hjá Borgarnesi er að finna í kafla 4.21, Borgarnes – skipulagsáætlun.

hvaða framkvæmdir verður farið í og hversu miklar fjárveitingar fara í einstök verkefni.

Í aðalskipulagsáætlun er stefnt að eftirfarandi breytingum á veglínunum og eru þær merktar inn á sveitarfélagsuppdrátt:

- ✓ Byggð verði ný brú yfir Hvítá við Stafholtsey og nýr vegur lagður beggja vegna ár.
- ✓ Endurbætur verði gerðar á Uxahryggjavegi (52) um Uxahryggi, með það að markmiði að gera leiðina að heilsársvegi.
- ✓ Úrbætur verði gerðar á Kaldadalsvegi (550) og Arnarvatnsheiðarvegi (578) frá Kalmanstungu að Arnarvatni stóra.
- ✓ Borgarfjarðarbraut (50) verði færð á tveimur stöðum; vegkaflanum frá Seleyri að bænum Grjóteyri niður að og meðfram Borgarfirði og frá vegamótunum við Þverárhliðarveg (522) og yfir Hvítá, með tvíbreiðri brú hjá Kljáfossi.
- ✓ Breytingar verði gerðar á legu Hringvegur (1) frá Litla-Skarði að Hraunsnefi; Kaldadalsvegur á mótum Lambár og Geitár og við Hvítá, með tvíbreiðri brú yfir Hvítá rétt neðan við mót Lambár og Geitár; Snæfellsnessvegur (54) frá Hringvegi (1) norður fyrir iðnaðarsvæði Borgarness, sem og yfir Haffjarðará; Hvítársíðuvegur (523) frá vegamótum Þverárhliðarvegur (522) og Hvítársíðuvegur (523) að Fróðastöðum; Þverárhliðarvegur (522) frá vegamótum Þverárhliðarvegur (522) og Hvítársíðuvegur (523) að Norðtungu; Varmalandsvegur (527) um Hallarmúla¹⁰.
- ✓ Stóra-Kroppsvegur (516) verði endurbættur.
- ✓ Eftirtalin vegamót verði lagfærð: Hringvegur (1) og Borgarfjarðarbraut (50) á Seleyri; Borgarfjarðarbraut (50) og Hálsasveitarvegur (518); Borgarfjarðarbraut (50) og Varmalandsvegur (527); Hvítárvallarvegur (510) og Melbrautar (Hvanneyri).
- ✓ Lagður verði nýr aðkomuvegur að Hvanneyri um land Ausu.

Árið 2006 samþykkti sveitarstjórn Borgarbyggðar að stefna að því að sveitarfélagið yrði tilraunasveitarfélag hvað varðar samgöngur og tæki yfir umsjón með úthlutun fjármagns til uppbyggingar og viðhalds héraðsvega. Einnig voru eftirfarandi markmið sett varðandi umferðaröryggi:

- Sveitarstjórn mun beita sér fyrir færslu Hringvegur (1) við Borgarnes.
- Unnið verði markvisst að hraðalækkandi aðgerðum í þéttbýli í sveitarfélaginu og komið upp merkingum og lýsingu þar sem þörf er á til aukins öryggis fyrir íbúa og gesti í Borgarbyggð.
- Áfram verði unnið að því að fá aukið fé til héraðs- og tengivega í sveitarfélaginu.
- Skoðaðir skulu nýir möguleikar er snúa að almenningsamgöngum. Unnið er að málinu í samstarfi við nágrennasveitarfélög og Menntaskóla Borgarfjarðar.

Vegsamgöngur

Á skipulagsuppdrætti ber að sýna alla stofn- og tengivegi, en auk þeirra eru helstu héraðs- og landsvegir sýndir til skýringar.

NR	VEGHEITI	LENGD	VEGFLOKKUR	SLITLAG
1	Hringvegur	72,33	Stofnvegur	Bundið
50	Borgarfjarðarbraut	49,18	Stofnvegur	Bundið
52	Uxahryggjavegur	36,10	Tengivegur	Möl
54	Snæfellsnesvegur	40,99	Stofnvegur	Bundið

¹⁰ Veglína sem var afmörkuð í Svæðisskipulagi Mýrasýslu 1998-2010

60	Vestfjarðavegur	8,54	Stofnvegur	Bundið
55	Heydalsvegur	17,60	Stofnvegur	Bundið
508	Skorradalsvegur	3,55	Tengivegur	Bundið
510	Hvítárvallavegur	10,02	Tengivegur	Möl
511	Hvanneyrarvegur	2,47	Stofnvegur	Bundið
512	Lundarreykjadalsvegur	15,04	Tengivegur	Möl
513	Bæjarsveitarvegur	2,45	Héraðsvegur	Bundið
514	Hvítárbakkavegur	3,75	Héraðsvegur	Möl
515	Flókadalsvegur	14,64	Tengivegur	Möl
517	Reykðælavegur	8,37	Héraðsvegur	Möl
518	Hálsasveitarvegur	48,47	Tengivegur	Bundið/möl
519	Reykholtsdalsvegur	13,26	Tengivegur	Bundið/möl
520	Dragavegur	2,52	Tengivegur	Möl
522	Þverárhlíðarvegur	19,91	Tengivegur	Möl
523	Hvítársíðuvegur	18,92	Tengivegur	Möl
524	Þverárvegur	2,65	Héraðsvegur	Möl
525	Grjóthálsvegur	8,18	Tengivegur	Möl
526	Stafholtsvegur	4,05	Héraðsvegur	Möl
527	Varmalandsvegur	13,94	Héraðsvegur	Möl
528	Norðurárdalsvegur	16,46	Tengivegur	Möl
530	Ferjubakkavegur	5,55	Héraðsvegur	Möl
531	Borgarbraut	1,00	Stofnvegur	Bundið
532	Þursstaðavegur	3,58	Héraðsvegur	Möl
533	Álftaneshreppsvegur	30,74	Tengivegur	Möl
534	Álftanesvegur	2,42	Héraðsvegur	Möl
535	Grímsstaðavegur	2,88	Héraðsvegur	Möl
539	Hítardalsvegur	12,99	Tengivegur	Möl
540	Hraunhreppsvegur	33,69	Tengivegur	Möl
553	Langavatnsvegur	0,85	Tengivegur	Möl
516	Stóra-Kroppsvegur	1,54	Héraðsvegur	Möl
536	Stangarholtsvegur	5,87	Héraðsvegur	Möl
537	Skíðholtsvegur	11,36	Héraðsvegur	Möl
514	Hvítárbakkavegur	0,30	Héraðsvegur	Möl
526	Stafholtsvegur	1,57	Héraðsvegur	Möl
532	Þursstaðavegur	1,20	Héraðsvegur	Möl
534	Álftanesvegur	3,89	Héraðsvegur	Möl
535	Grímsstaðavegur	9,10	Héraðsvegur	Möl
566	Hítarnesvegur	4,58	Héraðsvegur	Möl
550	Kaldadalsvegur	40,00	Landsvegur	Möl
553	Langavatnsvegur	15,15	Landsvegur	Möl
578	Arnarvatnsvegur	38,89	Landsvegur	Möl
5240	Bifrastarvegur	0,18	Stofnvegur	Bundið

Helstu vegir í Borgarbyggð. (Vegagerðin, 2009)

Lengd vega er eftirfarandi eftir gerð:

TEGUND VEGA	LENGD (KM)
Stofnvegir	175,6
Tengivegir	263,4
Héraðsvegir	254,7
Landsvegir	105,5
Göngu- og reiðleiðir	833

Hvítárbrú. Mynd: SE.

Eins og sjá má á töflu yfir vegi í Borgarbyggð eru margir stofn- og tengivegir með malarslitlagi. Mikil þörf er á gagngerum endurbótum á slitlagi vega innan sveitarfélagsins. Með frekari uppbyggingu frístundabyggða og ferðamannastaða má gera ráð fyrir aukinni umferð ferðamanna sem hafa mismikla reynslu í akstri á malarvegum. Því er mikilvægt að hugað verði að úrbótum á stofn- og tengivegum og leggja á þá bundið slitlag og auka þar með umferðaröryggi vegfarenda.

Mikilvægt er að stefna að byggingu tvíbreiðra brúa á fjölförnum stofn- og tengivegum þar sem nú eru einbreiðar brýr til að auka umferðaröryggi vegfarenda.

Þar sem lausaganga búfjár er viðhöfð og vegsvæði stofn- og tengivega ekki afgirt skal stefna að því að girða af fjölförnustu og hættulegustu kaflana. Jafnframt verði metið með reglulegu millibili ástand þeirra girðinga sem gagngert er ætlað að halda búfé frá vegsvæðunum.

Margir héraðsvegirnir eru í afar slæmu ástandi innan sveitarfélagsins. Má þar nefna að margir þeirra eru nánast einbreiðir, með lélegu slitlagi og liggja lágt í umhverfinu þannig að það skefur og flæðir yfir þá. Af þessum sökum er mikilvægt að áttak verði gert í bæði viðhaldi og uppbyggingu héraðsveganna til að auka umferðaröryggi vegfaraenda og ánægju ferðafólks.

Ýmsar aðferðir eru til að minnka hraða ökutækja innan þéttbýlismarka. Mikilvægt er að notuð séu þau ráð sem duga eins og t.d. hraðahindranir, þrengingar gatna, lækkun og þétting ljósastaura og byggingu vistgatna.

Mikilvægt er að tekið sé tillit til umhverfisins og landslags við hönnun nýrra vega. Æskilegt er að veglína liggi sem mest samsíða hæðalínum í hallandi landi. Með því minnka sjónræn áhrif vegarins á umhverfið sitt.

Samkvæmt reglugerð um kortlagningu hávaða og aðgerðaráætlanir (100/2005) skal kortleggja hávaða við stóra vegi. Aðalskipulagsáætlun gerir ráð fyrir að á skipulagstímabilinu verði lokið við kortlagningu hávaða við fjölfarna vegi og hávaðamengun út frá þeim.

Einu almenningssamgöngur innan sveitarfélagsins um langan tíma hafa verið skólaakstur grunnskóla- og menntaskólanema ásamt áætlunarferðum á milli Borgarness og höfuðborgarsvæðisins, sem og á milli Borgarness og Reykhólts. Strætó bs hóf reglubundnar ferðir á milli höfuðborgarsvæðisins og Borgarness þann 2. janúar 2008 en þeim var hætt hálfu ári síðar sökum dræmrar nýtingar.

Um fjarlægð mannvirkja frá vegum – helgunarsvæði - er kveðið svo á um í vegalögum (80/2007) að byggingar, leiðslur, auglýsingaspjöld, skurði eða önnur mannvirki, föst eða laus, megi ekki staðsetja nær vegi en 30 m frá miðlínu stofnvega og 15 m frá miðlínu annarra þjóðvega nema leyfi veghaldara komi til. Frá vegamótum er lágmarksfjarlægð 40 m. Veghaldari getur ef sérstaklega stendur á fært út mörk þessi, allt að 150 m.

Séu vegaf framkvæmdir fyrirhugaðar í næsta nágrenni við flutningslínur háspennu ber framkvæmdaraðila að hafa samráð við Landsnet um útfærslur og framkvæmd til þess að tryggja persónuöryggi framkvæmdaraðila og rekstraröryggi flutningskerfisins.

Nýjar veglínur

Með tilkomu brúar yfir Hvítá við Stafholtsey skapast mikilvæg tenging innan sameinaðs sveitarfélags, en hún gæti t.d. stuðlað að hagræðingu skólahverfa. Gert er ráð fyrir tveimur öðrum brúm yfir ána, annarri rétt neðan móta Geitár og Lambár og annarri hjá Kljáfossi. Miklir möguleikar eru fyrir ferðamannageirann á Íslandi með bótum á Uxahryggjavegi (52). Brú við Stafholtsey yrði þá einnig mikilvæg vegtenging milli landshluta, t.d. til Vestfjarða, Dala og Suðurlands; Norðurlands og Suðurlands.

Núverandi vegkaflí Borgarfjarðarbrautar (50) um Grjóteyri liggur hæst í um 45 m h.y.s. Vegurinn liggur nærri Tungukolli og í suðaustan áttum geta myndast sterkir og hættulegir vindstrengir. Bílar hafa lent í vandræðum af þeim sökum. Ný veglína frá Seleyri og að bænum Grjóteyri er lögð fram með það að markmiði að bæta umferðaröryggi vegfaranda á Borgarfjarðarbraut (50).

Þörf er á bættri vegtengingu við flugbraut Stóra-Kropps. Miðað er við að endurbætur verði gerðar á Stóra-Kroppsvegi (516) svo hann nýttist betur sem þjónustuvegur fyrir flugbrautina á Stóra-Kroppi.

Með lagfæringum og breytingum vegamóta er verið að huga að auknu umferðaröryggi. Með tilkomu nýs aðkomuvegar að Hvanneyri verður 460 m stytting á vegkaflanum og aðgengi að staðnum bætt til muna.

Göngu- og reiðleiðir

Búast má við vaxandi ásókn útivistarfólks á tiltekin svæði innan sveitarfélagsins, m.a. vegna uppbyggingar frístundabyggða og ferðamannastaða. Eini skipulagsgrunnurinn sem nýttur var við gerð göngu- og reiðleiðakorts í aðalskipulagsáætluninni er Svæðisskipulag Mýrasýslu, en einnig komu heimamenn mikið við sögu. Göngur- og reiðleiðir eru sýndar á sveitarfélagsuppdrætti og þemauppdrætti.

Gert er ráð fyrir göngubrú yfir Borgarvog í skipulagsáætlun. Miðað er við að brúað verði alla leið, þannig að brúarhaf nái yfir voginn en ekki verði gerðar landfyllingar sem gætu þrengt að farvegi sjávar.

Til þess að hægt sé að ná fram heildstæðu kerfi reiðleiða á landinu öllu er nauðsynlegt að í hverju sveitarfélagi sé til framtíðaráætlun um reiðleiðir. Í vegalögum (80/2007), 26. gr. segir: „Í samgönguáætlun er heimilt að veita fé til almennra reiðstíga samkvæmt sérstakri áætlun sem gerð skal að höfðu samráði við samtök

hestamanna og sveitarfélög.“ Brýnt er að samræmi verði milli áætlana um reiðvegi og skipulagsáætlana sveitarfélaga.

Stefna skal að því að leggja bílastæði með upplýsingaskiltum við upphaf og enda valdra gönguleiða. Þar sem gönguleiðir fara um kjarri vaxin svæði þarf að sjá til þess að grisjun fari fram þar sem hennar er þörf. Stika skal gönguleiðir þar sem ekki eru stígar. Varast ber þó að nota stikur í óhófi þannig að þær verði ekki of áberandi í landslagi.

Æskilegt er að aðskilnaður reiðvega og annarrar umferðar sé sem mestur, en þar sem því verður ekki við komið verður að leggja áherslu á öryggisþátt vegfarenda. Þar sem lágmarksfjarlægðir frá þjóðvegi nást ekki við núverandi aðstæður skal leitast við að finna reiðleiðinni annan stað fjær akvegi, eða tryggja öryggi bíla- og hestaumferðar með merkingum eða öðrum ráðstöfunum. Æskilegt er að áður en komið er að svæðum þar sem rekstur hrossa er bannaður séu reist áningarhólf, 300-400m² að stærð.

Í leiðbeiningariti Vegagerðarinnar og Landssambands hestamannafélaga eru settar fram viðmiðunartölur um þá lágmarksfjarlægð sem reiðvegir skulu vera frá vegum og öðrum mannvirkjum.

MANNVIRKI	RÝMISÞÖRF (M)
Landsvegir	5,0
Rafmagnsgirðing, árbakki, djúpur skurður	2,5
Byggingar, skilti, girðing, skurður	1,5

Viðmiðunartölur um lágmarksfjarlægð frá reiðvegum.
(Vegagerðin og Landssamband hestamannafélaga, 2003)

Þar sem fyrirhugað er að byggja reiðvegi innan helgunarsvæða þjóðvega ber að hafa samráð við Vegagerðina um legu og frágang þeirra. Leggja skal áherslu á að reiðleiðir þveri þjóðvegi sem minnst og liggi utan vegsvæða þar sem slíkt er mögulegt. Þar sem fyrirhugað er að leggja göngustíga og/eða reiðvegi á friðlýstum svæðum, svæðum sem eru á náttúruinjakrá, eða svæðum sem njóta sértakrar verndar samkvæmt 37. gr. laga um náttúruvernd (44/1999) ber að leita umsagnar Umhverfisstofnunar.

Flugbrautir

Í dreifbýli Borgarbyggðar eru fjórar flugbrautir sem eru að hluta í opinberri eigu. Þær eru staðsettar á Arnarvatnsheiði, Húsafelli, á Kaldármelum og á Stóra-Kroppi. Til viðbótar er flugbraut í Kárastaðalandi í Borgarnesi¹¹. Flugbrautir í einkaeigu eru ekki sýndar á sveitarfélagsuppdrætti.

Bent hefur verið á að staðsetning flugbrautar Stóra-Kropps geti verið heppileg fyrir uppbyggingu á varaflugvelli fyrir Reykjavíkurflugvöll vegna innanlandsflugs, eða ef til kæmi hvers konar neyðarástand sökum veðurs eða annarra þátta. Stefnt er að faglegri úttekt.

¹¹ Sjá kafla 4.21, skipulagsáætlun fyrir Borgarnes, almenna umfjöllun um flugbrautir

Sjálfbær þróun í samgöngumálum

Í ritinu *Velferð til framtíðar - Sjálfbær þróun í íslensku samfélagi* (Umhverfiráðuneytið, 2002) eru sett fram eftirfarandi meginmarkmið í samgöngu- og ferðamálum: „Markmið með sjálfbærum samgöngum á Íslandi er að auðvelda hagkvæma nýtingu landsins í atvinnuskyni og að auðvelda okkur að njóta þess sem einstaklingar til útivistar og hagsældar án þess að rýra landgæði eða möguleika komandi kynslóða. Reynt verði að draga úr notkun jarðefnaeldsneytis í samgöngum á landi, í lofti og á sjó til að draga úr losun gróðurhúsalofttegunda. Einnig verði leitast við að draga úr þörf fyrir flutninga, m.a. með notkun nýrrar tækni í fjarskiptum. Draga skal úr sjónmengun, jarðraski og annarri mengun samfara vegagerð og halda áfram uppgræðslu vegsvæða.” Stefnt skal að því að fyrrgreind markmið verði höfð að leiðarljósi á skipulagstímabili aðalskipulagsins og um ókomna framtíð.

Aukin gróðurhúsaáhrif andrúmslofts eru talin vera ein helsta ógnunin við sjálfbæra þróun. Þar sem bifreiðar nota nánast eingöngu jarðefnaeldsneyti, enn sem komið er eiga vegsamgöngur mikinn þátt í losun gróðurhúsalofttegunda (sérstaklega CO₂) og þar með loftlagsbreytingum og gróðurhúsaáhrifum. Þættir sem nefndir hafa verið sem mikilvægir til að ná árangri í samdrætti losunar CO₂ frá bifreiðum eru m.a. þessir: Í fyrsta lagi að viðhorfsbreyting þurfi að verða hjá almenningi hvað varðar samdrátt í akstri, val á tegundum bifreiða (t.d. díselbíla í stað bensínbifreiða, og litla bíla í stað stórra) og notkun á almenningssamgöngum. Í annan stað að dregið sé úr orkunotkun með því að leggja bundið slitlag á sem flesta malarvegi; rannsóknir hafa leitt í ljós að eldsneytisnotkun fólksbifreiða sé a.m.k. 20% minni á vegum með bundnu slitlagi en þeim sem eru með malarslitlagi (munurinn fyrir stærri og þyngri bíla er enn meiri). Í þriðja lagi að skipulagsvinna miðist við að stytta akstursleiðir og draga úr akstursþörf.

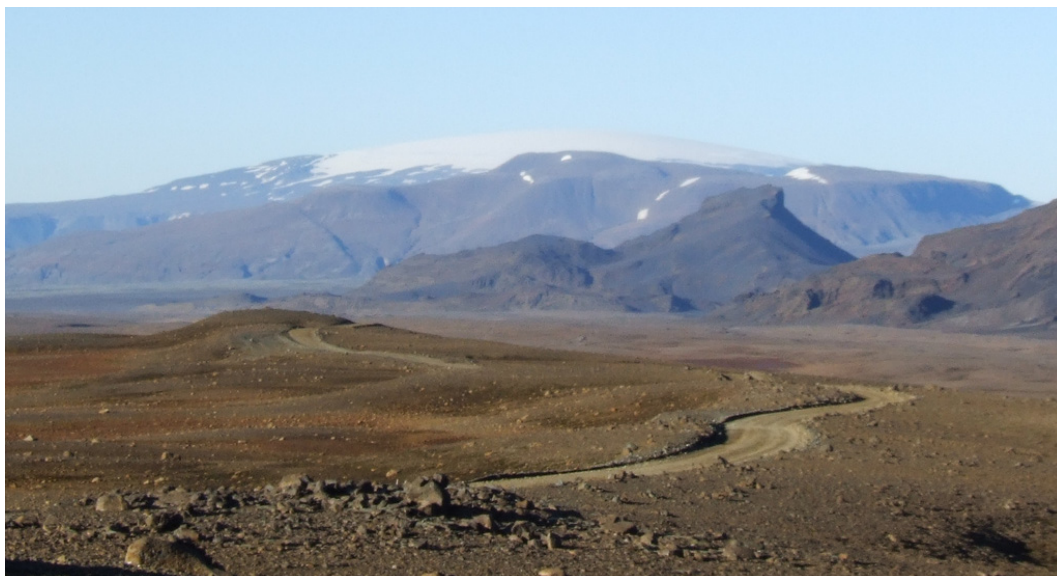
Varðandi fyrsta þáttinn þá er Borgarbyggð víðfeðmt sveitarfélag. Af þeim sökum er erfitt að ná fram jákvæðri þróun er varðar samdrátt í akstri og þá sér í lagi í dreifbýlinu. Í skipulagstillögum þéttbýlisstaðanna er reynt að bæta aðgengi fyrir hjólandi og gangandi með það að markmiði að draga úr akstri. Markmið sveitarfélagsins er að bæta almenningssamgöngur, sem gæti stuðlað að jákvæðari þróun um minni losun CO₂. Hvað annan þáttinn áhræfir er það stefna sveitarfélagsins að lagt verði bundið slitlag á helstu tengivegi, sem dregur úr orkunotkun bifreiða. Varðandi þriðja þáttinn þá mun ný brú yfir Hvítá við Stafholtsey ná fram hagræðingu í styttingu akstursleiðar jafnt innan sveitarfélagsins, sem í gegnum það og hið sama gildir um heilsárveg um Uxahryggi.

VALKOSTIR

SAMGÖNGUR

Tillaga kom að færslu Borgarfjarðarbrautar (50) frá núverandi vegkafla sem liggur frá Flókadalsá og að Kleppjármsreykjum yfir á veg Stóra-Kropps (516). Borgarfjarðarbraut liggur hæst í um 110 m h.y.s. á þessum kafla. Þar sem brautin liggur upp frá Flókadalsá, í Steðjalandi, er kröpp beygja í halla. Þessi vegkafla hefur oft verið erfiður í hálfu og skafrenningi. Í stað þessa var afráðið að bæta veginn svo hann nýttist betur sem þjónustuvegur fyrir flugvöll.

Úrbætur á Arnarvatnsvegi (578) hafa líka lengi verið í umræðunni. Þetta er mikilvægur hálendisvegur og eru valkostur varðandi styttingu leiðar á milli landshluta. Umræða varð um hvers eðlis uppbygging á þessum tveimur vegum ætti að vera. Ekki er tekin afstaða til þess að svo komnu máli.

Á Kaldadal. Mynd: LB.

4.5 Veitur

SKILGREIND SVÆÐI

	TILVÍSUN Í SVEITARFÉLAGSUPPDRAÐ
VATNSVEITA	(V)
HITAVEITA	(H)
RAFVEITA	(R)
FJARSKIPTAVEITA	(F)
ENDURVARPSSTÖÐ	(E)

STEFNUMÖRKUN SKIPULAGSÁÆTLUNAR

Vatnsveita

- ✓ Gæta skal þess að grunnvatni sé ekki spillt í sveitarfélaginu.
- ✓ Meiri háttar vatnstaka á vatnasviði veiðiaá er ekki heimil nema að ljóst sé að hún hafi ekki neikvæð áhrif á laxveiði og vistkerfi ána.
- ✓ Helgunarsvæði vatnsveitna sé 3 m beggja vegna lagnar.

Hitaveita

- ✓ Stefnt skal að áframhaldandi jarðhitarannsóknum til að tryggja orkuþörf sveitarfélagsins til framtíðar.
- ✓ Helgunarsvæði hitaveitna skal vera 3 m beggja vegna lagnar
- ✓ Helgunarsvæði hitaveitulagnar frá Deildartungu í Reykholtsdal að Akranesi skal vera 7,5 m beggja vegna hennar. Heimilt er þó að leggja reiðveg innan helgunarsvæðisins liggja fyrir samþykki eigenda hitaveitunnar.
- ✓ Stefnt skal að því að hitaveituvæða í sveitarfélaginu þar sem hagkvæmt reynist.

Rafveita

- ✓ Stefnt skal að því að háspennulínum verði ekki fjölgað í sveitarfélaginu; frekar verði horft til þess að leggja háspennustrengi í jörðu eða auka flutningsgetu núverandi háspennulína með hærri spennu.
- ✓ Helgunarsvæði 66 kV háspennulínu sé 25 m í heildina.
- ✓ Helgunarsvæði 132 kV háspennulína sé 35-45 m í heildina.
- ✓ Helgunarsvæði 220 kV háspennulína sé 65-85 m í heildina.
- ✓ Helgunarsvæði 400 kV háspennulína sé 75-90 m í heildina.
- ✓ Smávirkjanir (rafali á bilinu 0-200 kVA) eru heimilar á skilgreindum landbúnaðarsvæðum, enda sé svæðið ekki á náttúruminjaskrá, undir hverfisvernd, gott ræktanlegt land eða falli undir ákvæði 37. gr. laga um náttúruvernd.
- ✓ Smávindmyllur (með rafafi á bilinu 0-25 kW, með hámarks þvermál snúningsbrautar 13 m, með hámarks hæð 25 m frá sökli til efsta odds vængja) eru heimilar á skilgreindum landbúnaðarsvæðum, enda sé svæðið ekki á náttúruminjaskrá eða falli undir ákvæði 37. gr. laga um náttúruvernd.
- ✓ Stefnt verði að lagningu þriggja fasa rafmagns um sveitarfélagið.
- ✓ Gæta þarf að sjónrænum áhrifum háspennulína og -mastra.
- ✓ Fari línur inn í hindranafleti flugvalla, þveri dali, ár eða vegi sem líklegir eru til nauðlendinga loftfara þarf að hafa samráð við rekstraraðila flugvallanna eða Flugmálastjórn Íslands ef við á.
- ✓ Skógrækt sé ekki viðhöfð innan helgunarsvæða háspennulína.

Fráveita

- ✓ Leitað verði hagkvæmra lausna til að hreinsa fráveitu í sveitarfélaginu og úrbætur verði gerðar í samræmi við ákvæði reglugerða.
- ✓ Rotþær á frístundasvæðum verði sameinaðar eins og kostur er.

Fjarskipti

- ✓ Stuðlað verði að því að koma á farsíma- og þráðlausu netsambandi í öllu sveitarfélaginu.
- ✓ Uppsetning fjarskiptasenda og endurvarpsstöðva er heimil að undangenginni kynningu gagnvart nágrönnum á eftirtöldum landnotkunarreitum: landbúnaðarsvæðum, svæðum fyrir frístundabyggð, opnum svæðum til sérstakra nota, hafnarsvæðum og iðnaðarsvæðum. Gæta skal að sjónrænum áhrifum.
- ✓ Helgunarsvæði stofnkerfa fjarskiptastrengja skal vera 2 m beggja vegna lagnar.

ALMENN UMFJÖLLUN

Hitaveita

Hitaveita Akraness og Borgarfjarðar (HAB) var stofnuð árið 1979. Núverandi eigandi hennar (2009) er að stærstum hluta Orkuveita Reykjavíkur. Hitaveitan fær vatn af tveimur svæðum, annars vegar frá Deildartunguhver og hins vegar frá borholu í landi Langholts og Laugarholts. Aðveitulögn hitaveitunnar er samtals 74 km löng. Heita vatnið er að jafnaði 77°C í Borgarnesi.

Vatn úr vinnsluholu í Kerlingargili nær til 90 sumarhúsa og allra þjónustubygginga í Munaðarnesi og við Stóru-Skóga. Allar byggingar Háskólans á Bifröst fá vatn úr vinnsluholum við Bifröst og í Svartagili auk 35 sumarbústaða og lögbýla í Hreðavatnslandi, Klettstíu og Skarðshörmum.

Hluti Staðholtstungna fær heitt vatn frá Laugalandi. Í Þverárhlið þjónar hitaveita frá Helgavatni nánast allri byggðinni. Þar er einnig Múlaveita sem þjónar nokkrum bæjum og veiðihúsi. Í Hvítársíðu er hitaveita að Síðumúla og þjónar hún svæðinu að Þorgautsstöðum. Búið er að hanna hitaveitu í Hvítársíðu sem mun anna allri

Hvítársíðu að Kalmanstungu undanskilinni. Byggðin og umhverfi Kleppjárnsreykja og Snældubeinsstaðir eru með hitaveitu frá Kleppjárnsreykjahver. Í Lundarreykjadal framanverðum er verulegur jarðhiti sem nýtist nær öllum bæjum í dalnum.

Vísir er að félagsveitu í Kolbeinsstaðahreppi og veita er í Reykholti. Einkaveitur þjóna einnig bæjum á ýmsum svæðum.

Deildartunguhver. Mynd: KPS.

Rafveita

Sé þörf á upplýsingum um nákvæma breidd helgunarsvæða háspennulína þá er hægt að reikna öryggisfjarlægðir nákvæmlega út í hverju tilviki fyrir sig. Skógrækt innan helgunarsvæðis raflína er óæskileg. Plönturnar geta leitt rafstraum til jarðar ef þær vaxa of nærri leiðurum. Einnig er óæskilegt að gróður hefti aðgengi að línum og valdi erfiðleikum við viðhald og eftirlit mannvirkjana. Reynslan hefur sýnt að góð regla sé að fjarlægð miðist við að hún sé hæð fullvaxinna trjáa frá línunni margfölduð með 1,5.

Fráveita

Í Borgarnesi eru nú 12 útrásir, en unnið er að samtengingu lagna í eina útrás. Frárennsli verður hreinsað í hreinsistöð sem byggð verður í Brákarey og liggur lögnin þaðan út fyrir stórstraumsfjöru. Leitast verður við að uppfylla ákvæði reglugerðar um fráveitur og skólp (798/1999) með síðari breytingum. Gert er ráð fyrir að verkinu ljúki árið 2011. Bygging lífrænna hreinsistöðva ásamt gagngerum endurbótum á fráveitukerfum fyrir frárennsli frá Hvanneyri, Bifröst, Reykholti og Varmalandi lýkur haustið 2010. Í dreifbýli sveitarfélagsins er notast við rotþrær. Í gildi er samningur við verktaka um reglulega hreinsun rotþróa á þriggja ára fresti (Borgarbyggð, 2008).

Fjarskipti

Á undanförunum árum hefur verið unnið í lagningu ljósleiðara frá Borgarnesi um Hvanneyri og þaðan að Kljáfossi og í Reykholt. Fyrirhugað er að leiðarinn verði lagður áfram að Hreðavatni og þaðan aftur til Borgarness. Ekki er ljóst hvenær verkinu lýkur. Símsstöðvum hefur verið fjölgað í sveitarfélaginu og nýlega hafa verið settar upp nýjar símsstöðvar á Oddstöðum og Stóra-Ási en fyrir voru símsstöðvar á Hvanneyri, Kljáfossi og Reykholti. Þó eru enn nokkur svæði án netsambands og gsm-sambands. Stefnt er að því að þráðlausu internetsambandi verði komið á í öllu sveitarfélaginu.

VALKOSTIR**Rafveita**

Umræða varð um það hvort taka ætti frá landsvæði í aðalskipulagi fyrir tvöföldun byggðalínu. Því var hafnað af hálfu sveitarfélagsins þar sem það samræmist ekki stefnumörkun um rafveitur.

Tillaga var uppi um að leyfa nýtingu á vind- og sólarorku til raforkuframleiðslu með allt að 2 MW uppsetu rafafli á landbúnaðarsvæðum. Fallið var frá henni vegna mögulegra umhverfisáhrifa.

4.6 Landbúnaðarsvæði**SKILGREIND SVÆÐI**

Allt land sem ekki flokkast undir aðra landnotkun.

STEFNUMÖRKUN SKIPULAGSÁÆTLUNAR**Landbúnaður**

- ✓ Sveitarstjórn beiti sér fyrir almennum aðgerðum til að treysta búsetu og atvinnu í dreifbýli sveitarfélagsins, til að mynda hvað varðar samgöngur, háhraðanettengingu og fullnægjandi spennu á heimtaugum rafveita.
- ✓ Stefnt skal að því að land sem hentar vel til landbúnaðar, t.d. akuryrkju, ræktunar fóður- og orkujurta eða kvikjárnæktar, verði ekki tekið til óafturkræfrar landnotkunar, heldur viðhaldið sem slíku ef þess er kostur.
- ✓ Grófflokkun góðs ræktanlegs lands vegna fæðuöryggis liggur fyrir í aðalskipulagsáætlun. Inni í afmörkuninni er bæði land sem nú þegar er í ræktun og svæði sem bjóða upp á aukið svigrúm til ræktunar. Stefnt skal að nánari flokkun góðs ræktanlegs lands og stefnumörkun með tilliti til gæða og eiginleika þess og stuðlað að því að óafturkræf landnotkun fari fram utan þess eftir því sem kostur er.
- ✓ Um uppbyggingu húsa á lögbýlum gildir eftirfarandi:

	Lögbýli < 20 ha	Lögbýli 20 – 100 ha	Lögbýli > 100 ha	
Heildarfjöldi íbúðar- og frístundahúsa - hámark	2	4	7	
Hámarksfjöldi íbúðarhúsa	2	4	3	4
Hámarksfjöldi frístundahúsa	1	3	4	3

Ef á lögbýlinu fer fram umfangsmikil landbúnaðarstarfsemi er heimilt að byggja þar fleiri íbúðarhús en ofangreind tafla tilgreinir, að því gefnu að uppbyggingin sé talin nauðsynleg fyrir viðkomandi rekstur.

Æskilegt er að ofangreind uppbygging fari fram utan svæða á náttúruminjasrá, hverfisverndarsvæða í samræmi við ákvæði 37. gr. laga um náttúruvernd og utan góðs ræktanlegs lands.

- ✓ Þegar fleiri en tvö íbúðarhús eru ráðgerð á sömu jörð skal deiliskipuleggja svæði sem nær yfir íbúðar- og atvinnurekstrarhús lögbýlisins og aðkomu að þeim. Þjónusta sveitarfélagsins við slík íbúðarhús á jörðum er takmörkuð og ekki sú sama og í þéttbýli, t.d. hvað varðar neysluvatn og viðhald vega.
- ✓ Við stofnun nýs lögbýlis skal tryggt að það sé í samræmi við staðfest skipulag og að búrekstraraðstöðu nálæggra jarða sé ekki raskað. Þá skulu lögbýli eingöngu stofnuð um landbúnaðarframleiðslu í atvinnuskyni.
- ✓ Jarðeigendur séu hvattir til að gera landnýtingaráætlanir fyrir jarðir sínar.

- ✓ Áhersla skal lögð á, við hönnun mannvirkja, að þau falli vel að náttúrulegu umhverfi.
- ✓ Á jörðum sem fara í eyði skal ganga þannig frá húsum, girðingum og öðrum mannvirkjum að ekki sé til lýta, og að fólki og skepnum stafi ekki hættu af.
- ✓ Heimilt er að staðsetja sorpgáma, setja upp fjarskiptasenda og endurvarpsstöðvar á landbúnaðarsvæðum, enda sé svæðið ekki á náttúruminjaskrá, skilgreint sem hverfisverndarsvæði í samræmi við ákvæði 37. gr. laga um náttúruvernd eða gott ræktanlegt land.
- ✓ Byggingar sem tengjast annarri atvinnustarfsemi eru ekki heimilaðar á landbúnaðarsvæðum ef undanskildar eru byggingar vegna minniháttar verktakastarfsemi út frá bújörðum, vindmylla með hámarks rafafli 25 kW og vatnsaflsvirkjana með rafafli allt að 200 kW, enda sé svæðið ekki á náttúruminjaskrá, skilgreint sem hverfisverndarsvæði í samræmi við ákvæði 37. gr. laga um náttúruvernd eða gott ræktanlegt land.
- ✓ Landbúnaðarsvæði ofan 300 m h.y.s. skulu óbyggð mannvirkjum öðrum en fjallaskálum, neyðarskýlum og þeim sem tengjast raf- og fjarskiptaveitum.
- ✓ Uppbygging mannvirkja neðan 5 m h.y.s. er óheimil vegna mögulegrar flóðahættu nema hægt sé að færa sérstök efnisleg rök fyrir undanþágu.
- ✓ Stefna skal að skráningu og merkingu menningarminja, m.a. fornleifa, þjóðleiða, örnefna og sögustaða, með það að markmiði að efla menningartengda ferðaþjónustu.

Skógrækt og uppgræðsla lands

- ✓ Skógrækt er heimil á skilgreindum landbúnaðarsvæðum.
- ✓ Gera skal skógræktaráætlanir þar sem ræktun nytjaskóga er fyrirhuguð og skulu þær taka mið af vistkerfi, jarðmyndunum og öðru náttúrufari, sjónrænum áhrifum, varðveislu menningarminja og kennileita í landslagi.
- ✓ Leggja þarf fram ræktunaráætlun til sveitarstjórnar og er nytjaskógrækt háð leyfi hennar.
- ✓ Við gerð ræktunaráætla skal taka mið af helgunarsvæðum vega, vatna, vatnsfalla og sjávar, sem og rafveita þar sem við á.
- ✓ Æskilegt er að skógrækt sé stunduð utan góðs, ræktanlegs lands.
- ✓ Nytjaskógrækt er óheimil nær bökkum árfarvega, vatna og sjávarsíðu en 30 m.
- ✓ Umhverfisásýnd verði bætt með uppgræðslu rofsvæða og lítt og ógróins lands, frágangi á fullnýttum efnistökusvæðum og förgun ónýtra tækja og mannvirkja. Uppgræðsla lands skal taka mið af vistkerfi, jarðmyndunum, sjónrænum áhrifum, varðveislu menningarminja og kennileita í landslagi.
- ✓ Séu landspjöll unnin að óþörfu skal Landgræðsla ríkisins kölluð til sem umsagnaraðili um hvernig þau skuli bæta.
- ✓ Á vatnsverndarsvæðum sem taka til grannsvæða skal haft samráð við Heilbrigðiseftirlit Vesturlands um skógræktaráætlanir og áætlanir um uppgræðslu lands.
- ✓ Ræktun erlendra plöntutegunda er óheimil í náttúrulegum birkiskógum.
- ✓ Ræktun erlendra plöntutegunda er óheimil ofan 300 metra hæðar yfir sjó nema með leyfi sveitarstjórnar.

ALMENN UMFJÖLLUN

Landbúnaður

Samkvæmt upplýsingum frá Hagþjónustu landbúnaðarins voru lögbýlisjarðir í Borgarbyggð þann 31. desember 2007 samtals 400. Þar af eru 294 jarðir í ábúð, en það gera 47% allra jarða í ábúð á Vesturlandi. Rúm 75% jarða í ábúð í Borgarbyggð, eða 221, eru í eigu ábúenda sjálfra, 17% í eigu annarra aðila, 8% í eigu ríkisstofnana

og innan við 0,5% í eigu sveitarfélagsins. Af þeim 106 jörðum sem eru í eyði eru 8, eða rúm 7% í eigu ríkisstofnana, en 93% í eigu annarra aðila.

	KÝR	NAUTGRIPIR	SAUBÉ	GÝLTUR	ALIFUGLAR	KANÍNUR	GEITUR	HROSS	GARÐYRKJUBÝLI
Andakíll	4	6	15		3	1		30	1
Lundarreykjadalur	5	5	15		2			24	
Reykholtisdalur	7	10	17		1			32	6
Hálsasveit	5	3	10	1				15	
Hvítársíða	5	3	11		5		1	11	1
Þverárhlið	5	5	9		2			11	
Norðurárdalur	4	4	7					9	
Stafholtstungur	5	7	19		1			29	
Borgarhreppur	6	7	21		3	1		10	
Álftaneshreppur	7	8	16		1			20	
Hraunhreppur	7	7	19	1	1			21	
Kolbeinsstaðahreppur	12	12	18		2			20	
Borgarnes			6					77	2
SAMTALS	72	77	183	2	21	2		299	10

Fjöldi lögbýla þar sem viðhöfð var ræktun í Borgarbyggð 2008.

(Búnaðarsamtök Vesturlands, 2008, Samband garðyrkjubænda, 2008 og Bændasamtök Íslands, 2008)

Á flestum jörðum í ábúð er stunduð sauðfjarrækt, eða 183 jörðum. Á 77 þeirra er stunduð nautgriparækt, 72 aðilar stunda mjólkurframleiðslu og 21 eru með alifuglarækt. Tveir aðilar stunda svínarækt og tveir rækta kanínur. Samtals tíu garðyrkjubændur eru skráðir hjá Sambandi garðyrkjubænda og Bændasamtökum Íslands. Einn aðili hefur fengið vottun vegna lífrænnar ræktunar, á íslenskum plöntum. Tæplega 300 aðilar eru með hross í sveitarfélaginu.

Rauðsgil, Ok í baksýn. Mynd: MWL.

Uppbygging mannvirkja á lögbýlisjörðum

Við uppbyggingu nýrra lögbýla innan jarðar er lögð áhersla á að húsin nýti sama aðkomuveg og fráveitu. Æskilegt er að þau séu staðsett í nálægð núverandi bygginga eða á landi sem ekki er talið henta til góðs ræktanlegs lands. Land sem ekki hefur lögbýlisrétt hefur ekki rétt til byggingarframkvæmda.

Uppbygging lítilla vindmylla með hámarks rafafli 25 kW og vatnsaflsvirkjana í Borgarbyggð með rafafli að hámarki 200 kW, enda sé ekki um að ræða svæði á náttúruuminjaskrá, undir hverfisvernd skv. ákvæði 37. gr. laga um náttúruvernd eða gott ræktanlegt land.

Landnýtingaráætlanir

Landbúnaður getur lagt mikið af mörkum til sjálfbærrar þróunar en til þess að svo verði þarf landnotkun að vera ábyrg. Nauðsynlegt er að landnotkun sé skipulögð þannig að ekki sé gengið á þá miklu auðlind sem í landinu býr. Æskilegt er að á skipulagstímabili verði gerðar landnýtingaráætlanir á sem flestum bújörðum í sveitarfélaginu. Verkefnið *Betra bú* sem upphaflega var þróað af Landgræðslu ríkisins, en er nú komið í hendur samstarfshóps nokkurra stofnana landbúnaðarins, hefur staðið yfir frá árinu 2000. Eftir því sem við á hverju sinni tekur áætlunin í senn til túnræktar, beitastýringar, skógræktar og uppgræðslu. Bændur eru ábyrgir fyrir nýtingu lands á eigin jörðum og því er mikilvægt að þeir geri sér grein fyrir þörfum og möguleikum landsins. Landnýtingaráætlun í anda *Betra bú*s er grunnur að góðum búskaparháttum og ætti ekki að vera síður viðhöfð en fóður- og fjárhagsáætlun í búrekstri.

Áhrif loftslagsbreytinga á ræktunarskilyrði

Í skýrslunni „*Hnatrænar loftslagsbreytingar og áhrif þeirra á Íslandi*“ (Halldór Björnsson o.fl., 2008) kemur fram að bein áhrif þess hækkandi lofthita sem nú gætir á heimsvísu birtist einkum í auknum vexti og útbreiðslu plantna. Aukinn meðalhiti yfir vaxtartímann veldur því m.a. að gróðurörk færast ofar í landið. Ýmsar rannsóknir hafa sýnt að aukning hefur orðið á framleiðni gróðurs á síðustu árum og áratugum og beinar tilraunir með að hækka hita benda til að slík svörun sé líkleg í flestum gróðurlendum ef loftslag hlýnar enn. Ofangreind áhrif segja beint til sín í breyttum aðstæðum til landbúnaðar. T.d. hefur kornrækt verið að ryðja sér til rúms og ýmsar nýjar nytjategundir eru á mörkum þess að geta vaxið hérlendis.

Gott ræktanlegt land til að tryggja fæðuöryggi

Með breyttum atvinnuháttum og nýjum forsendum fyrir búsetu á jörðum hefur það færst í vöxt að stór landsvæði séu tekin úr landbúnaðarnotum, sem getur stangast á við markmið um aukið fæðuöryggi. Með „fæðuöryggi“ er átt við að íbúar landsins hafi aðgang að nægri fæðu, í nægum gæðum, á viðráðanlegu verði. Gott ræktanlegt land er grófflokkað í aðalskipulagsáætlun af Guðmundi Sigurðssyni, ráðunauti. Flatarmál góðs ræktanlegs lands í aðalskipulagsáætlun er 29.806 ha. Sú tala gæti breyst þar sem stefnt skal að því á skipulagstímabilinu að endurskoða skilgreiningu á því og flokka nánar gæði þess með tilliti til eiginleika. Samkvæmt fyrrgreindum niðurstöðum rannsóknarnefndar um loftslagsbreytingar er gert ráð fyrir hækkun hitastigs á ársgrundvelli. Einnig er gert ráð fyrir hækkun á styrk koltvísýrings (CO₂) í andrúmslofti. Þetta til samans leiðir til uppskeruauka á ýmsum fóðurjurtum. Nýlega var gerð rannsókn á vegum LBHÍ í því markmiði að áætla flatarmál ræktanlegs lands á Íslandi sem kemur til greina til ræktunar orkujurta, eða lífmassa, til eldsneytisframleiðslu í framtíðinni (Þóroddur Sveinsson og Jónatan Hermannsson, 2010). Rannsóknin leiddi í ljós að ræktanlegt land á Íslandi virðist minna en talið hafði verið. Nauðsynlegt er því að farið verði kerfisbundið í að vernda og nýta gott ræktanlegt land. Í ljósi þess er mikilvægt að allar landbúnaðarbyggingar, íbúðarhús og frístundahús á lögbýlum séu staðsettar í nálægð núverandi bygginga eða á landi sem ekki er talið henta sem gott ræktanlegt land eftir því sem kostur er.

Lífrænn landbúnaður

Enginn stundar lífrænan búskap í Borgarbyggð, utan eins aðila sem er með vottun hjá vottunarstofunni Túni ehf fyrir vinnslu á íslenskum villijurtum. Miklir möguleikar eru á þróun lífræns landbúnaðar og heimavinnslu eða sölu matvæla í Borgarbyggð. Ástæðan er góðar aðstæður til ræktunar, fjöldi ferðamanna á svæðinu og gott aðgengi að markaði höfuðborgarsvæðisins.

Beitarstýring

Aðalskipulagsáætlun gerir ráð fyrir að innan landbúnaðarlands sé viðhöfð beitarstýring þannig að ágangur búfjár á gróður og jarðveg taki mið af beitarþoli lands. Í aðalatriðum ákvarðast beitarþol af þrennu: *ástandi gróðurs og jarðvegs, fjölda búfjár miðað við stærð svæðis, og tegund búfjár*. Varðandi búfjártegundir hefur það t.d. nokkuð ólík áhrif á gróður í úthögum hvort um beit hrossa eða kinda er að ræða. Hross þurfa mikið beutiland og geta haft mikil áhrif á gróðurþekju. Í aðalatriðum er talið að tegundasamsetning og ástand gróðurþekju ráðist af nokkrum samspilandi þáttum, þ.e. *jarðvegsgerð, loftslagi, landslagi, áburðargjöf* og síðast en ekki síst *búfjárbeit*. Af þessum þáttum eru áburðargjöf og beitarstýring þeir þættir sem maðurinn getur stjórnað.

Ferðapjónusta bænda

Sú búgrein sem verið hefur í hvað mestri sókn í sveitarfélaginu er ferðapjónusta bænda, sem nú er viðurkennd sem ein grein innan landbúnaðarins. Þrátt fyrir það fellur starfsemi hennar yfirleitt ekki undir landbúnað. Aðrir landnotkunarreitir eru gjarnan skilgreindir í tengslum við ferðapjónustu, sér í lagi landnotkunarflokkarnir *svæði undir fristundabyggð, opin svæði til sérstakra nota og verslunar- og þjónustusvæði*.

Á bæjum innan vébanda Ferðapjónustu bænda er boðið upp á gistingu, jafnvel máltíðir og ýmsa afþreyingu. Innan ferðapjónustunnar liggja fjölmörg sóknarfæri, ekki síst sé þess gætt að varðveita þá sérstöðu sem þessi tegund ferðapjónustu felur í sér. Ferðapjónusta bænda hefur skapað sér ákveðna ímynd og mikilvægt er að hún sé styrkt enn frekar, ekki síst svonefnd menningartengd ferðapjónusta. Stefna skal markvisst að því að skrá og merkja menningarminjar, m.a. fornleifa, þjóðleiða, örnefna og sögustaða, með það að markmiði að efla menningartengda ferðapjónustu.

Skógrækt

Almennt er nytjaskógrækt skilgreind sem landbúnaður í aðalskipulagi og fellur því undir landnotkun á landbúnaðarsvæðum. Það er m.a. byggt á skilgreiningu landbúnaðarsvæða í skipulagsreglugerð, lögum um landshlutabundin skógræktarverkefni (95/2006) og lögum um skógrækt (3/1955) þar sem fjallað er um nytjaskógrækt í búskap bænda og jarðeigenda. Heildstæðar upplýsingar um afmörkun núverandi og framtíðar skógræktarsvæða liggja ekki fyrir í Borgarbyggð og eru þau því ekki sýnd á uppdrætti. Skylda er að gera skógræktaráætlanir þar sem ræktun skóga er fyrirhuguð. Skulu þær vera í samræmi við skipulagsáætlanir og taka mið af náttúrufari, sjónrænum áhrifum, varðveislu menningarminja og kennileita í landslagi.

Skógrækt er atvinnuskapandi aukabúgrein í landbúnaði og skapar efnisauðlind til framtíðar en hefur að auki fleiri jákvæð áhrif. Ber fyrst að nefna að skógar skapa skjól og draga úr rykmengun, auk þess að bæta aðstæður til útivistar. Skógar binda CO₂ (koltvísýring), að meðaltali 4,5 tonn á ári hver hektari skógar. Vesturlandsskógar er sú stofnun á Vesturlandi sem framfylgir markmiðum ríkisins samkvæmt lögum um landshlutabundin skógræktarverkefni. Samkvæmt þeim er markmiðið að stuðla að ræktun fjölnytjaskóga og skjólbelta í landinu og verndun og umhirða skóglendis sem fyrir er. Samtals eru 49 aðilar í Borgarbyggð með samninga við Vesturlandsskóga um skógræktaráætlanir.

	JÖRD	STÆRÐ SAMNINGSBUNDINS LANDS (HA)
1	Arnheiðarstaðir	64
2	Árdalur	52
3	Ásgarður	32,2
4	Birkihlíð	82
5	Borgir,	43
6	Brekukot	20
7	Brenna	40
8	Brúarreykir	39
9	Búrfell	176
10	Deildartunga I	20
11	Einarsnes	40
12	Einholt	175
13	Einifell	170
14	Fljótstunga	31,5
15	Fossatún	82
16	Grímsstaðir	89
17	Gróf	100
18	Hamar, Þverárhlíð	23
19	Hurðarbak	118
20	Hvanneyri	36
21	Hæll	175
22	Jafnaskarð	199
23	Kirkjuból	89
24	Klettur	27
25	Kollslækur	174
26	Krókur	126
27	Laxholt	47
28	Litli-Kroppur	170
29	Lundur, Þverárhlíð	65
30	Lækjarbugur	81
31	Oddsstaðir I og II	156
32	Rauðsgil	49
33	Runnar	121
34	Sigmundarstaðir	126
35	Signýjarstaðir	51
36	Skógarsel	46
37	Steindórsstaðir	27
38	Stóri-Ás	93
39	Stóri-Kroppur	41
40	Sveinatunga	67,2
41	Syðstu-Fossar	37
42	Tungufell	396
43	Úlfsstaðir	117
44	Vatnshamar	30
45	Vilmundarstaðir	199
46	Ytri-Skeljabrekka	39
47	Húsafell	88
48	Hafþórsstaðir	119
49	Múlstaðir	374
	Landsvæði skógræktaráætlana samtals	4760

Samningar við Vesturlandsskóga um skógræktaráætlun.
(Vesturlandsskógar, 2008.)

Samkvæmt lögum um landshlutabundin skógræktarverkefni (95/2006) skal í hverju landshlutaverkefni miða við að a.m.k. 5% láglandis Íslands neðan 400 m h.y.s. verði skógi vaxið. Heildarflatarmál skógræktaráætlana Vesturlandsskóga (4.760 ha) er um 1,6% af landsvæði neðan 400 m h.y.s. í Borgarbyggð.

Skógrækt ríkisins starfar samkvæmt lögum um skógrækt (3/1955). Þar segir að markmið Skógræktar ríkisins skuli vera að: vernda friða og rækta skóga og skógarleifar, sem eru í landinu; græða upp nýja skóga, þar sem henta þykir; leiðbeina um meðferð skóga og kjarrs og annað það, sem skógrækt og skóggæðslu lýtur. Skóglendi í eigu og umsjón Skógræktar ríkisins eru: Hvítsstaðir-Árbær, Hvammur í Norðurárdal, Hreðavatn, Jafnaskarðsskógur, Litla-Skarð, Sauðhússkógur, Norðtunguskógur og Arnbjargarlækjargirðing.

Skógræktarfélag Borgarfjarðar er aðildarfélag Skógræktarfélags Íslands, sem eru sjálfstætt starfandi, frjáls félagasamtök. Markmið þess er að stuðla að framgangi skógræktar og trjáræktar í landinu og stuðla að hvers konar umhverfisbótum. Eftirtaldir skógræktarreitir í Borgarbyggð eru í umsjá Skógræktarfélags Borgarfjarðar: Reykholt, Snagi, Grafarkot, Daníelslundur, Holt, Grímsstaðir og Urriðaá á Mýrum.

Eins var skógurinn í Einkunnum ræktaður af fyrrum Borgarnesdeild skógræktarfélagsins, þ.e. Skógræktarfélaginu Ösp. Samkvæmt stofnskrá fólkvangsins skal Skógræktarfélag Borgarfjarðar hafa umsjón með skógrækt í Einkunnum. Í Landbúnaðarháskóla Íslands á Hvanneyri er annað aðildarfélag nemenda háskólans að Skógræktarfélagi Íslands, sem nefnist *Dafnar*. Ekki hefur verið ákveðið hvaða reitum það muni sinna (Friðrik Aspelund, 2007).

Mikilvægt er að skógrækt sé vel skipulögð og í samræmi við lög um náttúruvernd (44/1999) og aðrar skuldbindingar sem Íslendingar hafa samþykkt, t.d. samninginn um verndun líffræðilegrar fjölbreytni. Í því sambandi þarf að taka sérstakt tillit til náttúruverndarsvæða og tryggja að þar sem verið er að endurheimta upprunaleg vistkerfi sé það aðeins gert með innlendum tegundum t.d. birki og víðitegundum. Í reglugerð um innflutning, ræktun og dreifingu útlendra plöntutegunda (583/2000) segir: *“Öll ræktun útlendra tegunda hér á landi er óheimil á friðlýstum svæðum, á landslagsgerðum er njóta sérstakrar verndar og alls staðar ofan 500 metra hæðar yfir sjó.”* Aður en gengið er frá ræktunaráætlun vegna skógræktar er jafnframt haft samráð við Náttúrustofu Vesturlands í Stykkishólmi og Minjavörð Vesturlands og Vestfjarða.

Það er mikilvægt að ekki sé gróðursett alveg niður að bökkum árfarvega, vatna og sjávarsíðu til að gefa náttúrunni tækifæri til að mynda náttúrulegan kantskóg að ám, vötnum og sjávarsíðu. Umhverfisstofnun hefur sértaklega óskað eftir að þetta belti sé 30-50 m frá vatnsbakka og votlendi.

Samkvæmt 39. gr. laga um náttúruvernd (44/1999) stendur að: *„Náttúruvernd ríkisins skal ásamt Skógrækt ríkisins vinna að verndun og eftirliti með náttúrulegum birkiskógum og skógum til útivistar.“* Í aðalskipulag Borgarbyggðar er ræktun erlendra plöntutegunda óheimil í náttúrulegum birkiskógi. Það er meðal annars liður í verndun náttúrulegra birkiskóga sem vistkerfis innan sveitarfélagsins.

Samkvæmt reglugerð (583/2000) eru innlendar tegundir plantna *„allar tölusettar tegundir í Flóru Íslands, 3. útgáfu frá 1948, og plöntur á lista yfir íslenskar plöntutegundir, sbr. ákvæði til bráðabirgða“*. Samkvæmt sömu reglugerð eru útlendar tegundir plantna *„allar aðrar plöntutegundir en innlendar tegundir.“* Umhverfisráðherra gefur út lista B yfir útlendar tegundir sem heimilt er að rækta hér á landi að fenginni umsögn sérfræðingarnefndarinnar og Umhverfisstofnunar. Í Borgarbyggð er, samkvæmt ofangreindri reglugerð, heimilt að nota útlendar plöntutegundir sem skráðar eru á B-lista til ræktunar hér á landi með þeim skilyrðum og í samræmi við leiðbeinandi reglur um ræktun og dreifingu þeirra, nema á eftirfarandi svæðum: Friðlýstum svæðum, á landslagsgerðum er njóta sérstakrar

verndar og ofar 300 m hæð yfir sjávarmáli. Með þessari hæðarviðmiðun er gengið lengra en reglugerðin segir til um. Þetta er gert eftir samanburð á mismunandi hæðum yfir sjávarmáli og með hliðsjón af búsetu og ræktunarskilyrðum í sveitarfélaginu.

Skógrækt innan helgunarsvæða raflína er óæskileg. Plönturnar geta leitt rafstraum til jarðar ef þær vaxa of nærri leiðurum. Einnig er óæskilegt að gróður hefti aðgengi að línunum og valdi erfiðleikum við viðhald og eftirlit mannvirkjana. Reynslan hefur sýnt að góð regla sé að fjarlægð miðist við að hún sé hæð fullvaxinna trjáa frá línunni margfölduð með 1,5.

Uppgræðsla lands

Landgræðsla ríkisins er sá aðili sem fer með landgræðslumál á Íslandi undir yfirstjórn umhverfisráðherra, skv. lögum um landgræðslu (17/1965). Markmið stofnunarinnar skv. lögnum er að vinna að stöðvun jarðvegs- og gróðureyðingar, gróðureftirliti og gróðurvernd. Ennfremur að fræðslu, leiðbeiningum, rannsóknum og þróunarstarfi á þessu sviði (Landgræðsla ríkisins, 2008). Í lögnum segir svo: „Land skal nytja svo, að eigi valdi rýrnun eða eyðingu landkosta. Sá, sem landsþjóllum veldur með mannvirkjagerð eða á annan hátt, er skyldur að bæta þau.“

Á innrauðum gervihnattamyndum af Íslandi sést að Vesturland telst meðal best grónu hluta Íslands. Árið 2002 gerði Ólafur Arnalds úttekt á rofi á Íslandi í samstarfi við Rannsóknastofnun landbúnaðarins og Landgræðslu ríkisins. Í Borgarbyggð er mest rof í annars vel grónum dölum. Rofið er oftast fólgið í rofdílum og jarðsili (rofdílar í grónum hlíðum) en þessar rofmyndir má fyrst og fremst rekja til beitar og er full ástæða til að hvetja til varkárni í því að beita í hlíðum fjalla, sérstaklega snemma vors þegar jarðvegur er gljúpur. Þar sem rof er alvarlegt (rofeinkunn 3, 4 eða 5) eru jarðsil og sandmelar algengustu rofmyndirnar.

SVÆÐI	STÆRÐ (KM ²)	ROF (%)				
		0+1+2	3	4+5	Rof t. gróðri	Auðn, Fjöll
Andakílshreppur	117	88	11	2	8	5
Lundarreykjadalshreppur	207	76	19	5	15	10
Oddstaðaafreittur	190	50	35	15	15	48
Reykholtsdalshreppur	171	87	13	0	7	6
Hálsahreppur	71	64	36	0	26	13
Rauðgilsafréttur	258	23	65	13	11	75
Geitland	176	27	40	33	14	79
Hvítársíða	219	80	19	2	16	9
Einkaland Kalmanstungu	450	20	21	59	10	82
Arnarvatnsh. Lambatungur	262	67	26	7	17	33
Þverárhlíðarhreppur	115	88	12	0	10	4
Borgarb. Norðurárd. Stafht.	456	69	29	2	24	16
Þverárrétt	412	94	6	0	4	3
Borgarhr. og Borgarnes	308	78	22	0	11	18
Álftaneshreppur	284	81	16	3	10	16
Kolbeinsstaðahr. láglandi	157	76	12	13	1	13
Kolbeinsstaðahr. innri hluti	170	79	21	0	7	17
Kolbeinsstaðaafreittur	45	41	45	14	47	36
Borgarb. og Hraunhr.	465	71	23	6	14	23
SAMTALS / MEDALTAL	4533	66	25	9	14	25

Rof í Borgarbyggð. (Ólafur Arnalds, 2002.)

Svæði með einkunnina 4+5 túlkast óbeitarhæft. Lausleg túlkun á upplýsingunum er að 9% svæðis í Borgarbyggð (fyrir utan auðnir og fjöll) er óbeitarhæft. Alvarlegasta og hlutfallslega mesta rofið er á hálendi og þá einkum þar sem gætir sandburðar frá jökulum og jökulám. Þannig hafa verið kortlögð mjög sendin svæði vestan Langjökuls og í kringum Eiríksjökul. Í því samhengi má benda á að 15% Oddstaðaafreittar telst óbeitarhæft og 33% Geitlands, ásamt 59% af einkalandi Kalmanstungu. Einnig er vel þekkt rofsvæði í Hítardal (Ólafur Arnalds, 2002).

Í samstarfsverkefni Landgræðslu ríkisins og bænda, *Bændur græða landið*, sem hófst formlega árið 1990, græða bændur sjálfir upp heimalönd sín að fenginni ráðgjöf og fjárstyrkjum frá Landgræðslu ríkisins. Bændum í verkefninu hefur fjölgað jafnt og þétt frá upphafi. Í dag eru 59 bændur skráðir þátttakendur í verkefninu í Borgarbyggð (Þórunn Pétursdóttir, 2007).

VALKOSTIR

Landbúnaður

Tillaga var uppi um að leyfa nýtingu á vind- og sólarorku til raforkuframleiðslu með allt að 2 MW uppsetu rafafi á landbúnaðarsvæðum. Fallið var frá henni vegna mögulegra umhverfisáhrifa.

Tillaga kom að því að afmarka svæði innan Borgarness undir sauðfjárrækt. Umræðan var felld út af borðinu, þar sem nægt landbúnaðarland þykir í sveitarfélaginu undir starfsemi af þessu tagi.

Uppbygging mannvirkja á lögbýlisjörðum

Umræða varð um hámarksfjölda leyfilegra íbúðar- og frístundahúsa á hverju lögbýli. Upphaflega tillagan var sú að takmarka ekki fjölda leyfilegra íbúðar- eða frístundahúsa á hverri jörð. Önnur tillagan hljóðaði svo: „Um uppbyggingu húsa á lögbýlum gildir eftirfarandi um hámarksfjölda húsa sem má reisa án þess að skilgreina þurfi íbúðarsvæði: Á lögbýli undir 2 ha að stærð má byggja eitt íbúðarhús. Á lögbýli að stærð 2-10 ha má byggja 2 íbúðarhús. Á lögbýli yfir 10 ha að stærð má byggja 4 íbúðarhús. Miðað er við að íbúðarhús geti nýtt sameiginlega fráveitu og aðkomuveg“, og: „Um uppbyggingu frístundahúsa á lögbýlum gildir eftirfarandi um hámarksfjölda frístundahúsa sem má reisa án þess að skilgreina þurfi frístundabyggð: Á lögbýli undir 2 ha að stærð má byggja eitt frístundahús. Á lögbýli að stærð 2-10 ha má byggja 2 frístundahús. Á lögbýli yfir 10 ha að stærð má byggja 4 frístundahús. Leggja skal áherslu á að frístundahús séu staðsett í grennd hvers annars. Slík svæði skulu deiliskipulögð í heild sinni.“

Nauðsynlegt var hins vegar að takmarka frekar uppbyggingu á lögbýlisjörðum vegna mögulegra umhverfisáhrifa, sem og vegna ákvæða um vernd, t.a.m. náttúruvernd, hverfisvernd og vernd á landbúnaðarlandi og góðu ræktanlegu landi.

Umræða varð um hvort leyfa ætti svonefnda *búgarðabyggð* í Borgarbyggð, en niðurstaðan er sú að ekki séu forsendur fyrir uppbyggingu búgarðabyggða í sveitarfélaginu, m.a. vegna hlutfallslega aukins kostnaðar sem það hefði í för með sér.¹² Fyrirhuguð uppbygging í sveitarfélaginu býður þar að auki ekki upp á slíkt. Fordæmi eru fyrir þessari landnotkun í aðalskipulagsáætlunum á Íslandi, þó hún hafi ekki verið skilgreind í skipulagsreglugerð.

Gott ræktanlegt land

Að svo stöddu er ekki mögulegt að flokka land eftir eiginleikum þess þar sem ekki er tiltækt greiningarkerfi fyrir íslenskar aðstæður. Þar sem talið er afar mikilvægt að rýra ekki meira en orðið er gott ræktanlegt land var tekin sú ákvörðun að afmarka

¹² Sjá kafla 4.1, íbúðarsvæði í dreifbýli

gróflega það land sem talið er gott ræktanlegt land án stuðnings greiningarkerfis. Stuðst var við staðkunna þekkingu Guðmundar Sigurðssonar ráðunautar við þá vinnu.

Skógrækt og uppgræðsla lands

Umræða varð um þá hæðarlínu sem nota skyldi sem hámarkshæð fyrir ræktun erlendra plöntutegunda. Samkvæmt reglugerð um innflutning, ræktun og dreifingu útlendra plöntutegunda (583/2000) er hámarkshæð 500 m h.y.s., en í lögum um landshlutabundin skógræktarverkefni (95/2006) er sett það markmið að innan fjörutíu ára verði 5% láglendis Íslands neðan 400 m h.y.s. skógi vaxið. Niðurstaðan í aðalskipulagsáætlun að hámarkshæð 300 m h.y.s. fyrir erlendar plöntutegundir þykir ekki stangast á við þessi viðmið. Sú hæðarlína er línun á milli manngerðs umhverfis og þess ósnortna (hálandis og láglendis). Eðlilegt þykir, m.v. ræktunarskilyrði og vistkerfi að uppgræðsla sem nauðsynleg þykir vegna gróðurrofs í Borgarbyggð fari fram með íslenskum gróðri.

Samanber kafla 4.14.2 í skipulagsreglugerð (400/1998) segir að gera skal sérstaklega grein fyrir ræktuðum svæðum, uppgræðslusvæðum og skógræktarsvæðum innan landbúnaðarsvæða í aðalskipulagi. Tekin var sú ákvörðun að gera þetta ekki, en þess í stað að óska eftir að ræktunaráætlanir skuli lagðar fram til sveitarstjórnar og skógrækt háð leyfi hennar. Þannig er hægt að tryggja að ræktunaráætlanir samræmist stefnu aðalskipulags.

4.7 Athafnasvæði

SKILGREIND SVÆÐI

ATHAFNASVÆÐI		STÆRÐ (HA)	TILVÍSUN Í SVEITARFÉLAGSUPPDRÁTT
Bæjarsveit	Vélabær - vélavíðgerðarþjónusta	< 6	A1
Varmaland	Borhola - heitt vatn	9,43	A2
Stóri - Kroppur	Flugskýli	8,0	A3
Seleyri	Tvær borholur / neysluvatn	< 6	A4
Reykholt dreifbýli	Vatnsgeymir - neysluvatn	< 6	A5
Svartagil	Borhola - heitt vatn	< 6	A6
Munaðarnes	Borhola - heitt vatn	< 6	A7
Bær	Borhola - heitt vatn	< 6	A8
Grjóteyri	Vatnsgeymir - heitt vatn	< 6	A9
Grjóteyri	Dælustöð - heitt vatn	< 6	A10
Brún	Geymir og dælustöð - heitt vatn	< 6	A11
Langholt/ Laugarholt	Borhola með dælu - heitt vatn	< 6	A12
Kroppsmúli	Vatnsgeymir- heitt vatn, miðlunartankur	< 6	A13
Deildartunga	Dælustöð - heitt vatn	< 6	A14
Fossatún	Dælustöð	< 6	A15

STEFNUMÖRKUN SKIPULAGSÁÆTLUNAR

- ✓ Á athafnasvæðum er heimilt að byggja ný mannvirki í tengslum við þá starfsemi sem fyrir er á svæðunum.

Húsafell	Flugskýli, verkstæði, slökkvistöð og 3 örvirkjanir; í Kiðá, Lambhúsaland og Stuttá	< 6	A16
Þverfell	Dælustöð - heitt vatn	< 6	A17
Englandshver	Borhola með dælu - heitt vatn	< 6	A18
Hóll	Dælustöð - heitt vatn	< 6	A19
Gullberastaðir	Dælustöð - heitt vatn	< 6	A20
Skarð	Dælustöð - heitt vatn	< 6	A21
Snartastaðir	Borhola með dælu - heitt vatn	< 6	A22
Kistufell	Dælustöð - heitt vatn	< 6	A23

ALMENN UMFJÖLLUN

Borholur, hreinsi- og dælustöðvar kalds og heits vatns flokkast sem athafnasvæði í aðalskipulagsáætlun, þar sem lítil hætta er talin á mengun. Örvirkjanir (uppsett afl undir 100 kW) flokkast einnig undir athafnasvæði, þar sem lítil hætta er talin á mengun af þeim og þær eru ekki tilkynningaskyldar til Skipulagsstofnunar. Þó ber að minna á að það þarf byggingarleyfi fyrir byggingum í tengslum við alla virkjanagerð, en framkvæmdaleyfi fyrir öðrum framkvæmdum í tengslum við hana, samkvæmt 4. kafla skipulags- og byggingarlaga.

VALKOSTIR

Umræða varð um hvort æskilegt væri að Borgarbyggð sækist eftir að gagnaver eða sambærileg starfsemi rísi innan marka sveitarfélagsins. Fjárfestingarstofan lét gera staðarvalsúttekt á 11 sveitarfélögum á Íslandi varðandi möguleika þeirra til að taka á móti gagnaveri (VGK hönnun, 2008). Gerð var könnun á rafmagns- og gagnatengingum á hverju svæði auk þess sem skoðaðar voru almennar aðstæður er luttu meðal annars að staðsetningu, vinnuafli og grunngerð. Í skýrslu vegna úttektarinnar kemur fram að álitlegasta svæðið fyrir netþjónabú er talið vera vestan við Vallarás. Borgarnes er við ljósleiðarabring þar sem er háhraðatenging með aðalleið og varaleið og er áhætta vegna bilana á tengileið ljósleiðara úr landi talin lítil. Tenging við flutningskerfi Landsnets í Borgarfirði er sögð nokkuð góð og áreiðanleiki á afhendingu orku mjög góður. Kælivatn mun koma úr Grábrókarveitu sem sögð er geta afkastað meiru með dælingu. Fyrirhugaðar vegbætur styðja staðsetninguna.

Starfsemin er orkukræf en án umtalsverðrar mengunar. Með hliðsjón af þessu eru taldar nægar forsendur fyrir slíkri starfsemi í Borgarbyggð og sveitarfélagið er tilbúið að skoða arðsemi og möguleg umhverfisáhrif ef ástæða þykir til. Athafnasvæði (A3) innan þéttbýlismarka Borgarnes var stækkað í þessu tilliti, umfram lausar athafnalóðir sem þegar eru skilgreindar þar.¹³

¹³ Sjá kafla 4.21 Borgarnes - skipulagsáætlun

4.8 Iðnaðarsvæði

SKILGREIND SVÆÐI

IÐNAÐARSVÆÐI	GERÐ	STÆRÐ (HA)	TILVÍSUN Í SVEITARFÉLAGSUPPRÁTT
Vatnshamrar	Tengivirki	< 6	11
Andakílsár- virkjun	Virkjun	17,5	12
Hvammur	Virkjun	6,5	13
Gilsbakki	Virkjun	12,7	14
Gilsbakki	Virkjun	< 6	15
Reykholt (nágrenni)	Hreinsistöð	< 6	16
Þorvaldsstaðir	Virkjun	< 6	17
Fljótstunga	Virkjun	17,9	18
Rauðsgil	Virkjun	8,6	19
Húsafell III	Virkjun	42,7	110
Húsafell III	Virkjun í Kiðá	< 6	111

STEFNUMÖRKUN

SKIPULAGSÁÆTLUNAR

- ✓ Heimilt er að staðsetja smávirkanir, sorpgáma, fjar-skiptasenda og endurvarpsstöðvar á iðnaðarsvæðum.
- ✓ Ekki er reiknað með uppbyggingu á orkufrekri stóriðju í Borgarbyggð.

ALMENN UMFJÖLLUN

Flest skilgreind iðnaðarsvæði í dreifbýli Borgarbyggðar eru heimarafstöðvar sem flokkast undir smávirkanir (uppsett afl á bilinu 100-300 kW) eða litlar virkjanir (með uppsett afl allt að 1.000 kW). Samkvæmt 6. gr., a lið 3. tölul. í 2. viðauka, laga nr. 106/2000 um mat á umhverfisáhrifum skal tilkynna vatnsorkuver með uppsett rafafi 200 kW eða meira til Skipulagsstofnunar, sem tekur ákvörðun um hvort framkvæmdin skuli háð mati á umhverfisáhrifum áður en leyfi er veitt. Einnig getur virkjun verið tilkynningaskyld ef efnistaka, vegagerð, stíflur og önnur miðlunarmannvirki eða vatnsleiðslur eru fyrirhugaðar á verndarsvæðum í tengslum við framkvæmdina. Byggingarleyfi þarf fyrir byggingum í tengslum við virkjanagerð, en framkvæmdaleyfi fyrir öðrum framkvæmdum í tengslum við hana, samkvæmt 4. kafla skipulags- og byggingarlaga.

Tengivirkið við Vatnshamra er skilgreint sem iðnaðarsvæði og einnig hreinsistöð skólps við Reykholt, sem talin er geta haft mengun í för með sér.

VALKOSTIR

Hugmyndir voru uppi um að virkja Hvítá, en eins og kemur fram í aðalskipulagi Hvítársíðuhrepps 2003-2015 var hætt við þau áform. Gerð var áætlun um Kljáfossvirkjun á vegum Andakílsárvirkjunar 1964 og voru lög um hana samþykkt á Alþingi í maí 1977. Samkvæmt Iðnaðarráðuneytinu voru frumhugmyndir þær að Hvítá yrði virkjuð í tveimur rösklega 20 m þrepum. Efri virkjunin yrði frá stíflu við rætur Sámsstaðahöfða með virkjun nærri Norður-Reykjum, en sú neðri yrði einhver tilhögun Kljáfossvirkjunar. Virkjun við Norður-Reyki yrði 20 MW, en virkjun við Brúarreyki 23 MW. Lón við Kljáfoss myndi kaffæra um tvo ferkílómetra gróðurlendis, en minna gróðurlendi færi til spillis í efri virkjuninni. Getið er um virkjunina í Svæðisskipulagi Mýrasýslu. Þó hugsanlegt sé að ekki fari mjög mikið land undir vatn, þá er ýmsum spurningum ósvarað um áhrif stíflugerðar á ána. Þar má m.a. nefna áhrif á fiskgengd í ánni, rof úr bökkum, uppsöfnun jökulleirs, áhrif hlýnandi loftslags á framburð árinna og fleira. Hvítá er einstakt og fallet vatnsfall og því líklegt að hún verði héraðinu mest virði ósnert þegar fram líða stundir (Borgarbyggð o.fl., 2004).

4.9 Frístundabyggðasvæði

SKILGREIND SVÆÐI

JÖRD	STÆRÐ (HA)	TILVÍSUN
		Í SVEITARFÉLAGSUPPRÁTT
Hraunholt	14,6	F1
Syðri-Rauðamelur	15,8	F2
Jörfi	9,1	F3
Skiðsholt	20	F4
Helgastaðir	261,5	F5
Álftártunga	< 6	F6
Arnarstapi	< 6	F7
Arnarstapi	40,4	F8
Ánastaðir	44,5	F9
Urriðaaá	11,0	F10
Urriðaaá	11,4	F11
Syðri-Hraundalur	9,9	F12
Syðri-Hraundalur	< 6	F13
Grímsstaðir	< 6	F14
Grímsstaðir	42,8	F15
Grenjar	< 6	F16
Grenjar	31	F17
Stangarholt	504,4	F18
Jarðlangsstaðir	128,4	F19
Ánabrekka	45	F20
Sauðhússkógur	< 6	F21
Litla-Fjall	82,3	F22
Valbjarnarvellir 1	27	F23
Valbjarnarvellir 1	51,8	F24
Stóra-Fjall	< 6	F25
Stóra-Fjall	100,4	F26
Stóra-Fjall	21,8	F27
Litla-Gröf	15,1	F28
Litla-Gröf	<6	F29
Svignaskarð	10	F30
Svignaskarð	< 6	F31
Galtarholt 2	81,6	F32
Galtarholt 1	39,3	F33
Galtarholt 3	95	F34
Heyholt/Svignaskarð	7,5	F35
Heyholt	33,8	F36

STEFNUMÖRKUN SKIPULAGSÁÆTLUNAR

- ✓ Samfelld frístunda byggðasvæði skulu skipulögð í heild sinni, en ekki í fleiri áföngum ef mögulegt er.
- ✓ Skipulags- og byggingarskilmálar deiliskipulags fyrir nýjar frístunda-byggðir skulu vera skýrir og stuðla að samræmi í heildaryfirbragði byggðar.
- ✓ Stefnt skal að því að vernda náttúrulegt yfirbragð svæða þar sem fyrirhugaðar eru frístundabyggðir með því að fella þær að landi og gróðri.
- ✓ Æskilegt er að frístundabyggðir byggist upp utan svæða á náttúru-minjaskrá, svæða undir hverfis-vernd í samræmi við 37. gr. laga um náttúruvernd og góðs ræktanlegs lands.
- ✓ Uppbygging frístundabyggða neðan 5 m h.y.s. er óheimil vegna mögulegrar flóðahættu.
- ✓ Vegir skulu lagðir samsíða hæðarlínunum eins og kostur er í hallandi landi.
- ✓ Sýna skal fram á fullnægjandi vatnsöflun fyrir frístundabyggðir, þar með talið til brunavarna.
- ✓ Við deiliskipulagningu nýrra frístundabyggðasvæða skal tryggt að vegir fullnægi kröfum um þyngd ökutækja til brunavarna og það skal vísað í reglugerð (157/1993) um sinubrennur og meðferð elds á víðavangi.
- ✓ Ganga skal frá rotþróum, vegum og raflínunum án verulegs umhverfiskrassks. Leitast skal við að hver frístundabyggð hafi samræmt yfirbragð eins og kostur er, t.d. hvað varðar mænistefnu, litaval, efnival, stærð og hæð húsa.
- ✓ Á nýjum svæðum verði lóðir ekki minni en 3.300 m².
- ✓ Þéttleiki byggðar í nýjum frístundabyggðum sé að hámarki þrjú

Eskiholt 1	153,3	F37
Eskiholt 1	80,2	F38
Gufuá	< 6	F39
Gufuá	4,8	F40
Beigaldi	21	F41
Ferjubakki	14,2	F42
Vatnshamrar	15,6	F43
Mið-Fossar	< 6	F44
Ytri-Skeljabrekka	25	F45
Árdalur	< 6	F46
Grjóteyri	37	F47
Brekka	8,3	F48
Brekka	< 6	F49
Hreðavatn	56,3	F50
Hreðavatn	10	F51
Jafnaskarð	< 6	F52
Jafnaskarð	< 6	F53
Jafnaskarð	7,4	F54
Svartagil	22	F55
Svartagil	44,1	F56
Múlakot	7,9	F57
Einifell	106,9	F58
Höll	11,7	F59
Stóru-Skógar	< 6	F60
Stóra-Gróf/ Munaðarnes	157,4	F61
Munaðarnes	198	F62
Arnarholt	41,5	F63
Arnarholt	51,3	F64
Hamraendar	< 6	F65
Borgir	40,7	F66
Hofsstaðir í Stafholtstungum	< 6	F67
Þingnes 1 og 2	< 6	F68
Þingnes 1 og 2	140	F69
Fossatún	16	F70
Varmalækur	79,2	F71
Varmalækur	35,6	F72
Múlakot í Lundarrevkiadal	164	F73
Kross	< 6	F74
Lundur	< 6	F75
Gullberastaðir/ Oddsstaðir	30	F76

hús á hvern hektara. Nýtingarhlutfall einstakra frístundalóða, án sameiginlegra svæða, má að hámarki vera 0,1 að brúttóflatarmáli.

- ✓ Gera skal ráð fyrir að 25% lands innan skipulagðar frístundabyggðar sé opið svæði til sérstakra nota (stígar, leik- eða útivistarsvæði) og vegsvæði.
- ✓ Tryggja skal greiða gönguleið að opnu svæði frá öllum frístundalóðum, jafnt innan svæðis og á milli aðliggjandi svæða.
- ✓ Tryggja skal aðgengi að vatnsföllum, vötnum og sjávarsíðu þar sem slíkt á við.
- ✓ Tryggja skal aðgengi að fornleifum, minjum á náttúruminjasrá og svæðum sem eru sérstök vegna náttúrufars.
- ✓ Fara þarf fram mat á svæðum þar sem hætta er talin á grjóthruni og skriðum. Auðkenna þarf slíkt sem hættusvæði á deiliskipulagsupprætti frístundabyggðar. Önnur hættusvæði, eins og t.d. gil, skal auðkenna á upprætti.
- ✓ Leitast skal við að samnýta aðkeyrslur, veitulagnir og rotþrær eins og kostur er á nýjum frístundabyggðasvæðum.
- ✓ Við skipulag frístundabyggða skal virða helgunarsvæði háspennulína og tryggja að byggingarlóðir verði ekki skipulagðar innan þess svæðis. Jafnframt skal tryggja greiðan aðgang að línunum vegna eftirlits, viðhalds og viðgerða. Um getur verið að ræða ýmis vélknúin farartæki, allt eftir eðli verkefna hverju sinni.
- ✓ Sorpgámar eru heimilaðir á frístundabyggðasvæðum.
- ✓ Uppsetning fjarskiptasenda og endurvarpstöðva er heimil á frístundabyggðasvæðum.
- ✓ Heimilt er að endurbyggja gömul frístundahús sem eru innan 50 m frá vatnsbakka (ár, stöðuvötn og

Oddsstaðir 1 og 2	12,5	F77
Brautartunga	40,4	F78
Hóll	37,5	F79
Hóll	68,9	F80
Hóll	< 6	F81
Tungufell/ ~~Brautartunga~~	19	F82
Tungufell	13,2	F83
Brenna	25	F84
Arnbjargarlækur	40	F85
Guðnabakki	8	F86
Síðumúli	< 6	F87
Sturlureykir 1	< 6	F88
Kjalvararstaðir	24	F89
Kjalvararstaðir	< 6	F90
Stóri-Kroppur	18,8	F91
Stóri-Kroppur	< 6	F92
Litli-Kroppur/ ~~Geirshlíð~~	62	F93
Geirshlíð/ Giljahlíð	134	F94
Brennistaðir	6,4	F95
Hæll	< 6	F96
Hæll	22	F97
Hæll	8,1	F98
Brúsholt	< 6	F99
Sveinatunga/ ~~Geststaðaland~~	25	F100
Hvammur	23	F101
Hermundarstaðir	8	F102
Helgavatn	19	F103
Helgavatn	15,5	F104
Örnólfsdalur	15	F105
Fróðastaðir	8,5	F106
Porgautsstaðir 2	6,8	F107
Signýjarstaðir	48,4	F108
Nes	< 6	F109
Kirkjuból	18	F110
Bjarnastaðir	32,2	F111
Kollslækur	12,5	F112
Auðsstaðir	< 6	F113
Augastaðir	80	F114
Kolsstaðir	7,3	F115
Kolsstaðir	34	F116
Gilsbakki	63	F117

sjór) enda sé grunnflötur og mænis-hæð húss sambærilegt því sem fyrir var, enda sé þess gætt að hagsmunir fótgangandi vegfarenda og útivistarfólks hafðir í fyrirrími við skipulag slíkra svæða.

- ✓ Óheimilt er að skipuleggja nýja frístundabyggð á svæðum sem skilgreind eru í Náttúruminjaskrá, nema að fenginni umsögn Umhverfisstofnunar. Við deiliskipulagningu þeirra svæða skal tiltaka mótvægisáðgerðir vegna umhverfisáhrifa þeirra umhverfisþátta sem líkur eru á að verði fyrir umhverfisáhrifum vegna uppbyggingarinnar, sem og vöktunaráætlun í greinargerð deiliskipulags.
- ✓ Mótvægisáðgerðir vegna umhverfisáhrifa þeirra umhverfisþátta sem líkur eru á að verði fyrir umhverfisáhrifum vegna uppbyggingar frístundabyggða á svæðum undir hverfisvernd í samræmi við 37. gr. laga um náttúruvernd (44/1999) og góðu ræktanlegu landi skulu tilteknar í greinargerð deiliskipulagsáætlunar.

Gilsbakki	193	F118
Þorvaldsstaðir	25,8	F119
Þorvaldsstaðir	23,4	F120
Fljótstunga	438,5	F121
Kalmanstunga 1	26,6	F122
Kalmanstunga 1	82,8	F123
Kalmanstunga 1	50,4	F124
Kötlutún (Kalmanstunga 1)	22,7	F125
Kötlutún (Kalmanstunga 1)	66	F126
Húsafell 2 og 3	73	F127
Húsafell 2 og 3	111	F128
Húsafell 2 og 3	< 6	F129
Grímarstaðir	80,7	F130
Melur	8,3	F131
Stóri-Ás	63	F132
Stóri-Ás	< 6	F133
Hraunás	10	F134
Gilsbakki	< 6	F135
Syðri-Rauðamelur	48	F136
Syðri-Rauðamelur	16,1	F137
Syðri-Rauðamelur	12,4	F138
Syðri-Rauðamelur	16,3	F139
Kaldárbakki	< 6	F140
Varmalækur	48	F141
Varmalækur	7,4	F142
Vilmundarstaðir	4	F143
Lundur	10	F144
Lundur	6,2	F145
Ölvaldsstaðir	3,1	F146

Stefnumörkun úr öðrum landnotkunarflokkum sem mögulega varðar frístundabyggð:

Stefnumörkun er mögulega varðar uppbyggingu frístundabyggða, röskun svæða o.þ.h. í köflum um aðra landnotkun en frístundabyggð er tekin saman til hægðarauka og betri yfirsýnar.

Landbúnaðarsvæði

- ✓ Stefnit skal að því að land sem hentar vel til landbúnaðar, t.d. grasræktar, akuryrkju eða kvikfjárræktar, verði ekki tekið til óafturkræfrar landnotkunar, heldur viðhaldið sem slíku ef þess er kostur.
- ✓ Landbúnaðarsvæði ofan 300 m h.y.s. skulu óbyggð mannvirkjum öðrum en fjallaskálum, neyðarskýlum og þeim sem tengjast raf- og fjarskiptaveitum.
- ✓ Uppbygging mannvirkja neðan 5 m h.y.s. er óheimil vegna mögulegrar flóðahættu nema hægt sé að færa sérstök efnisleg rök fyrir undanþágu.

Skógrækt og uppgræðsla lands

- ✓ Ræktun erlendra plöntutegunda er óheimil í náttúrulegum birkiskógum.

Veitur

- ✓ Rotþrær á frístundasvæðum verði sameinaðar eins og kostur er.

Hverfisverndarsvæði samkvæmt 37. gr. laga um náttúruvernd

- ✓ Óheimilt er að raska landformi og yfirboðsgróðri á samfelldum svæðum eldhrauna.
- ✓ Framkvæmdir sem raska vatnabúskap og vistkerfi flóa undir hverfisvernd eru ekki heimilar nema með leyfi sveitarstjórnar.
- ✓ Framkvæmdir sem raska verulega vatnsbúskap og vistkerfi sjávarfitja og leira undir hverfisvernd eru ekki heimilar nema með leyfi sveitarstjórnar.

Svæðið frá Hreðavatni að Munaðarnesi (Hverfisvernd H12)

- ✓ Óheimilt er að raska umhverfi og dýralífi hverfisverndarsvæðisins nema með leyfi sveitarstjórnar.

Ferjukot (Hverfisvernd H13)

- ✓ Ef fyrirhugað er að ráðast í nýbyggingar er nauðsynlegt að gæta þess í deiliskipulagi að þær falli vel að núverandi byggð og taki tillit til umhverfis.

Húsafell – Ok (Hverfisvernd H14)

- ✓ Öllu raski skal haldið í lágmarki.
- ✓ Við uppbyggingu verði sérstakt tillit tekið til vistkerfa sem falla undir 37. gr. náttúruverndarlaga (44/1999).
- ✓ Uppbygging mannvirkja sem þjóna svæðinu sem útivistarsvæði er heimil að fenginni umsögn Umhverfisstofnunar.

Hverfisverndarsvæði H15, H16 og H17

- ✓ Óheimilt er að raska umhverfi og dýralífi hverfisverndarsvæðanna nema með leyfi sveitarstjórnar.
- ✓ Uppbygging mannvirkja er óheimil á hverfisverndarsvæðunum nema að fenginni umsögn Umhverfisstofnunar.

Þjóðminjaverndarsvæði

- ✓ Umhverfis fornleifar sé ekki hróflað við jarðvegi innan 20 m fjarlægðar frá ystu mörkum þeirra nema að fenginni umsögn Fornleifaverndar ríkisins.

Svæði undir náttúruvá

- ✓ Uppbygging mannvirkja fari fram ofan 5 m h.y.s. vegna mögulegrar flóðahættu.
- ✓ Við deiliskipulagsgerð á svæðum undir náttúruvá skal þess gætt að staðsetja ekki byggingarreiti á svæðum þar sem vitað er að tjón hafi orðið af völdum snjóflóða, aurskriða eða annarra náttúruhamfara, eða þar sem líklegt má telja að slík flóð geti fallið.
- ✓ Sé um sprungu- eða hverasvæði að ræða, skal þess vandlega gætt að byggingarreitir séu ekki ofan á sprungum eða nálægt hverum.

ALMENN UMFJÖLLUN

Frátekin eru 146 svæði undir frístundabyggð í sveitarfélaginu, samtals að flatarmáli rúmlega 6.000 ha. Frístundabyggðasvæði til framtíðarnota (svæði án deiliskipulags) eru 61 talsins, u.þ.b. 3.170 ha að stærð samtals, en þau voru tekin frá í Svæðisskipulagi Mýrasýslu, Aðalskipulagi Hvítársíðu 2003-2015 og drögum að Aðalskipulagi Borgarfjarðarsveitar 2004-2016. Ekki er alls staðar hafin uppbygging á svæðum þrátt fyrir samþykkt deiliskipulag. Ekki er heldur alls staðar til deiliskipulag af uppbyggðum frístundabyggðum, sérstaklega þeim elstu. Í október 2007 voru 1.090 skráð sumarhús í Borgarbyggð, þeim hafði fjölgað úr 770 frá árið 1997. Í október 2007 voru 1074 skipulagðar lóðir án sumarhúsa. Skiptingin er eftirfarandi á milli svæða sveitarfélagsins:

	SKIPULAGÐAR LÓDIR MEÐ HÚSUM	SKIPULAGÐAR LÓDIR ÁN HÚSA
Andakíll	31	55
Álftanes	74	67
Borgarhreppur	398	364
Borgarnes	2	
Hálsahreppur	218	200
Hvítársíða	62	69
Hraunhreppur	16	18
Kolbeinsstaðahreppur	14	55
Lundarreykjadalur	9	2
Norðurárdalur	66	51
Reykholtsdalur	25	5
Stafholtstungur	143	119
Þverárhlið	32	69
SAMTALS	1090	1074

Sumarhús í Borgarbyggð. (Fasteignamat ríkisins, 2008)

Lögð skal áhersla á að frístundabyggðir falli vel að umhverfi og skerði ekki vistkerfi eða landform. Í aðalskipulagsáætlun er hvatt til uppbyggingar þeirra utan verndarsvæða og hún er óheimil á skilgreindum flóðasvæðum¹⁴ og á óbyggðum svæðum¹⁵.

Á svæðum fyrir frístundabyggð er almennt ekki gert ráð fyrir annarri skógrækt en þeirri sem er á hendi landeigenda/lóðahafa, s.s. til að skapa skjól eða eftirsóknarvert umhverfi. Leita þarf umsagnar Umhverfisstofnunar þurfi að ryðja náttúrulegan birkiskóg vegna uppbyggingar frístundabyggðar, samkvæmt viðauka 2.d. laga um mat á umhverfisáhrifum (106/2000) og samþykki skógræktarstjóra sbr. 6. gr. laga um skógrækt (3/1955). Almenn regla varðandi veghelgunarsvæði gatna í frístundabyggðum er 3 m frá miðju vegar, en heimilt er að gera kröfu um stærra veghelgunarsvæði þyki ástæða til vegna staðhátta frístundabyggðar.

VALKOSTIR

Umræða varð um það upp að hvaða marki eigi að takmarka uppbyggingu frístundabyggða í Borgarbyggð. Niðurstaðan er sú að sveitarstjórn styður áframhaldandi uppbyggingu þeirra, en með auknum takmörkunum á svæðum undir vernd.

¹⁴ Sjá kafla 4.19, um svæði undir náttúruvá

¹⁵ Sjá kafla 4.17, um óbyggð svæði

4.10 Opin svæði til sérstakra nota

SKILGREIND SVÆÐI

JÖRÐ	LANDNOTKUN	STÆRD (HA)	TILVÍSUN Í SVEITARFÉLAGS- UPPDRÁTT
Akrar	Kirkjugarður	< 6	01
Kolbeinsstaðir	Kirkjugarður	< 6	02
Snorrastaðir	Tjaldsvæði	< 6	03
Álftártunga	Kirkjugarður	< 6	04
Álftanes	Kirkjugarður	< 6	05
Syðri Hraundalur	Ípróttta- og samkomusvæði	< 6	06
Syðri Hraundalur	Tjaldsvæði	< 6	07
Galtarholt	Hjólhýsasvæði	21,4	08
Ölvaldsstaðir	Húsdýragarður, tjaldsvæði	17,6	09
Mið- og Syðstu Fossar	Skeiðvöllur	< 6	010
Hreðavatn	Golfvöllur	25,8	011
Hjarðarholt	Kirkjugarður	< 6	012
Stafholt	Kirkjugarður	< 6	013
Varmaland	Hesthús	< 6	014
Varmaland	Skógrækt	< 6	015
Varmaland	Íprótttasvæði, tjaldsvæði	10,2	016
Varmaland	Skógrækt	12,8	017
Brún	Tjaldsvæði	6,3	018
Bæjarsveit	Kirkjugarður	< 6	019
Fossatún	Tjaldsvæði	< 6	020
Fossatún	Golfvöllur	57,2	021
Norðtungu	Kirkjugarður	< 6	022
Síðumúli	Kirkjugarður	< 6	023
Skarð 1	Tjaldsvæði	< 6	024
Lundur	Kirkjugarður	7,3	025
Brautartunga	Tjaldsvæði	< 6	026
Hvammur	Kirkjugarður	< 6	027
Signýjarstaðir	Tjaldsvæði	< 6	028
Nes	Golfvöllur	21,7	029
Bjarnastaðir	Tjaldsvæði	< 6	030
Stóri Ás	Kirkjugarður	< 6	031
Gilsbakki	Kirkjugarður	< 6	032
Fljótstunga	Tjaldsvæði	< 6	033
Húsafell	Útivistarsvæði	50	034
Húsafell	Golfvöllur	12,9	035
Húsafell	Tjaldsvæði, sundlaug	< 6	036
Húsafell	Kirkjugarður	< 6	037
Skálpastaðir	Heimakirkjugarður	< 6	038
Staðarhraun	Kirkjugarður	< 6	039
Varmilækur	Tjaldsvæði	< 6	040
Hellishólmi	Þjónustusv. ferðam.-miðhálandi, fjallasel	< 6	041
Gilsbakkasel	Þjónustusv. ferðam.-miðhálandi, fjallasel	< 6	042
Úlfsvatnsskáli	Þjónustusv. ferðam.-miðhálandi, fjallasel	< 6	043
Álftakrókur	Þjónustusv. ferðam.-miðhálandi, fjallasel	< 6	044
Fljótsdrög	Þjónustusv. ferðam.-miðhálandi, fjallasel	< 6	045
Úlfsvatnsskáli	Þjónustusv. ferðam.-miðhálandi, skáli	< 6	046
Norðlingaflljót	Þjónustusv. ferðam.-miðhálandi, skáli	< 6	047

STEFNUMÖRKUN

SKIPULAGSÁETLUNAR

- ✓ Þjónusta, sem félli að öllu jöfnu undir verslunar- og þjónustusvæði, er heimil í litlum mæli í tengslum við þá starfsemi sem fyrir er á opnum svæðum til sérstakra nota.
- ✓ Ekki er heimilt að reisa frístundahús innan opinna svæða til sérstakra nota.
- ✓ Heimilt er að staðsetja sorpgáma, fjarskiptasenda og endurvarpsstöðva á opnum svæðum til sérstakra nota.
- ✓ Þjónustusvæði ferðamanna á miðhálandinu skulu deiliskipulögð og gera verður grein fyrir förgun sorps og frárennslis.
- ✓ Byggingarleyfi þarf fyrir öllum mannvirkjum á miðhálandinu.
- ✓ Byggingar á miðhálandinu skulu uppfylla kröfur um hagkvæmni, tæknilega gerð og fagurfræðilegt útlit.

Geitlandsskáli	Þjónustusv. ferðam. -miðhálandi, skáli	< 6	O48
Jaðarmiðstöð miðhálandisins á Húsafelli	Þjónustusvæði ferðamanna - jaðarmiðstöð	< 6	O49
Jaðarmiðstöð miðhálandisins á Uxarhryggjum	Þjónustusvæði ferðamanna - jaðarmiðstöð	< 6	O50
Skáli við Hólmavatn	Þjónustusvæði ferðamanna, skáli	<6	O51
Sólbakki	Tjaldsvæði	<6	O52

Almenn umfjöllun

Engin svæði eru skilgreind sem *opin svæði til sérstakra nota* í svæðisskipulagsáætlunum tveimur, né í aðalskipulagi Borgarbyggðar 1997-2017. Í aðalskipulagi Hvítársíðu 2003-2015 er skilgreint veiðihús við Hólmavatn. Þessi landnotkun er skilgreind í drögum að aðalskipulagi Borgarfjarðarsveitar, en að öðru leyti var vinna við þennan landnotkunarflokk unnin frá grunni við gerð aðalskipulagsáætlunarinnar.

Í svæðisskipulagi miðhálandisins 2015 eru *fjallasel* skilgreind sem hús „í takmörkuðu eða engu vegasambandi, þ.m.t. gönguskálar, einkaskálar, áningarstaðir hestamanna, gangnamannahús o.fl. Um fjallasel gildir [...] að þau eru opin fyrir almenning. Sama gildir um fjallasel í einkaeigu sem skulu a.m.k. vera að hluta til opin fyrir almenning“ Þá eru skálasvæði skilgreind sem „staðir í góðu sambandi við vegakerfi en þjónustustig jafnan lægra en á hálandismiðstöðvum. Gistiskálar sem þjóna breiðum hópi ferðamanna, þar á meðal veiðimönnum, göngufólki og hestamönnum“ (Samvinnunefnd um miðhálandi Íslands, 1998).

Geitlandsskáli er gamalgróinn skáli við Geitlandsjökul. Önnur skálasvæði, *Úlfsvatnsskáli* og *Norðlingafljótsskáli*, eru tekin frá til framtíðarnota. Þar er gert ráð fyrir að geti byggst nokkur hús að undangengnu deiliskipulagi. Rétt neðan hálandishluta Borgarbyggðar eru skilgreindar tvær þjónustumiðstöðvar ferðamanna, svokallaðar „jaðarmiðstöðvar“. Húsafell (O49) er önnur þeirra. Hin er á Uxarhryggjum (O50), vestan við vegamót Kaldadals og Lundarreykjadalavegar. Þær eru báðar auðkenndar á svæðisskipulagsuppdrætti Svæðisskipulags sveitarfélaganna norðan Skarðsheiðar 1997-2017. Þar segir um Uxarhryggjamiðstöð: „Frá þessari miðstöð verða góð tengsl við svæðið umhverfis Ok, Lundarreykjadal og efsta hluta Skorradals.“ Í Miðhálandi Íslands – svæðisskipulag 2015 segir: „Þessir staðir gegna hlutverki jaðarmiðstöðva efst í byggð og draga úr þörf á uppbyggingu á Miðhálandinu.“

VALKOSTIR

Opin svæði í aðalskipulagsáætlun eru tjaldsvæði, kirkjugarðar, golfvellir, reiðvellir, útivistarsvæði, íþróttasvæði og þjónustusvæði ferðamanna á miðhálandinu. Umræða hefur verið um skíðasvæði í Oki, sem möguleika á nýrri aðstöðu fyrir íþróttina þar sem hlýnun veðurfars veldur breyttum forsendum í Bláfjöllum. Skíðasvæði hefði verið skilgreint sem opið svæði til sérstakra nota. Ekki er tekin afstaða til hugmyndarinnar í aðalskipulagsáætlun. Skipuleggjendum frístundabyggða er gert að skilgreina 25% afmarkaðs frístundabyggðasvæðis sem *opin svæði til sérstakra nota*, nánar tiltekið sem útivistar-, leik-, íþrótt- eða trjáræktarsvæði. Ekki þykir ástæða til að aðgreina þessi svæði sérstaklega frá afmörkuðum frístundabyggðum.

4.11 Vatnsverndarsvæði

SKILGREIND SVÆÐI

VATNSVERNDARSVÆÐI	STÆRÐ (HA)	TILVÍSUN
		í SVEITARFÉLAGSUPPRÁTT
Grábrókarveita - brunnsvæði	< 6	VB1
Grábrókarveit - grannsvæði	54	VG1
Grábrókarveita - fjarsvæði	2770	VF1
Varmalækjarmúli - brunnsvæði	< 6	VB2
Varmalækjarmúli - grannsvæði	< 6	VG2
Varmalækjarmúli - fjarsvæði	190	VF2
Fossamelar - brunnsvæði	< 6	VB3
Fossamelar - grannsvæði	35	VG3
Fossamelar - fjarsvæði	97	VF3
Seleyri - brunnsvæði	< 6	VB4
Seleyri grannsvæði	78	VG4
Seleyri - fjarsvæði	336	VF4
Þverfell - brunnsvæði	18	VB5
Þverfelli - grannsvæði	166	VG5
Þverfell - fjarsvæði	748	VF5
Geitlandshraun - brunnsvæði	102	VB6
Geitlandshraun - grannsvæði	3838	VG6
Geitlandshraun - fjarsvæði	19670	VF6
Hólmskraun - grannsvæði	1073	VG7
Hólmskraun - fjarsvæði	5500	VF7
Staðarhraun - grannsvæði	1206	VG8
Staðarhraun - fjarsvæði	3467	VF8
Svarfólsmúli - grannsvæði	120	VG9
Svarfólsmúl - fjarsvæði	187	VF9
Hraundalur grannsvæði	1285	VG10
Hraundalur - fjarsvæði	2440	VF10
Arnarvatnsheiði - grannsvæði	4464	VG11
Arnarvatnsheiði - fjarsvæði	92080	VF11
Strútur - grannsvæði	1544	VG12
Norðlingafliót - grannsvæði	295	VG13

STEFNUMÖRKUN

SKIPULAGSÁÆTLUNAR

- ✓ Gæta skal þess að grunnvatni sé ekki spillt í sveitarfélaginu
- ✓ Afmörkuð verði varavatsnból og vatnsverndarsvæði til framtíðarnota á öllum svæðum sveitarfélagsins og verði þeirri vinnu lokið á fyrri hluta skipulagstímabilsins.
- ✓ Stefnt verði að því að láta fara fram nýja úttekt á afmörkun vatnsverndarsvæðis í landi Varmalækjar og afmörkun vatnsverndarsvæðis breytt í aðalskipulagi í samræmi við úttekt. Stefnt verður að því að fyrirhugaðri úttekt og breytingu aðalskipulags verði lokið á árinu 2011.
- ✓ Stefnt verði að því fyrir lok skipulagstímabilsins að finna nýtt vatnstöku-svæði sem þjóna á Bæjarsveit og þéttbýlisstöðum sunnan Hvítár. Með virkjun nýs vatnsverndarsvæðis verða núverandi vatnsverndarsvæði felld niður.
- ✓ Grunnvatn og yfirborðsvatn skal flokkað í öllu sveitarfélaginu með tilliti til ástands og notagildis þess. Þar á meðal verði svæði sem talin eru viðkvæm fyrir köfnunarefnismengun, eða eru nú þegar menguð. Flokkun og úttekt verði lokið á fyrri hluta skipulagstímabilsins.
- ✓ Ganga skal sem fyrst frá vatnsbólum sem ekki standast ákvæði reglugerða um frágang brunnsvæða.
- ✓ Skilgreind verði vatnsverndarsvæði umhverfis vatnsból þar sem slíkt hefur ekki verið gert.
- ✓ Innan grannsvæða vatnsbóla sem jafnframt eru skilgreind sem landbúnaðarsvæði sé landnotkun aðeins í formi búfjárbæjar eða skógræktar.
- ✓ Á grannsvæðum er óheimilt að grafa framræsluskurði nær vatnsbólum en 100 m.
- ✓ Búfjáraður sé ekki dreift nær vatnsbólum, lindum, brunnum eða borholum en 50 m. Ef aðstæður eru á einhvern

Brunnsvæði - Svarfhólmúli	< 6	VB7		hátt óhagstæðar getur verið þörf fyrir meiri fjarlægð frá þessum stöðum.
Brunnsvæði - Svarfhólmúli	< 6	VB8	✓	Á vatnsverndarsvæðum sem taka til brunn- og grunnsvæða skal haft samráð við Heilbrigðiseftirlit Vesturlands um skógræktaráætlanir og uppgræðslu-aðferðir við landgræðslu.
Brunnsvæði - Hraundalshraun	< 6	VB9		
Brunnsvæði - Grímsstaðamúli	< 6	VB10		
Brunnsvæði - Grímsstaðamúli	< 6	VB11		
Brunnsvæði - Grábrók	< 6	VB12	✓	Sé uppbygging heimil á fjarsvæðum vatnsverndar, svo sem frístundabyggð, ber að taka tillit til vatnsveitunnar í skilmálum deiliskipulags, s.s. varðandi staðsetningu og frágang rotþróa, veitingu yfirborðsvatns o.þ.h.
Brunnsvæði – við Norðurá	< 6	VB13		
Brunnsvæði - Laxfoss	< 6	VB14		
Brunnsvæði - Arnbjargarlæk	< 6	VB15		
Brunnsvæði - Lambavatn	< 6	VB16	✓	Girða skal af brunnsvæði umhverfis bæjarlindir í a.m.k. 5 m fjarlægð út frá vatnstökustað.
Brunnsvæði – Höll	< 6	VB17		
Brunnsvæði – Digrímúli	< 6	VB18	✓	Meiri háttar vatnstaka á vatnasviði veiðiár er ekki heimil nema að sýnt sé með rannsóknum að hún hafi ekki neikvæð áhrif á laxveiði og vistkerfi árinna.
Brunnsvæði – Einifell	< 6	VB19		
Brunnsvæði - Stóragróf	< 6	VB20		
Brunnsvæði – Munaðarnes	< 6	VB21	✓	Umferð véla vegna efnistöku eru óheimilar á vatnsverndarsvæðum nema með leyfi Heilbrigðiseftirlits Vesturlands og að uppfylltum skilyrðum og umgengnisreglum þess.
Brunnsvæði - Varmaland	< 6	VB22		
Brunnsvæði – Munaðarnes	< 6	VB23		
Brunnsvæði – Holtabyggð	< 6	VB24		
Brunnsvæði- Svignaskarð	< 6	VB25	✓	Stefnt er að því að leggja stofnlögn vatns frá Grábrókarveitu í Norðurárdal að Kleppjárnreykjum til að fullnægja kröfum um neysluvatn fyrir Reykholt og Kleppjárnreyki.
Vatnsvernd Síðumúli	140	V1		
Vatnsvernd Fróðastaðir	47	V2		
Vatnsvernd Þorgautsstaðir	100	V3		
Vatnsvernd Háafell	65	V4		
Vatnsvernd Sámsstaðir	101	V5		
Vatnsvernd Haukagil	123	V6		
Vatnsvernd Hvammur	37	V7		
Vatnsvernd Kirkjuból	40	V8		
Vatnsvernd Bjarnastaðir	49	V9		
Vatnsvernd Gilsbakki	30	V10		
Vatnsvernd Kolsstaðir	19	V11		
Vatnsvernd Hallkelsstaðir	67	V12		
Vatnsvernd Þorvaldsstaðir	62	V13		
Vatnsvernd Fljótstunga	31	V14		
Vatnsvernd Kalmanstunga	21	V15		

Vatnsvernd Hamrar	29	V16
Vatnsvernd Snældubeinsstaðir	51	V17
Vatnsvernd Breiðabólstaður	41,6	V18

ALMENN UMFJÖLLUN

Vatnsvernd í skipulagi getur verið með tvennu móti: Annars vegar sú sem kveðið er á um í lögum og reglugerðum vegna núverandi vatnsbóla. Hins vegar sú vatnsvernd sem stefnir að því að halda sem minnst spilltum vatnsgjöfum svæðum, sem eru auðlind í sjálfu sér eða líkleg vatnstökusvæði fyrir neysluvatn í framtíðinni. Hvað vatnsvernd vegna vatnsbóla áhrærir, þá ber þar að fara eftir tilheyrandi lögum og reglugerðum, svo langt sem þau ná. Hvað varðar vernd nytjavatnsauðlindarinnar til framtíðar, þá er þar um að ræða ábendingu um varlega meðferð þeirra svæða og þann ásetning að varðveita auðlindina, eftir því sem föng leyfa og efni eru til. Þar er fyrst og fremst um að ræða að forðast óbætánleg spjöll á grunnvatni á hlutaðeigandi svæði (Freysteinn Sigurðsson, 1995).

Stefnumótun um vatnsvernd miðast við að koma í veg fyrir sóun á neysluvatni á skipulagssvæðinu, sem og varðveislu þess til frambúðar. Samkvæmt reglugerð (522/1994) um matvælaeftirlit og hollustuhætti við framleiðslu og dreifingu matvæla telst neysluvatn til matvæla. Með tilliti til þess þarf að koma upp eftirliti með vatnsbólum þannig að tryggt sé að vatnsgæði séu ávallt eins góð og kostur er. Slíkt eftirlit getur m.a. falið í sér reglulega sýnatöku ásamt viðhaldi á veitukerfi og girðingum. Vatnsból sem nýtt eru til matvælaframleiðslu þurfa starfsleyfi frá heilbrigðisnefnd sbr. ákvæði ofangreindrar reglugerðar, sem og neysluvatnsreglugerðar (536/2001).

Samkvæmt reglugerð um varnir gegn mengun vatns (796/1999) átti flokkun vatns að vera lokið árið 2003 á öllu landinu. Stefnt er að því að flokkun vatns verði lokið í Borgarbyggð á fyrri hluta skipulagstímabilsins. Samkvæmt reglugerð um varnir gegn mengun vatns af völdum köfnunarefnissambanda frá landbúnaði og öðrum atvinnurekstri (804/1999) skal einnig kortleggja vatnasvæði sem talin eru viðkvæm og hafa lítið viðnám gegn köfnunarefnismengun frá landbúnaði og öðrum atvinnurekstri; einnig ber að flokka þau svæði sem eru menguð eða gætu mengast af völdum köfnunarefnis.

Vatn fyrir Borgarnes og Varmaland er tekið í Grábrókarveitu. Vatn til annars en neyslu er tekið á Seleyri, en það vatnsból þjónaði íbúum Borgarness í áraraðir og mun halda mikilvægi sínu sem varavatnsból fyrir neysluvatn þegar þörf er á af ýmsum ástæðum. Hvanneyri sækir vatn í Fossamela og Bæjarsveit í Varmalækjarmúla. Þórólfur Hafstað, ÍSOR, afmarkaði vatnsverndarsvæði í landi Hamra og Breiðabólstaðs fyrir Reykholt, Varmalæk fyrir Bæjarsveit og fyrir Kleppjárnsreyki vegna gerðar aðalskipulagsáætlunar. Stefnt hefur verið að því að leggja stofnlögn vatns frá Grábrókarveitu í Norðurárdal að Reykholti og Kleppjárnsreykjum, en verið er að leita annarra lausna. Stefnt verði að því að láta fara fram nýja úttekt á afmörkun vatnsverndarsvæðis í landi Varmalækjar og afmörkun vatnsverndarsvæðis breytt í aðalskipulagi í samræmi við úttekt. Stefnt verður að því að fyrirhugaðri úttekt og breytingu aðalskipulags verði lokið á árinu 2011. Stefnt verður að því að finna nýtt vatnstökusvæði sem þjóna á Bæjarsveit og þéttbýlisstöðum sunnan Hvítár. Með tilkomu virkjunar nýs vatnsverndarsvæðis verða núverandi vatnsverndarsvæði sem þjóna Bæjarsveit og þéttbýlisstöðum sunnan Hvítár felld niður. Mýraveita (Vatnsveita Álftaneshrepps) þjónar bæjum í Álftaneshreppi, nokkrum í Borgarhreppi og Hraunhreppi. Veitan er í eigu sveitarfélagsins. Vatn Mýraveitu (Vatnsveitu Álftaneshrepps) er fengið úr landi Syðri-

Hraundals. Hraunhreppsveita, sem er einkaveita, þjónar flestum bæjum í Hraunhreppi.

VALKOSTIR

Við gerð aðalskipulagsins stóð valið um afmörkun vatnsverndarsvæða á sveitarfélagsupprættinum um tvennt. Annars vegar að sýna aðeins þær veitur sem sveitarfélaginu ber skylda til að séu reknar og vatnsverndarsvæði þeirra, með öðrum orðum vatnsverndarsvæði þéttbýliskjarnanna. Hins vegar sýna öll þau vatnsverndarsvæði sem hafa verið afmörkuð í sveitarfélaginu í gildandi skipulagsáætlunum, þ.m.t. vatnsveitum til einkanota.

Samkvæmt reglugerð um neysluvatn (536/2001) ber heilbrigðisnefndum að hafa reglubundið eftirlit með vatnsbólum sem þjóna 50 manns eða fleiri, matvælaframleiðslu, ferðaþjónustu og 20 eða fleiri heimilum/frístundahúsum. Slík vatnsból eru leyfisskyld hjá Heilbrigðiseftirliti Vesturlands. Sveitarfélögum ber að reka vatnsveitu fyrir þéttbýliskjarna samkvæmt lögum, en þeim ber ekki skylda til að reka vatnsveitur fyrir dreifbýli.

Vatnsöflun í héraðinu er misauðveld eftir því hvort svæðin tilheyra blágrýtissvæðinu, sem er lítið lekt og þétt á vatn, setlög eða hraunlög sem hafa runnið eftir síðustu ísöld (sem lauk fyrir um 10.000 árum) sem hvort tveggja eru mjög lek og flytja vatn vel. Freysteinn Sigurðsson gerði úttekt á vatnsverndarsvæðum við gerð beggja svæðisskipulagsáætlananna, Svæðisskipulags Mýrasýslu og Svæðisskipulags sveitarfélaganna norðan Skarðsheiðar. Samhliða gerð aðalskipulags Hvítársíðuhrepps 2004-2015 gerði Ísror rannsókn á mögulegri vatnsöflun í Hvítársíðu vegna fyrirhugaðra stækkana á frístundabyggð. Á svæðinu fundust þrjú ný vatnstökusvæði, en nánari upplýsingar má fá í viðkomandi skýrslum eftir Freysteinn Sigurðsson.¹⁶

Tvö grannsvæði vatnsverndar á Arnarvatnsheiði innan Borgarbyggðar, sem og víðáttumikið fjarsvæði eru afmörkuð í Svæðisskipulagi miðhálandis Íslands 2015. Í texta aðalskipulags Hvítársíðu 2003-2015 segir: „Sýnd eru tvö vatnsverndarsvæði í samræmi við Miðhálandi Íslands, svæðisskipulag. Þessi svæði eru sýnd en ekki afmörkuð nánar við gerð aðalskipulags Hvítársíðuhrepps fyrr en ákveðið verður hvar vatn verður tekið vegna framtíðarbyggðar.“ Í aðalskipulagi Hvítársíðu eru einnig afmörkuð vatnsból og vatnsverndarsvæði í einkaeigu.

Niðurstaðan varð sú að virða þá vinnu sem lögð hefur verið í afmörkun vatnsbola og vatnsverndarsvæða í sveitarfélaginu. Vatnsverndarsvæði úr svæðisskipulagi Mýrasýslu eru ríflega áætluð. Misræmi er á milli annars vegar verndarsvæða þeirra sem sýnd eru úr Svæðisskipulagi Mýrasýslu, þar sem eingöngu brunnsvæði eru auðkennd, en ekkigrann- og fjarsvæði vatnsbólanna og hins vegar einkaveitna sem hnitsettar höfðu verið í Hvítársíðu, þar sem bæði grann- og fjarsvæði eru sýnd á upprætti. Í greinargerð Aðalskipulags Borgarbyggðar 2010-2022 er aðeins tilgreind heildarstærð vatnsbola einkaveitna úr aðalskipulagi Hvítársíðu, en þeim ekki skipt í brunn-, grann- og fjarsvæði. Ekki er gerlegt að samræma afmörkun vatnsverndarsvæða sveitarfélagsins frekar innan þess ramma sem gerð aðalskipulagsáætlunar var settur, en mörkuð er stefna sem miðar að því að flokka vatn og skilgreina vatnsverndarsvæði á fyrri hluta skipulagstímabilsins.

¹⁶ Sjá heimildaskrá

4.12 Náttúruverndarsvæði

SKILGREIND SVÆÐI

Friðlýstar náttúruminjar á Náttúruminjaskrá 1996

NAFN OG LÝSING	TEGUND FRIÐLÝSINGAR	STÆRD	TILVÍSUN Í SVEITARFÉLAGSUPPDRÁTT
Eldborg í Hnappadal	Náttúruvætti	143 ha	NF1
Andakíll ¹⁷	Búsvæði (fugla)	3086 ha	NF2
Grábrókargígar	Náttúruvætti	34 ha	NF3
Hraunfossar og Barnafoss	Náttúruvætti	32 ha	NF4
Húsafellsskógur	Friðland	435 ha	NF5
Geitland, afréttur í Hálsahreppi og Reykholtisdalshreppi.	Friðland	12281 ha	NF6
Einkunnir	Fólkvangur	263 ha	NF7

Grábrók. Mynd: LÓ.

Aðrar náttúruminjar á Náttúruminjaskrá 1996

NAFN OG LÝSING	LÝSING Í NÁTTÚRUMINJASKRÁ	TILVÍSUN Í SVEITARFÉLAGSUPPDRÁTT
HNAPPADALUR , Hraun, gígar og hellar. GULLBORG , GULLBORGARHRAUN OG GULLBORGARHELLAR , RAUÐHÁLS OG RAUÐHÁLSAHRAUN , ELDBORGARHRAUN OG SYÐRI RAUÐAMELSKÚLUR . Mörk svæðisins í vestri liggja um Haffjarðará frá ósumí Oddastaðavatn og um Hraunholtaá í Hlíðarvatn. Að austan markast svæðið af vegum nr 55 og nr 54, síðan Garðalæk, Borgarlæk og Kaldá til ósa.	Heildstætt brunalandslag með fallegum gígum, hellum, hraunum og vötnum. Kjöríð útivistarsvæði	N1
LÖNGUFJÖRUR . Fjörur og grunnsævi ásamt strandlengju, eyjum og skerjum frá Ökrum og Hvalseyjum í Borgarbyggð vestur fyrir Sauratjörn í Eyja- og Miklaholtshreppi og Snæfellsbæ, svo og Sauratjörn sjálf auk Laxárbakkaflóa og Glámsflóa.	Grunnsævi, víðáttumiklar leirur, sandfjörur og fitjar, auk fjölda eyja og skerja. Blautir brokflóar. Afar mikilvægt svæði fyrir fuglalíf.	N2

¹⁷ Sjá nánar kafla 4.22, Hvanneyri - skipulagsáætlun

BARNABORG OG BARNABORGARHRAUN.	Úfið apalhraun frá nútíma, víða lyngi og kjarri vaxið, runnið frá Barnaborg, eldvarpi í miðju hrauninu, kjörið útivistarsvæði.	N3
HJÖRSEY OG STRAUMFJÖRÐUR. Eyjan, Hjörseyjarsandur og aðrar eyjar og sker milli Hjörseyjarsands og Straumfjarðar ásamt fjörum og grunnsævi.	Leirur, mýrlandi og sjávarfitjar með miklum gróðri og dýralífi. Mikilvægt svæði fyrir fuglalíf.	N4
UTANVERÐUR BORGARFJÖRÐUR. Fjörur og grunnsævi í Borgarfirði frá línu á milli Straumeyrar og Brákareyjar suður að Belgsholtshólma í Melasveit og vestur um Þormóðssker að Álftanesi á Mýrum.	Víðáttumikið grunnsævisvæði, leirur og fitjar með miklu fuglalífi. Utanverður Borgarfjörður hefur afar mikla þýðingu fyrir æðarfugl síðari hluta sumars.	N5
FERJUBAKKAFLOI OG YSTATUNGA. Flóinn við Eskiholt, Hóp, neðanverð Gljúfurá og Norðurá með bökkum ásamt Ystatungu sunnan Sólheimatungu.	Víðáttumiklir flóar og flæðilönd, gróðursæl síkio g lygnar ár. Einn mikilvægasti viðkomustaður andfugla hérlendis.	N6
GRÁBRÓKARHRAUN OG HREÐAVATN. Norðan hreppamarka allt austur að Bjarnardalsá og Norðurá, ásamt Hraunsey og fossinum Glanna. Allt vatnið og suðurhlíðar Setmúla milli Kiðár og Brekkurá.	Fjölbreytt og fagurt umhverfi, fjölsótt útivistarsvæði. Setlög með steingerðum plöntum frá tertíer í Brekkurárgili, Hestabrekku og Þrimilsdal.	N7
SUDDA. Laug norðan við eyðibýlið Suddu og nágrenni hennar.	Mikil dý. Óvenju fjölskrúðugt dýralíf. Ein af fáum ósködduðum laugum í Borgarfirði.	N8
REYKJADALSÁ OG NÁLÆGIR HVERIR, HVERASVÆÐI DEILDARTUNGU, RAUÐSGIL. Frá ármótum við Hvítá að Giljafossi. Deildartunguhver ásamt hverahólum, hverirnir Vellir og Hægindakotshver ásamt nánasta umhverfi þeirra. Rauðsgil allt niður að Reykjadalsá.	Lygn, gróðurmikil á, sem helst auð að vetrinum vegna hveravatns sem í hana rennur. Við ána eru vetrarstöðvar andfugla. Athyglisverður gróður og dýralíf á hverasvæði Deildartungu. Jarðhitasvæðið þar er samfelld jarðhitakerfi með hverum, laugum og lindum. Deildartunguhver er vatnsmesti hver landsins. Vellir (Árhver) er goshver í Reykjadalsá og einn af fáum ósködduðum hverum í Borgarfirði. Í Rauðsgili er falleg fossaröð	N9
ARNARVATNSHEIÐI OG TVÍÐÆGRA. Vatnasvæðið. Að sunnan liggja mörk frá Guðnahæð í Efri Fljótsdrögum um Eiríksgnúpu í tind Strúts og þaðan vestur í Vatnshnúk, um Spenaheiði, Sléttafell í Litlaskálshæð. Austurmörk eru úr Litlaskálshæðum Suðurmennasandfell í Guðnahæð.	Frjósamar tjarnir, stöðuvötn, flóar og ár á vatnasviði Þverár, Norðlingafljóts, Hrutafjarðará, Miðfjarðará og Víðidalárs. Silungsveiði og mikið fuglalíf.	N10
SURTSHELLIR OG STEFÁNSHELLIR Í HALLMUNDARHRAUNI. Hellarnir og hraunið næst þeim.	Stórir hraunhellir. Surtshellir er stærstur og nafntogaðastur íslenskra hella.	N11
VÍÐGELMIR. Hellirinn, svo og hraunið næst honum í landi Kalmanstungu.	Stór hraunhellir.	N12
HÚSAFELL. Jörðin öll.	Tilkomumikið, fjölbreytt landslag, víðlendur skógur, laugar og lindir. Vinsælt útivistarsvæði. Þegar friðað að nokkru á vegum landeigenda, Skógræktar ríkisins og Náttúruverndarráðs.	N13
BORGARVOGUR. Vogurinn allur ásamt fjörum.	Leirur og fitjar með miklu fuglalífi	N14
LANGÁRÓS. Ósinn frá mynni, upp með Langá að Skuggafossi.	Langárós er einn lengsti og frjósamasti áros landsins.	N15

STEFNUMÖRKUN SKIPULAGSÁÆTLUNAR

- ✓ Stefnit skal að forgangs röðun svæða til friðunar og unnið að friðun þeirra í samstarfi við Umhverfisstofnun.
- ✓ Þar sem fyrirhugað er að leggja göngustíga og/eða reiðvegi á friðlýstum svæðum og/eða á svæðum á náttúruvinnjaskrá ber að leita umsagnar Umhverfisstofnunar.

Árhver í Reykjadalur. Mynd: MWL.

ALMENN UMFJÖLLUN

Í náttúruminjasráðgjafi eru upplýsingar um friðlýstar náttúruminjar, náttúruminjar sem ástæða þykir til að friðlýsa samkvæmt náttúruverndaráætlun og aðrar náttúruminjar, þ.e. landsvæði, náttúrumyndanir og lífverur, búsvæði þeirra og vistkerfi sem rétt þykir að vernda.

Samkvæmt 65. gr. laga um náttúruvernd (44/1999) skal umhverfisráðgjafi láta vinna náttúruverndaráætlun á a.m.k. fimm ára fresti fyrir allt landið. Í eldri náttúruverndaráætlun, 2004-2008, sem enn er í gildi þrátt fyrir staðfesta náttúruverndaráætlun 2009-2013, er tillaga gerð að fjórum svæðum til friðlýsingar í Borgarbyggð. Svæðin hafa ekki verið afmörkuð, utan Reykjadalur og umhverfis, en afmörkun þarf að fara fram í samvinnu Umhverfisstofnunar og heimamanna.

NAFN SVÆÐIS	HELSTU VIÐFÖNG	VERNDARTILLAGA
ÞINGVELLIR–SKJALDBREIÐUR–TINDASKAGI (Tilheyrir fleiri sveitarfélögum en Borgarbyggð)	Jarðmyndanir – Vatnafar – Plöntur Dýr – Búsvæði – Landslag Menning/saga	Þjóðgarður
YSTATUNGUGIRÐING	Jarðmyndanir – Vatnafar – Plöntur – Dýr – Landslag	Fólkvangur
ÁLFANES–AKRAR–LÖNGUFJÖRUR	Jarðmyndanir – Plöntur – Dýr – Búsvæði – Landslag	Friðland
REYKJADALSÁ–ÁRHVER–RAUÐSGIL	Jarðmyndanir – Vatnafar – Plöntur – Dýr – Landslag	Búsvæði

Svæði á Náttúruverndaráætlun 2004-2008 sem tilheyrir Borgarbyggð.
(Umhverfisstofnun, 2003.)

Samkvæmt náttúruverndarlögum er umgengnisréttur almennings um land á náttúruminjasráðgjafi, sem og náttúruverndaráætlun töluverður. Meginmarkmið friðlýsingar svæða er að hamla gegn því að náttúru viðkomandi svæðis sé raskað. Ákvæði friðlýsinga og reglur sem gilda um friðlönd og fólkvanga geta verið mismikið bindandi fyrir landeigendur. Í friðlýsingunni er kveðið á um hversu víðtæk friðunin skuli vera, þar sem m.a. er gerð grein fyrir takmörkunum á framkvæmdum og umgengnisrétti almennings.

Samkvæmt 37. gr. laga um náttúruvernd (44/1999) njóta eftirtaldar jarðmyndanir og vistkerfi sérstakrar verndar og skal forðast röskun þeirra eins og kostur er:

- a - eldvörp, gervigígar og eldhraun,
- b - stöðuvötn og tjarnir, 1.000 m² að stærð eða stærri,
- c - mýrar og flóar, 3 hektarar að stærð eða stærri,
- d - fossar, hverir og aðrar heitar uppsprettur, svo og hrúður og hrúðurbreiður, 100 m² að stærð eða stærri,
- e - sjávarfitjar og leirur.

Skilgreind eru þau svæði í Borgarbyggð sem njóta sérstakrar verndar samkvæmt þessu ákvæði laga um náttúruvernd og sett undir hverfisvernd. Samið var við Náttúrufræðistofnun Íslands um að ljúka kortlagningu á flóum sveitarfélagsins, en það hafði þegar verið gert í þeim hluta sem tilheyrir Svæðisskipulagi Mýrasýslu. Aðrar jarðmyndanir og vistkerfi sem talin eru upp höfðu ekki verið kortlögð svo til væri heildstæð samantekt, en úr því hefur verið bætt og þau einnig sett undir hverfisvernd í sveitarfélaginu. Nánar er fjallað um svæðin og stefnumótun fyrir þau í kaflanum um hverfisverndarsvæði.

4.13 Hverfisverndarsvæði

SKILGREIND SVÆÐI¹⁸

Jarðmyndanir og vistkerfi 37. gr. laga um náttúruvernd (44/1999) og náttúrulegir birkiskógar og -kjarr sem sett eru undir hverfisvernd í dreifbýli Borgarbyggðar

Eldhraun og eldvörp

NAFN ELDHRAUNS OG ELDVARPS (SÉ ELDVARP SÝNILEGT)	STÆRÐ (HA)	TEGUND	TILVÍSUN
			Í SVEITARFÉLAGSUPPDRÁTT
Gullborgarhraun – Gullborg og Syðri Rauðamelskúllur	1.512	Apalhraun	H1
Rauðhálsahraun - Rauðháls	1.234	Apalhraun	H2
Eldborgarhraun - Eldborg	3.026	Apalhraun	H3
Barnaborgarhraun - Barnaborg	928	Apalhraun	H4
Hólmskraun	979	Apalhraun	H5
Hagahraun	681	Apalhraun	H6
Staðarhraun - Rauðhálsar	526	Apalhraun	H7
Eldhraun Kvígindisdals	501	Apalhraun	H8
Hraundalshraun - Rauðakúla	1.682	Apalhraun	H9
Grábrókarhraun - Grábrók	537	Apalhraun	H10
Gráhraun, Ósléttahraun, Geitlandshraun, Hallmundarhraun	26.094	Helluhraun	H11

Votlendi og birkiskógar og -kjarr

- ✓ Stöðuvötn og tjarnir, 1000 m² að stærð eða stærri
- ✓ Mýrar og flóar, 3 hektarar að stærð eða stærri
- ✓ Sjávarfitjar og leirur
- ✓ Náttúrulegir birkiskógar og -kjarr

Óraskaðir, eða lítt raskaðir hverir

NAFN HVERS	TILVÍSUN
	Í SVEITARFÉLAGSUPPDRÁTT
Vellir (Árhver)	H84
Hægindakotshver	H85

¹⁸ Sjá einnig umfjöllun um hverfisverndarsvæði í Borgarnesi og á Hvanneyri í köflum 4.21 og 4.22

Óraskaðir, eða lítt raskaðir fossar/flúðir í eftirtöldum veiðiam

- ✓ Álftá
- ✓ Flókadalsá
- ✓ Gljúfurá
- ✓ Grjótá
- ✓ Grímsá
- ✓ Haffjarðará
- ✓ Hítará
- ✓ Hvítá
- ✓ Kjarrá/Þverá/Örnólfsdalsá
- ✓ Langá
- ✓ Norðurá
- ✓ Norðlingafljóti
- ✓ Reykjadalsá
- ✓ Stuttá
- ✓ Skammá
- ✓ Þverá

Önnur hverfisverndarsvæði í dreifbýli Borgarbyggðar

NAFN	STÆRD (HA)	VIÐFÖNG	TILVÍSUN Í SVEITARFÉLAGSUPPRÁTT
Svæðið frá Hreðavatni að Munaðarnesi	3.800	Vistkerfi og náttúruminjar	H12
Ferjukot	196	Söguminjar, menningarlandslag	H13
Húsafell - OK	29.493	Fjölbreytt útivistarsvæði. Norðvestan í Okinu eru ákjósanleg skíðasvæði	H14
Vesturhluti Langjökuls, Jökulstallar og Guðnahæð og svæðið aðliggjandi Hallmundarhrauni austan megin.	38.460	Útivistarsvæði.	H15
Þórisjökull og Eiríksjökull og nærliggjandi svæði.	30.558	Þórisjökull og eiríksjökull eru móbergsstapar. Eiríksjökull hefur þá sérstöðu miðað við aðra jökla að vera ókleyfur ökutækjum. Landsvæðið umhverfis Eiríksjökul ásamt Jökulkróki er heimaland Kalmanstungu.	H16
Tvídægri – Arnarvatnsheiði.	56.690	Að stærstum hluta sama svæði og afmarkað er samkvæmt náttúruminjaskrá. Afmörkun að sunnan fylgir Norðlingafljóti og til austurs og vesturs teygist svæðið lengra í samræmi við útbreiðslu votlendis. Um er að ræða stærsta votlendissvæði á Íslandi, með samfellda gróðurþekju, fjölbreytt dýralíf og gróðurfar. Vegna þess hersu illfært er um votlendið er það tiltölulega ósnortið af vegum og slóðum.	H17

Hús undir hverfisvernd í dreifbýli Borgarbyggðar

NAFN	TEGUND (BYGGINGARÁR)	TILVÍSUN Í SVEITARFÉLAGSUPPRÁTT
Einholt	Hesthús (1915)	H18
Hólmakot	Einbýli (1911)	H19
Straumfjörður	Einbýli (1906), Fjánhús (1912)	H20
Álftá	Einbýli (1911)	H21
Álftártungukirkja	Kirkja (1873)	H22
Álftanes kirkja	Kirkja (1904)	H23
Grímsstaðir	Einbýli (1915)	H24

Lambalækjarflöt	Þjónustuhús (1895)	H25
Langárfoss veiðihús	Veiðihús-gisting (1884)	H26
Holt	Geymsla (1915)	H27
Straumar	Veiðihús, geymsla (1918)	H28
Ferjukot	Einbýli (1895), Hlaða, fjárhús (1917), Uppeldishús og geymsla (1918)	H29
Hvítárvellir 2	Kælihus (1900)	H30
Hvítárvellir 1	Gripahús, hesthús, hlaða (1907), geymsla og hjallur (1911), fjárhús, hlaða (1913), geymsla (1914)	H31
Brennistaðir í Borgarhreppi – Valfell félagsh.	Einbýli (1913)	H32
Ölvaldsstaðir 2	Fjárhús (1905), hlaða (1910), fjós (1917)	H33
Ferjubakki 1-Trana	Einbýli (1890)	H34
Fossabrekka	Einbýli (1915)	H35
Innri-Skeljabrekka	Geymsla (1915)	H36
Ytri-Skeljabrekka	Einbýli (1906)	H37
Jafnaskarð	Einbýli (1910)	H38
Laxfossland veiðihús	Einbýli (1907)	H39
Hjarðarholt kirkja	Kirkja (1895)	H40
Efra-Nes	Einbýli (1912)	H41
Sólheimatunga	Einbýli (1911)	H42
Stafholt kirkja	Kirkja (1875)	H43
Stafholtsey 1	Einbýli (1910)	H44
Hvassafell	Einbýli (1911)	H45
Hurðarbak	Einbýli (1896), fjós og haughús (1912), hlaða (1915)	H46
Staðarhraunskirkja	Kirkja (1888)	H47
Hurðarbak	Hlaða (1915)	H47
Kaðalsstaðir 2	Hlaða (1915)	H48
Logaland félagsh.	Félagsheimili (1908)	H49
Stóri-Kroppur	Einbýli (1902)	H50
Brennistaðir í Flókadal	Sumarhús (1914)	H51
Skógar	Einbýli (1912)	H52
Lundargerði	Sumarbústaður (1916)	H53
Sveinatunga	Einbýli (1895)	H54
Hvammur kirkja	Kirkja (1880)	H55
Kvía 1	Einbýli (1907)	H56
Helgavatn	Einbýli (1912)	H57
Skáney	Einbýli (1912)	H58
Grímsstaðir	Fjós (1905)	H59
Breiðabólstaðaland	Sumarbústaður (1901)	H60
Hofsstaðir	Einbýli (1910)	H61
Kópaleykir	Hlaða (1910), fjárhús (1911)	H62
Vilmundarstaðir	Einbýli (1911)	H63
Rauðsgil	Hlaða (1912)	H64
Oddsstaðir 2	Hlaða (1913)	H65
Reykir	Geymsla (1895)	H66
Sigmundarstaðir	Einbýli (1916)	H67
Stóra-Áskirkja	Kirkja (1897)	H68
Giljar	Einbýli (1911)	H69

Augastaðir	Einbýli, fjós (1912)	H70
Auðsstaðir	Fjánhús, hlaða (1911)	H71
Hraunsás	Einbýli (1912)	H72
Húsafell 1	Gistihús (1908)	H73
Kalmanstunga 1	Einbýli, tvö hús (1905), geymsla, fjánhús, hlaða og hesthús (1910)	H74
Klettur	Einbýli (1916)	H75
Heggstaðir 1	Einbýli (1915)	H76
Gilsbakki	Einbýli (1917)	H77
Gilsbakkakirkja	Kirkja (1908)	H78
Stóra-Hraun	Einbýli (1916)	H79
Akrar kirkja	Kirkja (1900)	H80
Hjörsey 1	Geymsla (1908), Einbýli (1914)	H81
Lækjarbugur lóð	Einbýli (1911)	H82

STEFNUMÖRKUN SKIPULAGSÁÆTLUNAR

Eldhraun

- ✓ Óheimilt er að raska landformi og yfirborðsgróðri á samfelldum svæðum eldhrauna.

Eldvörp

- ✓ Óheimilt er að raska landformi og yfirborðsgróðri eldvarpa.

Stöðuvötn og tjarnir

- ✓ Ekki má breyta vatnshæð eða skerða lífríki vatna undir hverfisvernd nema vegna endurheimtar votlendis.

Mýrar og flóar

- ✓ Framkvæmdir sem raska vatnsbúskap og vistkerfi flóa undir hverfisvernd eru ekki heimilar nema með leyfi sveitarstjórnar.

Sjávarfitjar og leirur

- ✓ Framkvæmdir sem raska verulega vatnsbúskap og vistkerfi sjávarfitja og leira undir hverfisvernd eru ekki heimilar nema með leyfi sveitarstjórnar.

Birkiskógar og -kjarr

- ✓ Ræktun útlendra plöntutegunda er óheimil í náttúrulegum birkiskógum.¹⁹

Hverir

- ✓ Óheimilt er að skerða hverir undir hverfisvernd.

Fossar og flúðir

- ✓ Ekki er heimilt að skerða fossa og flúðir sem merkt eru undir hverfisvernd.

Svæðið frá Hreðavatni að Munaðarnesi (H12)

- ✓ Óheimilt er að raska umhverfi og dýralífi hverfisverndarsvæðisins nema með leyfi sveitarstjórnar.

Ferjukot (H13)

- ✓ Stuðlað sé að áframhaldandi uppbyggingu og vernd búskaparháttanna og minja á jörðinni.
- ✓ Ef fyrirhugað er að ráðast í nýbyggingar er nauðsynlegt að gæta þess í deiliskipulagi að þær falli vel að núverandi byggð og taki tillit til umhverfis.

Húsafell – Ok (H14)

- ✓ Öllu raski skal haldið í lágmarki.

¹⁹ Sjá kafla 4.6, landbúnaðarsvæði.

- ✓ Við uppbyggingu verði sérstakt tillit tekið til vistkerfa sem falla undir 37. gr. náttúruverndarlaga (44/1999).
- ✓ Uppbygging mannvirkja sem þjóna svæðinu sem útivistarsvæði er heimil að fenginni umsögn Umhverfisstofnunar.

Hverfisverndarsvæði H15, H16 og H17

- ✓ Óheimilt er að raska umhverfi og dýralífi hverfisverndarsvæðanna nema með leyfi sveitarstjórnar.
- ✓ Uppbygging mannvirkja er óheimil á hverfisverndarsvæðunum nema að fenginni umsögn Umhverfisstofnunar.
- ✓ Stefnt skal að áframhaldandi samstarfi við Umhverfisstofnun um verndun/friðun svæða.

Hús undir hverfisvernd

- ✓ Óska skal umsagnar húsafriðunarnefndar standi til að breyta eða rífa hús sem er undir hverfisvernd í dreifbýli sveitarfélagsins.

ALMENN UMFJÖLLUN

Um hverfisverndarsvæði gilda sérstök ákvæði í skipulagsáætlunum sem sveitarstjórnir hafa sett og kveða á um verndun, án þess að um lögformlega friðun sé að ræða (skipulagsreglugerð, 400/1998).

Svæði undir vernd samkvæmt 37. gr. laga um náttúruvernd (44/1999) eru kortlögð og sett undir hverfisvernd í aðalskipulagsáætlun²⁰ þar sem ljóst var að móta þyrfti stefnu um verndun náttúrulegra vistkerfa bæði á landi og í vötnum. Samkvæmt þessari grein njóta eftirtaldar jarðmyndanir og vistkerfi sérstakrar verndar og skal forðast röskun þeirra eins og kostur er:

- a - eldvörp, gervigígar og eldhraun,
- b - stöðuvötn og tjarnir, 1.000 m² að stærð eða stærri,
- c - mýrar og flóar, 3 hektarar að stærð eða stærri,
- d - fossar, hverir og aðrar heitar uppsprettur, svo og hrúður og hrúðurbreiður, 100 m² að stærð eða stærri,
- e - sjávarfitjar og leirur.

Meginmarkmið áætlunarinnar undirstrika þessar áherslur og tekur stefnumótun mið af þeim. Leggja þarf áherslu á að haga framkvæmdum þannig að náttúruleg vistkerfi raskist sem minnst og að mótvægisáðgerðum verði beitt þar sem það er hægt. Mikilvægt er að mótvægisáðgerðir verði valdar þannig að þær stuðli með beinum hætti að endurgerð vistkerfa sambærilegra við þau sem raskað var. Hverfisverndarsvæði eru til staðfestingar ráðherra. Þar sem fyrirhugað er að leggja göngustíga og/eða reiðvegi á ofangreindum svæðum ber að leita umsagnar Umhverfisstofnunar.

Verndun vistkerfa og jarðmyndana samkvæmt 37. gr. laga um náttúruvernd

Eldvörp og eldhraun eru órjúfanleg heild. Mikilvægt er að varðveita tengingu þessara tveggja jarðmyndanna, þannig að jaðarsvæði eldhrauns sem liggur að eldvarpinu verði ekki fyrir jarðvegsröskun. Aðra jaðra eldhrauna ber einnig að varðveita eins og kostur er. Óheimilt er með öllu að ryðja eldhraun án þess að fyrir liggja deiliskipulag að viðkomandi framkvæmd. Ruðningi eldhrauns skal haldið í lágmarki eins og kostur er við framkvæmd og skipulag svæða. Eldhraunin Grábrókarhraun og Barnaborgarhraun, ásamt eldvarpinu Barnaborg eru einnig skráð sem svæði á náttúruminjaskrá.

²⁰ Sjá kafla 4.12, náttúruverndarsvæði

Eldborg og Eldborgarhraun á Mýrum. Mynd: MWL.

Stefna skal að því að halda í þau votlendissvæði sem enn er óraskað og endurheimt votlendis er heimil hvarvetna í sveitarfélaginu. Leita skal umsagnar Umhverfisstofnunar áður en veitt er framkvæmda- eða byggingarleyfi til framkvæmda sem hafa í för með sér röskun þess. Framkvæmdir í eða við stöðuvötn skulu vera takmarkaðar, nema sýnt sé að þær stuðli að frekari fjölbreytileika lífríkis. Votlendi hefur mikilvægt gildi þar sem það hefur afgerandi áhrif á hringrás vatns- og næringarefna, ásamt því að auka við líffræðilega fjölbreytni viðkomandi svæðis. Segja má að það hafi þrenns konar gildi í náttúrunni:

Vatnsfræðilegt gildi: Í úrkomutíð taka votlendissvæði til sín vatn sem þau miðla svo frá sér í þurrkatíð, þannig kemst á gott vatnsjafnvægi í jarðvegnum.

Næringarfræðilegt gildi: Þar sem grunnvatnsstaða votlendissvæða er há er niðurbrot jurtaleifa hægfara og með tímanum getur safnast fyrir mikið kolefnismagn (mólög) í slíkum vistkerfum. Lækkun vatnstöðu með framræslu getur haft afdrifarík áhrif á kolefnisbúskap votlendissvæða og jafnvel leitt til losunar kolefnis út í andrúmsloftið.

Vistfræðilegt gildi: Fjölmargar tegundir plantna og fugla byggja tilvist sína á votlendissvæðum sem eykur verulega við líffræðilega fjölbreytni viðkomandi svæðis.

Óheimilt er að raska sjávarfítjum og leirum. Það felur m.a. í sér að öll efnistaka á þessum svæðum er óheimil.

Þekja náttúrulegra birkiskóga og -kjarrs er tæplega 16.000 ha í aðalskipulagsáætlun. Lögð er sérstök áhersla á að vistkerfi og ásýnd þessa vistkerfis verði fyrir sem minnstri röskun. Gert er ráð fyrir að innan náttúrulegra birkiskóga og -kjarrs sé einungis heimilt að gróðursetja trjáplöntur sem tilheyra íslenskrri flóru. Samkvæmt reglugerð um innflutning, ræktun og dreifingu útlendra plöntutegunda (583/2000) er innlend tegund plantna „*allar tölusettar tegundir í Flóru Íslands, 3. útgáfu frá 1948, og plöntur á lista yfir íslenskar plöntutegundir, sbr. ákvæði til bráðabirgða.*“ Óheimilt er með öllu að ryðja náttúrulegan birkiskóg án þess að fyrir liggi deiliskipulag að

viðkomandi framkvæmd. Ruðningi náttúrulegs birkiskógar skal haldið í lágmarki eins og kostur er við framkvæmd og skipulag svæða.

Innan sveitarfélagsins eru margir hverir og heitar laugar. Þeir hafa flestir orðið fyrir röskun vegna orkunýtingar eða hafa verið byrgðir til að minnka slyshættu. Árhverinn Vellir í Reykjadalssá og Hægindakotshver í Reykholtssdalssá eru settir undir hverfisvernd. Vert væri að skoða hvort raunhæft sé að bæta aðgengi almennings að þessum hverum.

Fossar veiðiáa eru mikilvægir, bæði frá fagurfræðilegu og vistfræðilegu sjónarmiði. Fossarnir auðga vatnið súrefni sem er mikilvægt fyrir lífríki ána. Fossar veiðiáa falla undir hverfisvernd og eru merktir inn á uppdrátt. Þá má ekki skerða. Heimilt er að byggja eða lagfæra gamla laxastiga, ef framkvæmd er aðlöguð landslagi og breytir ekki ásýnd fossins.

Flúðir í Andakilsá. Mynd: SE.

Svæði undir hverfisvernd í samræmi við Svæðisskipulag Mýrasýslu

Svæðið frá Hreðavatni að Munaðarnesi (H12) er skilgreint sem hverfisverndarsvæði og hefur um árabil verið afgirt og verndað fyrir beit. Innan þess er náttúruvætti sem heyrir undir Umhverfisstofnun og hluti svæðisins er á náttúruminjaskrá.

Í svæðisskipulaginu var leitast við að meta stöðu landbúnaðar og gefa hugmynd um menningarverðmæti sem eru í hættu við það að jarðir fara í eyði. Ferðapjónusta og afþreying geta stuðlað að varðveislu menningarminja, því báðir þættir renna fjárhagslegum stoðum undir framtíð byggðarlaga og þar með viðhaldi

menningararfsins. Þó verður að gæta þess að uppbygging vegna ferðapjónustu og afþreyingar virði lífshætti og menningararf viðkomandi svæðis og verði ekki á kostnað umhverfisgæða.

Hverfisvernd á jörðinni Ferjukoti (H13) er í samræmi við ofangreindar hugmyndir. Árið 2007 var þar stofnað Veiðiminjasafn, en þar eru minjar um laxveiði og -verkun ásamt hefðbundnum landbúnaði. Ferjukot stendur rétt við Hvítárbrúna og var í alfaraleið meðan aðalvegur norður í land lá þar um. Brúin er friðuð og kringum hana eru ýmsar minjar um hernámsárin. Vegurinn um Hvítárbrúna frá Hvanneyri að Eskiholti er upprunalegur sem hinn gamli Hringvegur (1), en umferð um hann minnkaði verulega með Borgarfjarðarbrúnni.

Ferjukot við Hvítá. Mynd: JSH.

Svæði undir hverfisvernd í samræmi við Miðhálandi Íslands – Svæðisskipulag 2015

Fjögur svæði (H14 - H17) eru sett undir hverfisvernd sveitarstjórnar í samræmi við svæðisskipulag um miðhálandi Íslands 2015, þar sem þau eru afmörkuð sem fimm svæði. Í þeirri áætlun er gerð tillaga að vernd þessara svæða sem annars vegar *náttúruverndarsvæði* (þrjú svæði: Eiríksjökull-Jökulkrókur, Tvídægja-Arnarvatnsheiði og Þórisjökull-Geitland), en hins vegar *almenn verndarsvæði* (tvö svæði: Hallmundarhraun og Húsafell-Ok). Afmörkun svæðanna er einfölduð og staðfærð að aðalskipulagsáætlun, svo svæðum fækkar um eitt frá svæðisskipulaginu. Sérstök stefnumörkun er um þessi svæði, eins og um aðra hverfisvernd í Borgarbyggð. Stefnumörkunin er í samræmi við tillögu ofangreindrar svæðisskipulagsáætlunar.

Útivistarsvæðið Húsafell-Ok (H14) tengist fjölbreyttum útivistarsvæðum og jaðarmiðstöðvum við Húsafell og Uxahryggi. Í Okinu eru ákjósanleg skíðasvæði sem líklegt er að litið verði til í framtíðinni og er það innan þessa svæðis. Afmörkun svæðisins er ekki breytt í aðalskipulagsáætlun.

Hverfisverndarsvæði H15 og H16 eru samsett úr þeim tillögum að verndarsvæðum sem settar eru fram í svæðisskipulagsáætluninni. Er þetta gert til einföldunar. Ytri mörkum svæðanna er þó ekki breytt, utan þess að undanskilið er Geitland, sem er friðlýst samkvæmt Náttúruminjaskrá (sjá kafla um náttúruverndarsvæði) og Hallmundarhraun, sem er undir hverfisvernd sveitarstjórnar í samræmi við 37. gr. laga um náttúruvernd (44/1999, sjá ofar).

Tillagan í svæðisskipulagsáætlun miðhálandisins að afmörkun á verndarsvæði Arnarvatnsheiði og Tvídægru (H17) gerir ráð fyrir að svæðið stækki m.v. afmörkun þess í náttúruminjasrá og er þeirri afmörkun haldið í aðalskipulagsáætlun.

Hús undir hverfisvernd

Húsafriðunarnefnd er sú stofnun sem sker úr um friðun húsa samkvæmt ábendingum sveitarstjórna eða annarra aðila og sinnir að öðru leyti hlutverki sínu að varðveita byggingararf þjóðarinnar á margvíslegan hátt. Nefndin starfar skv. lögum um húsafriðun (104/2001) og húsafriðunarreglugerð. Tilgangur laganna er að varðveita íslenska byggingararfleið sem hefur menningarsögulegt gildi. Í 6. gr. laganna segir: „

- Öll hús, sem reist eru fyrir 1850, eru friðuð, svo og allar kirkjur reistar fyrir 1918.
- Eigendum húsa, sem reist eru fyrir 1918, er skylt að leita álits hjá húsafriðunarnefnd með góðum fyrirvara ef þeir hyggjast breyta húsi sínu, flytja það eða rífa.
- Húsafriðunarnefnd skal innan fjögurra vikna tilkynna viðkomandi aðilum, að fenginni umsögn minjavarðar, hvort hún telur ástæðu til friðunar.
- Byggingarfulltrúum ber að fylgjast með því að eigendur húsa, sem fjallað er um í þessari grein, leiti eftir áliti húsafriðunarnefndar og minjavarða áður en leyfi er veitt til framkvæmda.“

Í samræmi við þessa grein eru öll hús byggð 1918 eða fyrr sett undir hverfisvernd og merkt með sér lit á uppdrætti aðalskipulagsáætlunar. Við vinnu á Svæðisskipulagi Mýrasýslu voru Margrét Guðjónsdóttir og Stefán Ólafsson fengin til að kanna hús sem byggð voru árið 1940 og fyrr á svæðisskipulagssvæðinu. Í skýrslu þeirra eru m.a. dregin fram eftirfarandi meginatriði:

Saga húsagerðar í Mýrasýslu. Fyrsta timburhúsið sem byggt var á sveitabæ í Borgarbyggð var í Vogu í Hraunhrepp. Það hús var fyrst reist á Arnarstapa á Snæfellsnesi en flutt að Vogu. Næsta timburhús sem vitað er um, var í Arnarholti í Stafholtstungum. Bæði þessi hús eru horfin. Í Sveinatungu í Norðurárdal var byggt fyrsta steinsteypa hús í sveit árið 1895. Oftar en ekki höfðu bændur byggt timburhús áður en þeir byggðu úr steinsteypu og á mörgum bæjum voru byggð þrjú hús á síðustu öld. Einnig er til að tvö hús hafa verið byggð og eldra húsið gert upp með nútímapægingdum. Mörg hús tengjast þjónustu við veiðimenn og ferðamenn. Má þar nefna timburhúsið sem var í Norðtungu og húsin á Svignaskarði og í Galtarholti.

Áhugaverð hús. Öll hús eru áhugaverð og hafa sín sérkenni. Þau hús sem nefnd voru sérstaklega við Húsafriðunarnefnd í kjölfar gerðar ofangreindrar húsakönnunar voru veiðihúsið við Langá, sem er að hluta til elsta veiðihús í héraðinu, gamla íbúðarhúsið í Straumfirði, sem er byggt árið 1906 og húsið á Grímsstöðum í Álftaneshreppi byggt árið 1915. Það er fyrsta húsið í héraðinu sem byggt er með tvöföldum veggjum.

VALKOSTIR

Í svæðisskipulagi Mýrasýslu er bent á að áhugavert væri að vernda svæði við ströndina þar sem útræði var stundað jafnhliða landbúnaði, t.d. á Ökrum, Álftanesi, Knarrarnesi, Tröðum, í Hjörsey og Straumfirði. Á öllum þessum stöðum eru jafnframt merkar fornminjar. Í Hítardal er forn kirkjugarður og merkir legsteinar ásamt fleiri merkum minjum. Afstaða er ekki tekin um verndun svæðanna að svo stöddu.

4.14 Þjóðminjaverndarsvæði

SKILGREIND SVÆÐI

Friðlýstar fornleifar samkvæmt Skrá fornleifanefndar

JÖRÐ	LÝSING Í SKRÁ FORNLEIFANEFNDAR	ÞINGLÝSINGARÁR	TILVÍSUN Í SVEITARFÉLAGSUPPDRÁTT
Bær	Rústir hins forna eyðibýlis að Keldum, skammt norðaustur frá bænum	1933	L1
Heggstaðir	Forn girðing, hringmynduð, nefnd „dómhringur“, uppi á túninu norðaustur af bænum. „Leiði Heggss“ er sýnt í miðjum hringnum.	1931	L2
Þingnes	Forn rúst á þýfðum grasbletti sunnan undir Blundhól.	1933	L3a
Þingnes	Lítill hóll, er heitir Harðhaus, syðst í túninu og er á honum steinn. Hóllinn er ílangur og snýr nokkurn veginn frá suðri til norðurs.	1933	L3b
Brenna	KROSSLAUG (Reykjalaug) ásamt rennstokki og kofarúst fast hjá, á merkjum jarðanna Brennu og Reykja.	1978	L4
England	Klettastöpull, hlaðinn og ferstendur, kallaður Pétursvirki, vestast á Hrutaborgum á Englandshálsi.	1985	L5
Gullberastaðir	Hoftóft í túninu fyrir austan bæinn.	1931	L6
Lundur	Hoftóft, önnur tóft minni og forn bæjartóft á brúninni fyrir ofan túnið, og forn túngarðurum.	1931	L7
Reykir	Gíslavarða, er stendur á klapparhóli fyrir ofan brúna Vörðubrekku í norður frá bænum á Reykjum.	1985	L8
Hamraendar og -kot	Hamarendarústir, skammt fyrir norðan Geitá, undir brattri brekku. Kotsrústir, skammt austar.	1931.	L10
Hofsstaðir	Hofrúst austan til í túninu, undir brekku mót suðri. Hofklettur, svo nefndur, stór steinn í brekkunni fyrir neðan hofrústina.	1931	L11a-b
Húsafell	Fornar eyðibýlisrústir á tveimur stöðum norðan við Hringgil, niður undan Reyðarfelli.	1931	L12a
Húsafell	Fornar eyðibýlisrústir í hlíðinni út frá bænum niður undan hinum fyrnefndu.	1931	L12b
Húsafell	Árnesrúst við Hvítá, nokkru neðar en þar sem Kaldá rennur í hana.	1931	L12c
Húsafell	Karlastaðarúst, hjá Kaldárbotnum, norðaustur frá Húsafellstúni.	1931	L12d
Húsafell	Hlíðarendarústir, upp með Geitá, hjá Kaldadalsvegi, tvær og skammt á milli.	1931	L12e
Kollslækur	Rústir hins forna eyðibýlis „Hálsar“, norðvestur á hálsinum.	1931	L13
Kalmanstunga	Rúst Bjarnastaða og dysjaleifar í Tungunni litlu, austan til í henni.	1931	L14a
Kalmanstunga	Leifar af fornu eyðibýli þar sem nú kallast Halldórstóftir, fyrir vestan Norðlingafljót og hraunkvíslina sunnan undir Kleppum.	1931	L14b

Kalmanstunga	Grjóthringur eða tóft og önnur mannvirki í Vígshelli, afhelli Surtshellis	1931	L14c
Arnbjargarlækur	Brennisstaðarúst, mitt á milli Arnbjargarlækjar og Hamars. Fornar rústaleifar, (ef til vill Eldgrímsstaða), í hvammi í hálsbrúninni, þar sem bæjarlækurinn fellur ofan.	1931	L15a-b
Höll	„Hölluleiði“, svo kallað, á austurbakka bæjarlækjarins, einstök þúfa.	1931	L16
Hamar	Grafarrúst í Hamarsdal; hún er á austurbakka lækjar, sem eftir dalnum rennur.	1931	L17
Örnólfsdalur	Bæjarrúst forn á svonefndum Sjónarhól fyrir austan og ofan túnið.	1931	L18a
Örnólfsdalur	Bæjarrúst önnur á Rústarhól, svo nefndum, fyrir utan túnið.	1931	L18b
Örnólfsdalur	Kirkjutóft, svo nefnd, í túninu fyrir austan bæinn.	1931	L18c
Brekka	Gamla-Brekkurétt, norðan undir Grábrók (Stórubrók), fjárrétt með dilkum og aðhaldi	1964	L19
Dýrastaðir	Melkorkustaðarústir, milli Dýrastaða og Hvamms.	1931	L20
Afréttarland	Grímsdalsrúst, við Arnarhólsgil, langt inni í dalnum.	1931	L21
Ásbjarnarstaðir	Tvær tóftir í túninu. Oddsstaðarúst, sem er á landamærum Ásbjarnarstaða og Sleggjulækjar, skamt frá Örnólfsdalsá.	1931	L22a-b
Brúarreykir	Ísrauðarstaðarúst, skammt frá túngarði, þar sem hallar landi til suðausturs að Hvítá.	1931	L23
Kaðalsstaðir	Leifar af Hellu eða Hellukoti, vestan í hæð, sem fjárhús standa á. Forn tóft, austan undir hæðinni við Hvítá.	1931	L24
Laxfoss	Rústir í Kiðhúsamóa, undir litlum ási við suðurhornið á Grábrókarhrauni.	1931	L25
Neðra-Nes	Leifar hins forna Þverár-Þingstaðar á Nessfaxinu.	1931	L26
Sleggjulækur	Ísleifsstaðarústir, á grundinni austanmegin Örnólfsdalsár, gegnt Norðtungu.	1931	L27
Svignaskarð	a. Einbúabrekkna-rústir, suðaustan undir Einbúabrekkum, sem nú kallast Hábrekkur. b. Leifar hins forna virkis á svo nefndum kastala, rjett hjá bænum, garðleifar allar þar og tóftir.	1931	L28
Tandrasel	Allar mannvirkjaleifar á hinum forna Þinghólspingstað við Gljúfurá, vestan hennar, niður undan Grísartungu.	1931	L29
Álftárós	Kirkjugarður forn á svo nefndri Kirkjutungu, niður frá bænum.	1931	L30
Knarrarnes	„Skallagrímsnaust“, er svo heita, tvær tóftir miklar á sjávarbakkanum. Akrar fornir, sem eru uppi á túninu.	1931	L31a-b
Knarrarnes	Akrar á Geldingsey. „Geldingsleiði“, svo nefnt, á Geldingsey.	1931	L31c-d

	Fornlegur hringur fyrir neðan bæjarhólinn. Búðartóftir ýmsar í Búðarey hjá Röstinni.	1930 og 1931	L32a-e
	Danskússtóft, svo nefnd í Suðurey, austan á móti, nær Röstinni.		
Straumfjörður	Rústir hins eldra bæjar, sáðgarða og kirkjugarðs (?) á Norðurhólum í túninu. „Hestasteinn Straumfjarðar-Höllu“, sem svo er kallaður, hjá rústum gamla bæjarins. Búðartóftir fornar við Knararnesleið.		
Afréttarland (Hítardalur)	Hólmsrúst, nokkrar fornar tóftarleifar vestan undir norðvesturhorni Hólmsins.	1931	L33
Akrar	Bæjarrúst forn á suðurenda hólss þess, er Kastali heitir.	1931	L34

Friðuð hús samkvæmt lista Húsafriðunarnefndar²¹

LÝSING	TILVÍSUN Í SVEITARFÉLAGSUPPRÁTT
Stóra-Áskirkja í Hálsasveit	L35
Gilsbakkakirkja í Hvítársíðu	L36
Akrakirkja á Mýrum	L37
Álftaneskirkja á Mýrum	L38
Álftártungukirkja á Mýrum	L39
Hjarðarholtskirkja í Stafholtstungum	L40
Hvammskirkja í Norðurárdal	L41
Staðarhraunskirkja við Hítardal	L42
Stafholtskirkja í Stafholtstungum	L43

Útvaldir minjastaðir sem fundust við aðalskráningu fornleifa 2008

JÖRÐ	LÝSING Í SKÝRSLUNNI "FORNLEIFASKRÁNING Á VÖLDUM JÖRÐUM Í BORGARBYGGÐ"	TILVÍSUN Í SVEITARFÉLAGSUPPRÁTT
Borg (dreifbýli)	Seljarústir	L44
Kárastaðir	Kárastaðasel	L45
Borg (dreifbýli)	Beitarhúsarústir, mógrafir	L46-L47
Kárastaðir	Sigin tóft	L48
Borg (dreifbýli)	Mógrafir	L49
Hvanneyri (dreifbýli)	Kista (þúst/býli)	L50
Skarðshamrar	Gamla bæjarstæði, kirkjuhóll, vörður á eyktarmörkum, náttthagi, rétt, tveir stekkir	L51-L54
Hreðavatn	Hreðastaðasel, bæjarhóll, traðir, fjárhús, stekkjarekka, fornistekkur	L55-L58
Hreðavatn	Leiðaskarð, réttarballi, engjahellir	L59-L60
Stafholtsveggir	Leifar Laugalands	L61
Reykholt (dreifbýli)	Bæjarstæði Háfs	L62
Reykholt (dreifbýli)	Tíðagata	L63

²¹ Sjá kafla 4.21, 4.22 og 4.25, um friðaðar kirkjur innan þéttbýlismarkna Borgarness, Hvanneyrar og Reykhólts

Kleppjárnsreykir (dreifbýli)	Dysin	L64
Bær	Kálfnæs, Keldur, meint bænhústóft	L65-L67
Múlstaðir	Bæjarhóllinn	L68

STEFNUMÖRKUN SKIPULAGSÁÆTLUNAR

- ✓ Hlúa skal að merkjum fornleifum og upphefja menningar- og sögulegt gildi þeirra, m.a. með því að merkja fornminjar og sögustaði innan sveitarfélagsins og gera þá aðgengilega.
- ✓ Hvetja skal til þess að gömul hús verði nýtt í nýjum tilgangi án þess að byggingarsögulegt gildi þeirra skerðist.
- ✓ Umhverfis fornleifar sé ekki hróflað við jarðvegi innan 20 m fjarlægðar frá ystu mörkjum þeirra nema að fenginni umsögn Fornleifaverndar ríkisins.
- ✓ Stefnt skal að því að efla þekkingu á byggingarlist á svæðinu, t.d. með námskeiðahaldi.
- ✓ Stefnt verði að útgáfu sögukorts þar sem merkir sögustaðir og þjóðleiðir eru merktar inn.
- ✓ Gerð verði frekari verndaráætlun um þau mannvirki sem eru í eigu sveitarfélagsins.

ALMENN UMFJÖLLUN

Fornminjar

Í Borgarbyggð má víða sjá merki búsetulandslags (landslag mótað af störfum og/eða atvinnuháttum og athöfnum mannsins), m.ö.o. minjar byggða, húsdýrahalds og ræktunar, allt frá landnámi Íslands þegar Egill Skallagrímsson bjó á Borg á Mýrum og fram á okkar daga. Í Reykholti og í Bæjarsveit eru minjar frá tíma Sturlungaaldar. Í Reykholti fer fram fornleifauppgröftur og þar er að finna sumar af merkustu fornminjum landsins. Fyrsti skóli landsins er talinn hafa verið stofnaður í Bæjarsveit í tíð Rúðólfs biskups (Þorsteinn Jósepsson og Steindór Steindórsson, 1981). Minjar merkilegrar verslunarsögu eru aðgengilegar í Straumfirði á Mýrum og í Borgarnesi, þar sem enn standa fyrstu verslunarhúsin. Á Hvanneyri og víðar eru enn merki gamalla búskaparháttar sem sum hver hafa máðst út annars staðar á Íslandi. Utilegumenn hafa skilið eftir spor sín í hraununum austast í sveitarfélaginu. Svona má lengi telja.

Í þjóðminjalögum 16. grein, segir um fornleifar: *“Til fornleifa teljast hvers kyns leifar fornra mannvirkja og annarra staðbundinna minja sem menn hafa gert eða mannaverk eru á.” Samkvæmt lögum teljast að jafnaði áðurnefndar minjar sem eru “100 ára og eldri til fornleifa, en heimilt er að friðlýsa yngri minjar.”* Fornleifaskráning veitir upplýsingar sem nýtast bæði við varðveislu og miðlun menningararfsins, þó nákvæm fornleifaskráning verði aldrei endanleg.

Gerð var aðalskráning á fornleifum á völdum stöðum í Borgarbyggð í tengslum við gerð aðalskipulag. Þeir staðir sem voru valdir í dreifbýli sveitarfélagsins voru á bæjunum Bæ, Hreðavatni, Stafholtsveggjum/Varmalandi, Múlastöðum og Hafþórsstöðum. Taldir voru til þeir minjastaðir úr aðalskráningu sem helst eru eftirtektarverðir. Þeir eru 20 talsins í dreifbýli sveitarfélagsins og eru merktir inn á sveitarfélagsuppdrátt auk friðlýstra fornminja samkvæmt skrá fornleifanefndar. Mikilvægt er þó að minna á að allar fornminjar njóta verndar samkvæmt ofangreindum lögum, þó þær séu misjafnar að mörgu leyti. Er því vísað í heimildaskrá fyrir lista yfir ítarefni um fornleifar í Borgarbyggð, fyrir nánari upplýsingar um skráðar fornleifar í sveitarfélaginu.

Húsavernd

Víða í Borgarfirði eru söguleg hús og mannvirki sem hafa bæði byggingarsögulegt og fagurfræðilegt gildi. Byggingarlistin fyrr og nú er mikilvægur vitnisburður um samfélagið hverju sinni. Í dreifbýli Borgarbyggðar eru samtals 9 hús friðuð, allt kirkjur af lista Húsafriðunarnefndar, friðaðar árið 1990 samkvæmt aldursákvæði eldri þjóðminjalaga (88/1989).²²

Hús sem eru friðuð samkvæmt aldursákvæði nýrra þjóðminjalaga (107/2001) og eru ekki á lista Húsafriðunarnefndar eru skilgreind sem hverfisverndarsvæði í aðalskipulagsáætlun, ásamt húsum sem eru álitin sérstaklega áhugaverð eða einstök samkvæmt Svæðisskipulagi sveitarfélaganna norðan Skarðsheiðar 1997-2017 og Svæðisskipulagi Mýrasýslu 1998-2010.²³

Gilsbakki. Mynd: MWL.

4.15 Efnistökusvæði

SKILGREIND SVÆÐI

STAÐSETNING	TILVÍSUN		
	Í SVEITARFÉLAGSUPPRÁTT	Í SVEITARFÉLAGSUPPRÁTT	
Kaldá við Snorrastaði	E1	Rauðsgil við Reykdælaveg	E49
Brúarhraun /Langholt	E2	Brautartunga	E50
Brúarfossmelur við Skiphylsveg	E3	Kaldá við Húsafell	E51
Einholt	E4	Stórugil, neðri náma	E52
Krákunes	E5	Stórugil, efri náma	E53
Akrar	E6	Litla Fljót	E54
Akrar	E7	Kalmanstunga	E55
Árkvarnalækur	E8	Hvítá við ármót Geitár	E56
Skjólborgarnáma	E9	Hrafngil	E57
Skjólborgir	E10	Hæll í Flókadal	E58
Kolás	E11	Fróðastaðir	E59

²² Upplýsingar um friðaðar kirkjur innan þéttbýlismarka Borgarness, Hvanneyrar og Reykhólts er að finna í köflum 4.21, 4.22 og 4.25

²³ Um hverfisverndarsvæði í dreifbýli Borgarbyggðar, sjá kafla 4.13

Stekká	E12	Krókgil v. Norðlingafljót	E60
Helgastaðir	E13	Reykholt við Reykjadalásá	E61
Stekká	E14	Einholt	E62
Brúarfoss	E15	Hamrar/Skiðsvatn	E63
Svarfhóll	E16	Þverholt	E64
Melsá	E17	Stangarholt	E65
Melur	E18	Grjóteyri	E66
Fíflholt	E19	Eskiholt	E68
Fornaselsás	E20	Árdalur	E69
Arnarstapasel	E21	Árdalur	E70
Kolviðarholt	E22	Efra-Nes	E71
Bjarnastaðasker	E23	Stafholt	E72
Fjara við Rauðsnes I	E24	Dýrastaðir	E73
Galtarholt I, bergnámur	E25	Skarðshamrar	E74
Fossamelar, vestari náma	E26	Dalsmynni/Hvassafell II	E75
Fossamelar 2	E27	Norðtunga	E76
Fossamelar, austari náma.	E28	Varmalækur	E80
Stafholtsey	E29	Síðumúli	E78
Fossatún	E30	Steðji	E79
Múlakot	E31	Varmalækur	E80
Mávahlíð	E32	Melgerði	E81
Krossmelur	E33	Hvammur	E82
Hafþórsstaðir	E34	Helgavatn	E83
Brekkunef	E35	Þorgautsstaðir II	E84
Svartagil	E36	Þorgautsstaðir I	E85
Karlsbrekka	E37	Sámsstaðir	E86
Litla Þverá	E38	Sámsstaðir	E87
Þverá við Norðtunga	E39	Hvammur	E88
Guðnabakki	E40	Bjarnastaðir	E89
Hjarðarholtsmelar	E41	Stóri-Ás	E90
Brekkukot II	E42	Þorvaldsstaðir	E91
Hamrar	E43	Kalmanstunga I	E92
Hamramelur	E44	Þorvaldsstaðir	E93
Múlastaðir	E45	Fljótstunga	E94
Hrísar	E46	Kalmanstunga	E95
Ásbjarnarstaðir	E47	Borgir	E96
Steindórsstaðir	E48	Grímsstaðir	E97
Svignaskarð/Holtabyggð	E67	Andakilsárlón	E98

STEFNUMÖRKUN SKIPULAGSÁÆTLUNAR

- ✓ Stefnnt er að því að á skipulagstímanum fækki efnistökusvæðum í sveitarfélaginu úr 95 í 50.
- ✓ Ganga skal frá efnistökusvæðum sem eru fullnýtt eða hætt er að nota.
- ✓ Sækja þarf um framkvæmdaleyfi til sveitarstjórnar fyrir allri efnistöku á landi, úr ám, vötnum, lóni, fjörum og af hafsbotni innan netlaga. Einungis er heimilt að taka efni úr lóni til að viðhalda því og til að stuðla að eðlilegum rekstri virkjunar. Ávallt þarf að sækja um leyfi til Fiskistofu vegna efnistöku úr eða við ár, vötn, fjörur, hafsbotn og lón.
- ✓ Umferð véla vegna efnistöku er óheimil á vatnsverndarsvæðum nema með leyfi Heilbrigðiseftirlits Vesturlands og að uppfylltum skilyrðum og umgengnisreglum þess.
- ✓ Sé vinnslutími námu skammur er æskilegt að efnistökusvæði sé valið með tilliti til þess hversu auðvelt er að ganga frá námu eftir að vinnslu lýkur.
- ✓ Ef vinnslutími er langur er æskilegt að valinn sé staður þar sem sýnileiki námunnar frá fjölförnum stöðum er lítill. Í þeim tilfellum er æskilegt að áfangaskipta efnistöku og ganga jafnóðum frá þeim hluta svæðisins þar sem efnistöku er lokið.
- ✓ Íbúðir eru ekki heimilaðar á efnistökusvæðum.

ALMENN UMFJÖLLUN

Aðalskipulagsáætlun er ætlað að marka stefnu varðandi efnistöku úr eldri námum, ám og vötnum, en einnig fyrir framkvæmdaleyfi og frágang efnistökunáma. Slíka

heildræna stefnu hefur skort, en á árinu 2008 voru þó hertar mjög reglur varðandi efnistöku í sveitarfélaginu. Listi yfir efnistökunámur kemur frá Vegagerðinni, sem og úr drögum að aðalskipulagsáætlun Borgarfjarðarsveitar 2002-2016. Náma í Reykholti, við Reykjadalssá (E61) endurnýjar sig með setframburði úr ánni. Náman er ekki ætluð til opinberra nota.

Framkvæmdaleyfi þarf frá sveitarstjórn fyrir allri efnistöku. Lón er ekki afmarkað sem efnistökuastaður en að undangengnu framkvæmdaleyfi er heimilt að taka efni úr lóni til að viðhalda því og til að stuðla að eðlilegum rekstri virkjunar. Andakílsarlón (E98) er eina skilgreinda lónið innan sveitarfélagsins. Með bréfi þar sem óskað er eftir framkvæmdaleyfi til sveitarfélagsins vegna efnistöku þarf að fylgja áætlun námurétthafa um væntanlega efnistöku. Gerð skal m.a. grein fyrir magni, gerð efnis, vinnslutíma og frágangi á efnistökusvæði. Um frágang efnistökusvæða er greint frá í lögum um náttúruvernd (44/1999). Umhverfisstofnun er heimilt að krefjast þess að námurétthafi leggi fram tryggingu sem stofnunin telur fullnægjandi fyrir áætluðum kostnaði við eftirlit og frágang efnistökusvæða. Ef talin er þörf á að hefja efnistöku á nýjum svæðum, sem ekki fellur undir það að vera minni háttar efnistaka til eigin nota og er ekki á þegar skilgreindum efnistökusvæðum á skipulagsupprætti, þarf að koma til breytinga á aðalskipulagi. Sveitarstjórn er í slíkum tilfellum óheimilt að veita framkvæmdaleyfi nema að fenginni umsögn Umhverfisstofnunar.

Um mat á umhverfisáhrifum námstöku gilda lög um mat á umhverfisáhrifum (106/200) og reglugerð um mat á umhverfisáhrifum (1123/2005). Samkvæmt þeim þarf efnistaka ávallt að fara í umhverfismat ef áætluð efnistaka raskar 50.000 m² svæði eða stærra eða er 150.000 m³ eða meiri. Einnig þarf að meta efnistöku með tilliti til eðlis, umfangs og staðsetningar ef áætluð efnistaka raskar 25.000 m² svæði eða stærra eða er 50.000 m³ eða meiri og þar sem efnistaka fleiri en eins efnistökuastaðar vegna sömu framkvæmda og á sama svæði ná samanlagt yfir 25.000 m².

4.16 Sorpförgunarsvæði

SKILGREIND SVÆÐI

SORPFÖRGUNARSVÆÐI	STÆRD (HA)
Fíflholt	65

STEFNUMÖRKUN SKIPULAGSÁÆTLUNAR

- ✓ Lögð skal áhersla á að draga úr myndun úrgangs í framleiðslu fyrirtækja, í verslun, þjónustu og á heimilum. Stefnt skal að endurnýtingu og endurvinnslu þess úrgangs sem engu að síður fellur til. Sérstök áhersla skal lögð á að jarðgera lífrænan úrgang sem til fellur í sveitarfélaginu.
- ✓ Dreigið skal úr urðun lífræns og brennanlegs úrgangs.

ALMENN UMFJÖLLUN

Urðun fyrir meginhluta Vesturlands er í Fíflholtum. Þar er sameiginlegur urðunarstaður fyrir sveitarfélögin á Vesturlandi sem tekinn var í notkun í árslok 1999. Fram fór mat á umhverfisáhrifum vegna urðunar í Fíflholtum, en það svæði gæti nýst til margra ára og jafnvel áratuga með aukinni endurvinnslu. Skipulagsstjóri ríkisins úrskurðaði vegna frekara mats á umhverfisáhrifum. Fallist var á framkvæmdina með skilyrðum. Úrskurður skipulagsstjóra var kærður til umhverfisráðherra sem kvað upp úrskurð 9. janúar 1998 þar sem fallist var á fyrirhugaða urðun sorps í Fíflholtum eða

Jörfa að viðbættum skilyrðum varðandi malarnám í landi Fíflholta og endurheimt votlendis.

Í aðalskipulagsáætlun er lögð fram tillaga að stækkun sorpförgunarsvæðisins um 19,5 ha (svæðið var áður 45,5 ha að stærð). Er litið á viðbótina sem svæði frátekið til framtíðarnota, en framkvæmdin er matsskyld samkvæmt 12. mgr., 1. viðauka laga um mat á umhverfisáhrifum (106/2000).

Áætlunin *Sameiginleg svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs 2009-2020* er samstarfsverkefni 34 sveitarfélaga og fjögurra sorpsamlaga, þ.m.t. Borgarbyggðar og Sorpurðunar Vesturlands. Tillögur sem þar eru settar fram miða að því að ná þeim markmiðum sem sett eru í lögum um meðhöndlun úrgangs (55/2003) og landsáætlun um meðhöndlun úrgangs fyrir tímabilið 2004-2016. Jafnframt miða tillögurnar að því að uppfylla þá stefnu sorpsamlaganna að eftir 2020 verði engin lífræn eða brennanleg efni urðuð á starfssvæði samlaganna. Stefnumörkun aðalskipulagsáætlunar fyrir sorpförgunarsvæðið í Fíflholtum er í samræmi við umhverfisstefnu Borgarbyggðar og gerir ráð fyrir því að fylgt sé þeirri framkvæmdaáætlun sem sett er fram í Svæðisáætluninni, í samræmi við lög um meðhöndlun úrgangs (55/2003). Þó kemur fram í bókun Borgarbyggðar varðandi staðfestingu á áætluninni að „*Staðfesting áætlunarinnar skuldbindur sveitarfélagið þó ekki til neinna framkvæmda eða annarra fjárfestinga*“ (Mannvit, 2009).

Samið hefur verið við verktaka um alla hirðingu sorps í Borgarbyggð. Í Borgarnesi er gámostöð á Sólbakka, þar sem rekin er móttöku- og flokkunarstöð fyrir sorp. Annars staðar í sveitarfélaginu eru gámar á 30 stöðum, losaðir minnst hálfsmánaðarlega samkvæmt samningi.

4.17 Óbyggð svæði

SKILGREIND SVÆÐI

HELGUNARSVÆÐI	STÆRÐ HELGUNARSVÆÐIS
Ár, vötn og strandlengja	50m (frá mörkum)
Stofnvegir	30m (frá miðju)
Tengivegir	15m (frá miðju)
Helstu héraðsvegir	15m (frá miðju)

STEFNUMÖRKUN SKIPULAGSÁÆTLUNAR

- ✓ Heimilt er að stunda landgræðslu og skógrækt á óbyggðum svæðum. Á helgunarsvæðum þjóðvega þarf samþykki Vegagerðar. Skógrækt er óheimil nær bökkum árfarvega, vatna og sjávarsíðu en 30 m.
- ✓ Heimilt er að leggja reiðvegi og byggja veitulagnir innan helgunarsvæða þjóðvega ef samþykki Vegagerðar liggur fyrir.
- ✓ Deiliskipuleggja skal framkvæmdir innan óbyggðra svæða. Óbyggð svæði meðfram ám, vötnum og strandlínu skulu óbyggð mannvirkjum öðrum en stígum, veiðivegum og bátalægjum. Svæðin skulu nýtt til útivistar og stangveiði.

ALMENN UMFJÖLLUN

Svæði meðfram ám, vötnum og strandlengju, ásamt helgunarsvæðum stofn- og tengivega eru skilgreind sem óbyggð svæði á sveitarfélagsupprætti.

4.18 Vötn, ár og sjór

SKILGREIND SVÆÐI

Vötn, ár og sjór í Borgarbyggð.

ALMENN UMFJÖLLUN

Ekki er sett fram sérstök stefnumörkun fyrir landnotkunarflokkinn vötn, ár eða sjó í aðalskipulagsáætlun. Hins vegar ber að minna á stefnumörkun um hverfisvernd varðandi tjarnir og stöðuvötn stærri en 1000 m² og stefnumörkun um efnistöku úr ám, vötnum, fjörum og af hafsbotni innan netlagna. Að sama skapi er minnt á stefnumörkun um svæði undir náttúruvá varðandi hættu á flóðum úr ám eða sjó.

4.19 Svæði undir náttúruvá

SKILGREIND SVÆÐI

- Svæði undir 5 m h.y.s.
- Flóðasvæði sbr. flóðamörk í Hvítá 2006

STEFNUMÖRKUN SKIPULAGSÁÆTLUNAR

- ✓ Uppbygging mannvirkja fari fram ofan 5 m h.y.s., og/eða flóðasvæða sbr. flóðamörk í Hvítá 2006, vegna mögulegrar flóðahættu.
- ✓ Við deiliskipulagsgerð á svæðum undir náttúruvá skal þess gætt að staðsetja ekki byggingarreiti á svæðum þar sem vitað er að tjón hafi orðið af völdum snjóflóða eða aurskriða eða þar sem líklegt má telja að slík flóð geti fallið.
- ✓ Sama gildir um staði þar sem vitað er um að tjón hafi orðið af völdum skriðufalla, grjóthruns, flóða eða af völdum annarra náttúruhamfara.
- ✓ Sé um sprungu- eða hverasvæði að ræða, skal þess vandlega gætt að byggingarreitir séu ekki ofan á sprungum eða nálægt hverum.
- ✓ Gerð verði úttekt á vegum með það fyrir augum að fá yfirsýn yfir varasama vegakafli í Borgarbyggð, t.d. með tilliti til hvassviðris.

ALMENN UMFJÖLLUN

Jarðfræði

Jarðfræði Borgarbyggðar er mjög flókin, þar sem saman spila tilfærslur á rekbeltum og þar af leiðandi tilfærslur á gosstöðvum og mörg misgengi. Til nánari upplýsinga er hér vísað í árbækur Ferðafélags Íslands, frá 1997 og 2004 (sjá heimildaskrá). Segja má að eldvirkni á svæðinu sé í dag ekki til staðar nema fræðileg (Haukur Jóhannesson, 1997) og þar af leiðandi hverfandi líkur á hraunflóðum, gjóskufalli og flóði undan jöklum. Síðast urðu gos á svæðinu fyrir u.þ.b. 1000 árum, eða í Hnappadal og undir Langjökli, þegar Hallmundarhraun varð til. Möguleiki á slíkum jarðhræringum á svæðinu í dag er talinn 1/1000, en þær yrðu þá utan byggðar (Magnús T., 2007. Munnleg heimild).

Jarðskjálftar

Elstu upplýsingar um jarðskjálfta sem mögulega áttu upptök á Vesturlandi eru frá 1868. Þá urðu nokkrir skjálftar sem sennilega áttu upptök við Langjökul en þeir ollu ekki teljandi tjóni. Óflug jarðskjálftahrina varð í Borgarfirði frá maí og fram í júlí 1974. Stærsti skjálftinn mældist 5,5 stig á Richter kvarða. Upptök skjálftanna voru ofan Hvítársíðu og austan Þverárhliðar allt að Tvídægri. Árin 1981 og 1985 fundust

greinilegir jarðskjálftar í Borgarfjarðarháa, með upptök við Ok og Langjökul, þó þeir hafi ekki valdið tjóni svo vitað sé. Sé byggt á mestu líklegri hröðun er jarðskjálftahætta meiri í ofanverðu héraðinu en neðar, þ.e. milli 0,2 og 0,3 g (Björn Ingi Sveinsson og Páll Halldórsson, 2003). Til þess að gera sér nánari grein fyrir jarðskjálftahættu á svæðinu þyrfti sérstaka rannsókn.

Flóð í ám og frá sjó

Árið 2008 var gefin út skýrslan „*Hnatrænar loftslagsbreytingar og áhrif þeirra á Íslandi.*“ Er hún afrakstur vísindanefndar, skipaðri af umhverfisráðherra haustið 2007, sem hafði það hlutverk að taka saman þær rannsóknir sem gerðar höfðu verið um loftslagsbreytingar á Íslandi og áhrif þeirra (Halldór Björnsson o.fl., 2008). Hlýni um 2°C á 21. öldinni er líklegt að sjávarfirborð hækki að jafnaði um 0,4 m samkvæmt niðurstöðum í skýrslunni. Hlýni um 3°C á jörðinni hækkar sjávarborð líklega um 0,5 m og nái hlýnunin 4°C hækkar það um 0,6 m.

nú	HITASTIG			
	2°C (38cm)	3°C (48cm)	4°C (59cm)	
5 ár	4,81	5,19	5,29	5,40
10 ár	4,90	5,27	5,38	5,48
25 ár	5,00	5,38	5,48	5,59
50 ár	5,08	5,46	5,56	5,67
100 ár	5,16	5,54	5,64	5,75

Framreiknaðar tölur fyrir hæstu sjávarstöðu í Reykjavík (m) miðað við hnatrænar hitabreytingar. Innan sviga eru sýnd efri mörk (95% mörk) þeirra sjávarborðshækkunar sem gert er ráð fyrir. Ef gert er ráð fyrir óbreyttu landsigi í Reykjavík má bæta 0,2-0,4 m við tölurnar. (Halldór Björnsson o.fl., 2008)

Með hliðsjón af óvissumörkum bæði á hlýnun loftslags og sjávarfirborðshækkun þarf að lágmarki að gera ráð fyrir um hálfis metra hækkun sjávarfirborðs og meiri þar sem landsigs gætir. Augljóslega verður sjávarfirborðshækkunin mest á þeim svæðum jarðar þar sem landsig leggst við hana. Þetta á við um Ísland suðvestanvert. Hætta vegna sjávarflóða eykst í takt við hækkandi sjávarstöðu (Halldór Björnsson o.fl., 2008). Í skýrslunni kemur fram að ekki er hægt að útiloka að hnatræn sjávarfirborðshækkun verði enn meiri en kemur fram í töflunni hér að ofan. Eins segir að útreikningar á endurkomutíma byggja á gögnum frá 1956-2007. Mestu stórfloð sem vitað er um í Reykjavík áttu sér stað áður en þessar mælingar hófust og því er ekki tekið fullt tillit til þeirra í töflunni. Sem viðbrögð við þessum upplýsingum er hæðarlínan 5 m h.y.s. merkt inn á sveitarfélagsupprátt og hömlur settar á uppbyggingu mannvirkja neðan hennar.

Stærstu flóð sem heimildir eru um á Íslandi og sem mestu tjóni hafa valdið eru regn- og leysingafloð, sem og jökulhlaup (Sigurjón Rist, 1990). Stórir hlutar af Borgarfirði eru mjög flatlendir og verða þar tíð flóð, sér í lagi á láglandssvæðinu upp frá botni fjarðarins, aðallega fyrir neðan 20 m hæðarlínuna. Þetta eru aðallega leysinga- og/eða rigningarfloð, en stærstu flóðin eru þegar hátt rennsli fellur saman við stórstreymi. Í desember 2006 varð mikið leysingafloð í Borgarfirði og voru útlínur þess kortlagðar af Vatnamælingum, auk þess sem unnið hefur verið að heimildasöfnun um eldri flóð á svæðinu. Gögn um útbreiðslu flóðsins á neðri hluta svæðisins hafa verið birt í BS-ritgerð við Háskóla Íslands (María Theodórsdóttir, 2008) auk þess sem Veðurstofa Íslands vinnur að kortlagningu þeirra.

Tekið er tillit til afmörkunar Veðurstofu Íslands á flóðamörkum í aðalskipulagsáætlun. Á umræddu flóðasvæði Hvítár er viðmiðunarlína vegna flóðahættu mun hærra yfir sjávarmáli en fyrrgreind viðmiðunarlína 5 m h.y.s. Gagnanna var aflað með vettvangsvinnu þar sem GPS staðsetningartæki voru notuð til innmælinga. Þar sem mörk eru ályktuð eða óljós var stuðst við hæðarlínugrunna eða aðrar heimildir til að ákvarða umfang flóðsins. Gögnin eru í samræmi við gagnabanka Veðurstofu Íslands þann 21. janúar 2010. Fyrirvari er gerður um áreiðanleika gagna með hliðsjón af

uppruna þeirra og Veðurstofa Íslands ber ekki ábyrgð á notkun gagnanna. Stofnunin áskilur sér rétt til þess að breyta þeim án fyrirvara (Veðurstofa Íslands, 2010).

Á hinn bóginn eru ekki til heimildir um jökulhlaup í Borgarbyggð. T.d. hefur gos í Langjökli aldrei valdið jökulhlaupi eða flóði í jökulánum sem úr honum renna (Magnús T., 2007. Munnleg heimild). Í fyrrgreindri skýrslu vísindanefndar kemur fram að allir jöklar sem ekki eru framhlaupsjöklar hopa hratt um þessar mundir, t.d. er áætlað að Langjökull hafi rýrnað um 7% á árabílinu 1997-2006. Við þessa þróun munu leysingaflóð frá jöklum aukast verulega. Einnig gætu líkur aukist á því að farið geti saman mikil úrkoma og leysing jökla sem valdið gæti stærri flóðum en nú þekkjast. Með hlýnun loftslags mun aurburður í jökulám aukast fyrst í stað með auknu rennsli, en minnka þegar til lengri tíma er litið.

Ofanflóðahætta

Könnun sem gerð var á ofanflóðahættu í þéttbýli á Íslandi (Hörður Þ. Sigurðsson o.fl., 2006) gefur þær niðurstöður að ofanflóðahætta í þéttbýli í Borgarbyggð er lítil sem engin. Ekki hefur verið framkvæmt heildstætt mat á ofanflóðahættu í Borgarbyggð. Aðalskipulagið er því staðfest með fyrirvara um slíkt hættumat, samkvæmt lögum um varnir gegn snjóflóðum og skriðuföllum (49/1997).

Fárviðri

Veðurfar í Borgarbyggð er breytilegt og fer eftir landslagi, afstöðu til fjalla og hæða og stefnu strandlengju. Í nánd við Skarðsheiði verður veðurofsinn mestur í sunnanáttum, en undir Hafnarfjalli er það suðaustan- og austanáttin sem er hvössust og hviðusömst. Á þjóðvegum sveitarfélagsins myndast víða varasamir strengir.

VALKOSTIR

Mikil umræða varð um hvort og þá hve strangar hömlur ætti að setja á uppbyggingu mannvirkja neðan 5 m h.y.s. þar sem slíkt hefur ekki verið gert áður. Að fengnum ábendingum Siglingastofnunar og Veðurstofu Íslands varð niðurstaðan stefnumörkun sú sem greind er hér að framan.

4.20 Þéttbýli

SKILGREIND SVÆÐI

ÞÉTTBÝLI	MANNFJÖLDI
	1. JANÚAR 2009
Borgarnes	1.955
Hvanneyri	289
Bífröst	227
Kleppjárnsreykir	47
Reykholt	41

STEFNUMÖRKUN SKIPULAGSÁÆTLUNAR

- ✓ Borgarnes er og verði áfram aðal þéttbýliskjarni sveitarfélagsins.
- ✓ Áhersla verði lögð á uppbyggingu Borgarness, Bifrastar og Hvanneyrar sem þéttbýliskjarna með viðeigandi opinberri þjónustu og almennri verslun fyrir íbúa.
- ✓ Stefnt er að því að þessir þéttbýliskjarnar geti boðið upp á fjölbreytt og öflugt atvinnulíf sem tekur mið af sérstöðu hvers staðar og tekur tillit til umhverfisins.
- ✓ Í þéttbýli sé gert ráð fyrir rúmum svæðum til útivistar og að svæðin tengi saman hverfi þannig að svæðin nýtist gangandi sem hjólandi á milli hverfa.

ALMENN UMFJÖLLUN

Fjöldi þéttbýliskjarna skapar Borgarbyggð sérstöðu, en fjórir byggðakjarnar hafa íbúafjölda um eða yfir skilgreindum viðmiðunarmörkum skipulagsreglugerðar (400/1998) eða um 50 íbúa. Einn til viðbótar, Reykholt, er skilgreindur sem þéttbýli í aðalskipulagsáætluninni sökum fyrirhugaðrar uppbyggingar þar, en hún mun hækka tölu íbúa yfir viðmiðunarmörk. Í aðalskipulagsáætlun er mörkuð stefna fyrir framtíðaruppbyggingu hvers þéttbýliskjarna í samhljómi við sérstöðu hvers þeirra og meginmarkmið áætlunarinnar.

VALKOSTIR

Við upphaf aðalskipulagsáætlunarinnar stóð til að skilgreina tvo byggðakjarna til viðbótar, Varmaland og Bæjarsveit, sem þéttbýliskjarna, en á seinni stigum var fallið frá þeirri hugmynd.

Tillaga kom að því að taka frá svæði innan Borgarness undir fjárhúsabyggð. Umræðan var felld út af borðinu, þar sem nægt landbúnaðarland þykir til starfsemi af þessu tagi í sveitarfélaginu.

Svæði fyrir þjónustustofnanir

Í lok árs 2009 hófst umræða um endurskipulagningu á fræðslumálum Borgarbyggðar, sem m.a. fela í sér sameiningu deilda grunn- og leikskóla, eða lokun þeirra. Ekki er tekin afstaða til þessa í aðalskipulagsáætlun hvað varðar þéttbýlishluta sveitarfélagsins.

4.21 Borgarnes – skipulagsáætlun**SKILGREIND SVÆÐI**

LANDNÝTING	STAÐSETNING OG LÝSING	STÆRD (HA)	NÝTINGARHLUTFALL	TILVÍSUN
				Í ÞÉTTBÝLISUPPDRATT
Íbúðasvæði	Skúlagata, Egilsgata, Helgugata, Gunnlaugsgata	4,3	Fullbyggt	Í1
Íbúðasvæði	Þórólfsgrata, Þórunnargata, Berugata, Sæunnargata,	3,5	Fullbyggt	Í2
Íbúðasvæði	Böðvarsgata, Þórólfsgrata	4,9	Fullbyggt	Í3
Íbúðasvæði	Kveldúlfsgata, Kjartansgrata, Þorsteinsgrata	7,8	Fullbyggt	Í4
Íbúðasvæði	Kveldúlfsgata	1,8	0,5	Í5
Íbúðasvæði	Dílahæð, Þórðargata	1,8	Fullbyggt	Í6
Íbúðasvæði	Hamravík, Klettavík, Sandvík, Garðavík, Borgarvík, Höfðaholt	5,15	Fullbyggt	Í7
Íbúðasvæði	Arnarklettur	2,06	0,3-0,5	Í8
Íbúðasvæði	Fálkaklettur, Mávaklettur, Arnarklettur, Réttarholt, Austurholt	7,8	0,15-0,20	Í9
Íbúðasvæði	Bjargsland	10,7	0,3-0,5	Í10
Íbúðasvæði	Bjargsland, nýtt hverfi	3,3	0,25-0,35	Í11
Íbúðasvæði	Brákarey, nýtt hverfi	2,1	0,30	Í12
Svæði fyrir þjónustustofnanir	Borgarbraut 65, heilsugæsla, þjónustuheimili og dvalarheimili aldraðra.	2,1	0,44	Þ1
Svæði fyrir þjónustustofnanir	Leikskóli	0,5	0,1	Þ2
Svæði fyrir þjónustustofnanir	Gunnlaugsgata, skólalóð	1,5	0,22	Þ3

Svæði fyrir þjónustustofnanir	Leikskóli	0,8	0,1	Þ4
Verslun og þjónusta	Veitingarekstur	0,4	0,35	S1
Verslun og þjónusta	Egilsholt, byggingarvöruverslanir	4,3	0,35	S2
Verslun og þjónusta	Fyrirhuguð verslun	7,6	0,35	S3
Verslun og þjónusta	Bílasala	1,0	0,15	S4
Miðsvæði	Digranesgata, Brúartorg, Borgarnesbraut 54, 55-61, Kveldúlfsgata	6,0	0,35-1,0	M
Athafnasvæði	Borgarbraut 66-74	3,2	0,20	A1
Athafnasvæði	Ýmsar athafnalóðir	9,5	0,50	A2
Athafnasvæði	Vallarás, flugbraut og lóðir til framtíðarnota	69,8	0,50	A3
Athafnasvæði	Hamarsland - lokahús	< 6	Ekki reiknað	A4
Athafnasvæði	Hrafnaklettur - vatnsgeymir	< 6	Ekki reiknað	A5
Athafnasvæði	Digranes - bakvatnsstöð	< 6	Ekki reiknað	A6
Iðnaðarsvæði	Loftorka	12,2	0,40	I1
Iðnaðarsvæði	Garðavík, skolpdælustöð	0,04	Ekki reiknað	I2
Iðnaðarsvæði	Digranesgata 1, skolpdælustöð	0,04	Ekki reiknað	I3
Iðnaðarsvæði	Hreinsistöð í Brákarey	0,1	0,3	I4
Opið svæði til sérstakra nota	Íþróttasvæði, fótboltavöllur, íþróttahús	5,6	0,12	O1
Opið svæði til sérstakra nota	Skallagrímgarður	1,2	Ekki reiknað	O2
Opið svæði til sérstakra nota	Ráðhúsgarður	0,75	Ekki reiknað	O3
Opið svæði til sérstakra nota	Útivistarsvæði	0,4	Ekki reiknað	O4
Opið svæði til sérstakra nota	Útivistarsvæði	0,2	Ekki reiknað	O5
Opið svæði til sérstakra nota	Útivistarsvæði	0,3	Ekki reiknað	O6
Opið svæði til sérstakra nota	Leiksvæði, sparkvöllur	0,2	Ekki reiknað	O7
Opið svæði til sérstakra nota	Útivistarsvæði	1,8	Ekki reiknað	O8
Opið svæði til sérstakra nota	Kirkjugarður	1,0	Ekki reiknað	O9
Opið svæði til sérstakra nota	Leiksvæði	0,2	Ekki reiknað	O10
Opið svæði til sérstakra nota	Leiksvæði	0,3	Ekki reiknað	O11
Opið svæði til sérstakra nota	Leiksvæði, íþróttir	0,7	Ekki reiknað	O12
Opið svæði til sérstakra nota	Leiksvæði	0,5	Ekki reiknað	O13
Opið svæði til sérstakra nota	Leiksvæði	0,2	Ekki reiknað	O14
Opið svæði til sérstakra nota	Leiksvæði	0,2	Ekki reiknað	O15
Opið svæði til sérstakra nota	Golfvöllur	58,6	Ekki reiknað	O16

Opið svæði til sérstakra nota	Svæði fyrir hestaíþróttir	17	Ekki reiknað	O17
Opið svæði til sérstakra nota	Skógarlundur	0,2	Ekki reiknað	O18
Opið svæði til sérstakra nota	Tjaldsvæði	3,2	Ekki reiknað	O19
Opið svæði til sérstakra nota	Leiksvæði, sparkvöllur	0,5	Ekki reiknað	O20
Opið svæði til sérstakra nota	Bjössaróló	0,1	Ekki reiknað	O21
Opið svæði til sérstakra nota	Útivistarsvæði	1,35	Ekki reiknað	O22
Opið svæði til sérstakra nota	Fitjar, engi	37,2	Ekki reiknað	O23
Opið svæði til sérstakra nota	Útivist	27,0	Ekki reiknað	O24
Opið svæði til sérstakra nota	Grenigerði, skógrækt, gróðrastöð	6,4	Ekki reiknað	O25
Hafnarsvæði	Brákarey	2,7	0,02	HA
Hverfisverndarsvæði	Litla Brákarey, Englendingavík og syðsti hluti Digraness. Samfelld heild sem liggur að verndarsvæði Borgarvogs	11,3	Ekki reiknað	H1
Hverfisverndarsvæði	Borg á Mýrum	32	Ekki reiknað	H2
Hverfisverndarsvæði	Götumynd	4,3	Ekki reiknað	H3
Þjóðminjavernd	Skallagrímshaugur í Borgarnesi.	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L1
Þjóðminjavernd	Borg - Granastaðir	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L2
Þjóðminjavernd	Borg – Suðurríki/býli	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L3-L8
Þjóðminjavernd	Borg – Bjarnatöður	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L9
Þjóðminjavernd	Borg – Klaufarkot	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L10
Þjóðminjavernd	Borg - kirkja	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L11
Þjóðminjavernd	Borg – Kjartansleiði	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L12
Þjóðminjavernd	Borg – Kvíar/stekkur	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L13
Þjóðminjavernd	Borg – Egilsvarða	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L14
Þjóðminjavernd	Borg - mógrafir	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L15-L17
Blönduð landnotkun	Brákarey, íbúðasvæði, verslun og þjónusta	2,0	0,38	BL1
Blönduð landnotkun	Gamli miðbær, verslun og þjónusta, þjónustustofnanir, íbúðarbyggð	7,2	0,4	BL2
Blönduð landnotkun	Hamar – opið svæði til sérstakra nota, verslun og þjónusta	2,0	0,06	BL3
Blönduð landnotkun	Bjarg, landbúnaður, opið svæði til sérstakra nota	3	Ekki reiknað	BL4

Hús undir hverfisvernd

Hús byggð fyrir 1920

- ✓ Borgarbraut 7 - Skverhöllin (1920)
- ✓ Borgarbraut 15 – Guðmundarhús (1920)
- ✓ Borgarbraut 16 - Arnbjarnarhús, Hlíðarendi (1909)
- ✓ Borgarbraut 19 – Þórarinshús, Hlíðarhús (1919)
- ✓ Borgarbraut 20 - Hvammur í Dal (1918)
- ✓ Borgarbraut 21 og 21a - Bakaríð (1920)
- ✓ Borgarbraut 25a - Fagrahlíð (1908)
- ✓ Borgarbraut 26 - Oddi, Oddnýjarhús(1912)
- ✓ Borgarbraut 27 - Stefánshús (1920)
- ✓ Borgarbraut 28 - Magnúsarhús, Steinunnarhús, Olgeirshús (1912)
- ✓ Borgarbraut 29 - Hús Þorsteins Ólafssonar, söðlasmiðs (1910)
- ✓ Borgarbraut 47 - Grísatunga (1915)
- ✓ Borgarbraut 48- Hús Jóns Helgasonar (1914)
- ✓ Borgarbraut 49 - Múlakot (1920)
- ✓ Borgarbraut 50
- ✓ Borgarbraut 52a – Hlíðartúnshúsin (1919)
- ✓ Brattagata 4 – Læknishúsið (1920)
- ✓ Brattagata 6 – Brattahlíð (1919)
- ✓ Brákarbraut 11 – Kaupangur (1877)
- ✓ Brákarbraut 13 – Verslunarhús Akra-Jóns (1877)
- ✓ Brákarbraut 15 (1998)
- ✓ Egilsgata 8 - Hús Stefáns Björnssonar, kaupmanns (1906)
- ✓ Egilsgata 10 - Arabía ((1906)
- ✓ Egilsgata 15 - Skuld (1911)
- ✓ Gunnlaugsgata 9 - Svarfhóll (1920)
- ✓ Gunnlaugsgata 16 - Dalbrún (1896)
- ✓ Gunnlaugsgata 20 - Kristensenhúsið / Hjalli (1920)
- ✓ Skúlagata 7 – Salka (1912)
- ✓ Skúlagata 14 - Sparisjóðshúsið (1920)
- ✓ Skúlagata 17 – Sjávarborg og gömlu pakkhúsin (1890)
- ✓ Skúlagata 17a – Sjávarborg og pakkhúsin tvö (1890)

Einstök og athyglisverð hús á 20. öld

- ✓ Borgarbraut 1-3 - Héríhöllin. Teiknað af Halldóri H. Jónssyni, byggingarár 1938.
- ✓ Borgarbraut 2 - Verslunin Borg og síðar kjötvinnsla KB. Teiknað af Halldóri H. Jónssyni, byggingarár óvíst.
- ✓ Borgarbraut 35-45, "Langavitleysan". Teiknuð af Jóhanni Friðjónssyni, byggingarár 1959.
- ✓ Brattagata 4a. Teiknað af Halldóri H. Jónssyni, byggingarár 1948.
- ✓ Brattagata 4b. Teiknað af Halldóri H. Jónssyni, byggingarár 1944.
- ✓ Brattagata 8 - Borgarneskirkja. Teiknuð af Halldóri H. Jónssyni, byggingarár 1959.
- ✓ Egilsgata 16 - Hótelíð í Borgarnesi, eldri hlutinn. Teiknað af Halldóri H. Jónssyni, byggingarár 1953.
- ✓ Egilsgata 19 - Gamla bakaríð. Teiknað af Halldóri H. Jónssyni, byggingarár 1950.
- ✓ Gunnlaugsgata 6a, dýralæknabústaðurinn, Teiknað af Halldóri H. Jónssyni, byggingarár 1952.

- ✓ Skúlagata 10 - Gamla mjólkursamlagið (að hluta). Byggt í fjórum pörtum, 1925, 1932, 1937 og 1939. Teiknað að hluta til af Guðjóni Samúelssyni.
- ✓ Skúlagata 21 - Kaupfélagsstjórabústaðurinn fyrrverandi. Teiknað af Halldóri H. Jónssyni, byggingarár 1947.
- ✓ Þorsteinsgata 17. Teiknað af Ara Maronssyni, byggingarár 1949.
- ✓ Þórólfsgrata 6a. Teiknað af Halldóri H. Jónssyni, byggingarár 1951.

STEFNUMÖRKUN SKIPULAGSÁÆTLUNAR

Íbúðasvæði²⁴

- ✓ Borgarnes anni eftirspurn eftir íbúðarhúsalóðum með fjölbreyttu lóðarúrvali.
- ✓ Gert er ráð fyrir tveimur nýjum íbúðasvæðum, einu í Bjargssandi, norðan Kvíaholts (Í11), að stærð 3,3 ha, með nýtingarhlutfallið 0,25-0,35, öðru í Brákarey (Í12) að stærð 2,1 ha með nýtingarhlutfall allt að 0,35.

Svæði fyrir þjónustustofnanir

- ✓ Borgarnes verði byggt upp sem aðalþjónustukjarni sveitarfélagsins.
- ✓ Kannaður verði grundvöllur fyrir uppbyggingu leikskóla í gamla miðbænum.

Miðsvæði

- ✓ Á miðsvæði Borgarness verði blönduð landnotkun íbúða, þjónustustofnana, verslunar og þjónustu.

Verslun – og þjónusta

- ✓ Fjögur svæði eru skilgreind sem svæði undir verslun og þjónustu. Uppbygging er ekki hafin á svæði S3.
- ✓ Stuðla skal að því að ljúka við uppbyggingu verslunar- og þjónustusvæðis sem þegar er hafin uppbygging á áður en ný svæði verða tekin í notkun.

Samgöngur

- ✓ Hringvegur (1) um Borgarnes verði færður út fyrir þéttbýlið og lagður meðfram austurströnd Borgarness.
- ✓ Vegamót Snæfellsnesvegur (54) og Hringvegur(1) verði flutt norður fyrir Sólbakka í samræmi við færslu Snæfellsnesvegur.
- ✓ Unnið verði að uppbyggingu Kárastaðaflugbrautar samkvæmt samningi Borgarbyggðar og Samgönguráðuneytisins.

Athafnasvæði

- ✓ Stefnt skal að fjölbreytileika í lóðaframboði til atvinnureksturs.
- ✓ Lögð skal áhersla á snyrtilegt umhverfi fyrirtækja.

Iðnaðarsvæði

- ✓ Útrásir frárennslis í Borgarnesi verði sameinaðar í eina.

Opin svæði til sérstakra nota

- ✓ Uppbygging mannvirkja sem tengist viðkomandi starfsemi er heimil á opnum svæðum til sérstakra nota.
- ✓ Heimilt er að staðsetja sorpgáma á opnum svæðum til sérstakra nota.
- ✓ Uppsetning fjarskiptasenda og endurvarpsstöðva er heimil á opnum svæðum til sérstakra nota, þó með hæfilegri fjarlægð frá leik- eða útivistarsvæðum barna.

²⁴ Sjá einnig kafla 3.4.2, íbúafjöldaspá og íbúðasvæði.

Hverfisverndarsvæði og hús undir hverfisvernd

- ✓ Mikilvægt er að viðhalda heildarmynd og sérkennum byggðar innan hverfisverndarsvæða.
- ✓ Ekki er gert ráð fyrir nýjum byggingum á hverfisverndarsvæði Englendingavíkur (H1). Nýbyggingar eru einungis heimilar að fengnu leyfi sveitarstjórnar, enda taki þau tillit til litavals annarra mannvirkja á svæðinu og séu að öðru leyti í samræmi við þau. Stuðla skal að hóflegri uppbyggingu mannvirkja á hverfisverndarsvæði Borgar (H2). Mikilvægt er að nýjar byggingar séu í samræmi við þau mannvirki sem fyrir eru á svæðinu og taki tillit til hæðar, umfangs og litavals. Ný mannvirki mega ekki hindra útsýni frá kirkjustað og út á Borgarvoginn.
- ✓ Á hverfisverndarsvæði gamla bæjarins (H3) skal þess gætt að húsin séu færð til upprunalegs horfs, eins og kostur er, við endurgerð og viðhald þeirra. Mikilvægt er að halda sérkennum byggðar frá fyrri hluta tuttugasta aldar.
- ✓ Ný mannvirki á hverfisverndarsvæði gamla bæjarins (H3) skulu taka tillit til þeirra húsa sem fyrir eru. Krafan um varðveislu á upprunalegri götumynd skal ganga fyrir.
- ✓ Óska skal umsagnar húsafriðunarnefndar standi til að breyta einstökum húsum undir hverfisvernd. Heimilt er að nýta þau í nýjum tilgangi. Mikilvægt er að hvetja til þess að byggingarsögulegt gildi þeirra skerðist ekki.
- ✓ Stefnt skal að því að efla þekkingu á byggingarlist á svæðinu, t.d. með námskeiðahaldi.
- ✓ Gerð verði frekari áætlun um þau mannvirki sem eru í eigu sveitarfélagsins og horft á einstök svæði með verndun í huga.

Þjóðminjaverndarsvæði

- ✓ Umhverfis fornleifar sé ekki hróflað við jarðvegi innan 20 m fjarlægðar frá ystu mörkum þeirra nema að fenginni umsögn Fornleifaverndar ríkisins.
- ✓ Hlúa skal að merkum fornleifum og upphefja menningar- og sögulegt gildi þeirra.
- ✓ Fornminjar og sögustaðir innan Borgarness verði merktir og gerðir aðgengilegir.
- ✓ Stefnt verði að útgáfu sögukorts þar sem merkir sögustaðir og þjóðleiðir eru merktar.

Blönduð landnotkun

- ✓ Í Brákarey verði blönduð byggð verslunar, þjónustu og íbúðabyggðar (BL1).

Hafnarsvæði

- ✓ Stefnt skal að uppbyggingu smábátahafnar í Brákarey (HA).

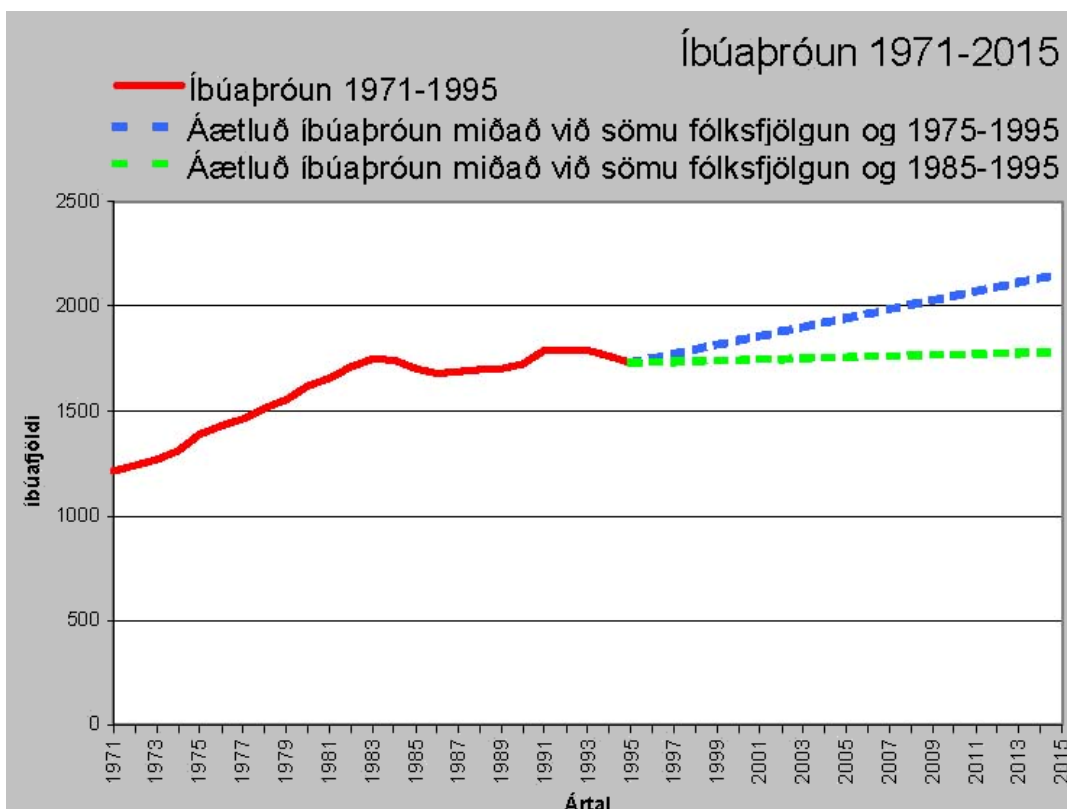
Borgarnes. Mynd: MWL.

ALMENN UMFJÖLLUN

Borgarnes byggðist upphaflega í landi Borgar á Mýrum og þurftu fyrstu lóðahafar á nesinu að fá leyfi staðarhaldara á Borg fyrir húsum sínum. Elstu húsin sem enn standa á nesinu eru verslunarhús Akra-Jóns (nú veitingahús Landnámsseturs Íslands) byggt 1876 og íbúðarhús hans, „Kaupangur“, byggt 1877, í neðri enda bæjarins. Í lok 19. aldar voru lóðirnar orðnar fimm. Aldamótaárið 1900 voru íbúar í Borgarnesi 50 að tölu. Næstu áratugi varð ör fjölgun íbúa á staðnum og var íbúatalan komin yfir 500 seint á þriðja áratug 20. aldar. Fjölgaði jafnt og þétt fram undir 1980 en þá fór að draga úr fjölgun.

Þegar aðalskipulag Borgarness 1977 var unnið ríkti bjartsýni eftir þessa samfelldu fjölgun og búist var við áframhaldi á þeirri þróun næstu árin. Sú spá rættist ekki. Í Aðalskipulagi Borgarbyggðar 1997-2017²⁵ kveður við áhyggjutón vegna mannfjöldaþróunar í þessum stærsta þéttbýliskjarna sveitarfélagsins næstu tvo áratugi á undan. Ráðist var í gerð aðalskipulags 1997-2017 gagngert til að snúa við „öfugþróun undangenginna ára“ (Vinnustofa arkitekta, 1998).

Ekki stóðust hugmyndir sem fram komu í aðalskipulagi frá 1977 um mikla fólksfjölgun með tilkomu Borgarfjarðarbrúar. Þó er víst að brúin hefur haft töluverð áhrif á búsetu í Borgarnesi og í greinargerð aðalskipulagsins er fullyrt að hún hafi stemmt stigu við enn frekari fólksfækkun. Sú fækkun íbúa sem varð árin fyrir gerð aðalskipulagsins 1997 er talin eiga rætur að rekja til atvinnuástandsins, sérstaklega þó stöðvunar á mjólkurvinnslu á staðnum þegar Mjólkursamlag Borgfirðinga var lagt niður árið 1995. Næsta mynd sýnir íbúapróun í Borgarnesi árin 1971 – 1995, ásamt íbúafjöldaspá úr Borgarbyggð-aðalskipulagi 1997-2017 (Vinnustofa arkitekta, 1998).

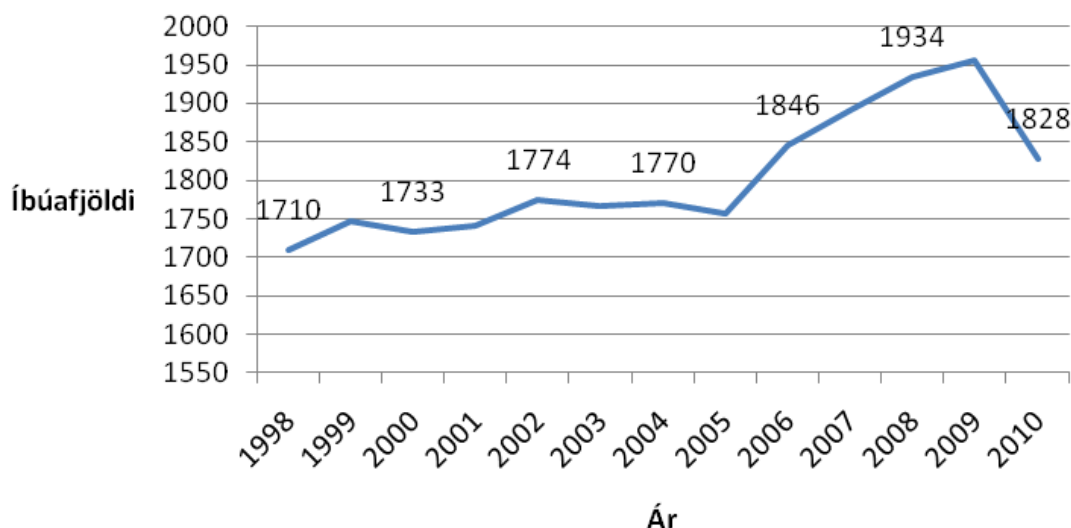

Íbúafjöldaþróun í Borgarnesi 1971-1995 og íbúaspá til ársins 2015. (Vinnustofa arkitekta, 1998.)

²⁵ Árið 1997 var Borgarbyggð sameinað sveitarfélögum úr Norðurárdalshreppi, Stafholtstungnahreppi, Borgarnesbæ og Hraunhreppi.

Þann 1. janúar 2009 voru íbúar í Borgarnesi 1.955 talsins, svo að ljóst er að meðalþróunin undanfarin ár hefur fylgt bjartsýnni spánni, sem var miðuð við sömu fólksfjölgun og var árin 1975-1995.

Borgarnes

Íbúafjöldapróun í Borgarnesi, 1998-2010, tölur frá 1. janúar ár hvert. (Hagstofan, 2010)

Við gerð aðalskipulags Borgarbyggðar 1997-2017 blöstu eftirfarandi verkefni við íbúum sveitarfélagsins:

- ✓ Byggðin lá á tiltölulega mjóu nesi, byrjaði fremst með höfn og aðalathafnasvæði stærstu fyrirtækjanna og óx inn á landið. Bærinn var langur og mjór og vegalengdir tiltölulega langar.
- ✓ Þungaflutningar og umferð lá í gegnum bæinn fram á nesið út í eyju þar sem Bifreiðarstöð KB og fleiri fyrirtæki voru staðsett.
- ✓ Hringvegurinn (1) lá (og liggur enn) í gegnum yngri hluta bæjarins. Umferð fór vaxandi sem skapaði aukna slyshættu, loft- og hljóðmengun.
- ✓ Íbúum hafði farið fækkandi undanfarin ár eða síðan 1993 og ákveðinnar stöðunar gætti.
- ✓ Lóðir á deiliskipulögðum íbúðasvæðum voru nánast uppnar.
- ✓ Skortur var á lóðum á skipulögðum iðnaðar- og athafnasvæðum.
- ✓ Gamli bæjarhlutinn átti undir högg að sækja og skortur var á festu í skipulagi og samhengi í byggðinni.
- ✓ Enginn afgerandi miðbær var í Borgarnesi. Tilhneiging var til að dreifa stofnunum í stað þess að styrkja miðbæjarstarfsemi í gamla bænum.

Síðan þetta var sagt hefur starfsemi flestra fyrirtækjanna fremst á nesinu verið lögð niður, þannig að þungaflutningar í gegnum bæinn eru ekki lengur vandamál í þeim hluta Borgarness. Aðalvinnan við gerð aðalskipulagsáætlunarinnar hefur, jafnframt því að ákveða legu Hringvegar (1) um sveitarfélagið, verið að skilgreina eins og hægt er miðbæ Borgarness, vega og meta þörf fyrir íbúðasvæði miðað við þegar tilbúin íbúðasvæði, íbúafjöldaspá og núverandi fólksfjöldi, en einnig var umræða um framtíðarstaðsetningu grunnskólans aðkallandi, þar sem að honum þrengir á núverandi stað.

Íbúðasvæði

Tvö ný íbúðasvæði eru skilgreind í aðalskipulagsáætluninni. Annað svæðið (Í11) er í Bjargslandi, norðan núverandi íbúðasvæðis, hitt (Í12) í Brákarey. Hvorugt svæðið hefur samþykkt deiliskipulag, en hugmyndir að deiliskipulagi Brákareyjar hafa verið til meðferðar sveitarstjórnar. Á þessum tveimur svæðum er gert ráð fyrir að hámarki 122 íbúðum. Samtals eru 228 íbúðir til viðbótar auðar (þegar tilbúnar) eða óbyggðar (á samþykktum deiliskipulagsáætlunum). Borgarnes getur því tekið við rúmlega 900 íbúum á skipulagstímabilinu.

Svæði fyrir þjónustustofnanir

Sveitarfélagið rekur eitt dvalarheimili fyrir aldraða sem staðsett er í Borgarnesi, auk fjölbýlishúss með þjónustu fyrir aldraða. Í Borgarnesi er einnig heilsugæslustöð, sem var opnuð árið 1975. Einnig eru starfræktir tveir leikskólar í Borgarnesi, einn grunnskóli og menntaskóli, auk tónlistarskóla sem þjónar öllu sveitarfélaginu. Sveitarfélagið er einnig aðili að Símenntunarmiðstöð Vesturlands, sem staðsett er í Borgarnesi, og Fjölbrautarskóla Vesturlands á Akranesi. Lengi hefur þrengt að Grunnskólanum í Borgarnesi, en lítið rými er til þeirrar stækkunar á svæðinu sem þarf til að mæta auknum nemendafjölda, sem og auknum kröfum um útivistarsvæði og aðstæðum fyrir mötuneyti. Lögð er til sú stækkun á lóð skólans sem möguleg er, en sveitarfélagið á flest þeirra húsa sem liggja að skólalóðinni.

Miðsvæði

Ekki hefur áður verið skilgreint miðsvæði í Borgarnesi. Með tilfærslu í skipulagi á helstu þjónustu og verslun, úr suðvesturenda bæjarins yfir í núverandi staðsetningu á Brúartorgi er talað um að miðbær Borgarness hafi færst til og nú er talað um neðri hluta nessins sem „gamla miðbæ“. Á skilgreindu miðsvæði Borgarness er verslun, bensínstöðvar, bifreiðaviðgerðir, veitingastaðir, bankastarfsemi og ýmis önnur þjónusta, en þar er einnig leyfilegt að byggja upp íbúðasvæði. Þar sem að nokkru leyti er um þéttingu byggðar í byggðu umhverfi að ræða má reikna með að nýtingarhlutfall geti sumsstaðar farið upp undir 1,0. Menntaskóli Borgarfjarðar er staðsettur innan miðsvæðisins.

Verslunar- og þjónustusvæði

Fjögur verslunar- og þjónustusvæði eru skilgreind á þéttbýlisuppdrætti af Borgarnesi, þar af er svæðið norðan Egilsholts (S3) tekið frá til framtíðarnota. Það mun þjóna umferð af Hringvegi (1) þegar af færslu vegarins verður.

Samgöngur

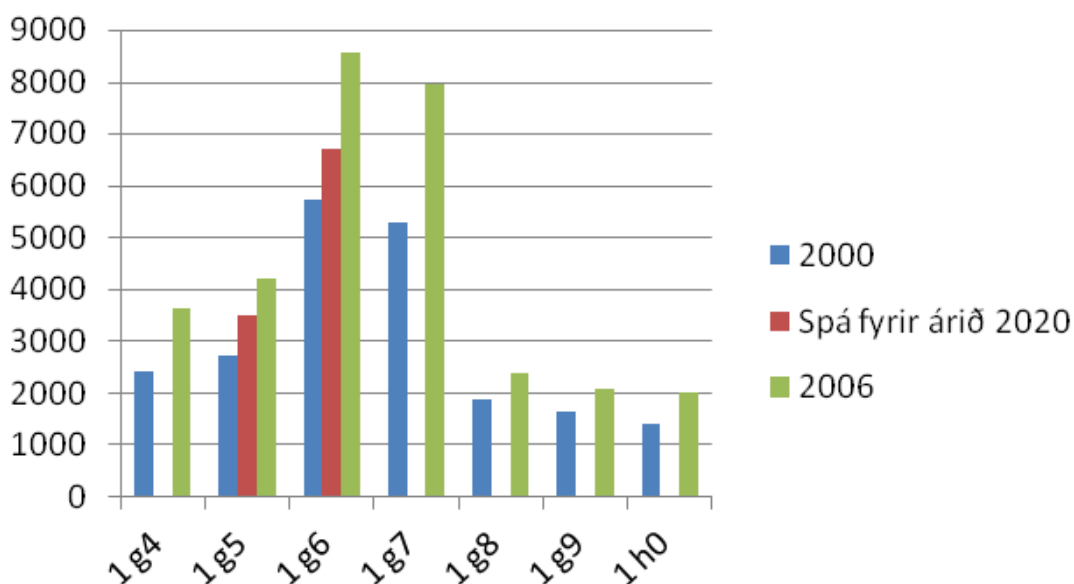
Flugbrautir

Í maí 2007 var undirritaður samsstarfssamningur sveitarstjórnar Borgarbyggðar og samgönguráðuneytisins um uppbyggingu á Kárastaðaflugbraut, með það að markmiði að hún fari í 799x18 metra. Samhliða var undirrituð viljayfirlýsing um gerð þjónustusamnings milli flugklúbbsins Kára og Flugstoða um að klúbburinn sjái um rekstur brautarinnar, með fjárstuðningi frá Flugstoðum, enda fáist fjárveiting til verkefnisins undir þjónustusamningi Flugstoða ohf og samgönguráðuneytisins. Í viljayfirlýsingunni segir m.a.: „Fyrirhugað er að samgönguráðuneytið öðlist afnotarétt af flugvellingum í Borgarnesi með samningi við Borgarbyggð, eftir að flugbraut vallarins hefur verið gerð í samræmi við afnotasamning sem verður væntanlega gerður þar um. Flugstoðir ohf. og samgönguráðuneytið áforma að gerður verði þjónustusamningur um eftirlit og þjónustu á flugvellingum við Flugklúbbinn Kára, sem taki gildi þegar framkvæmdum við gerð flugbrautarinnar lýkur. Gert er ráð fyrir að þjónustusamningurinn verði til þriggja ára og hefjist á árinu 2008.“

Hringvegur (1) um Borgarnes

Árið 2000 gerði Vegagerðin umferðarspá fyrir tiltekinn vegkafla Hringvegur (1) fyrir árið 2020 til að auðvelda ákvarðanatöku vegna framtíðarlegu hans um Borgarnes. Sú spá sprakk þegar árið 2006. Súluritið hér á eftir gefur hugmynd um þá gífurlegu umferðaraukningu sem varð á árabílinu.

Meðalfjöldi bíla á dag á Hringvegi (1) í Borgarbyggð árin 2000 og 2006, ásamt umferðarspá fyrir árið 2020. (Vegagerðin, 2008a og Baldur Grétarsson, 2008.)

Í töflunni hér fyrir neðan má sjá nánar um hvaða umferðartölur er að ræða.

VEGKAFLI	HEITI UPPHAFSPUNKTS	HEITI ENDAPUNKTS	ÁRDAGSUMFERÐ (MEÐALUMFERÐ HVERN DAG YFIR ALLT ÁRIÐ)		
			2000 (Fjöldi bíla á dag)	Spá fyrir 2020 (Fjöldi bíla á dag)	2006 (Fjöldi bíla á dag)
1 g4	Höfn	Borgarfjarðarbraut (50)	2416		3649
1 g5	Borgarfjarðarbraut (50)	Borgarnes,	2723	3500	4206
1 g6	Borgarnes, Borgarbraut (531)	Hrafnaklettur	5716	6700	8561
1 g7	Hrafnaklettur	Snæfellsnesvegur (54)	5308		7951
1 g8	Snæfellsnesvegur (54)	Hvítárvallavegur (510)	1894		2394
1 g9	Hvítárvallavegur (510)	Borgarfjarðarbraut (50)	1652		2088
1 h0	Borgarfjarðarbraut (50)	Laxfoss	1419		2006

Umferðaraukning á Hringvegi (1) í Borgarbyggð frá árinu 2000 til 2006. (Vegagerðin, 2008a og Baldur Grétarsson, 2008.)

Þessar umferðartölur þóttu styðja tillögu að legu Hringvegur (1) með austurströnd Borgarness samkvæmt samþykktu aðalskipulagi Borgarbyggðar 1997-2017.

Með færslu hans er þörf á færslu Snæfellsnesvegur (54) norður fyrir Borg á Mýrum með vegtengingu veganna norður af Sólbakka. Með þessum tveimur framkvæmdum er allri umferð sem hefur hingað til farið í gegnum Borgarnes beint út fyrir þéttbýlið.

Athafnasvæði

Á athafnasvæðum Borgarness fer fram ýmiss léttur iðnaður. Með tilliti til hugmynda um netþjónabú í Borgarbyggð var athafnasvæði A3 stækkað á athugasemdatíma aðalskipulags. Sjá nánar umfjöllun í kaflanum *Skipulagsáætlun – 7. Athafnasvæði – valkostir*.

Iðnaðarsvæði

Skilgreind iðnaðarsvæði eru þrjú, þar af tveir reitir með skolpdælustöðvum. Stærsta iðnaðarsvæði Borgarbyggðar er lóð Loftorku, sem er innan þéttbýlismarka Borgarness.

Opin svæði til sérstakra nota

Alls tilheyra 21 svæði landnotkunarflokknum *opin svæði til sérstakra nota* innan þéttbýlisuppdráttarins. Þau samanstanda mest af leiksvæðum og útivistarsvæðum, en einnig má finna í Borgarnesi golfvöll, tjaldsvæði, skógarlund, svæði fyrir hestaþróttir og almenningsgarð.

Hverfisverndarsvæði og hús undir hverfisvernd

Þrjú stór hverfisverndarsvæði eru skilgreind innan þéttbýlisuppdráttar Borgarness (H1, H2 og H3). Englendingavík (H1) er mikilvægur hluti af verslunarsögu Borgarness, en þar eru nokkur af elstu húsum bæjarins. Hollvinasamtök Englendingavíkur voru stofnuð árið 2003, í framhaldi af því að Borgarbyggð eignaðist pakkhúsin tvö í víkinni. Frá stofnun Hollvinasamtakanna hafa þau stuðlað að verndun og viðhaldi húsanna, ásamt fegrun umhverfisins. Með hverfisvernd á hluta landareignar Borgar á Mýrum (H2) er leitast við að varðveita söguslóðir eins mikilvægasta sögustaðar Borgarbyggðar, en þar ólst Egill Skallagrímsson upp og tók síðan við búi af föður sínum, Skallagrími Kveldúlfssyni. Þar hefur staðið kirkja allt frá árinu 1003 og er þetta því sennilega elsti kirkjustaður á Vesturlandi. Í upphafi 18. aldar voru þrjú býli í landi Borgar: Kárastaðir, Suðurríki og Klaufarkot. Á landareigninni hefur ekki verið mörkuð vernd af neinu tagi áður.

Kaupangur, elsta íbúðarhús Borgarness (byggingarár 1877). Mynd: MG.

Samhliða aðalskipulagsáætlun gerði Margrét Guðjónsdóttir húsakönnun í Borgarnesi. Afmörkuð voru hverfi sem götummynd til að vernda (H3). Innan þess hverfisverndarsvæðis má sjá elstu minjar þéttbýlis í Borgarfirði og má jafnvel sjá mörg húsanna á korti herföngingjaráðsmanna af Borgarnesi frá um 1910. Með

gönguleiðum og merkingu má beina fólki markvisst inn á þessar söguslóðir. Innan svæðisins skal viðhöfð sérstök aðgát ef óskir koma um breytingar. Niðurrif húsa heyrir til undantekninga. Á þéttbýlisuppdrættinum eru stök hús sem ástæða þykir að vernda, skv. skýrslunni í framhaldi af húsakönnuninni, sett undir tvenns konar hverfisvernd. Annars vegar eru hús (í rauðum lit á þéttbýlisuppdrætti) sem ástæða þykir að vernda vegna aldurs, byggð 1920 eða fyrr. Þau eru samtals 30 talsins. Um þau gilda aldursákvæði laga og reglugerðar um húsavernd²⁶. Hins vegar eru sett undir vernd hús sem eru skilgreind sem einstök og áhugaverð af ýmsum ástæðum (í grænum lit á þéttbýlisuppdrætti). Einstök og áhugaverð hús eru 13 talsins. Flest þeirra eru teiknuð af Halldóri H. Jónssyni arkitekt, sem var fæddur í Borgarnesi og ólst upp í Kaupangi. Halldór lauk prófi í arkitektúr í Svíþjóð árið 1938. Hverfisvernd kom til áлита á sjö gömlum húsum til viðbótar (byggðum 1895-1925), en var fallið frá þeim hugmyndum þar sem breytingar á húsunum þykja of miklar (Margrét Guðjónsdóttir, 2009).

Óska ber umsagnar húsafriðunarnefndar og minjavarðar áður en leyfi er veitt til framkvæmda á húsi sem fellur undir aldursákvæði laga um húsafriðun (104/2001)

Þjóðminjaverndarsvæði

Í Borgarnesi eru samtals 18 friðaðar fornleifar merktar inn á þéttbýlisuppdrátt, þar af ein úr skrá Fornleifanefndar um friðlýstar fornminjar frá 1990, Skallagrímshaugur í Skallagrímgarði (L1). Þar er talið að Egill Skallagrímsson hafi heygt föður sinn og syni, Skallagrím og Böðvar. Aðrar minjar, eða 17 talsins, voru skráðar við fornleifaskráningu vegna gerðar aðalskipulagsins, en að ósk sveitarfélagsins voru taldir til þeir minjastaðir sem helst eru eftirtektarverðir. Þeir eru allir í landi Borgar, en innan landamerkja jarðarinnar (eins og þau voru um miðja 19. öld) eru þekktar yfir eitthundrað fornleifar. Í skýrslu um fornleifaskráningu vegna aðalskipulagsins, *Fornleifaskráning á völdum jörðum í Borgarbyggð*, kemur fram að þó talsverð eyðilegging hafi víða átt sér stað kemur á móti að flestar minjarnar eru nú í eða steinsnar frá þéttbýli og því að mörgu leyti mjög hentugar til að kynna fyrir heimamönnum jafnt sem ferðamönnum. Einnig sé Borgarnes upplagt svæði til að kynna fornleifar fyrir almenningi, en það gæti aukið á gildi útivistar í bænum. Um raunverulegar mannvistarleifar er að ræða.

Haugur Skallagríms í Skallagrímgarði. Mynd: HH.

²⁶ Sjá kafla 4.13, hverfisverndarsvæði

Mikilvægt er að minna á að allar fornminjar njóta verndar samkvæmt þjóðminjalögum (107/2001), þó þær séu misjafnar að mörgu leyti. Er vísað í ofangreinda skýrslu fyrir nánari upplýsingar, ásamt lista yfir ítarefni um fornleifar í Borgarbyggð, aftast í greinargerð, fyrir nánari upplýsingar um skráðar fornleifar í sveitarfélaginu.

Hafnarsvæði

Afmörkuð er smábátahöfn í suðvesturenda Brákareyjar (HA). Í samþykktu deiliskipulagi af eynni er nú þegar gert ráð fyrir smábátahöfn, en skilgreint hafnarsvæði í aðalskipulagsáætlun er mun stærra.

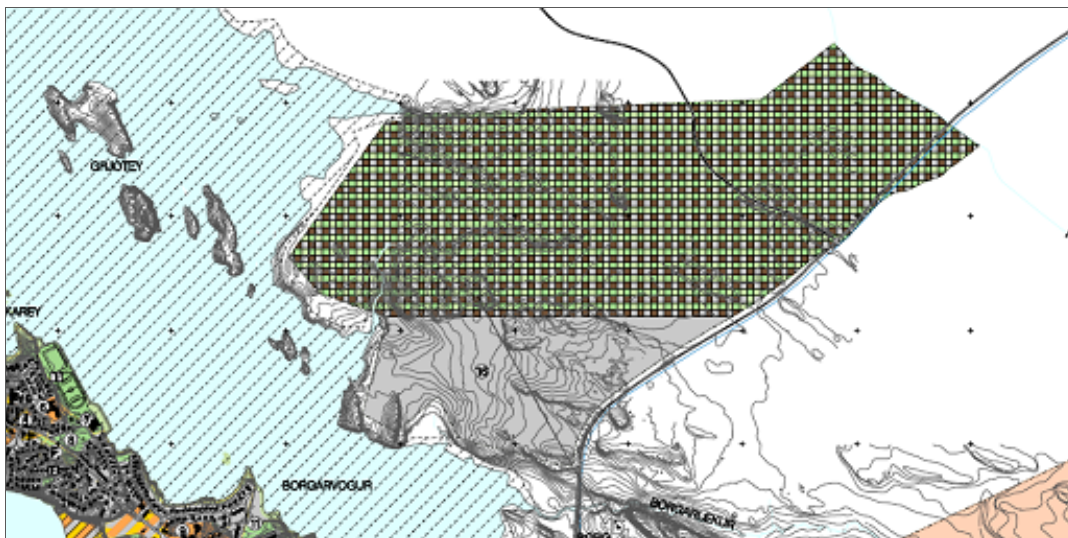
Blönduð landnotkun

Á fjórum afmörkuðum svæðum er um blandaða landnotkun að ræða. Í Brákarey (BL1) er gert ráð fyrir íbúðasvæði, verslun og þjónustu. Gamli miðbærinn (BL2) nær yfir íbúðasvæði, verslun og veitingarekstur og margvíslega opinbera þjónustu, sem og menningar- og safnastarfsemi. Svæði Hamars (BL3) er blönduð landnotkun opins svæðis til sérstakra nota (golfvöllur) og verslunar og þjónustu. Á Bjargi (BL4) er skilgreind blönduð landnotkun landbúnaðar og opins svæðis til sérstakra nota.

VALKOSTIR

Íbúðasvæði

Í samþykktri aðalskipulagsáætlun Borgarness, Borgarbyggð - Aðalskipulag 1997-2017 er skilgreint íbúðasvæði vestan Borgarvogs, ásamt stærra svæði blandaðrar landnotkunar íbúðasvæðis, útivistarsvæðis og frístundabyggðar (Vinnustofa arkitekta, 1998). Svæðið var nefnt *Borgarland* og er í eigu sveitarfélagsins. Íbúafjöldaspá í aðalskipulagsáætlun þykir ekki gefa tilefni til uppbyggingar á því svæði á skipulagsstímabilinu, en svæðið er tekið frá sem framtíðarbyggingarland Borgnesinga.

Framtíðarbyggingarsvæði handan Borgarvogs. Hugmynd sem kom fyrst fram í Aðalskipulagi Borgarness 1977-1997, en var svo þróuð frekar í Borgarbyggð – Aðalskipulag 1997-2017. Köflótt svæði var ætlað undir blandaða landnotkun, íbúðasvæði, sumarhúsabyggð og opin svæði til sérstakra nota. Grátt svæði fyrir neðan var tekið frá undir íbúðabyggð. (Vinnustofa arkitekta, 1998.)

Í Borgarbyggð-Aðalskipulagi 1997-2017 segir: „Eins og fram hefur komið eru til athugunar hugmyndir um skipulagningu orlofsbúða og vistvænnar íbúðarbyggingar á svæðinu en engin niðurstaða er fengin í þeim efnum. Á hluta af svæðinu er gert ráð fyrir íbúðarbyggingu á stærri lóðum en gerist og gengur í þéttari byggð“ (Vinnustofa

arkitekta, 1998). Í aðalskipulagsáætlun 2008-2020 er miðað við að þetta svæði verði skipulagt sem íbúðasvæði þegar þau íbúðasvæði sem nú eru til skipulagningar verða uppbyggð.

Svæði fyrir þjónustustofnanir

Nauðsynlegt er að huga að nýrri staðsetningu grunnskóla í Borgarnesi, þar sem verulega þengir að á núverandi skólalóð. Tillaga kom að skólalóð í Garðavík, en ekki þykir raunhæft að skoða þá hugmynd nánar, m.a. þar sem lóðin er neðan 5 m h.y.s.²⁷ Innan núverandi þéttbýlismarka Borgarness veldur þétt byggð því að ekki er laus nægilega stór lóð fyrir landnotkunina. Því er niðurstaðan sú að við skipulagningu íbúðasvæðis handan Borgarvogs verður uppbygging nýs skólahverfis fyrir nyrðri hluta Borgarness höfð að leiðarljósi.

Báðir leikskólar þéttbýlisins eru í nyrðri hluta Borgarness, en ástæða þykir að huga að því að taka frá svæði til framtíðarnota undir rekstur leikskóla í suðurendanum. Hagstætt gæti verið að byggja hann upp við Brákarsund, þar sem nú er kallað *Rauða torgið*. Þar er nú samþykkt deiliskipulag fyrir íbúðasvæði.

Samgöngur

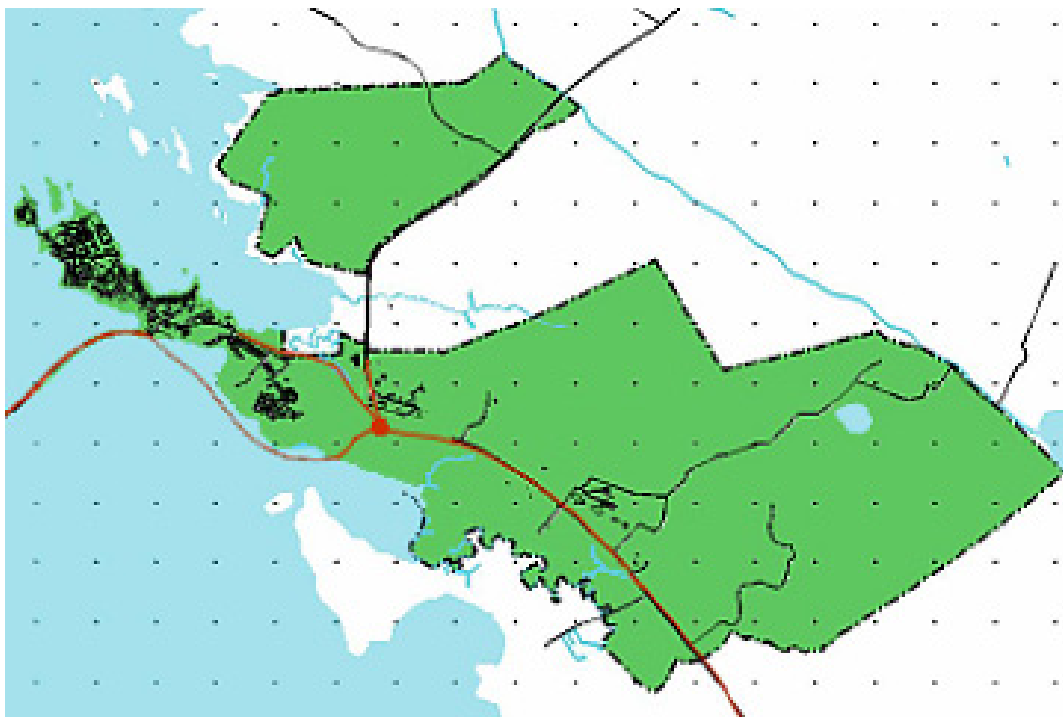
Breytt lega Hringvegur (1) hjá Borgarnesi hefur lengi verið í umræðunni. Allt frá vinnu við aðalskipulag Borgarness 1977-97 hafa ýmsar hugmyndir orðið til sem miða flestar að því að leiða veginn út fyrir bæinn, meðfram Borgarnesi austan megin, mislangt út í fjöröinn. Í aðalskipulagi Borgarbyggðar 1997-2017 (endurskoðun Borgarness) voru til umfjöllunar fjórir valmöguleikar á legu vegarins fyrir utan bæinn, allir með tengingu við Snæfellsnesveg (54). Tvær þeirra gera ráð fyrir honum í fjörunni, tvær í sjónum. Í Vegáætlun fyrir árið 2000 veitti Alþingi fjárveitingu til forathugunar á þessum helstu valkostum. Sett var á fót svokölluð *Borgarnesnefnd*. Fyrir henni fór stýrinesnefnd sem sveitarstjóri Borgarbyggðar og umdæmisstjóri Vesturlandsumdæmis Vegagerðarinnar áttu sæti í. Í framkvæmdahópi sem starfaði undir stýrinesnefnd áttu sæti einn fulltrúi frá hvorum aðila og skipulagsarkitekt til ráðgjafar. Meginmarkmið með athugininni var að ákvörðun um endanlegt vegstæði gæti legið fyrir innan tveggja ára. Nefndin gerði samanburð á arðsemismati ofangreindra kosta. Arðsemismatið tók til stofnkostnaðar umferðarmannvirkja og viðhaldskostnaðar, kostnaðar vegna ekinnar vegalengdar, tíma sem varið er í umferðinni og vegna umferðaróhappa. Minnst er á áhrif vegna hljóðmengunar, loftmengunar, umhverfis, náttúru, atvinnulífs, skipulags og þróunar byggðar, en ekki er reynt að reikna út kostnað vegna þessara þátta. Gefnar forsendur voru fyrrgreind umferðarspá, sem aftur byggðist á gefinni spá um íbúapróun, sumarhúsabyggð, verslun og þjónustu.

Ýmsir voru ósáttir við færslu á veginum út fyrir bæjarstæðið, þá sérstaklega eigendur verslana og þjónustufyrirtækja í Borgarnesi. Tvær meginskoðanir urðu ríkjandi meðal hagsmunaaðila: a) halda skyldi veginum innan bæjarmarka, með nauðsynlegum endurbótum, b) vegurinn yrði færður út fyrir bæinn, á fyllingu með austurströndinni. Aðrir valmöguleikar voru útilokaðir af ýmsum ástæðum (Borgarnesnefndin, 2001). Seinni valkosturinn var valinn sem niðurstaða aðalskipulags Borgarbyggðar 1997-2017.

Í aðalskipulaginu 1997 voru hafðir þeir fyrirvarar að ekki yrði deiliskipulagt á svæðum meðfram nýjum vegi fyrr en mat á umhverfisáhrifum vegna vegarins hafi farið fram. Borgarnesnefnd kemst svo að orði í skýrslu sinni: „Þessir fyrirvarar hafa hamlað eðlilegri skipulagsvinnu í Borgarnesi“. (Borgarnesnefndin, 2001).

²⁷ Sjá kafla 4.19, svæði undir náttúruvá

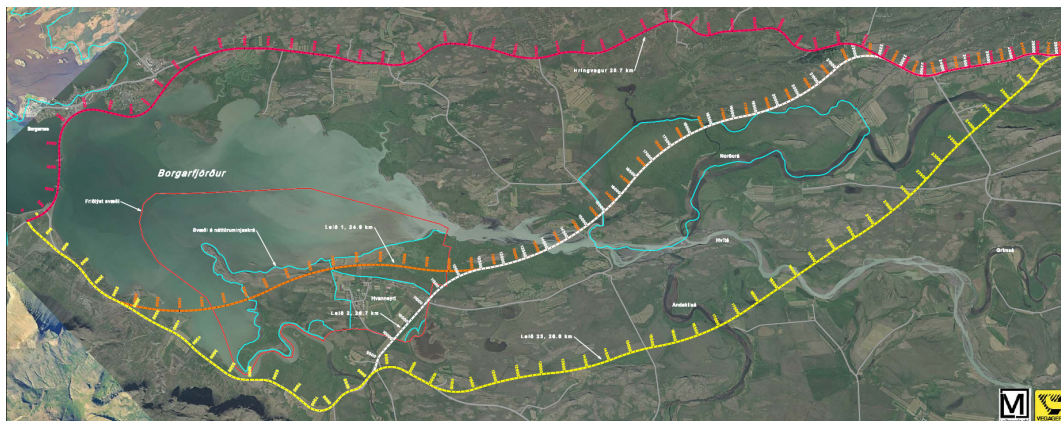

Niðurstaða að framtíðarlegu Hringvegar(1) fram hjá Borgarnesi í aðalskipulagsáætlun Borgarbyggðar 1997-2017. (Vinnustofa arkitekta, 1998.)

Þörfin fyrir breytta legu Hringvegar (1) um Borgarbyggð hefur orðið sífellt meira aðkallandi. Byggðaráð Borgarbyggðar 2002-2006 gerði samþykktir þess efnis og beindi til vegamálastjóra. Þverpólitísk samstaða varð í sveitarstjórn Borgarbyggðar 2006-2010 um að ítreka samþykktirnar og óska eftir því að færslu veglínunnar yrði hraðað. Sveitarstjórn kjörtímabilsins gerði það að markmiði að nýrri veglínu yrði komið í vegáætlun sem og að þrýsta á um að framkvæmdir á veginum hefðust fyrir árið 2010. Í tillögu til þingsályktunar um Samgönguáætlun fyrir árin 2007-2018, sem lögð var fyrir Alþingi á 133. löggjafarþingi 2006-2007 (þingskjal 853), en ekki samþykkt, var gert ráð fyrir 20 milljónum til færslu vegarins á fyrsta tímabili áætlunarinnar (2007-2010) og 620 milljónum á þriðja tímabili hennar (Samgönguráðuneytið, 2007).

Við gerð aðalskipulags 2010-2022 var engu að síður óskað eftir nýrri hugmynd að legu Hringvegar (1) frá Vegagerðinni þar sem veglínan færi upp héraðið að sunnanverðum Borgarfirði. Þrjár tillögur voru lagðar fram. Tvær af veglínunum liggja yfir Hvítá við Hvítárveili, en sú þriðja liggur yfir Hvítá við Hvítárþakka. Samkvæmt hugmyndinni mundu þær tengjast núverandi Hringvegi (1) ofan eða neðan við vegamót Borgarfjarðarbrautar (50) við núverandi Hringveg (1). Umræddar veglínur reyndust hins vegar vera lenging á Hringvegi (1). Vegagerðin hafði frá upphafi miklar efasemdir um þessa hugmynd með rökum um mikinn kostnað og umhverfisáhrif, en að auki væru að þeirra áliti ekki ljósir kostir umfram ókosti við þessa legu vegarins.

Tvær aðrar hugmyndir komu til umræðu við gerð aðalskipulagsáætlunarinnar. Annars vegar sú lausn að setja hluta af leiðinni sem nú liggur í gegnum Borgarnes í stökk og/eða göng. Hins vegar sú að gera göng undir Borgarfjörðinn, sem kæmu upp við fyrirhuguð gatnamót Snæfellsnesvegar (54). Hvorug þótti gefa tilefni til frekari skoðunar.

Hugmyndir að framtíðarlegu Hringvegar (1) upp héraðið. (Baldur Grétarsson, 2008b.)

Opin svæði til sérstakra nota

Tillaga var skoðuð að stækkuðu tjaldsvæði Granastaða til austurs og norðausturs. Tillagan þykir ekki framkvæmanleg sökum mikils votlendis á svæðinu sem mundi þýða mikinn kostnað við uppfyllingar til að hækka landið.

Hverfisverndarsvæði og hús undir hverfisvernd

Kveldúlfsgatan kom til greina sem götummynd frá 6. og 7. áratugnum sem hægt væri að varðveita þar sem litlar breytingar hafa verið gerðar á húsum þar.

4.22 Hvanneyri – skipulagsáætlun

SKILGREIND SVÆÐI²⁸

LANDNÝTING	STAÐSETNING OG LÝSING	STÆRD (HA)	NÝTINGARHLUTFALL	TILVÍSUN Í ÞÉTTBYLISUPPDRATT
Íbúðasvæði	Ásvegur	2,8	9 íbúðir	Í1
Íbúðasvæði	Túngata og Hvanneyrargata	4,8	19 íbúðir	Í2
Íbúðasvæði	Sóltún	4,3	0,30	Í3
Íbúðasvæði	Skólaföt	3,1	0,39	Í4
Íbúðasvæði	Lóuflöt, Rjúpuflöt og Hrafnaföt	3,5	0,12-0,29	Í5
Íbúðasvæði	Nýtt hverfi	3,8	0,16-0,30	Í6
Íbúðasvæði	Hvanneyrargata	0,2	1 íbúð	Í7
Íbúðasvæði	Arnarföt	1,1	0,12-0,16	Í8
Íbúðasvæði	Nýtt hverfi	1,9	0,25-0,30	Í9
Svæði fyrir þjónustustofnanir	Túngata, Bútæknihus LBHÍ	1,1	0,05	Þ1
Svæði fyrir þjónustustofnanir	Kirkjuvegur, Gamli bærinn LBHÍ	1,6	0,26	Þ2
Svæði fyrir þjónustustofnanir	Hvanneyrargata, Rannsóknahús LBHÍ	0,6	0,1	Þ3
Svæði fyrir þjónustustofnanir	Túngata, grunnskóli	0,9	0,05	Þ4
Svæði fyrir þjónustustofnanir	Hvanneyrargata, Ásgarður LBHÍ	4,7	0,35	Þ5
Svæði fyrir þjónustustofnanir	Arnarföt, leikskóli	0,6	0,11	Þ6
Svæði fyrir þjónustustofnanir	Hvanneyrargata, grunnskóli	2,5	0,15	Þ7
Verslun og þjónusta	Hvanneyrargata	1,1	0,45	S
Athafnasvæði	Vinnuvélaskemma og verkstæði, skrifstofur	7,6	0,27	A1
Iðnaðarsvæði	Vallarvegur, hreinsistöð	0,7	0,58	I1

²⁸ Sjá enn fremur kafla 4.12, náttúruverndarsvæði.

	fráveitu			
Opið svæði til sérstakra nota	Hesthúshaverfi	16,3	0,05	O1
Opið svæði til sérstakra nota	Tjaldsvæði – ný landnotkun	1,6	Ekki reiknað	O2
Opið svæði til sérstakra nota	Íþróttasvæði	3,4	Ekki reiknað	O3
Opið svæði til sérstakra nota	Votlendi, fuglaskoðun	3	Ekki reiknað	O4
Opið svæði til sérstakra nota	Skjóbelti, ræktun, útivist	1,7	Ekki reiknað	O5
Opið svæði til sérstakra nota	Skógrækt, útivist	13,3	Ekki reiknað	O6
Opið svæði til sérstakra nota	Útivist	3,3	Ekki reiknað	O7
Opið svæði til sérstakra nota	Útivist, Draughóll og önnur græn svæði við Sóltún	1,2	Ekki reiknað	O8
Opið svæði til sérstakra nota	Útivist, klettaholt	14,2	Ekki reiknað	O9
Opið svæði til sérstakra nota	Útivist, klettaholt	0,5	Ekki reiknað	O10
Opið svæði til sérstakra nota	Kirkjugarður	0,3	Ekki reiknað	O11
Hverfisverndarsvæði	Búsetuminjar, beðasláttur	67,4	Ekki reiknað	H1
Þjóðminjavernd	Kista - bæjarhóll	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L1
Þjóðminjavernd	Ásgarður - bæjarhóll	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L2
Þjóðminjavernd	Stekkjaholt - stekkjarleifar	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L3
Þjóðminjavernd	Hvanneyrarkirkja	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L4
Óbyggð svæði	Framtíðar byggingarland	6,0	Ekki reiknað	Ó1
Óbyggð svæði	Framtíðar byggingarland	9,0	Ekki reiknað	Ó2
Blönduð landnotkun	Melbraut/Ásvegur (landbúnaður/þjónustustofnanir)	10,5	0,04	BL1
Blönduð landnotkun	Kirkjuvegur (opið svæði/verslun og þjónusta)	0,6	0,16	BL2

Hús undir hverfisvernd

- ✓ Skemman. Elsta hús Hvanneyrar. Byggingarár 1896.
- ✓ Gamla skólahúsið (Bændaskólinn). Teiknað af Rögnvaldi Ólafssyni, byggingarár 1910-1911.
- ✓ Leikfimiðhúsið. Teiknað af Erlendi Einarssyni, byggingarár 1911.
- ✓ Skólástjóraráhúsið. Teiknað af Guðjóni Samúelssyni, byggingarár 1920.
- ✓ Gamla fjósið (Halldórsfjós) og hlaðan. Teiknað af Guðjóni Samúelssyni, byggingarár 1929.

STEFNUMÖRKUN SKIPULAGSÁÆTLUNAR

- ✓ Hvanneyri verði eflað sem miðstöð menntunar og rannsókna.
- ✓ Markmiðum um vistvænt svæði skal m.a. náð með áframhaldandi endurvinnslu á lífrænum úrgangi sem og markvissri uppbyggingu skjólsælla útivistarsvæða. Halda skal áfram uppbyggingu skjólbelta til að bæta skilyrði til útivistar og vistvænnar umferðar fólks.
- ✓ Áhersla skal lögð á einfalt, greitt og öruggt net göngu- og hjólreiðastíga sem hvetji fólk til að draga úr notkun einkabílsins innan svæðisins.

Íbúðasvæði²⁹

- ✓ Gert er ráð fyrir tveimur nýjum íbúðasvæðum sunnan núverandi byggðar, (Í6 og Í9) samtals að stærð 5,7 ha.
- ✓ Ekki er gert ráð fyrir uppbyggingu nýrra íbúðasvæða fyrr en íbúðasvæði Í5 er fullbyggt.
- ✓ Á íbúðasvæði Í6 skal byggja einnar til tveggja hæða hús. Nýtingarhlutfall skal vera 0,16-0,30, þéttast næst skólahúsnæði. Úthlutað verði í áföngum og skal sjá til þess að hver áfangi innihaldi fjölbreytt úrval lóðastærða og byggingagerða.
- ✓ Á íbúðasvæði Í9 skal byggja einnar hæðar hús og skal byggð vera í samræmi við byggð í Sóltúni (Í3).

Svæði fyrir þjónustustofnanir

- ✓ Tvö svæði eru skilgreind fyrir þjónustustofnanir. Á öðru þeirra (Þ6) er nú nýr leikskóli. Hitt (Þ7) er skilgreint sem grunnskólalóð til framtíðarnota.

Verlunar- og þjónustusvæði

- ✓ Einn reitur (S) að stærð 1,1 ha er tekinn frá undir verlun og þjónustu til framtíðarnota. Innan hans er nú þegar skrifstofuhúsnæði með ýmsa þjónustu.

Athafnasvæði

- ✓ Gert er ráð fyrir að uppbygging létts iðnaðar verði á skilgreindum athafnasvæðum.

Iðnaðarsvæði

- ✓ Á skilgreindu iðnaðarsvæði er hreinsistöð OR (I1)
- ✓ Ekki er fyrirhuguð frekari iðnaðarstarfsemi á Hvanneyri.

Opin svæði til sérstakra nota

- ✓ Tekin er frá ný landspilda undir tjaldsvæði (O2) að stærð 1,6 ha.
- ✓ Skjólbelti (O5) verði hluti af ræktunarsvæðum LBHÍ.
- ✓ Útivistarskógur (O6) verði hluti af ræktunarsvæðum LBHÍ.
- ✓ Kirkjugarður (O11) er stækkaður úr 0,2 ha í 0,3 ha.

Hverfisverndarsvæði og hús undir hverfisvernd

- ✓ Lögð verði áhersla á að varðveita menningarlandslag og búsetuminjar á hverfisverndarsvæði (H1) og er uppbygging mannvirkja óheimil.
- ✓ Votlendissvæði Hvanneyrar verði gerð aðgengileg til náttúruupplifunar og fræðslu, en þó er mannvirkjagerð og jarðrask á Hvanneyrarengjum háð leyfi Umhverfisstofnunar.
- ✓ Hvetja skal til þess að gömul hús verði nýtt og heimilt verði að nýta þau í nýjum tilgangi sé tryggt að byggingarsögulegt gildi þeirra skerðist ekki.
- ✓ Gerð verði frekari áætlun um þau mannvirki sem eru í eigu sveitarfélagsins og horft á einstök svæði með verndun í huga.

Þjóðminjaverndarsvæði

- ✓ Umhverfis fornleifar sé ekki hróflað við jarðvegi innan 20 m fjarlægðar frá ystu mörkum þeirra nema að fengnu leyfi Fornleifaverndar ríkisins.
- ✓ Hlúa skal að merkum fornleifum og upphefja menningar- og sögulegt gildi þeirra.
- ✓ Fornminjar og sögustaðir innan Hvanneyrar verði merktir og gerðir aðgengilegir.
- ✓ Stefnt verði að útgáfu sögukorts þar sem merkir sögustaðir og þjóðleiðir eru merktar inn á.

²⁹ Sjá einnig kafla 3.4.2, íbúafjöldaspá og íbúðasvæði

Blönduð landnotkun

- ✓ Landnotkun á stærra svæði blandaðrar landnotkunar (BL1) að stærð 10,5 ha, felst í þjónustustofnunum og landbúnaði í tengslum við starfsemi LBHÍ.
- ✓ Hvanneyrartorfan (BL2) er skilgreind sem blönduð landnotkun opins svæðis og verslunar- og þjónustusvæðis með menningar- og sögutengdri sérvöruverslun.

ALMENN UMFJÖLLUN

Hvanneyri er landnámsjörð. Árið 1889 var stofnsettur búnaðarskóli á jörðinni. Talað er um að á þeim tíma hafi á jörðinni verið átta býli. Smárækt var í kringum þau en heyskapur var mestur á engjunum. Með stofnun búnaðarskólans opnaðist farvegur fyrir félagslega sérstöðu staðarins og komu sumir langt að til að sækja sér þekkingu og reynslu. Þaðan hafa síðan komið margvíslegar nýjungar varðandi ræktunaraðgerðir og búskaparhætti inn í íslenskan landbúnað. Með lögum um Landbúnaðarháskóla árið 1999 hefur staða skólans og sérstaða Hvanneyrar styrkst enn frekar.

Hvanneyrarjörðin var friðlýst sem búsvæði blesgæsa árið 2002, sbr. 3. töluliður 53. gr. laga nr. 44/1999 um náttúruvernd, í samræmi við samþykkt um votlendi sem hafa alþjóðlegt gildi, einkum fyrir fuglalíf (Ramsar 1971) sbr. Stj.tíð. C 1/1978, samninginn um verndun villtra plantna og dýra og lífsvæða í Evrópu (Bern 1979) sbr. Stj.tíð. C 17/1993, og samninginn um líffræðilega fjölbreytni (Río de Janeró 1992) sbr. Stj. tíð. C 3/1995. Markmið friðlýsingarinnar var að vernda búsvæði fyrir blesgæsir og þar með tryggja grænlenksku blesgæsinni athvarf á Íslandi, en Hvanneyrarland er einn af mikilvægustu viðkomustöðum blesgæsa hér á landi. Talið er að um 10% grænlenkska blesgæsastofnsins hafi viðkomu í landi Hvanneyrar og næsta nágrenni þess vor og haust. Einnig er markmið friðlýsingarinnar að tryggja almenningi landsvæði til náttúruskoðunar og fræðslu.

Vorið 2008 var stofnað Votlendissetur Landbúnaðarháskóla Íslands að Hvanneyri. Um er að ræða nýtt rannsókn- og fræðasetur, en á Hvanneyri er fjölbreytt votlendi, kjörið til fræðslu og rannsókna sem hafa alþjóðlegt gildi. Stefnt er að því að svæðið verði brátt í hópi *Ramsar-svæðanna* (sjá viðauka 2: *Skýringar á hugtökum*). Markmið Votlendissetursins eru m.a.: Verndun hinna einstöku votlendissvæða á Hvanneyri, rannsóknir á lífríki og eðli votlendis og rannsóknir tengdar endurheimt votlendis. Þá er setrinu ætlað að taka þátt í alþjóðlegu rannsóknarstarfi og samstarfi á sviði votlendisfræða. „*Votlendissetrið tekur til allra votlendissvæða á jörðum Landbúnaðarháskólans, en einnig til nágrennasvæða í góðri samvinnu við landeigendur*“ (Hlynur Óskarsson, 2009).

Á alþjóðlega votlendisdaginn þann 2. febrúar 2011 undirritaði Svandís Svavarsdóttir umhverfisráðherra friðlýsingu búsvæðis fugla í Andakíl í Borgarfirði. Sveitarfélagið Borgarbyggð, Landbúnaðarháskóli Íslands og landeigendur 13 jarða standa að friðlýsingunni. Þær jarðir sem um ræðir eru Hvítárvellir, Grímarsstaðir, Heggsstaðir, Báreksstaðir, Vatnshamrar, Ausa, Neðri-Hreppur, Innri-Skeljabrekka, Ytri-Skeljabrekka, Árdalur, Grjóteyri, Grjóteyrartunga og Skógarkot.

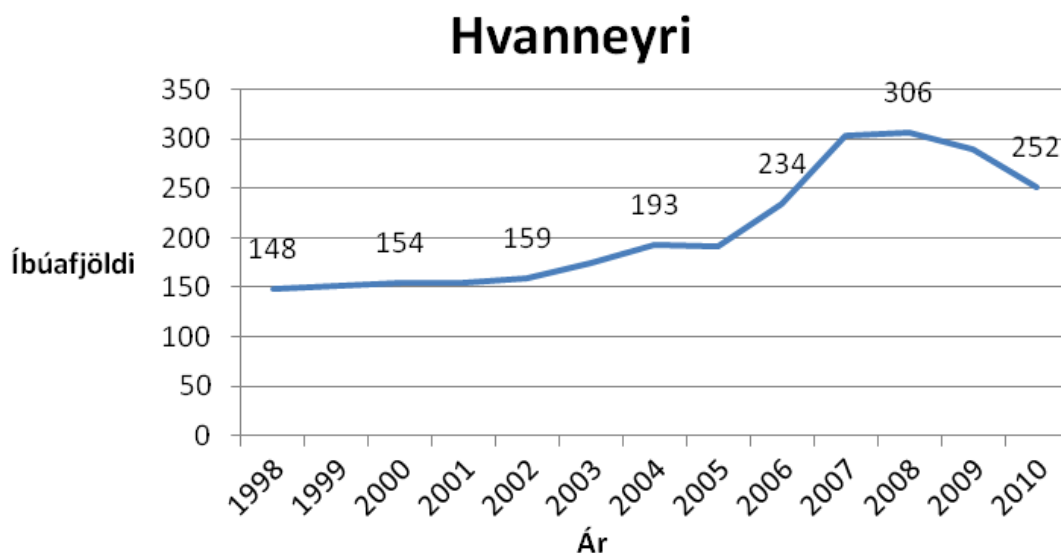
Um er að ræða stækkun svæðis sem var friðlýst árið 2002. Þá var öll Hvanneyrarjörðin friðlýst sem búsvæði blesgæsar, alls 1,744 hektarar. Eftir stækkun er friðlýsta svæðið 3,086 hektarar. Fjölbreytileiki votlendis er mikill og fjölmargar tegundir fugla nýta sér svæðið.

Markmið friðlýsingarinnar er að varðveita náttúrulegt votlendi og búsvæði blesgæsa og fjölda annarra fuglategunda og að vernda líffræðilega fjölbreytni svæðisins. Ennfremur er markmið friðlýsingarinnar að tryggja rannsóknir og vöktun á lífríki svæðisins með áherslu á búsvæði fugla og votlendi. Með friðlýsingunni er einnig tryggt aðgengi almennings að landsvæðinu til náttúruskoðunar og fræðslu.

Vernda skal vistkerfi og líffræðilega fjölbreytni svæðisins þannig að vistkerfi fái að þróast samkvæmt náttúrulegum lögmálum og á eigin forsendum. Óheimilt er að sleppa eða dreifa framandi lífverum á verndarsvæðinu þ.m.t. að rækta framandi plöntutegundir í friðlandinu, utan þéttbýliskjarna sbr. kort, ræktarlanda og heimilisgarða sbr. reglugerð um innflutning, ræktun og dreifingu útlendra plöntutegunda nr. 583/2000. Til að tryggja mikilvægi búsvæðaverndar og hins fjölbreytilega lífríkis á verndarsvæðinu skal unnið að því að fjarlægja framandi tegundir plantna og/eða dýra sem hafa verið flutt inn á svæðið og geta ógnað vernduðum búsvæðum og fjölbreytileika lífríkis á svæðinu.

Allar framkvæmdir svo sem nýbyggingar, þar með talið skýli fyrir skepnur og tilheyrandi aðkomuleiðir eru háðar samþykktu skipulagi hverju sinni. Hefðbundnar landbúnaðarnytjar haldast svo sem verið hefur. Heimilt er að halda við framræsluskurðum á svæðinu þó þannig að núverandi grunnvatnsstaða verndaðs votlendis lækki ekki, en óheimilt að grafa nýja skurði utan þeirra svæða sem merkt eru landbúnaðarsvæði á korti til friðlýsingar. Óheimilt er að brenna sinu eftir 15. apríl á verndarsvæðinu. Á verndarsvæðinu mun hefðbundin nýting haldast svo sem verið hefur. Umhverfisstofnun hefur gert samkomulag við Votlendissetur Landbúnaðarháskóla Íslands á Hvanneyri um umsjón með svæðinu. Unnið er að tilnefningu friðlýsta svæðisins í Andakíl á lista Ramsarsamningsins um vernd votlendis.

Hvanneyri er sá þéttbýliskjarni í Borgarbyggð þar sem gert er ráð fyrir hvað mestri fjölgun íbúa á tímabili aðalskipulagsins.

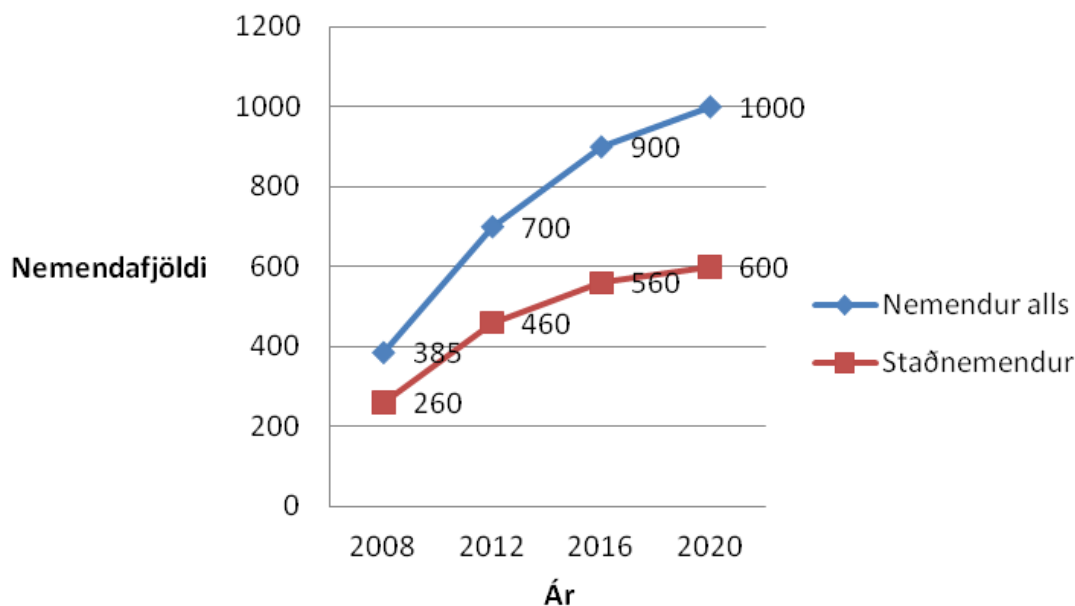

Þróun íbúafjölda á Hvanneyri 1998-2010. (Hagstofan, 2010)

Íbúafjöldi tvöfaldaðist frá árinu 1998-2008, en síðan hefur íbúum fækkað. Þróunin hefur fylgt þróun á nemendafjölda LBHÍ, en grófur samanburður á nemendafjölda LBHÍ og íbúafjölda hans um árabíl gefur til kynna að heildarfjöldi íbúa sé að jafnaði

50-200 fleiri en nemendur Landbúnaðarháskólans á hverjum tíma. Margfeldisáhrifin af fjölgun nemenda eru mikil, þar sem hún kallar á fjölgun starfsfólks hjá háskólanum. Nemendum og starfsfólki fylgir oft fjölskylda, eða fleiri einstaklingar, sem setjast að á svæðinu til lengri eða skemmri tíma. Meðalaukning á fjölda þeirra var u.þ.b. 30% árin 2001-2008, en búist er við að hægist á þeirri aukningu. Gróflegar áætlanir, þar sem m.a. markmið stjórnar háskólans eru tekin með í myndina, gera ráð fyrir fjölgun nemenda að meðaltali um u.þ.b. 15% á ári á skipulagstímabilinu þar til nemendur verði orðnir allt að 1000 talsins undir lok skipulagstímabilsins. Eftir það er gert ráð fyrir jafnvægi í nemendafjölda á Hvanneyri.

Áætluð markmið um fjölgun nemenda háskólans á tímabili aðalskipulagsáætlunarinnar.

Má því gera varlega áætlun um að í þéttbýliskjarnanum fjölgi um u.þ.b. 800-950 íbúa á tímabili aðalskipulagsins.

Íbúðasvæði

Á Hvanneyri eru tvö íbúðasvæði þegar í uppbyggingu (Í4 og Í5) en tvö ný íbúðasvæði eru tekin frá í aðalskipulagsáætlun, sem ætlað er að stýra áframhaldandi þróun byggðar á Hvanneyri. Nýtingarhlutfall er mismunandi eftir svæðum og gert er ráð fyrir fjölbreyttu úrvali lóða. Hvanneyri getur tekið við frá tæplega 700 íbúum á þegar deiliskipulögðum svæðum, til allt að rúmlega 840 íbúum á skipulagstímabilinu, séu frátekin íbúðasvæði til framtíðarnota tekin með í útreikninga. Þar af kæmust 400 íbúar fyrir á Skólaföt (Í4), en óljóst er með framhald á uppbyggingu þess íbúðasvæðis. Geta þéttbýliskjarnans til að taka við íbúum samræmist því áætlun um nemendafjölgun á tímabilinu. Ekki er gert ráð fyrir uppbyggingu íbúðasvæða Í6 og Í9 fyrr en íbúðasvæði Í5 (Lóuföt, Rjúpuföt og Hrafnaföt) er uppbyggt að fullu.

Svæði fyrir þjónustustofnanir

Sjö svæði eru skilgreind sem svæði undir þjónustustofnanir, þar af flestar tengdar starfsemi LBHÍ, eins og t.d. Bútæknihus (Þ1), Rannsóknahús (Þ3) og kennsluhúsnæði (Þ5). Í gamla bænum er afmarkað svæði um kirkjuna, gamla fjósið, *Halldórsfjós*, ásamt gömlu skólabyggingunum og nemendabústöðunum (Þ2). Halldórsfjós hefur nú fengið nýtt hlutverk sem húsnæði undir starfsemi *Landbúnaðarsafns Íslands*. Það er safn sem byggt er á grunni Búvélasafnsins sem áður starfaði á Hvanneyri um langt árabil. Hlutverk Landbúnaðarsafns Íslands er að

gera skil á sögu og þróun íslensks landbúnaðar með því að varðveita gögn, gripi og aðrar minjar um hana, sem og að annast rannsóknir og fræðslu um viðfangsefnið.

Eitt svæði (Þ7) er skilgreint sem þjónustusvæði til framtíðarnota vegna mögulegrar uppbyggingar grunnskóla.

Hvanneyri. Mynd: LÓ.

Verslunar- og þjónustusvæði

Nýtt svæði er skilgreint sem svæði fyrir verslun og þjónustu til framtíðarnota sökum þess hve Hvanneyri er ört stækkandi þéttbýliskjarni. Á landnotkunarreitnum er nú þegar skrifstofuhúsnæði fyrir ýmsar stofnanir og fyrirtæki tengd landbúnaði.

Athafnasvæði

Á skilgreindu athafnasvæði (A1) eru 23 skipulagðar lóðir, þar af 21 til úthlutunar. Á tveimur lóðanna eru vinnuvélaskemma, vélaverkstæði og skrifstofur.

Iðnaðarsvæði

Eina skilgreinda iðnaðarsvæðið á Hvanneyri er fyrir hreinsistöð OR.

Opin svæði til sérstakra nota

Mikið er af opnum svæðum til sérstakra nota á Hvanneyri, eða samtals 77,5 ha, enda þéttbýliskjarninn kjörinn til útivistar af ýmsu tagi. Langstærstur hlutinn er útivistarsvæði, en einnig er á Hvanneyri hesthúsahverfi (O1), tjaldsvæði (O2), íþróttasvæði (O3) og kirkjugarður (O11).

Hverfisverndarsvæði

Svæði að stærð 67,4 ha (H1) er skilgreint sem hverfisverndarsvæði. Innan þess er merk arfleifð búsetulandslags. Þar eru einnig ræktunarmínjar, s.s. beðasléttur sem fágæt merki eru orðin um á Íslandi.

Stök hús sem ástæða þykir að vernda samkvæmt Svæðisskipulagi sveitarfélaganna norðan Skarðsheiðar 1997-2017 eru innan afmarkaðs hverfisverndarsvæðis. Þau eru sett undir vernd þar sem þau eru mikilvægur hluti af sögu staðarins og má líta á þau sem ástæður þess að þéttbýli fór að myndast á Hvanneyri. Óska ber umsagnar húsafriðunarnefndar og minjavarðar áður en leyfi er veitt til framkvæmda á húsi sem fellur undir aldursákvæði laga um húsafriðun (104/2001).

Gömlu húsín á Hvanneyri. Mynd: ÁP.

Þjóðminjaverndarsvæði

Innan þéttbýlismarka Hvanneyrar eru fjórar merktar þjóðminjar, þar af kirkjan (L4), sem er á lista Húsafriðunarnefndar yfir friðuð hús samkvæmt aldursákvæði eldri þjóðminjalaga (88/1989). Hönnuður hennar var Rögnvaldur Ólafsson arkitekt. Við fornleifaskráningu vegna aðalskipulagsins fundust tæplega 60 fornminjar innan þéttbýlismarka Hvanneyrar, en að ósk sveitarfélagsins voru taldir til þeir minjastaðir sem helst eru eftirtektarverðir. Á Hvanneyri eru þeir aðeins þrír og í skýrslunni *Fornleifaskráning á völdum jörðum í Borgarbyggð*, er talað um stórfellda eyðileggingu sem hafi átt sér stað á bæjarstæði Hvanneyrar eftir stofnun búnaðarskólans. Þeir minjastaðir sem þykja eftirtektarverðir eru tveir bæjarhólar (í Kistu og í Ásgarði) og stekkjjarleifar undir Stekkjarholti. Mikilvægt þykir að fá úr því skorið hvort eitthvað er enn eftir af bæjarhólum á Hvanneyri austan við skólahúsið.

Mikilvægt er að minna á að allar fornminjar njóta verndar samkvæmt þjóðminjalögum (107/2001), þó þær séu misjafnar að mörgu leyti. Er vísað í ofangreinda skýrslu fyrir nánari upplýsingar ásamt lista í heimildaskrá yfir ítarefni um fornleifar í Borgarbyggð.

VALKOSTIR

Íbúðasvæði

Umræða varð um framtíðarþróun íbúðasvæða á Hvanneyri. Ein tillagan miðaði við að íbúðabyggð skyldi stækkuð til austurs og norður fyrir Sóltún. Önnur miðaði við að íbúðabyggð stækkaði yfir Ásgarðshólinn. Takmarkanir eru á möguleikum á framtíðarþróun þessara svæða og að auki fellur hluti Ásgarðshóls undir hverfisvernd. Því er niðurstaðan að framtíðaráætlunum fyrir þróun á íbúðasvæði á Hvanneyri sú að byggð þróist í suður.

4.23 Bifröst – skipulagsáætlun

SKILGREIND SVÆÐI

LANDNÝTING	STAÐSETNING OG LÝSING	STÆRÐ		TILVÍSUN
		(HA)	NÝTINGARHLUTFALL	Í ÞÉTTBÝLISUPPDRATT
Íbúðasvæði	Nýtt hverfi	8,5	0,1-0,2	Í1
Íbúðasvæði	Nemendagarðar	1,6	Fullbyggt	Í2
Íbúðasvæði	Nýtt hverfi	0,8	Ekki reiknað	Í3
Íbúðasvæði	Nýtt hverfi	0,9	0,2-0,25	Í4

Íbúðasvæði	Kennarabústaðir	1,1	Fullbyggt	Í5
Miðsvæði	Verslun og þjónusta/ þjónustustofnanir	2,6	1,2	M
Athafnasvæði	Slökkvistöð	0,5	0,5	A1
Athafnasvæði	Dælustöð/ borhola - heitt vatn	0,1	0,5	A2
Iðnaðarsvæði	Hreinsistöð OR	0,3	0,63	I1
Opið svæði til sérstakra nota	Útivistarsvæði	1,2	Ekki reiknað	O1
Opið svæði til sérstakra nota	Útivistarsvæði	3,6	Ekki reiknað	O2
Opið svæði til sérstakra nota	Hverfisleikvöllur	0,05	Ekki reiknað	O3
Opið svæði til sérstakra nota	Hverfisleikvöllur	0,04	Ekki reiknað	O4
Opið svæði til sérstakra nota	Útivistarsvæði	3	Ekki reiknað	O5
Opið svæði til sérstakra nota	Hverfisleikvöllur	0,1	Ekki reiknað	O6
Opið svæði til sérstakra nota	Útivistarsvæði	0,1	Ekki reiknað	O7
Opið svæði til sérstakra nota	Útivistarsvæði	0,1	Ekki reiknað	O8
Opið svæði til sérstakra nota	Útivistarsvæði	2,9	Ekki reiknað	O9
Opið svæði til sérstakra nota	Útivistarsvæði	0,6	Ekki reiknað	O10
Blönduð landnotkun	Opið svæði til sérstakra nota/ íbúðasvæði	1,8	0,2	BL1
Blönduð landnotkun	Opið svæði til sérstakra nota/ þjónustustofnanir/ íbúðasvæði	3,25	0,5	BL2

STEFNUMÖRKUN SKIPULAGSÁÆTLUNAR

- ✓ Bifröst verði eflað sem miðstöð fræðslu og rannsókna.
- ✓ Uppbygging þéttbýlisins er fyrst og fremst vegna uppbyggingar Háskólans á Bifröst og framboð á húsnæði skal miðast við það.
- ✓ Mótvægisáðgerðir vegna umhverfisáhrifa þeirra umhverfisþátta sem líkur eru á að verði fyrir neikvæðum áhrifum vegna uppbyggingar á Bifröst, s.s. ásýndar svæðisins, vistkerfi og vatnsvernd, skulu tiltekna í skilmálum deiliskipulagsáætlunar. Á þetta við um uppbyggingu svæða í öllum landnotkunarflokkum.

Íbúðasvæði³⁰

- ✓ Uppbygging annarra íbúðasvæða haldi ekki áfram fyrr en uppbyggingu íbúðasvæðis Í1 er lokið.
- ✓ Í deiliskipulagi verði kveðið á um að litir þaka verði í dökkum jarðlitum, t.d. klædd hrauni eða koksgráum dúk eða plötum.
- ✓ Á íbúðasvæðum Í3 og BL1 verði húsnæði einnar til tveggja hæða.
- ✓ Á íbúðasvæðum Í4 og BL2 er gert ráð fyrir að byggð verði allt að þriggja hæða.

Miðsvæði

- ✓ Á miðsvæði Bifrastar verði blönduð byggð þjónustustofnana og verslunar og þjónustu fyrir háskólasamfélagið.
- ✓ Hús verði allt að fjögurra hæða og nýtingarhlutfall allt að 1,2, en á stöku lóðum getur það orðið hærra.
- ✓ Heimilt er að hafa íbúðir á efri hæðum húsa.

³⁰ Sjá einnig kafla 3.4.2, íbúðafjöldaspá og íbúðasvæði

Athafnasvæði

- ✓ Nýtingarhlutfall á athafnasvæðum verði ekki meira en 0,5.
- ✓ Ekki eru leyfðar íbúðir á athafnasvæðum.

Iðnaðarsvæði

- ✓ Hreinsistöðin taki við öllu fráveituvatni frá Bifröst og nýrri byggð í landi Hreðavatns.
- ✓ Ekki er fyrirhuguð frekari iðnaðarstarfsemi á Bifröst.

Opin svæði til sérstakra nota

- ✓ Í viðbót við núverandi boltavöll og leiksvæði er gert ráð fyrir gervigrasvelli.
- ✓ Einungis er heimilt að reisa minni háttar mannvirki sem tengjast útivist og notkun opnu svæðanna.
- ✓ Nýtingarhlutfall á opnum svæðum til sérstakra nota verði ekki hærra en 0,1.

Blönduð landnotkun

- ✓ Á minna svæði blandaðrar landnotkunar (BL1) verði mjög dreifð íbúðabyggð innan um opin svæði til sérstakra nota (útivistarsvæði).
- ✓ Á stærra svæði blandaðrar landnotkunar (BL2) verði dreifð íbúðabyggð og starfsemi þjónustustofnana innan um opin svæði til sérstakra nota. Gert er ráð fyrir stofnunum og fyrirtækjum sem veita almenna þjónustu við samfélagið á Bifröst. Nýting á lóðum fyrir þjónustustofnanir við íbúðasvæði verði ekki meiri en 0,5.

Bifröst. Mynd: LÓ.

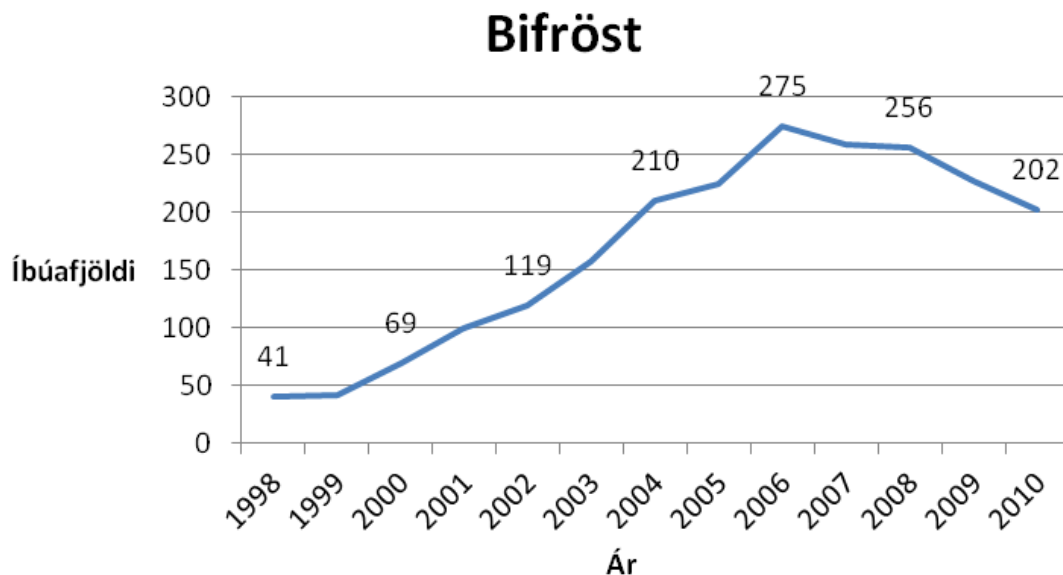
ALMENN UMFJÖLLUN

Þéttbýliskjarninn, eða háskólaþorpið á Bifröst er á fallegu hrauni og kjarri vöxnu landi, landsvæði sem áður tilheyrði jörðinni Hreðavatni. Þorpið er allt innan svæðis á náttúruvinnjaskrá (Grábrókarhraun og Hreðavatn), auk svæðis á náttúruverndaráætlun 2004-2008 (Ystutungugirðing). Það er í grennd við friðuð náttúrvætti (Grábrókargíggar), sem eru einnig settir undir hverfisvernd í

aðalskipulagsáætlun í samræmi við 37. gr. laga um náttúruvernd (44/1999). Fjarsvæði vatnsverndar liggur að þorpinu vestan megin (sjá kafla um náttúruverndarsvæði, sem og þemauppdrátt verndaðra svæða).

Þar sem líklegt er að umhverfisáhrif verði af allri uppbyggingu á Bifröst eru ákvæði í aðalskipulagsáætlun um að mótvægisáðgerðir vegna umhverfisáhrifa þeirra umhverfisþátta sem líkur eru á að verði fyrir neikvæðum áhrifum vegna uppbyggingar á Bifröst, s.s. ásýndar svæðisins, vistkerfis og vatnsverndar, skuli tilteknar í skilmálum deiliskipulagsáætlunar. Ennfremur er uppbyggingu íbúðasvæða forgangsraðað í stefnumörkun skipulagsáætlunar. Tryggja skal að ekki verði um neitt óþarfa jarðrask að ræða. Á öllum svæðum og í öllum landnotkunarflokkum skal gæta þess að hús verði felld inn í landið með sem minnstu raski utan húsgrunna.

Þróun Bifrastar hefur alfarið verið tengd sögu háskólans allt frá því Samvinnuskólinn, sem stofnaður var árið 1918, flutti að Bifröst sumarið 1955. Urðu mikil tímamót í sögu skólans, sem var m.a. endurmótaður og endurskipulagður frá grunni sem heimavistaraskóli. Með breyttum áherslum breyttist nafn hans í Samvinnuháskólann á Bifröst, þá í Viðskiptaháskólann, en nú gengur hann undir nafninu Háskólinn á Bifröst. Frá 1990 hefur skólinn verið sjálfseignarstofnun. Upp frá því treysti hann stöðu sína jafnt og þétt þar til stökk varð í fjölgun nemenda um síðustu aldamót.

Íbúafjöldapróun á Bifröst 1998-2010, tölur frá 1. janúar ár hvert. (Hagstofan, 2010)

Árið 1998 voru íbúar á Bifröst 41 talsins, en fjölgaði hratt og náði íbúafjöldinn hámarki 275 árið 2006. Þann 8. október 2007 var staðfest af umhverfisráðherra skipulagsáætlunin Aðalskipulag Borgarbyggðar 1997-2017, Bifröst (Hús og skipulag, 2007). Landnotkun aðalskipulagsáætlunar Borgarbyggðar 2010-2022 miðast við ofangreint aðalskipulag. Í greinargerð þess kemur fram að á þeim tíma er talið að á Bifröst þurfi húsnaði fyrir um 1.600 íbúa að vetrarlagi.

Þar sem um háskólaþorp er að ræða er fyrst og fremst gert ráð fyrir uppbyggingu íbúða og þjónustu fyrir háskólasamfélagið. Íbúafjölgun í þorpinu miðast við fjölgun nemenda háskólans. Hvað varðar fylgni þarna á milli eiga sömu rök við og á Hvanneyri. Margfeldisáhrif af fjölgun nemenda eru mikil, þeim fylgir oft fjölskylda sem sest að á svæðinu til lengri eða skemmri tíma og aukinn nemendafjöldi kallar á fleira starfsfólk. Áhrifin á íbúafjöldapróun Borgarbyggðar eru því veruleg. Grófur

samanburður á nemendafjölda Háskólans á Bifröst og íbúafjölda þorpsins gefur til kynna að íbúar þess eru að jafnaði 200-300 fleiri en skráðir staðnemar háskólans.

Í aðalskipulagsáætlun er miðað við u.þ.b. 3% árlega íbúafjölgun á Bifröst á skipulagstímabilinu með eðlilegum frávikum. Forsendur eru m.a. markmið stjórnar Háskólans á Bifröst um nemendafjölgun. Gangi þessi áætlun eftir verða staðnemar rúmlega 700 og íbúar á Bifröst rúmlega 1.000 í lok skipulagstímabilsins. Þó þessi tala sé hærrí en geta þéttbýliskjarnans til að taka við íbúum á tímabili aðalskipulagsins er lítið á þann mun sem óvissuþátt. Uppbygging þorpsins mun fylgja íbúa- / nemendafjölgun. Hægt er að miða nýtingarhlutfall íbúðasvæða við skilgreinda þörf hvers tíma, þó að hámarki þess nýtingarhlutfalls sem gefið er upp í töflum fyrir skilgreind svæði aðalskipulagsáætlunar.

Íbúðasvæði

Þrjú ný íbúðasvæði eru skilgreind í aðalskipulagsáætlun, en ekkert þeirra hefur verið deiliskipulagt. Þar sem líklegt er að umhverfisáhrif verði af allri uppbyggingu á Bifröst er uppbyggingu íbúðasvæða forgangsraðað í stefnumörkun skipulagsáætlunar og ekki verður farið í nýja uppbyggingu fyrr en svæði ofar í forgangsröðinni eru fullbyggð. Gert er ráð fyrir lágri, þéttri íbúðabyggð. Svæði sem fer undir byggingar þéttbýlis breytast verulega og lögð er áhersla á að hús verði felld inn í landið og sem minnstu raski valdið utan húsgrunna. Ákvæði um litaval þaka er mikilvægt m.a. vegna nálægðar við náttúruvættið Grábrók, en þaðan sér niður á þök byggðarinnar. Þéttbýliskjarninn getur tekið við u.þ.b. 700 íbúum til viðbótar á skilgreindum íbúðasvæðum, en sú tala er lægri en markmið stjórnar skólans um fjölgun nemenda á tímabilinu. Verði þörf á má hækka nýtingarhlutfall íbúðasvæða og þannig taka við fleiri íbúum á Bifröst.

Miðsvæði

EKKI hefur áður verið skilgreint miðsvæði á Bifröst. Á skilgreindu miðsvæði er nú þegar verslun og ýmis önnur þjónusta, en þar er einnig leyfilegt að byggja upp íbúðasvæði.

Athafnasvæði

Tvö athafnasvæði eru afmörkuð í þéttbýliskjarnanum. Annað þeirra (A1) er fullnýtt undir dælustöð fyrir heitt vatn. Á hinu (A2) er nú þegar slökkvistöð, en möguleiki er á léttum iðnaði til viðbótar.

Iðnaðarsvæði

Eina skilgreinda iðnaðarssvæðið á Bifröst er fyrir hreinsistöð OR.

Opin svæði til sérstakra nota

Mikið er af opnum svæðum til sérstakra nota á Bifröst, eða samtals 12,15 ha, enda þéttbýliskjarninn kjörinn til útivistar af ýmsu tagi. Langstærstur hlutinn er útivistarsvæði, en að auki eru þrjár hverfisleikvöllir á Bifröst.

Blönduð landnotkun

Minna svæði blandaðrar landnotkunar (BL1) er til framtíðarnota, en á stærra svæðinu eru nú þegar íbúðarhúsnæði og leikskóli.

Þjóðminjavernd

Engar þjóðminjar voru skráðar á Bifröst við aðalskráningu fornleifa í tengslum við gerð aðalskipulagsáætlunarinnar. Minna ber á að allar fornminjar njóta verndar samkvæmt Þjóðminjalögum (107/2001), þó þær séu misjafnar að mörgu leyti. Fyrir nánari upplýsingar um fornleifar á svæðinu er vísað í heimildaskrá, lista yfir ítarefni um fornleifar í Borgarbyggð.

4.24 Kleppjárnsreykir - skipulagsáætlun

SKILGREIND SVÆÐI

LANDNÝTING	STAÐSETNING OG LÝSING	STÆRÐ (HA)	NÝTINGARHLUTFALL	TILVÍSUN
				Í ÞÉTTBÝLISUPPRÁTT
Íbúðasvæði	Árbergshverfi	0,8	0,24	Í1
Íbúðasvæði		0,5	0,1	Í2
Svæði fyrir þjónustustofnanir	Grunnskóli, íþróttahús, sundlaug	3,3	0,1	Þ1
Verslun og þjónusta	Verslun, þjónusta við tjaldsvæði	0,5	0,1	S1
Opið svæði til sérstakra nota	Tjaldsvæði	0,6	Ekki reiknað	O1
Opið svæði til sérstakra nota	Útivistarsvæði	0,8	Ekki reiknað	O2
Opið svæði til sérstakra nota	Útivistarsvæði	1,3	Ekki reiknað	O3
Opið svæði til sérstakra nota	Útivistarsvæði	10,7	Ekki reiknað	O4

STEFNUMÖRKUN SKIPULAGSÁÆTLUNAR

- ✓ Yfirbragði þéttbýlisins sem landbúnaðarsvæðis verði haldið.
- ✓ Ekki er gert ráð fyrir stækkun íbúðasvæða á Kleppjárnsreykjum.

ALMENN UMFJÖLLUN

Íbúum á Kleppjárnsreykjum hefur fjölgað lítillega undanfarin 10 ár. Uppbygging staðarins var lengst af tengd starfsemi gróðurhúsa sem blómstraði vegna gnægðar heits vatns á svæðinu. Grunnskólinn hefur einnig átt sinn þátt í uppbyggingunni, sem og tiltölulega nýtt íþróttahús.

Íbúafjöldaþróun á Kleppjárnsreykjum 1998-2010, tölur frá 1. janúar ár hvert. (Hagstofan, 2010)

Á línuritinu má sjá að íbúafjöldi náði lágmarki árið 1998, þegar íbúar voru 29 talsins. Síðan hefur fjölgunin verið nokkuð stöðug.

Aðalátvinna þéttbýliskjarnans hefur lengst af tengst ræktun á grænmeti og kennslu við grunnskólann. Grænmetisbændum hefur farið fækkandi vegna erfiðra markaðsskilyrða, eins og annars staðar á landinu.

Íbúðasvæði³¹

Ekki er gert ráð fyrir frekari uppbyggingu íbúðasvæða á Kleppjárnsreykjum. Stærstur hluti lóða þar sem á standa íbúðarhús er skilgreindur sem lóðir á landbúnaðarlandi. Verði eftirspurn eftir lóðum á Kleppjárnsreykjum er möguleiki á því að stækka íbúðasvæði Árbergshverfis (Í1) til norðurs og koma þar fyrir tveimur lóðum til viðbótar.

Kleppjárnsreykir. Mynd: JSH.

Svæði fyrir þjónustustofnanir

Í upphafi árs 2008 voru 116 börn í 1.-10. bekk Grunnskóla Borgarfjarðar á Kleppjárnsreykjum. Nýtt íþróttahús hefur eftt þéttbýliskjarnann.

Verslun og þjónusta

Verslunarskáli er á Kleppjárnsreykjum, þar sem er sala á afurðum garðyrkjubænda, veitinga- og bensínsala, ásamt þjónustu við tjaldsvæði staðarins.

Þjóðminjavernd

Engar þjóðminjar voru skráðar á Kleppjárnsreykjum við aðalskráningu fornleifa í tengslum við gerð aðalskipulagsáætlunar. Minna ber á að allar fornminjar njóta verndar samkvæmt þjóðminjalögum (107/2001), þó þær séu misjafnar að mörgu leyti. Fyrir nánari upplýsingar um fornleifar á svæðinu er vísað í heimildaskrá, lista yfir ítarefni um fornleifar í Borgarbyggð.

VALKOSTIR

Upphaflega tillagan að skipulagi þéttbýliskjarnans Kleppjárnsreykja gerði ráð fyrir því að staðurinn væri að mestu skilgreindur sem íbúðasvæði og athafnalóðir. Fordæmi eru fyrir því að garðyrkjustöðvar séu skilgreindar sem athafnalóðir og þótti þetta hvetja til uppbyggingar á ýmiss konar léttum iðnaði eða frístundabúskap. Fallið var frá hugmyndinni vegna andmæla íbúa á svæðinu.

³¹ Sjá einnig kafla 3.4.2, íbúafjöldaspá og íbúðasvæði.

4.25 Reykholt - skipulagsáætlun

SKILGREIND SVÆÐI

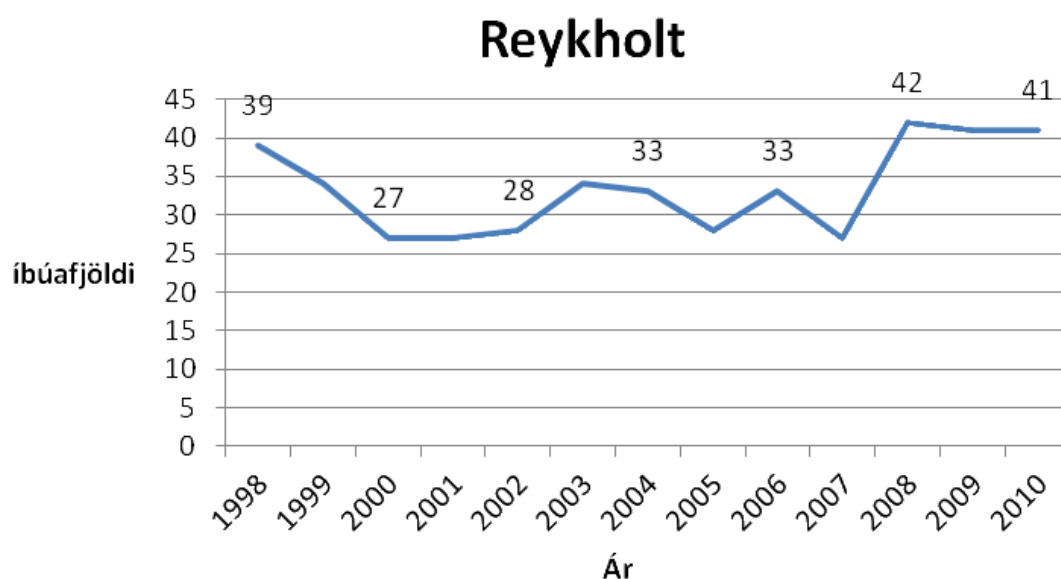
LANDNÝTING	STAÐSETNING OG LÝSING	STÆRD (HA)	NÝTINGARHLUTFALL	TILVÍSUN
				Í ÞÉTTBÝLISUPPDRÁTT
Íbúðasvæði	Í brekkunni norðan við skólann	2,5	0,3	Í1
Íbúðasvæði	Nýtt hverfi í framhaldi af Í1	0,8	0,3	Í2
Íbúðasvæði	Sunnan Reykjadalshvegur	2,3	0,06	Í3
Opið svæði til sérstakra nota	Útivistarsvæði	1,1	Ekki reiknað	O1
Opið svæði til sérstakra nota	Útivistarsvæði	4,5	Ekki reiknað	O2
Opið svæði til sérstakra nota	Hesthúsasvæði	6,9	Ekki reiknað	O3
Opið svæði til sérstakra nota	Útivistarsvæði	4,6	Ekki reiknað	O4
Opið svæði til sérstakra nota	Skógræktarsvæði	27,4	Ekki reiknað	O5
Verslun og þjónusta	Hótel	1,4	0,26	S1
Verslun og þjónusta	Verslun og bensínsala	0,9	0,1	S2
Svæði fyrir þjónustustofnanir	Kirkja, Snorrastofa, Reykholtsskóli	2,5	0,16	Þ
Athafnasvæði	Nýtt svæði - Sunnan Reykjadalshvegur	0,7	0,27	A1
Athafnasvæði	Borhola – heitt vatn	Ekki reiknað	Ekki reiknað	A2
Þjóðminjavernd	Snorralaus	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L1
Þjóðminjavernd	Lögrétta, Sturlungareitur, virki, bæjarstæði, kirkjuleyfar	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L2-L6
Þjóðminjavernd	Reykholtskirkja	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L7
Þjóðminjavernd	Leifar af útihúsi	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L8
Þjóðminjavernd	Grjótagata	Ekki reiknað	Ekki reiknað	L9

STEFNUMÖRKUN SKIPULAGSÁÆTLUNAR

- ✓ Áfram verði stuðlað að uppbyggingu Reykhólts sem miðstöðvar fræða og rannsókna.
- ✓ Gert er ráð fyrir aukinni uppbyggingu íbúðasvæða.

ALMENN UMFJÖLLUN

Í Reykholti hefur verið kirkja og prestsetur frá því í öndverðri kristni. Staðurinn er einn merkasti og þekktasti sögu- og minjastaður á Íslandi. Má m.a. rekja það til þess að þar bjó um skeið Snorri Sturluson sagnaritari.

Íbúafjöldapróun í Reykholti 1998-2010, tölur frá 1. janúar ár hvert. (Hagstofan, 2010)

Íbúafjölgun varð ekki í Reykholti um langan tíma, eða allt þar til árið 2001. Síðan þá hafa sveiflur verið í íbúafjölda, en á heildina litið hefur íbúum fjölgað. Í aðalskipulagsáætlun er gert ráð fyrir áframhaldandi uppbyggingu og fólksfjölgun í þéttbýliskjarnanum.

Íbúðasvæði³²

Þrjú íbúðasvæði eru skilgreind (Í1, Í2 og Í3). Þrjár lausar lóðir eru á þegar deiliskipulögðu íbúðasvæði (Í1). Á svæði (Í2) er gert ráð fyrir 12 lóðum til viðbótar. Á svæði (Í3) eru 4 byggðar lóðir. Þéttbýliskjarninn getur því tekið við íbúum á bilinu 35-50, þannig að heildaríbúafjöldi í Reykholti yrði 75-90 manns.

Verslun og þjónusta

Á svæðum undir verslun og þjónustu er rótgróinn rekstur verslunar og bensínsölu (S2) og hótels (S1). Ekki er gert ráð fyrir frekari uppbyggingu á svæðunum, utan þeirrar sem þegar er fyrirhuguð í tengslum við hótelsrekstur.

Reykholt. Mynd: MWL.

Þjónustustofnanir

Sjálfseignarstofnunin *Snorrastofa*, tileinkuð Snorra Sturlusyni, hóf störf árið 1996, sama ár og ný kirkja var vígð. Snorrastofa er rannsóknastofnun í miðaldafræðum og þar er m.a. veitt fræðsla um norræna sögu og bókmenntir sem tengjast Snorra Sturlusyni, ásamt ýmissi annarri starfsemi sem fram fer í nánu samstarfi við kirkjuna.

Athafnasvæði

Athafnasvæði, aðliggjandi svæði verslunar og þjónustu sunnan Reykjadalshlíðar, er tekið frá til framtíðarnota, en það býður upp á möguleika til uppbyggingar atvinnustarfsemi af ýmsu tagi.

Þjóðminjavernd

Skráðar voru 36 minjar í Reykholti við aðalskráningu fornleifa í tengslum við gerð aðalskipulagsáætlunarinnar. Að ósk sveitarfélagsins voru taldir til þeir minjastaðir sem helst eru eftirtektarverðir, samtals átta. Eru þeir taldir upp í töflu um skilgreind svæði, en að auki er Reykholtskirkja (L7) friðuð og er á lista Húsafriðunarnefndar yfir

³² Sjá einnig kafla 3.4.2, íbúafjöldaspá og íbúðasvæði

friðuð hús. Hún var reist 1886-1887 en höfundur er ókunnur. Af skráðum fornleifum í Borgarbyggð er Snorralaug í Reykholti einn sá merkasti, jafnvel einn frægasti minjastaður Íslands. Hennar er getið í fjölda sagna og rita og er hún mjög sjónræn.

Allar fornminjar njóta verndar samkvæmt Þjóðminjalögum (107/2001), þó þær séu misjafnar að mörgu leyti. Er vísað í lista yfir ítarefni um fornleifar í Borgarbyggð, aftast í greinargerð, fyrir nánari upplýsingar um fornleifar í sveitarfélaginu.

VALKOSTIR

Íbúðasvæði

Í upphafi skipulagsferlisins kom tillaga að íbúðasvæði (Í4) að stærð 2,5 ha sunnan vegar (austan við íbúðasvæði Í3). Hætt var við þau áform þar sem þau þykja ekki samræmast íbúafjöldaspá.

Í drögum að aðalskipulagi Borgarfjarðarsveitar var gerð tillaga að íbúðasvæði austan við Varmaland í Reykholti. Ekki þykir ástæða til að halda því íbúðasvæði inni að svo stöddu, en ákjósanlegt þykir að þéttbýliskjarninn vaxi norðan Þjóðveggar frekar en sunnan hans, m.a. vegna samgangna.

5

UMHVERFISÁHRIF AÐALSKIPULAGSÁÆTLUNAR

Skýlt er að umhverfisskýrsla fylgi aðalskipulagsáætlunum samkvæmt lögum um umhverfismat áætlana (105/2006). Í 9. gr. sömu laga segir: „Sá sem ber ábyrgð á umhverfismati áætlunar skal við afgreiðslu áætlunar hafa hliðsjón af umhverfisskýrslu og þeim athugasemdum sem borist hafa við tillögu að áætlun og umhverfisskýrslu, sem og ef borist hafa athugasemdir frá öðrum ríkjum vegna áhrifa þar. Eftir afgreiðslu áætlunar skulu eftirtalin gögn kynnt þeim sem hafa fengið tillögu að áætlun og umhverfisskýrslu til sérstakrar kynningar og skulu þau varðveitt á aðgengilegan hátt:

a. Endanleg áætlun.

b. Greinargerð um hvernig umhverfissjónarmið hafa verið felld inn í áætlunina og hvernig höfð hefur verið hliðsjón af umhverfisskýrslu og athugasemdum sem bárust á kynningartíma við tillögu og umhverfisskýrslu og rökstuðningur fyrir endanlegri áætlun, í ljósi þeirra valkosta sem skoðaðir voru.

c. Hvernig hagað skuli vöktun vegna líklegra verulegra umhverfisáhrifa af framkvæmd áætlunar komi hún eða einstakir þættir hennar til framkvæmda.”

Þeir umhverfisþættir sem til mats voru við gerð Aðalskipulags Borgarbyggðar 2010-2022 eru annars vegar hagrænir og félagslegir umhverfisþættir, nánar tiltekið: Framboð á íbúðarhúsnæði, atvinnuframboð, öryggi og íbúafjöldaþróun. Hins vegar eru teknir til mats umhverfisþættirnir umhverfi og verndarsvæði, nánar tiltekið: Gróðurþekja, náttúrulegir birkiskógar og kjarr, vernd á vistkerfum, útivistarsvæði, vatnsvernd, og ýmsir mengunarþættir (hávaða-, ljós-, jarðvegs- og sjónmengun).

Taldar voru líkur á umhverfisáhrifum af stefnumörkun aðalskipulagsáætlunar fyrir eftirfarandi landnotkunarflokka: samgöngur, landbúnaðarsvæði, iðnaðarsvæði, frístundabyggðasvæði, vatnsverndarsvæði, hverfisverndarsvæði, þjóðminjaverndarsvæði, sorpförgunarsvæði og þéttbýli. Litlar líkur eru á umhverfisáhrifum vegna stefnumörkunar annarra landnotkunarflokka. Meðfylgjandi vensl að fyrirmynd Skipulagsstofnunar voru notuð við umhverfismatið. Venslatöflur voru gerðar fyrir hvern landnotkunarflokk eða einstaka framkvæmd í tilraun til að meta samlegðaráhrif á umhverfisþættina fyrir samfélagið í heild.

++	Líkur eru á að stefna aðalskipulags hafi veruleg jákvæð áhrif
+	Líkur eru á að stefna aðalskipulags hafi talsverð jákvæð áhrif
0	Líkur eru á að stefna aðalskipulags hafi óveruleg áhrif
-	Líkur eru á að stefna aðalskipulags hafi talsverð neikvæð áhrif
--	Líkur eru á að stefna aðalskipulags hafi veruleg neikvæð áhrif
?	Stefna aðalskipulags hefur óviss áhrif

Samlegðaráhrif stenumörkunar hvers landnotkunarflokks

Samgöngur

Bætt vegakerfi sveitarfélagsins með nýjum veglínunum, nýjum vegamótum og brúm hefur talsverð jákvæð áhrif á hagræna og félagslega umhverfisþætti, en hefur eðli málsins samkvæmt talsverð neikvæð áhrif á náttúruna, sérstaklega sjónræn. Almenn stefnumörkun skipulagsáætlunar hefur talsverð jákvæð áhrif á hagræna og félagslega umhverfisþætti og er talin auka almenna vellíðan íbúa.

Færslan á Hringvegi (1) hefur veruleg jákvæð áhrif á hagræna og félagslega umhverfisþætti, t.d. samkeppnishæfni svæðisins, m.a. hvað varðar ferðamennsku. Umferðaröryggi batnar við breytingar frá núverandi ástandi, en óljóst er með aðra þætti heilsufars, t.d. streitu sem verður til vegna hljóðmengunar. Hafa verður í huga að núverandi lega vegarins hefur einnig neikvæð áhrif á þá sem búa við veginn. Áhrifin á umhverfisþættina umhverfi og vernd verða hins vegar líklega talsvert neikvæð. Má þar nefna sjónræn áhrif, áhrif á jarðmyndanir og afkomu ýmissa fugla og sjávardýra í og við Borgarfjörðinn

Samlegðaráhrif á umhverfisþættina sem til mats eru teljast verulega jákvæð samanborið við núllkost sem hefði í för með sér talsverð neikvæð umhverfisáhrif.

Landbúnaðarsvæði

Ályktað er sem svo að umhverfisáhrif af stefnumörkun um uppbyggingu mannvirkja á lögbýlisjörðum hafi talsverð jákvæð áhrif á alla umhverfisþættina sem til mats eru, bæði hagræna og félagslega umhverfisþætti, sem og á umhverfi og vernd. Eigendum jarða er gert kleift að byggja upp jarðir sínar, sem hefur jákvæð hagræn og félagsleg áhrif, en þó eru takmarkanir settar hvað varðar fjölda mannvirkja.

Uppbyggingu mannvirkja á lögbýlisjörðum eru settar ýmsar skorður svo lágmarka megi möguleg neikvæð umhverfisáhrif. Er sú stefnumörkun álitin hafa talsverð jákvæð áhrif á umhverfisþættina umhverfi og vernd. T.d. er stefnt að því að land sem hentar vel til landbúnaðar verði ekki tekið til óafturkræfrar landnotkunar, heldur viðhaldið sem slíku ef kostur er. Stefnt er að nánari flokkun góðs ræktanlegs lands, en það er grófflokkað í skipulagsáætlun.

Stefnumörkun í skógrækt og uppgræðslu lands hefur að sama skapi talsverð jákvæð áhrif á hagræna og félagslega umhverfisþætti og veruleg jákvæð áhrif á umhverfisþættina umhverfi og vernd. Verulega aukin áhersla er lögð á uppgræðslu lands þar sem þurfa þykir. Hömlur eru settar á notkun erlendra plöntutegunda við skógrækt og uppgræðslu ofan 300 m h.y.s, og ýmsar takmarkanir settar á skógrækt, t.d. á svæðum undir vernd og góðu ræktanlegu landi, þó svo að áhersla sé lögð á að skógrækt geti áfram blómstrað sem atvinnuvegur eða aukabúgrein.

Önnur almenn stefnumörkun í landbúnaði hefur talsverð jákvæð áhrif á hagræna og félagslega umhverfisþætti og veruleg jákvæð áhrif á umhverfisþættina umhverfi og vernd. Stefnumörkun er sett fram um *gott ræktanlegt land*, sem ástæða þykir til að varðveita til matvælaframleiðslu í framtíðinni. Ekki er til flokkunarkerfi á Íslandi sem nýtist við að flokka gæði ræktanlegs lands í aðalskipulagsáætlun, en tilraun er gerð til að skilgreina gróflega helstu svæði þess. Stefnt er að nákvæmari afmörkun þess á skipulagstímabilinu. Hvatt er til þess að uppbygging fari fram utan góðs ræktanlegs lands. Landeigendur eru hvattir til að gera landnýtingaráætlanir og kröfur eru settar um beitarstýringu. Einnig er stefnt að skráningu og merkingu menningarminja með það að markmiði að efla menningartengda ferðaþjónustu.

Stefnumörkun í landbúnaði hefur á heildina litið talsverð jákvæð áhrif á umhverfisþættina sem notaðir eru til mats. Til samanburðar væru umhverfisáhrif á núllkosti talsverð neikvæð.

Iðnaðarsvæði

Flestar iðnaðarlóðir á dreifbýlisuppdrætti eru skilgreindar vegna virkjana. Iðnaðarlóðir þéttbýliskjarnananna eru hreinsi- eða skolpdælustöðvar, utan iðnaðarsvæðis Loftorku í Borgarnesi. Hreinsistöðvar hafa jákvæð áhrif á umhverfi og vernd. Fjölgun iðnaðarlóða eykur fjölbreytni í atvinnutækifærum í Borgarbyggð og hefur þannig talsverð jákvæð áhrif á hagræna og félagslega umhverfisþætti. Stefnumörkunin hefur óveruleg áhrif á umhverfi og vernd í sveitarfélaginu. Ekki er gert ráð fyrir uppbyggingu á orkufrekri stóriðju í sveitarfélaginu. Ný virkjun í Húsafelli hefur

staðbundin jákvæð hagræn áhrif á svæðinu sem aftur hefur jákvæð margfeldisáhrif fyrir Borgarbyggð.

Áætluð samlegðaráhrif af stefnumörkun fyrir landnotkunarflokkinn eru talsvert jákvæð, til samanburðar við núllkost, sem hefði talsverð neikvæð umhverfisáhrif í för með sér.

Frístundabyggðasvæði

Hagræn og félagsleg áhrif af almennri stefnumörkun skipulagsáætlunar fyrir frístundabyggðasvæði eru veruleg jákvæð þar sem þeim fylgir aukinn fjólsfjöldi í formi dulinnar (tvöfaldrar) búsetu með tilheyrandi margfeldisáhrifum, t.a.m. atvinnuframboði. Lítið er svo á að áhrif á umhverfi og vernd séu talsvert jákvæð, þar sem stefnumörkun kveður m.a. á um að *samfelld frístundabyggðasvæði skulu skipulögð í heild sinni, en ekki í fleiri áföngum ef mögulegt er; stefnt skal að því að vernda náttúrulegt yfirbragð svæða þar sem fyrirhugaðar eru frístundabyggðir með því að fella þær á landi og gróðri og æskilegt er að frístundabyggðir byggist upp utan svæða á náttúruminjasrá, svæða undir hverfisvernd í samræmi við 37. gr. laga um náttúruvernd og góðs ræktanlegs lands.*

Hagræn og félagsleg áhrif af nýjum frístundabyggðasvæðum eru álitin talsvert jákvæð. Áhrif á umhverfisþættina umhverfi og vernd eru talin óhjálpsleg, þar sem um stórt landsvæði er að ræða á heildina lítið. Þau eru áætluð talsvert neikvæð, en stefnumörkun er ætlað að koma í veg fyrir að þau verði verulega neikvæð.

Vatnsverndarsvæði

Stefnumörkun fyrir vatnsverndarsvæði hefur veruleg jákvæð áhrif á alla umhverfisþættina sem til mats eru. Gnægð neysluvatn er grunnforsenda allrar uppbyggingar. M.a. er stefnt að úrbótum á afmörkun vatnsverndarsvæða til framtíðarnota, sem og flokkun vatns m.t.t. ástands og notagildis þess. Mikilvægt er að þessi greining eigi sér stað sem fyrst svo ekki sé verið að hindra uppbyggingu á svæðum að óþörfu. Samlegðaráhrif af stefnumörkun fyrir landnotkunarflokkinn eru veruleg jákvæð. Til samanburðar væru möguleg umhverfisáhrif af núllkosti verulega neikvæð.

Hverfisverndarsvæði

Öll hverfisvernd í sveitarfélaginu hefur talsverð jákvæð hagræn og félagsleg áhrif til langs tíma lítið, þar sem náttúruvernd er jákvæð fyrir sjálfsvitund íbúanna, en einnig eykur hún ýmsa möguleika t.a.m. varðandi ferðamennsku á svæðinu. Með hverfisvernd á svæðum og vistkerfum sem tilgreind eru í 37. gr. laga um náttúruvernd (44/1999) er stuðlað að því að markmið laganna um þróun íslenskrar náttúru eftir eigin lögmálum gangi eftir. Hefur þetta veruleg jákvæð áhrif á umhverfisþættina umhverfi og vernd. Með verndun hinna ýmissa gerða votlendis og auknum áherslum á endurheimt þess er stutt við markmið sem hafa verið sett allt frá gerð „Vatnalaga“ frá 1923 og má sjá í ýmsum lögum og öðrum samþykktum. Verndun birkiskóga- og kjarrs styður við það markmið að viðhalda flatarmáli skógarþekju, líffræðilegri fjölbreytni, framleiðni og heilbrigði skóga, hlutverki þeirra við vernd jarðvegs og aðra vistþjónustu, svo sem vatnsmiðun og kolefnisbindingu.

Áætluð umhverfisáhrif af hverfisvernd á svæði úr svæðisskipulagi miðhálandis Íslands 2015 eru talsverð jákvæð á alla umhverfisþættina. Svæðin eru skilgreind sem *náttúruverndarsvæði* og *almenn verndarsvæði* í svæðisskipulaginu, en það eru svæði sem álitin eru hafa verndargildi sem mikilvægustu og merkustu náttúruminjar hálandis Íslands, eða með verndargildi sem tekur til náttúruminja, þjóðminja og mikilvægustu lindasvæða.

Hverfisverndin hefur talsvert jákvæð og allt að verulega jákvæð samlegðaráhrif á Borgarbyggð. Áætluð umhverfisáhrif af núllkosti eru hins vegar talsvert neikvæð áhrif

á umhverfisþættina til lengri tíma lítið, þar sem hættu er á röskun svæðanna á meðan þau eru ekki skilgreind sem verndarsvæði.

Þjóðminjaverndarsvæði

Umhverfisáhrif af stefnumörkun, sem og nýskráðum fornminjum og húsum, eru áætluð talsvert jákvæð á hagræna og félagslega umhverfisþætti. Í Borgarbyggð má sjá merki búsetulandslags m.ö.o. minjar byggða, húsdýrahalds og ræktunar, allt frá landnámi Íslands þegar Egill Skallagrímsson bjó á Borg á Mýrum og fram á okkar daga. Í Reykholti og í Bæjarsveit eru minjar frá tíma Sturlungaaldar. Í Reykholti fer fram fornleifauppgröftur og þar er að finna sumar af merkustu fornminjum landsins. Fyrsti skóli landsins var stofnaður í Bæjarsveit. Minjar merkilegrar verslunarsögu eru aðgengilegar í Straumfirði á Mýrum og í Borgarnesi, þar sem enn standa fyrstu verslunarhúsin. Á Hvanneyri og víðar eru enn merki gamalla búskaparháttu sem sum hver hafa máðst út annars staðar á Íslandi. Aukin verndun fornminja og merkra bygginga, bæði í formi nýskráðra staða, sem og aukin stefnumörkun um það að hlúð verði að þjóðminjum, styður við uppbyggingu sveitarfélagsins sem vettvang menningar- og söguslóða, auk þess sem hún eykur menningarlega sjálfsvitund íbúa, laðar að ferðamenn og hefur þannig óbein áhrif á hagræna og félagslega þætti í sveitarfélaginu.

Áætluð áhrif á umhverfisþættina umhverfi og vernd eru talsvert jákvæð, bæði af almennri stefnumörkun, sem og nýjum svæðum sem sett eru undir vernd.

Samlegðaráhrif á umhverfisþættina sem til mats eru teljast því talsvert jákvæð. Til samanburðar má áætla að samlegðaráhrif af núllkosti yrðu talsvert neikvæð, þar sem hættu er á því að óskráðar þjóðminjar glatist.

Sorpförgunarsvæði

Stefnumörkun fyrir sorpförgunarsvæði hefur talsvert jákvæð áhrif á alla umhverfisþættina sem eru til mats, þar sem m.a. er stefnt að því að eftir árið 2020 verði engin lífræn eða brennanleg efni urðuð. Aðalskipulagsáætlun miðar við umhverfisstefnu Borgarbyggðar, en markmiðum hennar varðandi úrgangsmál skal náð með framfylgd *Sameiginlegrar svæðisáætlunar um meðhöndlun úrgangs 2009-2020* (Sorpa o.fl., 2009).

Áætluð umhverfisáhrif af stækkuðu sorpförgunarsvæði í Fíflholtum eru talsvert jákvæð á hagræna og félagslega umhverfisþætti, en verulega neikvæð á umhverfi og vernd.

Samlegðaráhrif á umhverfisþættina eru því áætluð talsvert neikvæð. Til samanburðar eru áætluð áhrif af núllkosti einnig talsvert neikvæð.

Þéttbýli-Borgarnes

Gert er ráð fyrir tveimur nýjum íbúðasvæðum í Borgarnesi, í Brákarey og í Bjargslandi. Munu þau svæði bjóða upp á fjölbreytileika í lóðavali og eru áhrif á hagræna og félagslega þætti því álitin talsvert jákvæð.

Hagræn og félagsleg umhverfisáhrif af fyrirhugaðri landnotkun í Brákarey eru talsvert jákvæð. Landnotkunin er skilgreind sem blönduð landnotkun íbúðasvæðis og verslunar og þjónustu og býður upp á fjölbreytileika í lóðavali og möguleg margfeldisáhrif, t.d. hvað varðar atvinnuframboð.

Hagræn og félagsleg umhverfisáhrif af skilgreindu miðsvæði í Borgarnesi eru álitin talsvert jákvæð. Svæðið sem nú hefur skilgreiningu miðsvæðis hefur þjónað því hlutverki um árabíl. Má segja að það hafi tekið við hlutverki *gamla miðbæjarins* fljótlega eftir að Borgarfjarðarbrúin var tekin í notkun (árið 1981), en gamli miðbærinn er skilgreindur sem svæði blandaðrar landnotkunar. Á miðsvæðinu er gert ráð fyrir blandaðri landnotkun íbúðasvæðis, þjónustustofnana, verslunar og þjónustu.

Áhrif á umhverfi og vernd eru álitin óveruleg hvað varðar landnotkun í Brákarey, þ.e. miðsvæði og ný íbúðasvæði, þar sem fyrst og fremst er um að ræða þéttingu byggðar. Ekkert þessara svæða er á svæðum sem sett eru undir vernd í aðalskipulagsáætlun.

Áætluð áhrif af hverfisvernd í Borgarnesi eru áætluð talsvert jákvæð á alla umhverfisþættina. Þrjú ný svæði eru sett undir hverfisvernd með sérstaka stefnumörkun sveitarstjórnar, Englendingavík, landsvæði Borgar og götummynd í eldri hluta bæjarins. Hér er fyrst og fremst um að ræða menningarlegt landslag þar sem vilji er til að upphefja sögulegt gildi. Einnig eru 43 hús sett undir hverfisvernd, þar af 30 sem eru vernduð samkvæmt lögum. Hverfisverndin hefur áhrif á menningarlega sjálfsvitund íbúa og þar með óbein áhrif á hagræna og félagslega umhverfisþætti. Með vernduninni er gerð tilraun til að koma í veg fyrir frekari röskun forn- og menningarminja þéttbýliskjarnans.

Stækkun svæða undir athafnalóðir hefur verulega jákvæð hagræn og félagsleg áhrif, þar sem þau bjóða upp á aukin atvinnutækifæri, t.d. í formi léttis iðnaðar eða ýmiss konar ferðaþjónustustarfsemi. Ljóst er þó að umhverfisáhrif verða alltaf einhver af svo stóru athafnasvæði verði það fullnýtt. Þau eru álitin talsvert neikvæð og er þá líklegt að þau verði mest á ásýnd lands.

Hið sama á við um nýskilgreind iðnaðarsvæði austan megin við Borg á Mýrum. Þau hafa talsverð hagræn og félagsleg áhrif vegna mögulegra atvinnutækifæra, en umhverfisáhrif eru ójákvæmleg. Þau eru álitin talsvert neikvæð, þar sem á svæðinu er um mengandi starfsemi að ræða.

Samlegðaráhrif á hagræna og félagslega umhverfisþætti af fyrirhugaðri landnotkun í Borgarnesi eru því álitin talsvert jákvæð. Samlegðaráhrif á umhverfi og vernd eru hins vegar talin óveruleg og spilar þar stóran þátt mikil hverfisvernd í þéttbýliskjarnanum.

Til samanburðar væru líkleg hagræn og félagsleg áhrif af núllkosti verulega neikvæð, en óveruleg á umhverfi og vernd.

Þéttbýli-Hvanneyri

Hvanneyri er sá þéttbýliskjarni þar sem gert er ráð fyrir hvað mestri fjölgun íbúa á tímabili aðalskipulagsins. Fyrirhuguð landnotkun á Hvanneyri er álitin hafa mikil umhverfisáhrif í Borgarbyggð enda hefur uppbygging í háskólaþorpinu verið mikil síðustu 10 ár og margfeldisáhrif á sveitarfélagið verið ótvíræð. Áhrif á hagræna og félagslega þætti í sveitarfélaginu eru áætluð verulega jákvæð hvað varðar stækkun athafnasvæðis og aðra nýja landnotkun í þéttbýliskjarnanum, t.a.m. tvö ný íbúðasvæði, þjónustusvæði til uppbyggingar nýs grunnskóla og svæði undir verslun og þjónustu. Þessi svæði bjóða upp á fjölbreytileika í lóðaframboði í Borgarbyggð, sem og atvinnutækifæri. Áhrifin á umhverfisþættina umhverfi og vernd eru álitin talsvert neikvæð af athafnasvæðinu, en óveruleg af annarri, nýrri landnotkun í þéttbýliskjarnanum.

Stórt hverfisverndarsvæði er skilgreint vestan í þéttbýliskjarnanum og er uppbygging mannvirkja óheimil þar. Þéttbýliskjarni Hvanneyrar er einnig allur á friðlýstu svæði, sem búsvæði blesgæsar. Áætluð umhverfisáhrif af aukinni vernd með því að skilgreina hverfisverndarsvæðið eru talsvert jákvæð á alla umhverfisþættina. Hún er talin styrkja jákvæða menningarlega sjálfsvitund íbúa og hafa þar með óbein áhrif á hagræna og félagslega umhverfisþætti. Nýstofnað votlendissetur, nýtt rannsókn- og fræðasetur sem m.a. er ætlað að vinna að rannsóknum á votlendissvæðum Hvanneyrar og rannsóknum á endurheimt votlendis, styður við umræðu um vernd á Hvanneyri, sem og sjálfbæra þróun á svæðinu.

Samlegðaráhrif af stefnumörkun fyrir Hvanneyri eru því áætluð verulega jákvæð. Til samanburðar eru áætluð samlegðaráhrif af núllkosti talsvert neikvæð.

Þéttbýli-Bifröst

Fyrirhuguð landnotkun á Bifröst hefur mikil umhverfisáhrif á svæðinu. Áhrif á hagræna og félagslega þætti í sveitarfélaginu eru áætluð verulega jákvæð, enda hefur uppbygging í háskólaþorpinu verið mikil síðustu 10 ár og margfeldisáhrif á Borgarbyggð verið ótvíræð. Til að mynda hvað varðar atvinnuframboð, rannsóknir og þróun og þar með á íbúafjöldapróun í sveitarfélaginu.

Hins vegar eru áhrif á umhverfispættina umhverfi og vernd áætluð talsvert neikvæð. Allur þéttbýliskjarninn er á svæði á náttúruminjaskrá (Grábrókarhraun og Hreðavatn), auk svæðis á náttúruverndaráætlun 2004-2008 (Ystutungugirðing). Bifröst er einnig í grennd við friðuð náttúrvætti (Grábrókargígar) auk þess að liggja á apalhrauni sem er vistkerfi sett undir hverfisvernd í aðalskipulagsáætlun. Fjarsvæði vatnsverndar liggur að þéttbýlinu vestan megin. Ekki er hægt að byggja svæðið upp frekar nema áhrif á umhverfi og vernd verði talsverð. Sérstaklega er þar um að ræða sjónmengun og áhrif á vistkerfi. Hætta er á að nærumhverfi raskist við uppbyggingu mannvirkja nema ítrustu varkárni sé gætt. Mótvægisáðgerðir fela í sér að byggð verði felld sem mest að landslagi, t.d. með því að hafa mannvirki lágreist og með því að byggja þau í hæðardrögum frekar en uppi á hæðum. Í aðalskipulagi er gerð krafa um að kveðið verði á um mótvægisáðgerðir við mögulegum umhverfisáhrifum í deiliskipulagi svæðisins. Með þessum áðgerðum er komið í veg fyrir að neikvæð áhrif á umhverfi og vernd svæðisins verði veruleg.

Samlögð áhrif á umhverfispættina sem eru til mats vegna framfylgdar aðalskipulagsáætlunar eru áætluð talsvert jákvæð, en það miðast við að ofangreindum skilyrðum sé fullnægt. Til samanburðar eru áætluð umhverfisáhrif af núllkosti áætluð talsvert neikvæð, þar sem þörf er á frekari stækkun þéttbýliskjarnans vegna fyrirhugaðrar uppbyggingar háskólans á Bifröst.

Líkleg áhrif á hagræna og félagslega umhverfispætti

Landnotkunarflokkur	Líkleg áhrif á hagræna og félagslega umhverfispætti	Núllkostur til samanburðar
Samgöngur	++	-
Landbúnaðarsvæði	+	-
Iðnaðarsvæði	+	-
Frístundabyggðasvæði	+	-
Vatnsverndarsvæði	++	--
Hverfisverndarsvæði	+	-
Þjóðminjaverndarsvæði	+	-
Sorpörgunarsvæði	0	-
Borgarnes	+	--
Hvanneyri	++	-
Bifröst	++	-
Líkleg samlegðaráhrif	+	-

Áætluð samlegðaráhrif aðalskipulagsáætlunar á hagræna og félagslega þætti, þ.e.a.s. framboð á íbúðarhúsnæði, atvinnuframboð, öryggi og íbúafjöldapróun, eru talsvert jákvæð. Til samanburðar eru áætluð áhrif af núllkosti talsvert neikvæð.

Líkleg áhrif á umhverfi og vernd

Landnotkunarflokkur	Líkleg áhrif á umhverfi og svæði undir vernd	Núllkostur til samanburðar
Samgöngur	-	0
Landbúnaðarsvæði	+	-
Iðnaðarsvæði	0	-
Frístundabyggðasvæði	-	0
Vatnsverndarsvæði	++	0
Hverfisverndarsvæði	++	-
Þjóðminjaverndarsvæði	+	-
Sorpförgunarsvæði	-	-
Borgarnes	0	0
Hvanneyri	0	0
Bifröst	-	0
Líkleg samlegðaráhrif	+	-

Áætluð áhrif á umhverfisþættina umhverfi og vernd, þ.e.a.s. gróðurþekju, náttúrulega birkiskóga og kjarr, verndun á vistkerfum, útivistarsvæðum, vatnsvernd, og ýmsa mengunarþætti (hávaða-, ljós-, jarðvegs- og sjónmengun) eru talsvert jákvæð. Spilar þar stærst hlutverk stefnumörkun fyrir vatnsvernd og hverfisvernd. Talsvert neikvæð áhrif á umhverfisþættina eru áætluð af stefnumörkun fyrir samgöngur, iðnaðarsvæði, sorpförgunarsvæði og þéttbýliskjarnann Bifröst. Hvað varðar samgöngur spilar stærst færsla Hringvegur (1) um Borgarnes, en sú framkvæmd er matsskyld samkvæmt lögum um mat á umhverfisáhrifum (2000/106). Mótvægisáðgerðir munu lágmarka neikvæð umhverfisáhrif þar sem slíks er þörf, og er jafnvel gerð krafa um þær í deiliskipulagi hvað varðar uppbyggingu á Bifröst.

Til samanburðar eru áætluð umhverfisáhrif af núllkosti á umhverfi og vernd talsvert neikvæð. Verulega aukin verndun svæða í aðalskipulagsáætlun hefur mikið að segja um þennan mun.

6**KYNNING OG SAMRÁÐ**

Aðalskipulag Borgarbyggðar var mótað í samráði við íbúa og aðra hagsmunaaðila. Tillagan var til sýnis á heimasíðu skipulagsráðgjafa frá því á fyrstu mótunarstigum hennar, eða frá því í desember 2008, þar sem leitast var við að hafa ávallt nýjustu uppfærslu. Skipulagstillagan var kynnt íbúum, lögbundnum umsagnaraðilum, nærliggjandi sveitarfélögum og öðrum hagsmunaaðilum í samræmi við Skipulags- og byggingarlög (73/1997) og Skipulagsreglugerð (400/1998). Haldnir voru eftirfarandi almennir íbúafundir til kynningar:

- 12. nóvember 2008 í Þinghamri að Varmalandi.
- 19. nóvember 2008 í Brún, Bæjarsveit.
- 26. nóvember 2008 í Lyngbrekku.
- 3. desember 2008 í Lindartungu.
- 5. maí 2009 í Borgarnesi.

Eftirfarandi aðilar fengu tillögu að áætluninni senda til samráðs og kynningar í samræmi við 2. mgr., 3. gr. skipulagsreglugerðar (400/1998), þann 22. maí 2009:

- Eyja- og Miklaholtshreppur
- Dalabyggð
- Bæjarhreppur
- Húnaþing vestra
- Húnavatnshreppur
- Bláskógabyggð
- Grímsnes- og Grafningshreppur
- Hvalfjarðarsveit
- Skorradalshreppur
- Umhverfisstofnun
- Fornleifavernd ríkisins
- Siglingastofnun Íslands
- Landgræðsla ríkisins
- Skógrækt ríkisins
- Vesturlandsskógar
- Veðurstofa Íslands
- Vegagerðin
- Faxaflóahafnir
- Landsnet
- Orkuveita Reykjavíkur
- Rarik
- Míla ehf
- Heilbrigðiseftirlit Vesturlands
- Kirkjugarðaráð
- Flugstoðir
- Fuglavernd
- Náttúrustofa Vesturlands
- Veiðifélag Borgarfjarðar
- Veiðifélag Langár
- Veiðifélag Álftár
- Veiðifélag Hítarar
- Veiðifélag Haffjarðarar
- Búnaðarsamtök Vesturlands
- Veiðimálastofnun
- Sorpurðun Vesturlands

- Hagþjónusta Landbúnaðarins
- Upplýsinga- og kynningarmiðstöð Vesturlands
- UMÍS
- Samvinnunefnd um Svæðisskipulag miðhálandisins
- Skógræktarfélag Borgarfjarðar

Ábendingar og athugasemdir bárust frá Skógrækt ríkisins, Vegagerðinni, Landsneti, Sorpurðun Vesturlands, Húnaþingi Vestra, Siglingastofnun, landeigendum Rauðsgils, Kotmels og Signýjarstaða, Vesturlandsskógum, Orkuveitu Reykjavíkur, Flugmálastjórn Íslands, Hvalfjarðarsveit, Flugstöðum, Samvinnunefnd um miðhálandi Íslands, Húsafriðunarnefnd og Veðurstofu Íslands, Umhverfisstofnun. Tekið var tillit til þeirra athugasemda sem samræmdust markmiðum sveitarfélagsins með aðalskipulagsáætluninni. Umfjöllun um þær tillögur sem komu til umræðu en voru ekki samþykktar til stefnumörkunar má sjá í undirkaflanum *Valkostir* fyrir viðkomandi landnotkunarflokk. Athugasemdir bárust frá Skorradalshreppi að loknum kynningartíma og fer með afgreiðslu á þeim eins og um athugasemdir á auglýsingatíma sé að ræða.

7

AUGLÝSING OG AFGREIÐSLA

Tillaga að Aðalskipulagi Borgarbyggðar var fyrst send Skipulagsstofnun til athugunar þann 4. september 2009. Stofnunin gerði athugasemdir við tillöguna með bréfi dags. 5. október 2009. Leiðrétt tillaga var send Skipulagsstofnun á ný þann 8. desember 2009, þar sem gert hafði verið grein fyrir þeim athugasemdum og ábendingum sem fram voru settar eða eftir atvikum þær leiðréttar. Skipulagsstofnun gerði aftur athugasemdir við tillöguna með bréfi dags. 14. janúar 2010 og samþykkti að hún yrði auglýst þegar tekið hefði verið tillit til þeirra. Skipulags- og byggingarnefnd Borgarbyggðar fór yfir málið á 64. fundi sínum þann 2. febrúar 2010 og fól hún forstöðumanni framkvæmdasviðs að koma athugasemdum nefndarinnar til sveitarstjórnar. Þann 13. ágúst og aftur 26. nóvember 2009 fjallaði sveitarstjórn Borgarbyggðar um aðalskipulagstillöguna og samþykkti að auglýsa hana skv. gildandi skipulags- og byggingarlögum.

Á fundi sínum þann 11. febrúar 2010 samþykkti sveitarstjórn Borgarbyggðar fundargerð skipulags- og byggingarnefndar, sem og bréf forstöðumanns framkvæmdasviðs Borgarbyggðar, dags. 10. febrúar 2010, þar sem fram koma tillögur skipulags- og byggingarnefndar að afgreiðslu á athugasemdum Skipulagsstofnunar. Þá samþykkti sveitarstjórn enn á ný að auglýsa aðalskipulagstillöguna skv. meðfylgjandi bókun: „Sveitarstjórn samþykkti afgreiðslu skipulags- og byggingarnefndar. Einnig samþykkti sveitarstjórn að auglýsa tillögu að aðalskipulagi Borgarbyggðar 2010-2022 samkvæmt 18. gr. skipulags- og byggingarlaga nr. 73/1997 og fella jafnframt úr gildi Svæðisskipulag Mýrasýslu 1998-2010 og Svæðisskipulag sveitarfélaganna norðan Skarðsheiðar 1997-2017.“

Tillagan var auglýst samkvæmt 18. gr. skipulags- og byggingarlaga (73/1997) frá 30. ágúst 2010 til og með 27. september 2010. Hún var til sýnis á skrifstofu Borgarbyggðar, Borgarbraut 14 í Borgarnesi, heimasíðu sveitarfélagsins www.borgarbyggd.is og á skrifstofu Skipulagsstofnunar, Laugavegi 166, Reykjavík, ofangreint tímabil. Frestur til að skila inn athugasemdum var til 11. október 2010. Athugasemdir bárust frá 41 aðila. Breytingar sem gerðar voru á auglýstri tillögu með tilliti til athugasemda eru eftirfarandi:

- Greinargerð var breytt í kafla 3.2 *Fyrirliggjandi skipulagsáætlanir og aðrar áætlanir*. Bætt var inn texta í yfirskrift upptalningar áætlana sem tekið var tillit til í aðalskipulagsáætlun. Yfirskriftin er eftirfarandi: „Aðrar áætlanir sem tekið er tillit til í aðalskipulagsáætlun er lúta að öryggi, samgöngum, sjálfbærni, náttúru- og umhverfisvernd.“
- Felld var út göngu- og reiðleið í landi Arnarholts.
- Felld var út göngu- og reiðleið í landi Hreiðavatns um Vikravatn og gönguleið um Þórisengismúla og með Fanná.
- Felld var út göngu- og reiðleið meðfram Vatnshamravatni.
- Skilgreind var ný gönguleið frá Bifröst niður að Hrauná meðfram Hringvegi (1).
- Gönguleið frá Bifröst að Grábrók var færð vestur fyrir Hringveg (1).
- Felld var út hringleið gönguleiðar yfir Baulusand og Litlu Baulu.
- Stefnumörkun var breytt í kafla 4.5 *Veitur* undir liðnum *rafveitur*. Stefnumörkunin er eftirfarandi: „Smávirkanir allt að 200 kW eru heimilar á skilgreindum landbúnaðarsvæðum, enda sé svæðið ekki á náttúruminjaskrá, undir hverfisvernd, gott ræktanlegt land eða falli undir ákvæði 37. gr. laga um náttúruvernd.“

- Stefnúmörkun um smávindmyllur var bætt í greinargerð í kafla 4.5 undir liðnum *rafveitur*. Stefnúmörkunin er eftirfarandi: „Smávindmyllur (með rafafli á bilinu 0-25 kW, með hámarks þvermál snúningsbrautar 13 m, með hámarks hæð 25 m frá sökli til efsta odds vængja) eru heimilar á skilgreindum landbúnaðarsvæðum, enda sé svæðið ekki á náttúruminjaskrá eða falli undir ákvæði 37. gr. laga um náttúruvernd.“
- Stefnúmörkun var breytt í kafla 4.5 undir liðnum *fjarskipti*. Stefnúmörkun er eftirfarandi: „Uppsetning fjarskiptasenda og endurvarpsstöðva er heimil að undangenginni kynningu gagnvart nágroñnum á eftirtöldum landnotkunarreitum: landbúnaðarsvæðum, svæðum fyrir frístundabyggð, opnum svæðum til sérstakra nota, hafnarsvæðum og iðnaðarsvæðum. Gæta skal að sjónrænum áhrifum.“
- Stefnúmörkun var breytt í kafla 4.6 *Landbúnaðarsvæði* undir liðnum *landbúnaður*. Stefnúmörkunin er eftirfarandi: „Byggingar sem tengjast annarri atvinnustarfsemi eru ekki heimilaðar á landbúnaðarsvæðum ef undanskildar eru byggingar vegna minniháttar verktakastarfsemi út frá bújörðum, vindmylla með hámarks rafafli 25 kW og vatnsaflsvirkjanir með rafafli allt að 200 kW, enda sé svæðið ekki á náttúruminjaskrá, skilgreint sem hverfisverndarsvæði í samræmi við ákvæði 37. gr. laga um náttúruvernd eða gott ræktanlegt land.“
- Stefnúmörkun var breytt í kafla 4.6 *Landbúnaðarsvæði* undir liðnum skógrækt og uppgræðsla lands. Stefnúmörkunin er eftirfarandi: „Gera skal skógræktaráætlanir þar sem ræktun nytjaskóga er fyrirhuguð og skulu þær taka mið af vistkerfi, jarðmyndunum og öðru náttúrufari, sjónrænum áhrifum, varðveislu menningarminja og kennileita í landslagi.“
- Bætt var við neðangreindri umfjöllun í kafla 4.6 *Landbúnaðarsvæði* undir liðnum *skógrækt*: „Skógrækt ríkisins starfar samkvæmt lögum um skógrækt (3/1955). Þar segir að markmið Skógræktar ríkisins skuli vera að: 1) vernda friða og rækta skóga og skógarleifar, sem eru í landinu; 2) græða upp nýja skóga, þar sem henta þykir; 3) leiðbeina um meðferð skóga og kjarrs og annað það, sem skógrækt og skógræðsla lýtur. Skóglendi í eigu og umsjón Skógræktar ríkisins eru: Hvítsstaðir-Árbær, Hvammur í Norðurárdal, Hreðavatn, Jafnaskarðsskógur, Litla-Skarð, Sauðhússkógur, Norðtunguskógur og Arnbjargarlækjargirðing.
Það er mikilvægt að ekki sé gróðursett alveg niður að bökkum árfarvega, vatna og sjávarsíðu til að gefa náttúrunni tækifæri til að mynda náttúrulegan kantskóg að ám, vötnum og sjávarsíðu. Umhverfisstofnun hefur sértaklega óskað eftir að þetta belti sé 30-50 m frá vatnsbakka og votlendi.
Samkvæmt 39. gr. laga um náttúruvernd (44/1999) stendur að Náttúruvernd ríkisins skal ásamt Skógrækt ríkisins vinna að verndun og eftirliti með náttúrulegum birkiskógum og skógum til útivistar. Í aðalskipulag Borgarbyggðar er ræktun erlendra plöntutegunda óheimil í náttúrulegum birkiskógi. Það er meðal annars liður í verndun náttúrulegra birkiskóga sem vistkerfis innan sveitarfélagsins.
Skógrækt innan helgunarsvæða raflína er óæskileg. Plönturnar geta leitt rafstraum til jarðar ef þær vaxa of nærri leiðurum. Einnig er óæskilegt að gróður hefti aðgengi að línum og valdi erfiðleikum við viðhald og eftirlit mannvirkjana. Reynslan hefur sýnt að góð regla sé

að fjarlægð miðist við að hún sé hæð fullvaxinna trjáa frá línunni margfölduð með 1,5.“

- Orðið nytjaskógrækt er notað í stað orðsins skógrækt þar sem það á við í greinargerð í kafla 4.6 *Landbúnaðarsvæði* undir liðnum *skógrækt*.
- Bætt var við umfjöllun í kafla 4.6 *Landbúnaðarsvæði* undir liðnum *skógrækt og uppgræðslu lands*: „Samanber kafla 4.14.2 í skipulagsreglugerð (400/1998) segir að gera skal sérstaklega grein fyrir ræktuðum svæðum, uppgræðslusvæðum og skógræktarsvæðum innan landbúnaðarsvæða í aðalskipulagi. Tekin var sú ákvörðun að gera þetta ekki, en þess í stað að óska eftir að ræktunaráætlanir skuli lagðar fram til sveitarstjórnar og skógrækt háð leyfi hennar. Þannig er hægt að tryggja að ræktunaráætlanir samræmist stefnu aðalskipulags.“
- Skilgreind voru athafnasvæði (A17-23) fyrir hitaveitu í Lundarreykjadal.
- Stefnumörkun var bætt inn í kafla 4.9 *Frístundabyggðasvæði* um brunavarnir. Stefnumörkunin er eftirfarandi: „Við deiliskipulagningu nýrra frístundabyggðasvæða skal tryggt að vegir fullnægi kröfum um þyngd ökutækja til brunavarna og það skal vísað í reglugerð (157/1993) um sinubrennur og meðferð elds á víðavangi.“
- Skilgreind voru ný frístundabyggðasvæði í landi: Vilmundarstaða (F143) sem er 4 ha; Lundar (F144) sem er 10 ha og (F145) sem er 6,2 ha; Ölvaldsstaða (F145) sem er 3,1 ha.
- Frístundabyggðasvæði í landi Grjóteyrar (F47) var stækkað úr 21,3 ha í 37 ha.
- Skilgreind voru ný opin svæði til sérstakra nota við Hólmavatn (O51) sem þjónustusvæði ferðamanna og til uppbyggingar skála og í landi Sólbakka (O52) sem tjaldsvæði.
- Stefnumörkun var breytt í kafla 4.12 *Náttúruverndarsvæði*. Stefnumörkunin er eftirfarandi: „Þar sem fyrirhugað er að leggja göngustíga og/eða reiðvegi á friðlýstum svæðum og/eða á svæðum á náttúruminjasrá ber að leita umsagnar Umhverfisstofnunar.“
- Fyrirsögn var breytt í kafla 4.13 *Hverfisverndarsvæði*. Fyrirsögnin er eftirfarandi: „Jarðmyndanir og vistkerfi 37. gr. laga um náttúruvernd (44/1999) og náttúrulegir birkiskógar og kjarr sem sett eru undir hverfisvernd í dreifbýli Borgarbyggðar
- Efnistökusvæði var skilgreint í landi Grímsstaða í Reykholtsdal (E97).
- Stefnumörkun var breytt í kafla 4.15 *Efnistökusvæði*. Stefnumörkunin er eftirfarandi: „Sækja þarf um leyfi til sveitarstjórnar Borgarbyggðar fyrir allri efnistöku í sveitarfélaginu á landi, úr ám, vötnum, fjörum og af hafsbotni innan netlaga. Undantekning er hreinsun efnis úr lóni sem er nauðsynleg til viðhalds þess. Ávallt þarf að sækja um leyfi til Fiskistofu vegna efnistöku úr eða við ár, vötn, fjörur, hafsbotn og lón.“
- Stefnumörkun var breytt í kafla 4.17 *Óbyggð svæði*. Stefnumörkunin er eftirfarandi: „Deiliskipuleggja skal framkvæmdir innan óbyggðra svæða. Óbyggð svæði meðfram ám, vötnum og strandlínu skulu óbyggð mannvirkjum öðrum en stígum, veiðivegum og bátalægjum. Svæðin skulu nýtt til útivistar og stangveiði.
- Á þéttbýlisuppdrætti Bifrastar var afmörkun breytt á íbúðasvæði (Í1).

- Á þéttbýlisuppdrætti Kleppjárnsreykja voru íbúðasvæði (Í1), (Í2) og (Í4) breytt í landbúnaðarsvæði.
- Bætt var við umfjöllun í greinargerð í kafla 4.25 *Reykholt* um íbúðasvæði (Í3) sem skilgreint er á þéttbýlisuppdrætti Reykholts.
- Tekinn var út eftirfarandi texti í greinargerð í kafla 4.25 *Reykholt* undir liðnum *valkostir*: „miðað er við að íbúðabyggð vaxi til vesturs í framtíðinni“.
- Gerðar voru nokkrar lagfæringar á örnefnum á uppdráttum.
- Legu sveitarfélagamarka á milli Borgarbyggðar og Skorradals var breytt að hluta.

Aðalskipulag Borgarbyggðar 2010-2022 var samþykkt með fyrrgreindum breytingum, af sveitarstjórn Borgarbyggðar þann 9. desember 2010.

8

HEIMILDASKRÁ

RITADAR HEIMILDIR

- Áslaug Helgadóttir og Jónatan Hermannsson (2003). *Verðmæti ræktunarlands – erindi flutt á ráðunautafundi 2003*. Reykjavík: Rannsóknastofnun landbúnaðarins.
- Baldur Grétarsson (2008a). *Hringvegur (1) um Borgarnes - Samantekt Vegagerðarinnar á stöðu og framtíðarsýn umferðarmála í Borgarnesi* (PowerPoint kynning). Reykjavík: Vegagerðin, veghönnunardeild.
- Baldur Grétarsson (2008b). *Minnisblað – Hringvegur (1) um Borgarnes – færsla, frumdrög*. Reykjavík: Vegagerðin, veghönnunardeild.
- Björn Ingi Sveinsson og Páll Halldórsson (2003). *Hröðunarkort. Í: Þjóðarskjal með FS ENV 1998-1-1:1994*. Reykjavík: Iðnaðarráðuneytið.
- Borgarbyggð, o.fl (2004). *Stöðumat og framtíðarsýn – Skýrslur þriggja vinnuhópa sameiningarnefndar sveitarfélaga í Borgarfirði*. Borgarnes: Borgarbyggð o.fl.
- Borgarbyggð (2006). *Málefнасamningur Sjálfstæðisflokks og Borgarlista*. Borgarnes: Borgarbyggð, sveitarfélag.
- Borgarbyggð (2007). *Umhverfisstefna Borgarbyggðar*. Borgarnes: Borgarbyggð.
- Borgarbyggð (2007). *Verkefnaskrá og aðgerðaáætlun Sjálfstæðisflokks og Borgarlista vegna framkvæmda og þjónustu í Borgarbyggð árið 2007*. Borgarnes: Borgarbyggð, sveitarfélag.
- Borgarbyggð (2008). *Veitur*. www.borgarbyggd.is Janúar 2008.
- Borgarnesnefndin (2001). *Þjóðvegur 1 um Borgarnes – samanburður valkosta (drög 2 – skýrsla)*. Borgarnes: Óþekkt.
- Byggðastofnun (2008). *Fjöldi starfandi eftir aðalstarfi í Borgarbyggð 1998 – 2004*. Reykjavík: Byggðastofnun.
- Bændasamtök Íslands (2008). *Garðyrkjustöðvar í Borgarbyggð*.
- Fasteignamat ríkisins (2008). *Talning Borgarbyggð - Fjöldi íbúða 10.okt. 2007*. Borgarnes: Fasteignamat ríkisins.
- Fornleifanefnd (1990). *Skrá um friðlýstar fornleifar – fyrsta útgáfa 1990*. Reykjavík: Fornleifanefnd.
- Elín Ósk Hreiðarsdóttir o.fl. (2009). *Fornleifaskráning á völdum jörðum í Borgarbyggð*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.
- Freysteinn Sigurðsson (1995). *Um vatnafar í Borgarfjarðarsýslu ofan Skarðsheiðar – Samantekt vegna svæðisskipulags* (skýrsla). Reykjavík: Orkustofnun.
- Guðrún Jónsdóttir (1998). *Svæðisskipulag sveitarfélaganna norðan Skarðsheiðar 1997-2017*. Borgarnes: Samvinnunefnd um svæðisskipulag norðan Skarðsheiðar og Skipulagsstofnun.
- Hagstofan (2008). *Mannfjöldi eftir byggðarkjörnum, kyni og aldri 1. janúar 1998-2008*. www.hagstofan.is Mars 2008.
- Hagstofan (2008). *Mannfjöldi eftir sveitarfélögum 1. desember 1990-2004 - Endanlegar tölur*. www.hagstofan.is Mars 2008.
- Hagstofan (2008). *Mannfjöldi eftir sveitarfélagi, kyni og aldri 1. desember 1997-2007*. www.hagstofan.is Mars 2008.
- Hagstofan (2008). *Mannfjöldi eftir ríkisfangslandi, kyni og aldri 1. desember 2006-2007*. www.hagstofan.is Janúar 2008.

- Hagstofan (2008). *Mannfjöldi eftir ríkisfangslandi, kyni og aldri 2000*. www.hagstofan.is Janúar 2008.
- Hagþjónusta landbúnaðarins (2007). *Lögbýlisjarðir á Vesturlandi: Í ábúð og eyði 31. desember 2006*. Hvanneyri: Hagþjónusta landbúnaðarins.
- Halldór Björnsson, Árný E. Sveinbjörnsdóttir, Anna K. Daníelsdóttir, Árni Snorrason, Bjarni D. Sigurðsson, Einar Sveinbjörnsson, Gísli Viggósson, Jóhann Sigurjónsson, Snorri Baldursson, Sólveig Þorvaldsdóttir og Trausti Jónsson (2008). *Hnatrænar loftslagsbreytingar og áhrif þeirra á Íslandi – Skýrsla vísindanefndar um loftslagsbreytingar*. Reykjavík:Umhverfisstofnun.
- Hallgrímur Indriðason (2008). *Skógrækt í skipulagsáætlunum sveitarfélaga*. Reykjavík: Skógrækt ríkisins og Skipulagsstofnun.
- Hildigunnur Haraldsdóttir (1999). *Svæðisskipulag Mýrasýslu 1998-2010*. Borgarnes: Samvinnunefnd um svæðisskipulag Mýrasýslu og Skipulagsstofnun.
- Hlynur Óskarsson (2009). *Votlendissetur Landbúnaðarháskóla Íslands að Hvanneyri*. Grein í Borgfirðingabók 2009, ársriti Sögufélags Borgarfjarðar, 10. árg.
- Húsafriðunarnefnd (1990). *Skrá yfir friðuð hús*. Reykjavík: Húsafriðunarnefnd.
- Hús og skipulag (2006). *Aðalskipulag Borgarbyggðar 1997-2017, Bifröst – unnið fyrir Borgarbyggð*. Reykjavík: Hús og skipulag.
- Hörður Þór Sigurðsson og Þórður Arason (2006). *Könnun á hættu vegna ofanflóða í þéttbýli á Íslandi – greinargerð 06020* (skýrsla). Reykjavík:Veðurstofa Íslands.
- Landgræðsla ríkisins (2008). www.land.is Október 2008
- Landnámssetur Íslands (2008). www.landnam.is Mars 2008.
- Landsnet. Háspennulínur-aðgát skal höfð.
- Margrét Guðjónsdóttir (2009). *Húsverndun í Borgarnesi – Húsaskýrsla fyrir aðalskipulag í Borgarnesi 2009, unnin á haustdögum 2008*.
- Margrét Guðjónsdóttir og Stefán Ólafsson (1999). *Beinagrind að skýrslu um hús byggð í Mýrasýslu 1940 og fyrr* (skýrsla). Borgarnes: Stjórn um Svæðisskipulag Mýrasýslu.
- María Theodórsdóttir (2008). *Neðri hluti Hvítár í Borgarfirði – kortlagning flóðs 2006*. Reykjavík: Vatnamælingar.
- Menningarnefnd Borgarbyggðar (2007). *Menningarstefna Borgarbyggðar*. Borgarnesi: Borgarbyggð.
- Náttúrufræðistofnun Íslands (2009). *Samningur um líffræðilega fjölbreytni (CBD)*. www.ni.is desember 2009.
- Náttúruverndarráð (1996). *Náttúruminjasrá – skrá um friðlyst svæði og aðrar náttúruminjar, 7. útgáfa*.
- Orkuveita Reykjavíkur (2008). *Orka á Vesturlandi*. www.or.is október 2008
- Ólafur Arnalds o.fl. (2002). *Rof á Vesturlandi*. www.rala.is/kvasir desember 2007.
- Samband Garðyrkjubænda (2008). *Framleiðendur*. www.gardyrkja.is Janúar 2008.
- Samgönguráðuneytið (2007). *Tillaga til þingsályktunar um samgönguáætlun, fyrir árin 2007-2018*.
- Samtök sveitarfélaga á Vesturlandi (2008). *Gagnagrunnur hagvísu Vesturlands – Tafla 4: Fjöldi sumarhúsa á Vesturlandi. Gögn FMR*. Borgarnes: Samtök sveitarfélaga á Vesturlandi.
- Samtök sveitarfélaga á Vesturlandi (2008). *Vaxtarsamningur Vesturlands*. www.vaxtarsamningur.is Febrúar 2008.

- Samvinnunefnd um miðhálandi Íslands (1998). *Miðhálandi Íslands – Svæðisskipulag 2015*. Reykjavík: Landmótun.
- Skipulagsstofnun (2003). *Leiðbeiningar um gerð aðalskipulags - Ferli og aðferðir*. Reykjavík: Skipulagsstofnun
- Skipulagsstofnun (2007). *Listi yfir teikningar í Borgarbyggð eftir 1998*. Reykjavík: Skipulagsstofnun.
- Sigrúður Jónsdóttir o.fl. (2000). *Uppgræðslustörf bænda* (grein). www.landbunadur.is Desember 2007.
- Snorrastofa (2008). www.reykholt.is Febrúar 2008.
- Sorpa o.fl. (2009). *Sameiginleg Svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs 2009-2020*.
- Teiknistofa Guðrúnar Jónsdóttur (1998). *Svæðisskipulag sveitarfélaganna norðan Skarðsheiðar 1997-2017*. Reykjavík: Teiknistofa Guðrúnar Jónsdóttur.
- Teiknistofa Guðrúnar Jónsdóttur (2006). *Aðalskipulag Borgarfjarðarsveitar 2004-2016 – Vinnuskýrsla, dagsett 25. maí. 2006*. Reykjavík: Teiknistofa Guðrúnar Jónsdóttur.
- Teiknistofan Hús og skipulag (1999). *Svæðisskipulag Mýrasýslu 1998-2010 - unnið fyrir samvinnunefnd um svæðisskipulag Mýrasýslu*. Reykjavík: Teiknistofan Hús og skipulag.
- Teiknistofan Hús og skipulag (2006). *Aðalskipulag Hvitársíðuhrepps 2003-2015*. Reykjavík: Teiknistofan Hús og skipulag.
- Umhverfisnefnd Borgarbyggðar (2007). *Staðardagskrá 21 fyrir Borgarbyggð – Drög fyrir umhverfisnefndarfund. Tvær eldri skýrslur sameinaðar*. Borgarnesi: Borgarbyggð - sveitarfélag.
- Umhverfisráðuneytið (2002). *Velferð til framtíðar - Sjálfbær þróun í íslensku samfélagi. Stefnumörkun til 2020*. Umhverfisráðuneytið.
- Umhverfisráðuneytið (2007). *Vernd og endurheimt íslenskra birkiskóga – skýrsla og tillögur nefndar*.
- Umhverfisstofnun (2003). *Náttúruverndaráætlun 2004-2008 – Aðferðafræði – Tillögur Umhverfisstofnunar um friðlýsingar*. Reykjavík: Umhverfisstofnun.
- Valdís Bjarnadóttir og Gunnar Ingi Ragnarsson, (2005). *Árborg – aðalskipulag 2005-2025*. Reykjavík: Vinnustofan Þverá ehf.
- Veðurstofa Íslands (2010). *Hvítá í Borgarfirði – desember flóð 2006 – Flóðakort – Útbreiðsla og vatnshæð* (handrit). Reykjavík: Veðurstofa Íslands.
- Vegagerðin og Landssamband hestamannafélaga (2003). *Reiðvegir – gerð og uppbygging. Leiðbeiningar Vegagerðinnar og Landssambands hestamannafélaga*. www.vegagerdin.is Janúar 2008.
- Vegagerðin (2007a). *Samgönguáætlun 2007-2010*. Reykjavík: Vegagerðin.
- Vegagerðin (2007b). *Vegir og skipulag – Leiðbeiningar vegagerðarinnar fyrir sveitarfélög og skipulagshöfunda*. www.vegagerdin.is Desember 2007.
- Vegagerðin (2008a). *Umferðin í tölum*. www.vegagerdin.is Desember 2007.
- Vegagerðin (2008b). *Vegflokkar*. www.vegagerdin.is Desember 2007.
- Vegagerðin (2008c) *Vegirnir okkar- kynningarrít*. Reykjavík: Vegagerðin.
- Vegagerðin (2009). *Vegaskrá 2009*. www.vegagerdin.is Október 2009.
- Vesturlandsskógar (2007). *Listi yfir skógarbændur í Borgarbyggð í des 2007*. Hvanneyri: Vesturlandsskógar.

VGK Hönnun (2008). *Netþjónabú – staðarvalsathugun*. Reykjavík: Fjárfestingarstofan.

Vinnustofa arkitekta ehf (1998). *Borgarbyggð – aðalskipulag 1997-2017*. Borgarnes: Skipulagsnefnd Borgarbyggðar.

Vífill Karlsson (2000). *Dulin búseta í Borgarfirði!* (skýrsla). Borgarnes: SSV og Atvinnuráðgjöf Vesturlands.

Vífill Karlsson (2002). *Borgarbyggð – Umgjörð og grunngerð atvinnulífs* (skýrsla). Borgarnes: Samtök sveitarfélaga á Vesturlandi.

Vífill Karlsson (2007). *Mannfjöldaspá fyrir Borgarbyggð árin 2006-2021* (skýrsla). Borgarnes: SSV.

Þorsteinn Jósepsson og Steindór Steindórsson (1981). *Landið þitt Ísland – saga og sérkenni þúsunda staða, bæja, kaupúna, héraða og landshluta ásamt hundruðum litmynda*. Reykjavík: Örn og Örygur.

Þóroddur Sveinsson og Jónatan Hermannson, 2010. *Ræktunarland til lífmassa*. Grein í Bændablaðinu, 3.tbl. 2010.

MUNNLEGAR HEIMILDIR

Ásdís Helga Bjarnadóttir, janúar 2007.

Björg Gunnarsdóttir, október 2008.

Friðrik Aspelund, desember 2007.

Guðmundur Sigurðsson, nóvember 2007.

Magnús Tumi Guðmundsson, desember 2007.

Þórunn Pétursdóttir, desember 2007.

Hildigunnur Haraldsdóttir, október 2008.

LJÓSMYNDIR

Ljósmyndir eru birtar með góðfúslegu leyfi höfunda.

Skarðsheiði. Finnur Malmquist.

Fossatún við Grímsá. Steinar Berg.

Hvítárbrú. Sigurjón Einarsson.

Á Kaldadal. Lovísa Björk.

Deildartunguhver. Kjartan Pétur Sigurðsson.

Rauðsgil, Ok í baksýn. Mats Wibe Lund.

Grábrók. Leó Ólason.

Árhver í Reykjadal. Mats Wibe Lund.

Eldborg og Eldborgarhraun á Mýrum. Mats Wibe Lund.

Flúðir í Andakílsá. Sigurjón Einarsson.

Gilsbakki. Mats Wibe Lund.

Borgarnes. Mats Wibe Lund.

Kaupangur. Margrét Guðjónsdóttir.

Haugur Skallagríms í Skallagrímgarði. Harpa Hreinsdóttir.

Hvanneyri. Leó Ólason.

Gömlu húsin á Hvanneyri. Áskell Þórisson.

Bifröst. Leó Ólason.

Kleppjárnsreykir. Jón Sævar H.

Reykholt. Mats Wibe Lund.

ÍTAREFNI UM FORNLEIFAR

Adolf Friðriksson, Elín Ósk Hreiðarsdóttir & Howell M. Roberts (1997). *Menningarminjar við fyrirhugað vegastæði um Vatnshamraleið*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.

Adolf Friðriksson og Sigríður Þorgeirsdóttir (2004). *Fornleifar í landi Galtarholts í Borgarbyggð*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.

Andrea Harðardóttir og Sædís Gunnarsdóttir (2004). *Menningarminjar í Kolbeinsstaðahreppi. Svæðisskráning*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.

Ágústa Edwald, Elín Ósk Hreiðarsdóttir og Rúnar Leifsson (2005). *Fornleifaskráning í Hvítársíðuhreppi*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.

Birna Lárusdóttir (2003). *Fornleifaskráning á Grjóteyri í Andakílshreppi*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.

Bjarni F. Einarsson (1997). *Borgarfjarðarbraut, leið 3 og 3a. Álitsgerð vegna fornleifa*. Reykjavík: Þjóðminjasafn Íslands.

Bjarni F. Einarsson (1999). *Fornleifaskráning vegna mats á umhverfisáhrifum fyrirhugaðrar vegagerðar um Bröttubrekku, Mýrar- og Dalasýslu*. Reykjavík: Fornleifafræðistofan.

Bjarni F. Einarsson (1999). *Fornleifaskráning vegna vegaframkvæmda á Hringvegi í Norðurárdal í Mýrarsýslu*. Reykjavík: Fornleifafræðistofan.

Bjarni F. Einarsson (2001). *Fornleifaskráning vegna mats á umhverfisáhrifum Sultartangalínu 3*. Reykjavík: Fornleifafræðistofan.

Bjarni F. Einarsson (2001). *Fornleifaskráning vegna deiliskipulags í landi Stangarholts í Borgarhreppi í Mýrarsýslu*. Fornleifafræðistofan.

Elín Ósk Hreiðarsdóttir og Orri Vésteinsson (2001). *Fornleifaskráning í Borgarfirði norðan Skarðsheiðar III – Bær í Bæjarsveit og Kleppjárnshreppir í Reykholtssdal*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.

Elín Ósk Hreiðarsdóttir (2003). *Fornleifaskráning í landi Tungufells í Lundarreykjadal*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.

Elín Ósk Hreiðarsdóttir (2009). *Fornleifaskráning á völdum jörðum í Borgarbyggð (aðalskráning fornleifa)*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.

Fornleifanefnd (1990). *Skrá um friðlýstar fornleifar – fyrsta útgáfa 1990*. Reykjavík: Fornleifanefnd.

Guðmundur Ólafsson (1989). *Friðlýstar fornleifar í Borgarfjarðarsýslu*. Reykjavík: Þjóðminjasafn Íslands.

Guðmundur Ólafsson (1996). *Friðlýstar fornleifar í Borgarfjarðarsýslu – Rit hins íslenska fornleifafélags og Þjóðminjasafns Íslands 2*. Reykjavík: Hið íslenska fornleifafélag og Þjóðminjasafn Íslands.

Guðrún Sveinbjarnardóttir (2005). *Fornleifaskráning í friðlandinu í Húsafelli Hálsasveit*. Reykjavík: Guðrún Sveinbjarnardóttir.

Magnús A. Sigurðsson (2000). *Birkihlíð í Borgarfirði. Fornleifaskráning vegna deiliskipulags*. Reykjavík: Þjóðminjasafn Íslands.

Magnús A. Sigurðsson (2000). *Eskiholt II, Borgarbyggð. Fornleifaskráning vegna deiliskipulags*. Þjóðminjasafn Íslands.

Magnús A. Sigurðsson (2000). *Hvítárvellir í Borgarfirði. Fornleifaskráning vegna deiliskipulags*. Reykjavík: Þjóðminjasafn Íslands.

Magnús Á. Sigurgeirsson og Orri Vésteinsson (2000). *Fornleifaskráning á Hvanneyri í Borgarfirði*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.

- Mannvit (2009). *Sameiginleg svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs 2009-2020*. Reykjavík: Sorpa o.fl.
- Orri Vésteinsson (2000). *Menningarminjar í Borgarfirði norðan Skarðsheiðar – Svæðisskráning*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.
- Orri Vésteinsson (2000). *Fornleifaskráning í Borgarfirði norðan Skarðsheiðar II – Reykholt og Breiðabólstaður í Reykholtssdal*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.
- Ragnheiður Traustadóttir (1995). *Vettvangskönnun í landi Svartagils, Norðurárdal Mýrasýslu*. Reykjavík: Þjóðminjasafn Íslands.
- Rúnar Þórsson og Margrét Guðjónsdóttir (1998). *Fyrstu drög að Fornleifaskrá Mýrasýslu*.
- Samvinnunefnd um miðhálandi Íslands (1998). *Miðhálandi Íslands – svæðisskipulag 2015*. Reykjavík: Landmótun.
- Sandra Sif Einarsdóttir og Bjarni F. Einarsson (2003). *Fornleifaskráning vegna deiliskipulags í landi Stóra-Áss í Hálsasveit í Borgarfjarðarsýslu*. Reykjavík: Fornleifafræðistofan.
- Teiknistofa Guðrúnar Jónsdóttur ark. faí (1998). *Svæðisskipulag sveitarfélaganna norðan Skarðsheiðar 1997-2017*. Reykjavík: Teiknistofa Guðrúnar Jónsdóttur.
- Þóra Pétursdóttir (2002). *Fornleifaskráning í Borgarfirði norðan Skarðsheiðar IV – Jarðir í Reykholtssdal og um neðanverða Hálsasveit*. Reykjavík: Fornleifastofnun Íslands.

9 VIÐAUKI I - SKILGREININGAR Á LANDNOTKUNARFLOKKUM SAMKVÆMT SKIPULAGSREGLUGERÐ (400/1998)

Athafnasvæði: Á athafnasvæðum skal fyrst og fremst gera ráð fyrir atvinnustarfsemi þar sem lítil hætta er á mengun, s.s. léttum iðnaði, vörugeymslum, hreinlegum verkstæðum og umboðs- og heildverslunum. Almennt skal ekki gera ráð fyrir íbúðum á athafnasvæðum. Þó er unnt að gera ráð fyrir íbúðum tengdri starfsemi fyrirtækja, s.s. fyrir húsverði.

Efnistökusvæði: Efnistökusvæði eru þau svæði á landi, í sjó eða vötnum þar sem fram fer eða fyrirhuguð er efnistaka, s.s. malarnám, sandnám, grjótnám, gjallnám eða vikurnám.

Frístundabyggðasvæði: Svæði fyrir frístundabyggð eru svæði ætluð fyrir frístundahús, þ.e. byggð sem ekki er ætluð til heilsársbúsetu. Til svæða fyrir frístundabyggð teljast einnig svæði fyrir fjallaskála, gangnamannaskála og neyðarskýli.

Hafnarsvæði: Á hafnarsvæðum tengist landnotkun fyrst og fremst hafnsækinni starfsemi, s.s. útgerð, fiskvinnslu og starfsemi tengdri sjóflutningum og skipasmíði eða viðgerðum. Almennt skal ekki gera ráð fyrir íbúðum á hafnarsvæðum. Þó er, í undantekningartilvikum, unnt að gera ráð fyrir íbúðum tengdum starfsemi fyrirtækja, s.s. fyrir húsverði.

Hverfisverndarsvæði: Um hverfisverndarsvæði gilda sérstök ákvæði í skipulagsáætlunum sem sveitarstjórnir hafa sett og kveða á um verndun sérkenna eldri byggðar eða annarra menningarsögulegra minja, s.s. einstakra bygginga, mannvirkja eða húsapýrpinga, náttúruminja eða trjágróðurs sem æskilegt er talið að vernda vegna sögulegs, náttúrulegs eða menningarlegs gildis, án þess að um lögformlega friðun sé að ræða.

Iðnaðarsvæði: Á iðnaðarsvæðum skal fyrst og fremst gera ráð fyrir umfangsmikilli iðnaðarstarfsemi eða starfsemi sem er talin geta haft mengun í för með sér, s.s. verksmiðjum, virkjunum, tengivirkjum, veitustöðvum, skólpdælu- og hreinsistöðvum, birgðastöðvum fyrir olíur og móttökustöðvum fyrir úrgang.

Íbúðarsvæði: Á íbúðarsvæðum skal fyrst og fremst gera ráð fyrir íbúðarhúsnæði. Þar má þó einnig gera ráð fyrir starfsemi sem eðlilegt er að þar sé til þjónusta við íbúa viðkomandi hverfis, s.s. verslunum, hreinlegum iðnaði, handiðnaðarfyrirtækjum, þjónustustarfsemi og leiksvæðum, eða annarri starfsemi sem hvorki verður ætlað að muni valda óþægindum vegna lyktar, hávaða eða óþrifnaðar né dragi að sér óeðlilega mikla umferð.

Landbúnaðarsvæði: Landbúnaðarsvæði ná yfir allt land jarða eða lögbýla, sbr. ákvæði jarðalaga og ábúðarlaga um land sem nýtt er til landbúnaðar. Á landbúnaðarsvæðum skal fyrst og fremst gera ráð fyrir byggingum og starfsemi sem tengist búrekstri á jörðinni.

Miðsvæði: Á miðsvæðum skal fyrst og fremst gera ráð fyrir verslunar- og þjónustustarfsemi og stjórnýsly sem þjónar heilu landsvæði, þéttbýlisstað eða fleiri en einu bæjarhverfi, s.s. verslunum, skrifstofum, þjónustustofnunum, veitinga- og gistihúsum, menningarstofnunum og hreinlegum iðnaði. Þar sem aðstæður leyfa má á miðsvæðum gera ráð fyrir íbúðarhúsnæði, sérstaklega á efri hæðum bygginga.

Náttúruvá (svæði undir): Í svæðis- og aðalskipulagi skal auðkenna og gera grein fyrir svæðum undir náttúruvá, staðsetningu þeirra, hvaða landnotkun er fyrirhuguð á svæðunum og hvaða reglur gilda á hverju þeirra um umgengni og mannvirkjagerð. Gera skal grein fyrir þegar byggðum og fyrirhuguðum varnarvirkjum vegna ofanflóða,

sjávarflóða og vatnsflóða og hvaða landnotkun er fyrirhuguð á svæðum undir náttúruvá og nærliggjandi svæðum og hvernig hún fellur að reglum sem gilda á hverju svæði fyrir sig. Taka skal fullt tillit til hættumats við alla skipulagsgerð. Þar sem fyrir liggja niðurstöður Veðurstofu Íslands um hættumat vegna ofanflóða skulu þær birtar sem fylgiskjal með skipulagsáætlun.

Náttúruverndarsvæði: Til náttúruverndarsvæða teljast annars vegar friðlýst svæði, þ.e. náttúruvætti, friðlönd, þjóðgarðar og fólkvangar, og hins vegar svæði á náttúruminjaskrá. Einnig afmörkuð svæði á landi og sjó sem njóta verndar vegna náttúru eða landslags. Um náttúruverndarsvæði gilda lög um náttúruvernd ásamt auglýsingum um einstök svæði í Stjórnartíðindum og sérlögum um verndun einstakra svæða.

Opin svæði til sérstakra nota: Opin svæði til sérstakra nota eru svæði með útivistargildi á einn eða annan hátt þar sem gert er ráð fyrir mannvirkjagerð í tengslum við þá starfsemi sem þar er stunduð, s.s. tjald- og hjólhýsasvæði, skrudgarðar, kirkjugarðar, leiksvæði, íþróttasvæði, golfvellir, sleða- og skíðasvæði, skautasvæði, siglingaaðstaða, hesthús og reiðvellir, rallybrautir og skotvellir. Einnig garðlönd og trjáræktarsvæði.

Óbyggð svæði: Óbyggð svæði eru opin svæði til almennrar útiveru eða takmarkaðrar umferðar fólks og þar sem ekki er gert ráð fyrir mannvirkjagerð, þ.m.t. skógræktarsvæði önnur en nytjaskógrækt á bújörðum og landgræðslusvæði.

Samgöngur: Undir þennan flokk falla öll helstu samgöngumannvirki, s.s. vegir og götur, þ.m.t. brýr, mislæg gatnamót, göngubrýr, undirgöng og jarðgöng, göngu-, hjólréiða- og reiðstígar, flugvellir og flugbrautir, komustaðir farþegaferja, sporbundin umferð og önnur samgöngumannvirki. Um skilgreiningar vega og helgunarsvæða vega, sjá vegalög. Um skilgreiningar flugvalla og helgunarsvæða flugvalla, sjá lög um loftferðir og reglur um einstaka flugvelli. Um skilgreiningar hafna, sjá hafnalög og reglugerðir um einstakar hafnir.

Í þéttbýli flokkast götur í stofnbrautir, tengibrautir, safnbrautir og húsagötur. Stofnbrautir eru aðalumferðarbrautir í þéttbýli og tengjast stofnvegakerfi utan þéttbýlis. Tengibrautir tengja einstaka bæjarhluta við stofnbrautarkerfið og nálæga bæjarhluta saman innbyrðis og eru helstu umferðargötur í hverjum bæjarhluta. Stofn- og tengibrautir mynda saman kerfi helstu umferðargatna í þéttbýli. Safnbrautir eru helstu umferðargötur innan hvers hverfis. Þær tengja húsagötur við tengi- og stofnbrautir. Húsagötur eiga fyrst og fremst að veita aðgang að húsum og starfsemi við viðkomandi götu.

Sorpförgunarsvæði: Sorpförgunarsvæði eru svæði þar sem fram fer eða fyrirhuguð er förgun á sorpi og öðrum úrgangi, s.s. urðun eða brennsla.

Veitur: Til veitna teljast stofn- og dreifikerfi veitna, s.s. vatnsveitu, hitaveitu, rafveitu, fjarskipta og fráveitu.

Með stofnkerfi er í reglugerð þessari átt við flutningskerfi, frá upptökum að dreifikerfi.

Vatnsverndarsvæði: Í svæðis- og aðalskipulagi skal gera grein fyrir og flokka verndarsvæði vatnsbóla. Þar sem mannvirkjagerð er fyrirhuguð, á eða nærri verndarsvæðum, ber að taka fullt tillit til verndunarákvæða.

Verslunar- og þjónustusvæði: Á verslunar- og þjónustusvæðum skal fyrst og fremst gera ráð fyrir verslunum og þjónustustarfsemi sem þjónar viðkomandi hverfi. Þar sem aðstæður leyfa má gera ráð fyrir íbúðum á verslunar- og þjónustusvæðum, sérstaklega á efri hæðum bygginga.

Vötn, ár og sjór: Undir þennan flokk falla vatnsfletir vatna, fallvatna og sjávar.

Þéttbýli: Þyrping húsa þar sem búa a.m.k. 50 manns og fjarlægð milli húsa fer að jafnaði ekki yfir 200 metra.

Þjóðminjaverndarsvæði: Þjóðminjaverndarsvæði taka til svæða þar sem eru friðlýstar fornminjar, þekktar fornleifar eða friðuð hús samkvæmt þjóðminjalögum.

Þjónustustofnanasvæði: Á svæðum fyrir þjónustustofnanir skal fyrst og fremst gera ráð fyrir stofnunum og fyrirtækjum sem óháð eignaraðild veita almenna þjónustu við samfélagið, s.s. menntastofnunum, heilbrigðisstofnunum, menningarstofnunum, félagslegum stofnunum, trúarstofnunum, umferðarmiðstöðvum og öðrum þjónustustofnunum ríkis, sveitarfélaga eða annarra aðila.

10

VIÐAUKI II – ÝMIS HUGTÖK

Aðalskipulag: Skipulagsáætlun fyrir eitt sveitarfélag þar sem fram kemur stefna sveitarstjórnar um landnotkun, samgöngu- og þjónustukerfi, umhverfismál og þróun byggðar í sveitarfélaginu á minnst 12 ára tímabili. Sveitarstjórn ber ábyrgð á að gert sé aðalskipulag. Aðalskipulag skal fjalla um allt land innan viðkomandi sveitarfélags. Aðalskipulag er háð staðfestingu umhverfisráðherra og tekur gildi þegar staðfesting þess hefur verið birt í B-deild Stjórnartíðinda.

Almenningur: Einn eða fleiri einstaklingar eða lögaðilar, samtök þeirra, félög eða hópar.

Brunnsvæði vatnsbóls: Brunnsvæði er næsta nágrenni vatnsbólsins. Það skal vera algjörlega friðað fyrir óviðkomandi umferð og framkvæmdum öðrum en þeim, sem nauðsynlegar eru vegna vatnsveitunnar. Heilbrigðisnefnd getur, þar sem þörf krefur, krafist þess að svæðið skuli girt mannheldri girðingu, sem sé minnst 5 metra frá vatnsbóli.

Búgarðabyggð: Fordæmi eru fyrir svonefndum *búgarðabyggðum* í aðalskipulagsáætlunum á Íslandi, þó sú landnýting hafi ekki verið skilgreind í skipulagsreglugerð. Búgarðabyggð er t.d. skilgreind á uppdráttum aðalskipulags Árborgar 2005-2025 sem blönduð byggð íbúða og opinna svæða til sérstakra nota (Valdís Bjarnadóttir o.fl., 2005).

Búsetulandslag: Landslag mótað af störfum og/eða atvinnuháttum og athöfnum mannsins. Í búsetulandslagi má sjá minjar byggða, húsdýrahalds og ræktunar allt frá fornri tíð framá okkar daga.

Deiliskipulag: Skipulagsáætlun fyrir afmörkuð svæði eða reiti innan sveitarfélags sem byggð er á aðalskipulagi og kveður nánar á um útfærslu þess. Ákvæði um deiliskipulag eiga jafnt við um þéttbýli og dreifbýli. Sveitarstjórn ber ábyrgð á og annast gerð deiliskipulags. Tillaga að deiliskipulagi getur einnig verið unnin á vegum landeigenda eða framkvæmdaraðila og á kostnað þeirra. Deiliskipulag er háð samþykki sveitarstjórnar. Deiliskipulag tekur gildi þegar samþykkt þess hefur verið birt í B-deild Stjórnartíðinda.

Fjarsvæði vatnsbóls: Fjarsvæði er á vatnasvæði vatnsbólsins en liggur utan þess lands sem telst til brunn- og grannsvæða. Þar sem vitað er um sprungur eða misgengi á þessu svæði, skal fyllstu varúðar gætt í meðferð efna. Stærri geymslur fyrir slík efni eru bannaðar á svæðinu. Heilbrigðisnefnd getur gefið út frekari fyrirmæli varðandi umferð á þessu svæði, svo og um byggingu sumarhúsa og annarra mannvirkja.

Fjölnytjaskógrækt: Ræktun skógar að teknu tilliti til fjölþætts efnahagslegs, félagslegs og náttúrufarslegs hlutverks skógarins. Meginmarkmið fjölnytjaskógræktar er tvenns konar, nytjaskógrækt og landbótaskógrækt.

Framkvæmdaáætlun: Áætlun stjórnvalds sem markar stefnu um tiltekna framkvæmdir á ákveðnu svæði.

Framkvæmdaleyfi: Leyfi sveitarstjórnar til framkvæmda sem ekki eru háðar ákvæðum IV. kafla skipulags- og byggingarlaga um byggingarleyfi, sbr. gr. 9.1. Framkvæmdaleyfi skal vera í samræmi við skipulagsáætlanir og úrskurð um mat á umhverfisáhrifum þar sem það á við.

Grannsvæði vatnsbóls: Utan við brunnsvæðið skal ákvarða grannsvæði vatnsbólsins og við ákvörðun stærðar þess og lögunar skal taka tillit til jarðvegsþekju svæðisins og grunnvatnsstrauma sem stefna að vatnsbólinu. Á þessu svæði skal banna notkun á hættulegum efnum og birgðageymslu slíkra efna. Hér er m.a. átt við

olíu, bensín og skyld efni, salt, eiturefni til útrýmingar á skordýrum eða gróðri og önnur efni sem mengað geta grunnvatn, auk efna sem sérstaklega eru tilgreind í reglugerð um neysluvatn. Ekki skal leyfa nýjar byggingar, sumarbústaði eða þess háttar á svæðinu. Vegalagnir, áburðarnotkun og önnur starfsemi innan svæðisins skal vera undir ströngu eftirliti.

Göturéitur: Afmarkað svæði sem engar götur liggja um. Oftast afmarkast göturéitur af fjórum götum.

Héraðsvegir: Vegir sem liggja að býlum, atvinnustarfsemi, kirkjustöðum, opinberum skólum og öðrum opinberum stofnunum utan þéttbýlis sem ákveðnir eru á staðfestu skipulagi og taldir upp í vegaskrá. Héraðsvegur skal aldrei ná nær framangreindum stöðum en 50 m ef hann endar þar. Jafnframt er heimilt að taka í tölu héraðsvega vegi að sumarbústaðahverfum sem tengja að minnsta kosti 30 bústaði við þjóðveg.

Hverfisvernd: Ákvæði í svæðis-, aðal- eða deiliskipulagi um verndun sérkenna eldri byggðar eða annarra menningarsögulegra minja, náttúruminja eða trjágróðurs án þess að um lögformlega friðun sé að ræða.

Landnotkun: Ráðstöfun lands til mismunandi nota, svo sem undir íbúðir, iðnað, verslun, útivist og landbúnað.

Landnotkunarflokkur: Landnotkunarflokkur segir til um hvaða landnotkun er heimil á tilteknum landnotkunareit, sbr. 4. kafla.

Landnotkunarreitur: Reitur með eina skilgreinda landnotkun. Landnotkunarreitur skal að jafnaði ekki taka yfir minna svæði en göturéit. Innan landnotkunarreits skal meirihluti reits helgaður aðalnotkun samkvæmt skilgreiningu viðkomandi landnotkunarflokks í 4. kafla. Önnur notkun en sú sem skilgreind er sem aðalnotkun er þó heimil ef hún nær aðeins til óverulegs hluta reitsins og er í samræmi við aðalnotkun.

Landnýting: Samheiti yfir mælikvarða á það hversu mikil nýting lands er, svo sem nýtingarhlutfall, þéttleika byggðar og ítölu.

Landsvegir: Vegir yfir fjöll og heiðar sem flokkast ekki sem stofnvegir, tengivegir eða héraðsvegir, sem og aflagðir byggðavegir á eyðilendum. Á vegum þessum skal yfirleitt einungis gera ráð fyrir árstíðabundinni umferð og minna eftirliti og minni þjónustu en á öðrum þjóðvegum.

Matslýsing: Skrifleg verklýsing á hvernig fyrirhugað er að standa að umhverfismati viðkomandi skipulagsáætlunar.

Nytjaskógrækt: Ræktun skógar með það að meginmarkmiði að framleiða viðarafurðir til iðnaðarnota.

Nýtingarhlutfall: Hlutfall milli heildargólfplatara á lóð eða reit og flatarmáls lóðar eða reits. Lóðanýting segir til um hlutfallið milli heildargólfplatara á lóð og flatarmáls lóðar. Reitanýting segir til um hlutfallið milli heildargólfplatara á landnotkunareit eða göturéit og flatarmáls reitsins.

Ramsarsamningur: Ramsarsamningurinn er fyrsti alþjóðasamningur sinnar tegundar sem fjallar um vernd og nýtingu ákveðinna búsvæða eða vistkerfa. Hann var gerður í því markmiði að vernda búsvæði ýmissa votlendisfugla. Hann dregur nafn sitt af því að hann var undirritaður árið 1971 í borginni Ramsar. Ísland gerðist aðili að samningnum árið 1977.

Ramsarsvæði: Votlendissvæði sem friðuð eru samkvæmt Ramsarsamningnum. Á Íslandi eru þrjú Ramsarsvæði árið 2009; Þjórsárver, Grunnafjörður og Mývatn og Laxá.

Sjálfbær þróun: Þróun samfélags sem tekur mið af vistfræðilegum, hagrænum, menningarlegum og félagslegum þörfum núlifandi og komandi kynslóða.

Skipulagsáætlun: Áætlun sem gerir grein fyrir markmiðum og ákvörðunum viðkomandi stjórnvalda um framtíðarnotkun lands og fyrirkomulag byggðar og lýsir forsendum þeirra ákvarðana. Skipulagsáætlanir skiptast í þrjú flokka: Svæðisskipulag, aðalskipulag og deiliskipulag. Skipulagsáætlun er sett fram í greinargerð og á uppdrætti.

Skipulagsgreinargerð: Lýsing skipulagsáætlunar þar sem gerð er grein fyrir skipulagsmarkmiðum og færð rök fyrir stefnu og ákvörðunum um landnotkun og þróun byggðar.

Skipulagsmarkmið: Meginmarkmið og almenn stefna skipulagsáætlunar og markmið hennar í einstökum málaflokkum.

Skipulagsskilmálar: Bindandi ákvæði sem sett eru fram í deiliskipulagi, m.a. um útfærslu skipulagsmarkmiða.

Skipulagsstig: Skipulagsstig eru þrjú, svæðis-, aðal- og deiliskipulagsstig.

Skipulagssvæði: Það landsvæði sem skipulagsáætlun tekur til. Svæðisskipulag tekur til tveggja eða fleiri sveitarfélaga sem jafnan skulu mynda heild í landfræðilegu, hagrænu og félagslegu tilliti. Aðalskipulag tekur til alls lands eins sveitarfélags. Deiliskipulag nær til einstakra svæða eða reita innan aðalskipulags og skal jafnan miðast við að ná til svæða sem mynda heildstæða einingu. Í þéttbýli skal deiliskipulag að jafnaði ekki taka yfir minna svæði en götureit.

Skipulagstillaga: Tillaga að skipulagsáætlun sem sett er fram í greinargerð og á uppdrætti. Svæðisskipulag telst skipulagstillaga fram að endanlegri samþykkt samvinnunefndar á skipulagsáætlun. Aðal- og deiliskipulag telst skipulagstillaga fram að endanlegri samþykkt sveitarstjórnar á skipulagsáætlun.

Skipulagstímabil: Það tímabil sem stefnumörkun svæðis- og aðalskipulags nær yfir. Skipulagstímabil svæðis- og aðalskipulags skal eigi vera skemmra en 12 ár.

Skipulagsuppdráttur: Uppdráttur sem sýnir fyrirhugaða notkun lands í samræmi við þá stefnumörkun sem kynnt er í skipulagsgreinargerð.

Skjólbelti: Raðir eða þyrping trjáa og runna sem ræktuð eru í því skyni að auka hvers kyns uppskeru og skýla búfenaði og mannvirkjum tengdum landbúnaði eða sem undanfari skógræktar á bersvæði.

Stofnvegir: Hluti af grunnkerfi samgangna eins og það er skilgreint í samgönguáætlun hverju sinni. Til stofnvega teljast vegir sem tengja saman byggðir landsins. Við það vegakerfi sem þannig fæst skal tengja þéttbýlisstaði með um það bil 100 íbúa eða fleiri. Til stofnvega teljast einnig umferðarmestu vegir sem tengja saman sveitarfélög á höfuðborgarsvæðinu. Einnig vegir á hálendinu sem mikilvægir eru fyrir flutninga og ferðaþjónustu. Þar sem stofnvegur endar í þéttbýli skal hann ná að fyrstu þvergötu sem tilheyrir gatnakerfi þéttbýlisins og enda þar. Þó er heimilt að láta stofnveg ná til flugvallar og hafnar sem mikilvæg eru fyrir ferðaþjónustu og flutninga.

Sveitarfélagsuppdráttur: Skipulagsuppdráttur aðalskipulags sem nær til alls lands viðkomandi sveitarfélags og þar sem gerð er grein fyrir notkun lands utan þéttbýlis.

Svæðisskipulag: Skipulagsáætlun sem tekur yfir tvö eða fleiri sveitarfélög. Hlutverk svæðisskipulags er að samræma stefnu um landnotkun, samgöngu- og þjónustakerfi, umhverfismál og þróun byggðar á svæðinu á minnst 12 ára tímabili. Frumkvæði að gerð svæðisskipulags getur komið frá sveitarstjórnnum eða Skipulagsstofnun. Samvinnunefndir annast gerð svæðisskipulags. Svæðisskipulag er

háð staðfestingu umhverfisráðherra og tekur gildi þegar staðfesting þess hefur verið birt í B-deild Stjórnartíðinda.

Tengivegir: Vegir utan þéttbýlis sem liggja af stofnvegi á stofnveg eða af stofnvegi á tengiveg og eru a.m.k. 10 km langir, vegir sem tengja landsvegi við stofnvegi, vegir sem ná til þéttbýlisstaða með færri en 100 íbúa og tengja þá við stofnvegakerfið, vegir að helstu flugvöllum og höfnum sem mikilvægar eru fyrir flutninga og ferðaþjónustu, og vegir að ferjuhöfnum ef þeir eru ekki stofnvegir, vegir að þjóðgöngum og innan þeirra og vegir að fjölsóttum ferðamannastöðum utan þéttbýlis. Þar sem tengivegur endar í þéttbýli skal tengja hann fyrstu þvergötu sem tilheyrir vegakerfi þéttbýlisins og enda þar.

Umhverfi: Samheiti fyrir samfélag, heilbrigði manna, dýr, plöntur, líffræðilega fjölbreytni, jarðveg, jarðmyndanir, vatn, loft, veðurfar, eignir, menningararfleifið, þ.m.t. byggingarsögulegar og fornleifafræðilegar minjar, og landslag og samspil þessara þátta.

Umhverfisáhrif áætlana: Áhrif af framkvæmd skipulags- og framkvæmdaáætlana á umhverfið.

Umhverfismat áætlana: Mat á áhrifum áætlana á umhverfið, gerð umhverfisskýrslu, samráð og kynning fyrir almenningi á tillögu að áætlun og umhverfisskýrslu og því hvernig höfð var hliðsjón af framkomnum sjónarmiðum við afgreiðslu áætlunar.

Umhverfisskýrsla: Sá hluti gagna viðkomandi áætlunar þar sem fram kemur mat á umhverfisáhrifum áætlunarinnar eins og mælt er fyrir um í 6. gr. laga um umhverfismat áætlana (105/2006).

Úrskurðarnefnd skipulags- og byggingarmála: Stjórnsýslunefnd sem úrskurðar um ágreining á sviði skipulags- og byggingarmála samkvæmt skipulags- og byggingarlögum.

Þéttbýli: Þyrping húsa þar sem búa a.m.k. 50 manns og fjarlægð milli húsa fer að jafnaði ekki yfir 200 metra.

Þéttbýlisuppráttur: Skipulagsuppráttur aðalskipulags sem nær yfir þéttbýli innan viðkomandi sveitarfélags.

Þéttleiki byggðar: Landnýting miðað við heildarflatarmál lands sem m.a. er lýst með hlutfalli milli samanlagðs gólfáttar á tilteknu svæði og flatarmáls svæðisins eða reikningsstærðum eins og íbúar/ha eða íbúðir/ha.

Þjóðvegir: Þeir vegir sem ætlaðir eru almenningi til frjálstrar umferðar, haldið er við af fé ríkisins og upp eru taldir í vegaskrá. Þar sem stofn- eða tengivegur endar í þéttbýli skal hann ná að fyrstu þvergötu sem tilheyrir gatnakerfi þéttbýlisins og enda þar.